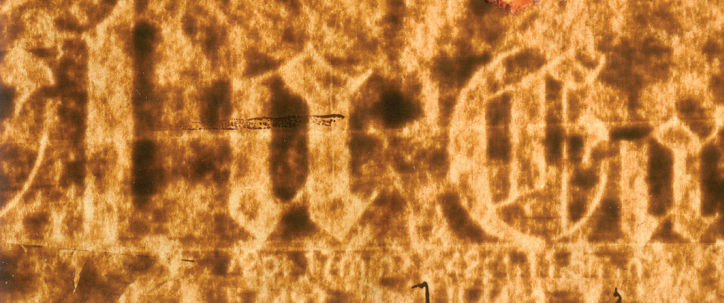

atölele
biztos
ledbet
halott
hoz életet ad
mindig csatla
nem leszün

AGRIA

AGRIA

Irodalmi, mővészeti és kritikai folyóirat

AGRIA

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat
Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: HOMA JÁNOS
Alapító főszerkesztő: KÖDÖBÖCZ GÁBOR

Főmunkatársak: BERTHA ZOLTÁN
BÉRCZESSY ANDRÁS
GERGELY GÁBOR

Tipográfiai szerkesztő: TÖMÖSKÖZI PÉTER
Arculattervező: HERCZEG ISTVÁN

Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából
a Bródy Sándor Könyvtár
A kiadásért felelős: TŐZSÉR ISTVÁNNÉ GÉCZI ANDREA,
a Bródy Sándor Könyvtár igazgatója

www.agriafolyoirat.hu
E-mail: janoshoma56@gmail.com

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

HU ISSN 1789-4379

Tartalomjegyzék

Beköszöntő

Homa János

Főszerkesztői ajánlások	13
-------------------------	----

ARTériák

Tornai Xénia

Toszkán képeslap	17
Eremo le Celle	17
Az üresség súlya	18
Egy recenzió margójára	18
Vali anyó balladája	20
Emlék a Szépasszony-völgyből	20

Oláh András

még megtalállak	21
idegen utcákon	21
semleges	22
[még őrzöm]	22
a haldokló Pilátus monológja	22

Török Nándor

Születésnapodra, avagy nyolcvannyalc...	23
A kóró és a költő	24
A vers halála	25

Simek Valéria

Ketten	26
Szétszórt bokraid közt	26
A forrásnál	26
Vasárnapi napsütésben	26

Szente B. Levente

Elaludt fejed alatt a fény	27
Elterelés	27
Karantén-fok-ok (<i>hangok, ajtón és ablakon át</i>)	28
Levéltöredék hozzád	28

M. Fehérvári Judit

Anyám rózsákat tereget	29
Vers a nem vagy ittről	29

<i>Katona Kálmán</i>	
Szülföldem	31
Krétarajz	31
Negotium gestum	32
Könyörtelenül	32
Áldozat	32
<i>Baka Györgyi</i>	
Fény az anyagban	33
Éjbe tűnő	33
Út a mélységbe	33
<i>Murawski Magdolna</i>	
Csend	34
Fénytelen fény	34
Rászabadultak	35
Történetke	36
<i>Németh Péter</i>	
Genezáret	37
ördögidéző idők	37
tűzszünet	38
Vérző Bárány	38
Küldetés	38
A Béke híre	39
Kórházi mitológia	39
Éjjeli őrváltás	40
<i>Wessetzky Dániel</i>	
A fügefa	41
Atompályák	41
Születésnapodra	42
Vakáció	42
Július	43

Ködöböcz Gábor

Etalon mindörökké	44
Apám helyett apám	44
Balsejtelmek nyara	44
Csillagról csillagra	44
Élted áldott	44
A fényhozó költő	44
Áldás és ajándék	44
Véges és végtelen	44
Négy évtized Egerben	45
Emlékterek csöndje	45
Benned élnek	45
Nekünk adtad	45

Bakonyi István

Júniusi illatok	46
Eljött ez a nyár is	46
Kinn és benn	46
Ha majd	47
Kristóf 18	47
Kardvirág	48
Ez a fenyő	48
Nyári alma	48

Csák Gyöngyi

Vád-dal	49
Készenléti állapotban	49
Öregségjelek	49
Versengés	49
Képek	50

Balogh Ferenc

életem	51
esti séta	51
finitum et infinitum	51
Kata	51
ama napon	51
ab igne ignem	52
Lacrimae Christi – saepius et iterum	52
redemptio continua	52

<i>Törő István</i>	
Örködsz álmomon	53
A kenyér s az ember	53
Igazmondók közt	54
Bacchus tündöklése	54
Szemétkupac	55
Sorok a sorsról	55
Augusztusi strófák	56
Ahogy én is, ahogy te is	56
<i>Petrusák János</i>	
Ezért kell	57
Én te ő, mi ti ők	57
Olyan	57
Játszás	57
Ember sorsa ez	57
Körbevesznek a falak	57
<i>Szíki Károly</i>	
Parajdi patakban	58
Kegyelet és emlékezet	
<i>Karádi Zsolt</i>	
Az új parainesis	
<i>In memoriam dr. Csorba Sándor</i>	59
Laudatio	
<i>Cs. Varga István</i>	
Pörök és kiengesztelődések	
<i>Németh László kettős jubileumára</i>	63
Exkluzív	
<i>Homa János</i>	
Aki a megtért Illyés Gyulát és Kodolányi Jánost temette	
<i>Belon Gellért, az „ország püspöke” Füzesabonyban született</i>	68
Fecske Csabára emlékezünk	
<i>Malejkó Norbert</i>	
Töredékek a márciusi ég alatt	
<i>(2025.03.13. Fecske Csaba temetésén)</i>	73

Cs. Varga István	
Búcsú Fecske Csabától	75
Kóczy Rozália	
Fecske Csabára emlékezünk	86
Ködöböcz Gábor	
Csillagról csillagra	
– F. Cs. emlékére –	91
Csintalan András	
Búcsú Fecske Csabától	92

Laudatio

Cs. Varga István	
Bertha Zoltán 70!	
<i>A tanú és tanúságtevő</i>	95
Ködöböcz Gábor	
„Meghallani a magyar Atlantisz harangszavát”	
<i>Beszélgetés Bertha Zoltán irodalomtörténésszel</i>	100
Ködöböcz Gábor	
Örök szeretettel	117
Vitéz Ferenc	
In honorem Bertha Zoltán 70 (<i>Jégtörő szavak tündére; Távoli fény;</i>	
<i>Ars poetica-töredékek</i>)	119

Irodalmi műhely

Bertha Zoltán	
„Sorsomhoz szabott síri ágy”	
<i>A Trianon-trauma – kortárs határon túli magyar költők verseiben</i>	120

Kortárs hangon

Kaszás István	
Paneldzsungel	130
Ferenczfi János	
A zuhanó ember	134
Magyar Elemér	
Gyerékéletém	138
Murawski Magdolna	
Cincogi meg Puffogi	151

Jámbor Ildikó	
Fájó emlék már az a nyár	155
Molnár Dávid	
Kabátok baktatnak	158
ArtMűhely	
Dr. Lisztóczy László	
„Szövetségben a fákkal”	
Bevezetés magyar költők fákról és erdőkről írt verseihez	159
Az Agria vendége – a salgótarjáni Balassi Bálint Asztaltársaság	
Zsibói Gergely	
Ár-érték arány (<i>Handó Péternek</i>)	172
Brunda Gusztáv	
Kétsoros	176
Lét töredékek	176
Facebook mondóka	176
Ostiai üzlet	176
Karaffa Gyula	
Óra...	181
Megismerés...	181
Ne...	181
A kép, amibe zuhansz...	181
Temetés...	181
A temetés	182
Paróczai Csaba Gergely	
Barátom, a ló (<i>A francia sanzon: Leticia dallamára</i>)	186
Handó Péter	
Katonadolog	190
Csomor Imre, Deák László Tamás, Losonczy Ildikó, Orbán György János, Perényi Anna képzőművészek alkotásai	197
Könyvjelző	
H. Móra Éva	
Három a gyerekeknek, egy a felnőtteknek	
Miklya Luzsányi Mónika <i>Petőfi-könyveiről</i>	208

Lőkös Péter

- Zsiványokról, haramiákról, pártütőkről
(Siller Fridrik írásaiból fordította Czövek István) 216

Madarász Imre

- A pszichiáter himnuszt cserélne 219

Bérczessy András

- Kétségek kudarca – Szabálytalan recenzió
Fehér L. Géza ezen a címen megjelent regényéről 220

ARTériák

Bíró József

- PATCHWORK 221

Demeter József

- Reálity prózaversezetek (anyaországi és erdélyi thrillerféleségek)
Égiszószerék; Felséglégtér; Nászmenet; Harag(ok) 223

Jámbor Ildikó

- Nyelvelő 229

Koncsek József

- Halnak a Jóskák 231
Gyimesi Laci is 232
A kormányom 232
Negyed nyolckor 233

Ferenczfi János

- Visz a vonat 234

Juhász Pál

- Emlékeket tépek 235
Meglátogattam 235
Nem kell minden könyvbe 236

Albert-Lőrincz Márton

- Minimál versek 237

Kuti József

- Hogy teremtsünk 240

Sándor József

- Kicsinek tiszta volt 242

<i>Balajthy Ferenc</i>	
(Jó)tanácsok	243
Jut is, marad is...	244
Kalitka nyitogató szonett	244
<i>Sajtos Orsi</i>	
A vers születése	245
Magvető	246
Találkozás	246
Ekliptika I.	246
<i>Németh Nyiba Sándor</i>	
Az élet kérdőre von	247
Kiválasztott élet	247
Kiszökött a vétkes	247
Menettelen csavar	247
Találtam egy kincset	248
<i>Balla Zoltán</i>	
Tavaszköszöntő	249
Mily' tükör	249
Három szerelmes haiku	249
<i>Juhos-Kiss János</i>	
Tavaszz után jön a nyár	250
Jézus feltámadott	250
<i>Orgoványi Anikó</i>	
Isten temploma	251
Ikercsillag	251
Kréta emlék	252
Mediterrán emlék	252
Veled	253
Velem a végtelen	253
<i>Vasi Ferenc Zoltán</i>	
A fegyőr kételye	254
Ajkad néma lakatja	254
Áristom	254
Kivégzés előtt	254
Ég, föld, kenyér	254
Az éj magtárába	255
Bimbó húsvét	255
Chevrolet Corvette	255

Wilhelm Ottó

Dicső Hunyadi János	256
Bádogkrisztus	258
Irgalom	259

Hesz Tamás

Bogáncs	260
Tépelődés fa, bokor	260
Délutánok	261
Keresztelő	261

Siska Péter

Révtelen	262
Feloldozás	262
Fényben felejtett	262

Szentgyörgyi László

Szerénység	263
Portré	263
Régi motoros	263
Önfejűség	263
Székelyföld	263
Műfajelmélet	264
Napi kocsma	264
Hiábavalóság	264

Kortárs hangon

Bérczessy Lajos

Hazai tájakon (<i>Francia – háromszor</i>)	265
--	-----

Sziki Károly

Nagyszívű barát távozik	270
-------------------------	-----

Homa János

Főszerkesztői ajánlások

Megjelent az *Agria* irodalmi, művészeti és kritikai lap 2025. évi nyári száma, több, mint 60 szerző közel száz írásával. Ezek közül szeretnék ajánlani néhányat. Dr. Cs. Varga István József Attila-díjas egri irodalomtörténész most is több írással jelentkezett lapunkban. Pörök és kiengesztelődések című esszéjében *Németh László kettős jubileumára emlékezik*. Amint írja: „Németh László orvos, esszé- és drámaíró, műfordító; száz évvel ezelőtt a *Horváthné meghal* című novellájával nyerte meg a *Nyugat* pályázatát. »Írói pályámon (...) egy novella volt a sorsjegy, amelyen nevemet az íróvá avató húzáson kihúzták.« A díj átvétele után Bécsből, nászútjáról írta Osvátnak, hogy »... a magyar szellemi erők organizátora« szeretne lenni. Ötven éve annak, hogy 1975. március 3-án, Arany születésnapján elhunyt. Temetésén, a Farkasréti sírkertben, a hatalmas gyászoló gyülekezetnek tilos volt *Himnusz*t énekelni.”

Dr. Cs. Varga István hangsúlyozza: „Németh életét, tetteit, gondolatait, főképpen pedig a műveit – az *arany középutat* követve –, sarkító, vakító reflektorok nélkül, *sine ira et studio*, valóban *harag és részrehajlás nélkül* érdemes mérlegelni. Tévtű, ha tévedéseit, hibáit felrójuk, eredményeit kisebbítjük, közben pedig elfelejtjük a világháborúkat, a fasizmust, bolsevizmust, mindazt, amit át kellett élnie. A sértődöttség, a *paranoia*, az üldözési mánia vádja máig megmaradt. Illyés erre az elmarasztalásra válaszolta: ha valakit egy életen át üldöznek, akkor üldözéses mániás lesz. Simonyi Imre keserű, ironikus megállapítása rávilágít a fonák helyzetre: *a torkodnak szánt harapások / azért mégiscsak megsebeztek // valahol a bokád táján.*”

Aki a megtért Illyés Gyulát és Kodolányi Jánost temette címmel írtam cikket a Füzesabonyban 1911-ben született dr. Belon Gellértről, akit Mindszenty halála után az „ország püspökének” nevezték.

Dr. Belon Gellértet 1959-ben nevezte ki Szent XXIII. János pápa címzetes püspökké és pécsi apostoli kormányzóvá. Mint közismert, ő volt az a gyakran emlegetett főpap, akinek a kommunista rendszerben a Kádár-kormány nem engedélyezte, hogy elfoglalhassa püspöki székét.

1959-es püspöki kinevezésekor Baján volt plébános, ahogy hívei mondták, 48 évesen elmélyült tudás birtokában volt. Miközben Mindszenty József bíboros, hercegprímás ekkor már az amerikai követségen élt menedékjoggal. A hazai egyházat egyre jobban gúzsba kötötte a kormány, melynek segítői voltak a békepapok. Olyan sziklakemény ember kellett volna püspöknek, mint amilyen Belon Gellért volt, akit püspöki kinevezése után havonta idéztek be a rendőrségre. Zaklatták, és egy hét haladékot adva áthelyeztették Miskére, egy Kalocsa környéki kis faluba.

Ő volt az, aki a fogoly hercegprímás helyébe lépett. Nem az egyházkormányzat terén, hiszen azt nem engedték neki, de szellemileg, lelkiileg, a lelkipásztorkodásban... Fáradhatatlanul írt és beszélt. Lelkigyakorlatok sokaságával vitte az Örömhírt.

Püspökké szentelésére 23 éven át várnia kellett, mire a magyar állam ehhez a hozzájárulását adta. Így arra csak 1982-ben került sor, amikor is boldog emlékü Szent II. János Pál pápa kinevezte pécsi segédpüspökké az akkor már nagybeteg papot.

Belon Gellért művelt ember volt, akinek hatalmas tudását írásai és beszédei mutatják. Joggal félt tőle az egyházüldöző államhatalom. Írásaiban Goethétől Pascalig idézett. Stílusa tömör, élvezetes, színes volt, 1980-tól rendszeresen publikált az *Új Ember*ben is. Teológiai felkészültségét az üldöztetések ellenére is gyümölcsöztetni tudta mindazok körében, akikhez eljutott. A szorongattatások enyhültével, a nyolcvanas évektől írásaival szélesebb tömegek felé is fordulhatott.

Nem csoda, hogy nagy tiszteletet vívott ki magának a szellemi elit köreiben. Kitartó szeretettel vezette vissza a katolikus egyházba az ismert író, Kodolányi Jánost. Ő temette Illyés Gyulát, aki élete végén talált vissza Istenhez.

Alig 30 évesen jómagam is készítettem interjút Belon Gellérttel, amely 1985-ben egy művészeti, irodalmi kiadványban, a *Hevesi Szemlé*ben jelent meg.

„– Még a Vigília szerkesztő bizottságának tagjaként vettem kézbe Pilinszky János első verseit, a *Trapéz és korlát* című kötetet – mondta az említett interjúban Gellért atya. – Soraiból szinte éreztem a kozmikus suhogást, »megrezgett« körülöttem a világ. Kodolányi Jánoshoz jó barátság fűzött. Én ismertettem meg Teilhard de Chardinnel. Halála előtt kérte, hogy temessem el. Illyésék a rokonai voltak. Valószínű, hogy részt vehettek Kodolányi végső búcsúztatásán, mert amikor meghalt az író, akkor Flóra asszonyék megkerestek, hogy az lenne a kérésük, én végezzem el a gyászszertartást.”

1983. április 22-én a Farkasréti temetőben vett a nemzet végső búcsút nagy fiától, Illyés Gyulától. A 81 éves korában elhunyt háromszoros Kossuth-díjas írónak, a magyar kultúra és az egyetemes magyarság kiemelkedő személyiségének ravatalát elborították a kegyelet virágai. Koporsója körül őrséget álltak a magyar politikai, társadalmi és kulturális élet képviselői. Világnézetre és vallásra való tekintet nélkül gyászolta mindenki.

Dr. Ködöböcz Gábor József Attila-díjas egri irodalomtörténész a 70. születésnapját idén ünneplő dr. Bertha Zoltán irodalomtörténésszel készített interjút. Mint a bevezetőben írja: „Bertha Zoltán, a debreceni iskola legnemesebb hagyományait és legtávlatosabb vízióit kiteljesítő írástudói minőségében a kortárs magyar irodalom egyik emblematikus személyisége. Nagy formátumú és tág horizontú irodalomtörténész, kritikus munkásságát az össznemzetben való gondolkodás, az

egyetemes szemléletmód, a magyar és világirodalmi kánonnal folytatott állandó párbeszéd határozza meg. Tehetségével csak tudása, felkészültségével pedig csak tisztessége kelhet versenyre.”

Az egyebek mellett Kölcssey-, Petőfi Sajtó-szabadság-, Tamási Áron-, Arany János- és József Attila-díjjal, illetve a Magyar Érdemrend tisztikeresztjével kitüntetett Bertha Zoltán nemcsak interjút adott lapunknak, de egy tanulmánnyal is jelentkezik az Agriában. Az írás címe: *„Sorsomhoz szabott síri ágy”*, alcíme: *A Trianon-trauma – kortárs határon túli magyar költők verseiben*.

Az Arany János-díjas Vitéz Ferenc versekkel tiszteleg Bertha Zoltán, lapunk főmunkatársa előtt.

Közljük mostani számunkban dr. Lisztóczy László egri irodalomtörténész a *„Szövetségben a fákkal”* című kötetben megjelent írását, *Bevezetés magyar költők fákról és erdőkről írt verseihez* címmel.

Mint beszámoltunk róla: ez év február 28-án elhunyt Fecske Csaba József Attila-díjas költő. Kóczi Rozália: *In memoriam...* című írásában egy Fecske Csabával készített interjút adott át folyóiratunknak. Ebben így vall magáról Fecske Csaba: „Kezdetben a szegények és elesettek – tehát az enyéim – költője kívántam lenni, verseimmel használni szerettem volna. Úgy akartam írni – ez, azt hiszem, sikerült is –, hogy mindenki értse, az is, aki nem végzett főiskolát, egyetemet, csupán nyolc elemi, vagy még annyit sem. Ez bizonyos mértékig a költészet degradálása volt és nem feltétlenül az olvasó megbecsülése, gúzsba kötve éreztem magamat, s rá kellett jönnöm, hogy én nem vagyok közéleti költő. Én csak a magam nevében tudok hitelesen szólni, nincs mese, individualista költő vagyok, moralizáló, lételemző gondolkodó. Pályám elején metaforában gazdag verseket írtam, vizualításra törekedtem, ez kétségtelenül Nagy László hatása volt, a hatvanas évek költőfejedelméé, aki igen nagy népszerűségnek örvendett úgy az olvasók, mint a feltörekvő ifjú költőnemzedék körében. A képalkotás, azt hiszem, máig is az erősségeim közé tartozik, bár ma már ez a költői eszköz meglehetősen konvencionálisnak minősül.”

Három évig kutatott Miklya Luzsányi Mónika a Petőfi-témában, e kutatás gyümölcse négy könyv lett, mindegyik egészen más jellegű (és érdekes módon mindegyiket más-más kiadó jegyzi). Az első kötet még a bicentenárium évében jelent meg, a címe is sugallja a célközönséget: *Petőfi, a sztár – Rajongói kézikönyv*. (Móra Kiadó, Budapest, 2023) Ezt a következő évben három másik követte, először a főleg iskolásoknak szóló *Szabadság, szerelem – képek Petőfi Sándor életéből* (Lampion Könyvek Kiadó, Budapest, 2024); majd a nagyívű, a felnőtt olvasóknak ajánlott, Szendrey Júlia életét bemutató *Ezerszer Júlia* című regény (Athenaeum Kiadó, Budapest, 2024); végül az év végén került a könyvesboltokba a *Szerelmem, Petőfi Zoltán?* – egy ifjúsági sorozat darabjaként (Pagony Kiadó, Budapest, 2024).

Három a gyerekeknek, egy a felnőtteknek címmel Miklya Luzsányi Mónika Petőfi-könyveiről ír H. Móra Éva.

Az *Agriában* bemutatjuk a salgótarjáni Balassi Bálint Asztaltársaságot, amely 1988-ban, tíz – a húszas éveiben járó – irodalmi tevékenységet folytató alapítóval jött létre a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtárban. Már az elindulása pillanatában – 1989 januárjában – társművészetek képviselői is csatlakoztak hozzájuk. Az ekkor kialakult sokszínűség az elmúlt 37 év során megmaradt. Tagsága ugyan számos változáson ment át, de rendületlenül közösséget alkot. Jelenleg harminc fővel működik. Az alapítók közül még három személy vesz részt aktívan a közös tevékenységekben. 1997-től Orbán György János képzőművész az egyesület elnöke. Az asztaltársaság javaslatára ez a válogatás ízelítőt szolgáltat a tollforgatók, a képző- és fotóművészek munkásságából, de nem terjed ki a társaság teljes körére. Például a festészetet művelők, valamint mindazon alkotók munkáit nélkülöztük az összeállítás során, akiknél a szín fontos szerepet tölt be a vizuális megjelenítésnél.

Az *Agria* mostani számában verssel, novellával jelentkező szerzőink közül – a József Attila-díjas Oláh Andrást, Bíró Józsefet és Ködöböcz Gábort, továbbá Ádám Tamást, Baka Györgyit, Balogh Ferencet, Bérczessy Andrást, Bérczessy Lajost, Csák Gyöngyit, Demeter Józsefet, Jámbor Ildikót, Juhász Pált, Juhos-Kiss Jánost, Karádi Zsoltot, Kaszás Istvánt, Katona Kálmánt, Kóczi Rozáliát, Konczek Józsefet, Kuti Józsefet, Lőkös Pétert, Madarász Imrét, Magyar Elemért, Molnár Dávidot, M. Fehérvári Juditot, Murawski Magdolnát, Németh Nyiba Sándort, Németh Pétert, Orgoványi Anikót, Petrusák Jánost, Sajtos Orsit, Sándor Józsefet, Simek Valériát, Siska Pétert, Szengyörgyi Lászlót, Sente B. Leventét, Szíki Károlyt, Tornai Xéniát, Török Nándort, Törő Istvánt, Vasi Ferenc Zoltánt, Vitéz Ferencet, Wessetzky Dánielt és Wilhelm Ottót.

Minden szerzőnknek megköszönném – határon innen és túl – a verseit, novelláit, tanulmányait, a fotókat, melynek jelentős részét Gergely Gábor készítette. Köszönet kiadónknak, az egri Bródy Sándor Könyvtárnak.

Tornai Xénia

Toszkán képeslap

Elküldeném neked a csendet,
a toszkán nyárnak édes illatát,
s mit fájó talpam oly sokat tapod,
az ifjú Szent Ferencnek lábnyomát,
a kabócák vad cirpeléseit,
a nimfa járta dombok hajlatát,
a ciprusok közt olvadó napot,
mi alkonyórán óarany zsarát;
az etruszk sírok hűvös titkait,
a langyos estek vágó dallamát,
mert nem vagy itt. De hátha megkapod –
mint fényt a Föld a Mindenségen át.

Spello, 2024. július 10–13.

Eremo le Celle

Szent Ferenc nyomában

Nem a megtérés reménye vonz,
csak csendre éhezem.
Szent Ferenc cellájának hűvösére vágyom,
a hely érintetlen fegyelmére,
a fák himbálózó fény-árnyék játékának
simogatására bőrömon.
Az egymáshoz szoruló remetelakok időtlensége,
a szerzetesek zsolozsmájának
patakcsobogássá oldódó dallama,
a terméskő szürkességének
évszázadokat megtartó ereje
és a ciprusok ég felé törekvő vágyában
is ott lüktető alázat,
mely soha nem fárad bele,
hogyan célját el nem éri,
mégis megkísért.

Cortona, Eremo le Celle, 2024. július 10.

Az üresség súlya

Egy recenzió margójára

Csöndidőben pendülő élet
meztelen testébe fúródó
szavak. Jelentésük,
miként a madarak röpte
a levegőben, villanás
a tudat felszínén.
Az észlelés fénytörésében
síkot váltó dimenzió –
holtidő. Árnyék-idő.
Elmúlik, lehull.

Csigaívjárat homokszemeibe
ragadt tengerzúgás
a fogantatás előtti ködből.
Nem emlékszem rá, mégis
gyorsuló lélegzettel hallgatom.
Morzejelek *odaátról*.
Elhordott múltjaim nedvező nyoma
piszokkal fertőzve.
Csillag pettyezte kislányruhámban
táncolok a kiszáradt pillanat
csontvázerdejében.
Hajam kibomlik.
Egy pitypang bóbítáját tűzöm
a rám feszülő végtelenre.
Hosszan nézem, miként próbálja
keresztülfúrní magát a perc szövetén.
Aztán elmúlik, lehull.

Nyolcmilliárd hegyszirtmagány
emberruhában.
Védettmárkaarcok klónjai
néznek vissza reklámmosollyal
a körbefalazott világ
egymást sokszorozó tükeiből.
Szöveggyártásra szakosodott profilok
beeső fényben élesedő kontúrjai.

Betűk. Betűk mindenütt.
A fák ágain szórügyduzzanatok.
A megáradt folyók medrében
mondatok örvényében fuldokló
emberek. Kapálózó karjaik
segítségért esdő felkiáltójelek.
Aztán elmúlik, lehull mind –
tehetetlen vízszintességében
gondolatjellé silányul valamennyi.

Az értelem partjai egyre távolodnak.
Dante megcsúfolt szelleme felett
sasok ragadozó karmaiban vergődik
a gondolat.

A betűk labirintusában egy gyermek
lépked. Mindenségsugár-tekintetében
a teremteskor meggyúlt csillagok fénye
tündököl.
Teste körül a lét tizenkét síkjának
átlátszó burka lebeg.
Mélyeket lélegzik csendből, fényből
és időtlenségből, melyet még
a szférikus formátlanságból örökölt.
Onnan, ahol áradó egészként
a Mindenség összes létezőjével
a Végtelenen osztozott.
Még mindent tud, bár nem tanult.
Még mindent hall, bár nem fülel.
És ért mindent, jóllehet figyelmezt
szétforgácsolja a köveken megtörő
fodrok csobbanása a patakmederben,
az égbolton ébredő fellegek homlok-
ráncolása és a szellő sóhajának
visszhangja saját szívében.
Most egy alakot lát a szavak
útvesztőjében,

akit a feje búbjáig beborítanak a betűk.
Hajkoronáját az öntelt fény glóriája övezi.
Körötte derékszögtartású, pirkadatmosolyú
emberek hajlongó áhítata ragyog.
A Gyermek nézi, nézi a fenségként
magasztalt tüneményt,
de nem érzel csodát.
Szemében a galaxisok tüze
parázssá hamvad –
az értetlenség homokviharral
szórja tele sűrű pillái közét.
Hirtelen szavak tengerének
harsány tömege zúdul reá.
Az istenalakról lefoszlik betűkontőse,
és feltárul a puhatestű, sápadt való.
Csak a Gyermek látja, és ösztöne
hálóján, mint virradó napfény,
ömlik keresztül a felismerés:
A király meztelen!
Hangja messze zeng. És hallják mindenek.
Mert halljon, akinek van füle.
És lásson, akinek van szeme.
A király meztelen.

És a csöndidőben pendülő élet
pulzáló testében buborékok ébrednek,
és lassú lebegéssel utat találnak
az ég felé a hártyás szárnyú létigék.

Budapest, 2025. március 21.

Vali anyó balladája

Emlék a Szépasszony-völgyből

Vali anyót, a vén ledért
Úgy ismertük meg szombat este,
Térnénk be hozzá, arra kért:
„Jöjj, szőke dög, s jöjj, ifjú fess, te!”
S a pince ajtajában leste:
Az őszes úr mért oly kimért.
És azt súgta a szörnyű beste:
„A bor vigaszt nyújt mindenért.”

A hegy levétől bódult teste.
E bájital úgy megmeggyaláz!
Aznapi már harmadszor kereste
A bögre mélyét, s arcán a máz
Rőt borvirág festette láz.
Vali anyó, az istenért!
A gyász s a kor mivé aláz?!
A bor vigaszt nyújt mindenért?

Fejéke volt és ránca, száz,
És szűk szoknyája térdig ért.
Nyolcvan felett torzkép a váz,
S a neccharisnya már a vért
Nem ajzza fel. Nincs hát miért
Viselnie, de néki vért.
Emléket óv. Van tán, ki ért?
S a bor vigaszt nyújt mindenért.

Ajánlás:

Herceg, lakáj öklöt ha ráz,
S szerelmed unt siráma sért,
Eriggy, anyó amott tanyáz –
A bor vigaszt nyújt mindenért.

Budapest, 2023. november 8.

Oláh András

még megtalállak

a hétköznapiak önzésébe tekeredtünk
már nem emlékeztetsz semmire
és ha volna is mit tovább mondani
nincs múlt ami fogva tartson

emlékeink szétválasztott sziámi ikrek
– magányosak mint a cigarettafüst –
hajnalig mégis lesben állok
hátha egy álomban még megtalállak

idegen utcákon

mióta sorsodban sorsom léket kapott
lakatlan álmaid Robinsonja vagyok

takaróm nincs – diderget a homály –
a közénk nőtt időt elnyelte a mocsár

magányról dadognak megfáradt szavak
a részeg üresség emelt közénk falat

fölrítál magadnak de nincs hozzád közöm
lebomlott híd vagyok – keserű öröm –

fahasáb ami a kandallóban vacog
nélküled mindennap szökésben vagyok

semleges

utolsó alkunkat megszegted: leblokkolt
végleg az agy lefagytak mind a szervek
és minden úgy maradt – elsietted ezt is
mint annyi mást most se kint se bent
a sírásóknak ujjgyakorlat ez s a papnak is
de mostantól magad maradsz – az út
reménytelen s a felelős mindenért én leszek

[még őrzöm]

még őrzöm vázlatát a csöndnek
de átdolgozni nincs idő és nincs miért
kikoptam belőled
mégis minden hiány hozzád vezet
bennem imbolyogsz
érezlek a pusztaság szélben is
tolvaj vagyok
megspóroltalak
pár elmázolt ecsetvonás
átformálta a tegnapot
bár tudnék a félretett álmokért
üzenni de a címzett ismeretlen
– halott emlékeknek mondok
hálaéneket

a haldokló Pilátus monológja

mindennap felravatalozzuk
a jelent... nevetünk és sírunk
föléljük Isten konyhaasztalát
s hagyjuk hogy lányaink
beteg holnapot szüljenek
kiutáljuk a misztériumokat
és esküdszékét állítunk
a megköpdösött
igazságosság jegyében
a beszennyezett világ
azóta is minket másol
pedig patkányok vagyunk
hisz hagyjuk Krisztust azóta is
mindennap megfeszíteni

Török Nándor

Születésnapodra, avagy nyolcvannyolc...

(Baranyi Ferencnek)

Nyolcvannyolc éved rám köszön,
s lásd, méltán köszönt verszőn.
Olyan folyam,

min evickél e nemzedék,
és érzi azt, hogy lenne még
tenni-venni

valód e dúlt földtekén,
mert kell az igaz költemény,
ahol csahol

hunyászkodó had ellened.
E falkát régtől megveted
te is; de hisz

közös barátunk – Dante ő –,
ma ő sem lenne túl menő
szellem s jellem.

A vad vadont jól ismered,
ki szidta néped, istened.
Erény e kény.

Ezért is, ma jó példa vagy,
költők sora meg nem tagad
soha, noha

poéta mind csak az lehet,
ki hazát és nőt úgy szeret
szinte, mint Te.

Változó szélben életed
már hosszú röffel mérheted,
s nekünk becsünk,

hogy gigász faként égig érsz,
s husáng énünknek, mit ígérsz:
való Való!

S koronádból törünk ágnyit,
bennünk *mag fakad, virág nyit*
végül ékül.

Esőverésben tudja mind,
tiszta szándékkal ránk kacsint
merszed s versed,

mi maradandóbb ércnél is,
Horác't idéző szép fétis
sorod. Korod

nyolcvannyolc... (Számolj énvelem!)
... máshogy nézve két végtelen
jele, s eme

végtelenek közt mi tiéd,
a jövőbe száll mind ígéd,
tanítani!

A kóró és a költő

Vagyok az örök várakozás
fásodott, fura szobra.
Csecsemőlelkem bennem oáz'
és telt emlékért szól a fohász:
vagyik valami jobbra.
– *Józan, gyermeki jogra.*

Mint torzó a végtelen pusztán,
elmerengek e léten.
A sors kegye mi mindent oszt rám,
s a holnap, ha hűs esőt hoz, tán
színekbe borul rétem.
– *Nem értem, ma miért nem?*

A gyökerem ma szikbe markol,
a televény itt mítosz.
Az ugaron őszinte dal szól,
s nem hallik az ostoba zajtól:
ez röghöz kötve kínoz.
– *Így várni roppant kínos.*

E rögben van áldás és átok.
Csírába fojtott mórés,
és több hektár erényes száz ok
(mit parlagon hagytak mások)
oltalma takaróm lesz.
– *Emberhez méltó szó ez.*

Humusszá válik majd testem,
a rossz így fordul jóra.
E pihe földet kerestem,
por leszek minden kereszten
s felszállok harangszóra.
– *Várom, üssön ez óra.*

A vers halála

„A vers az, amit mondani kell.”

Mondani kell! Mondani kell?

El kell mondani mindenáron?

Miért?

Mert valaki megírta minden áron

és szinten alul,

drága időt, papírt, időt

s papírt fogyasztva

(Ez több mint három).

Mi haszna volt, mi haszna van?

– Mi? Haszna van? –

Neeem! A kárról beszélek.

Mert mihaszna,

ki, így pazarol drága időt: olcsó

szavakat papírra vetve, s az aratást is

lekésve, elcsepelt szólamokat

új szórendasztagokba szedve

tarol le jelzőket, igéket,

s idézve idézi őket,

az alacsonyröptű szállóigéket.

S mint, aki bízik a jelben

magára hagyja azt idézőjelben,

új gondolatok nélkül csak tengve-lengve

tingli-tangli rímeket faragva,

vagy rímek nélkül

feltupírozva a slampos hétköznapi,

s többszörös áttéteken át

szókihagyással az értelmét hanyagolva

enigmát kreál abból, amit mondani kell.

Vagy kellene,

ha lenne rá az elmének kelleme,

mert a központosítás hiánya

ünnepi luxusként rejt a valót.

Igen, a mondanivalót.

A valódit.

Az igazát annak, aki mondaná,

de így hogyan?

Lógva a semmiben,

hol a semmi is fogan,

beszorulva a tudálékos sorokba

nyers nyelvtörők közé,

amit vétlen véletlenségben

mesterkéltén fércelt össze

inasként a mester,

s mivel nem volt segedelme

(elkerülte az égiek kegyelme),

a műve mégis annyira 'szép' lett,

hogy bevallani sem merted: nem érted.

Ezért cinkosan mindig szembedicsérted,

mert mondani kell...

*

Magadba hiába temetted,

muszájból mégis elszavaltad,

míg gyászba nem illőn kacagott

a hazug költészet valósága rajtad.

Simek Valéria

Ketten

Ketten ültünk a kora
ősz nap sütésben a
parlag púpos némaságán.
Kolomp sem szólt, az ősz
legelészett, csipegetett,
ízlelgetett boldog
békességben körülöttünk.
Megállt az idő.
Az erdőben ős-gyalogút
vékonyodott napsugárrá a
megritkult lombok közt.
A dombokon szőlőfürtök
súlyosodtak, édesedtek.
Ketten ültünk a kora
ősz nap sütésben
fiatalon, vágytól boldogan.

Szétszórt bokraid közt

Szétszórt bokraid közt
visszaálmodom a gyerekkort,
mint örök ragyogást a
felidézett évek között.
A nyári hajnalokat
kaszák kalapálása
sírta föl.
Megsodort rozskötelek
bontották a Napot az égen.
Álmodom, hogy régi nyár van
és feslik, bomlik a hajnal
egy réges-régi ruhában.

A forrásnál

A forrás vizébe buborékokat
fújt demizsonod szája.
Fölötte a hűvös árnyú fa
zöld ruháját meg-
meglengette a szél
a melegben.
Te a levágott rendek
vastag sorait nézted.
Hőségtől gyöngyöző
homlokodon egy árny-levél
játszogatott.
Tarisznyádból a szakajtót
földre tetted, s kibontottad
a déli harangszót a falu felől.

Vasárnapi napsütésben

Zümmög a nyár,
a kert fái közt
megállt a levegő.
A pince oldalán
hempereg a végtelen
idő.
A leterített paplanon
ősz hajadba aranyszálat
fon a Nap.
Halk imára kulcsolt
kezed eltévedt
bogár csókolja.
Homlokodhoz hajolt a
játszadó természet.
A libbenő szél
félénken hozzád ér,
felhajtja kötényed sarkát,
s elalszik a vasárnapi
napsütésben.

Szente B. Levente

Elaludt fejed alatt a fény

elaludt fejed alatt a fény
azóta

mezítláb követnek fák
lépten-nyomon – angyalul

ránc-arcomon összesimul
dávid és góliát

zúg az erdő
lágyszél támad – madárként köröz

torkában Isten igéje
– „*mi ezt nem érteni* mégsem”

halk ének jó
füvek vers-éle szelíden füttyöl

megitta lelkem a bor
a tinta

óráimban mások intenek

édesem –

Elterelés

*„Arra vonatkozólag, hogy a világ
olyan, amilyen, senki részéről sem-
miféle panaszt nem vagyok hajlandó
elfogadni. Nem kellett volna olyan
készséggel hozzájárulni ahhoz, hogy
így legyen, és nem kell olyan készség-
gel hozzájárulni ahhoz, hogy így is
maradjon.”* (Hamvas Béla)

ugyan mit tud az ember
többet egy aprócska virágnál a hangyáknál
a sok száz éves fánál

micsoda szemfényvesztésben él nap-nap után
holott állhatatossága csupa elterelés
valami mély és félelmetes valóságról

megmagyarázni nem tudja
azzal takarja el szégyenét
sőt letagadja – semmit nem ért

pedig hányszor már
nyelvet öltött a világra kiskorában
a mindent látó tükör előtt.

Karantén-fok-ok

(hangok, ajtón és ablakon át)

ide a Kossuth Lajos negyedbe
már senki se üzen
levél egy se
csak a receptek jönnek
sorra elektronikusan
névre szólóan

elfogy ez a rege egyszer
miként az út mentét felveri
dudva avar idővel tán
moha is

jönne bár valaki aki
int majd szépen tovaszáll
egy szót mi nem sok
előtte még egyszer ha azt mondaná
Isten áldja –

csak az ő hangja bolyong
lélektől-lélekig csatangol
hegyeken köveken omol
néma szavakat meglovagol
esténként szíved mellett gugol

gyermekem

Levéltöredék hozzád

„... úgy él, mint a holtak, titokban.”
Amoela

elültettem egy facsemetét
nagyon szurkolok neki erőben egészségben
zöld koronás totemoszlopként
felnőjjön mielőbb mert a közönytől ég

a világ mint
tapasztalt lepke-bábjátékos
vén időként fojtogat körém tekeredik
átszó leplezetlenebbül

érzem te csillaggá leszel
elmosódnak a határok – felnevelsz
még sem tudom ki vagyok
szőlőlevet ittam fűgét mutatok

álomban szárnyakra kapunk
egymásba rendeződünk szépen
a hetedik nap után mi jön kérdezem
lámpaoltással véget ér-e minden

leszünk-e csók-lenyomat
tested kopjás éden-kapuja alatt
hol angyalok tűrnek csöndben
szerelmet halált forradalmat

M. Fehérvári Judit

Anyám rózsákat tereget

Anyám rózsákat tereget,
tűzpiros szirmok nyílnak,
amerre száll. Kertjében
néha-néha a Teremtő is
elszunyókál.

Anyám rózsákat tereget,
mennyei magok hullnak,
a felhők fátylán át.
Megszűnnek viszályok
és háborúk, mosolyával
édenkerteket szuggerál.

Anyám rózsákat tereget,
szivárványhidak között
a földön jár. Lépteinek
nincs nyoma, elvitte
azokat a gyomorrák.

Debrecen, 2025. február 15.

Vers a nem vagy ittről

Hommage à Zelk Zoltán

„Vacog a szív, veri a perceket,
veri, hogy nem, hogy nem, hogy nem lehet!”
(Zelk Zoltán)

A nem vagy ittből még mutasd, hazajössz,
ha fejünk fölött összezsapnak a viharfellegek,
mert a nem vagy itt, csak egy bakacsin csőrű
villanás, hiába zokognak a fák, hittől röpülsz
karjaimba, akár egy fürgetegtől megtépázott,
didergő kismadár.

Nincs még Isten veled, mert az olyan végleges,
mint színek skálája festményeid szemeiben a
falakon. Velük élek. Látom, ahogyan a szűz papír
formát ölt kezeid nyomán és hiába perlekednék
a hófehér szőnyeggel, mert széle piros, akár a vér,
mi benned már nem cirkulál, ki gondolta, hogy dermesztő
hideg lesz az a nyár, az a június is befagyott, végleg
magamra hagyott, de díszleteid, leendő életed itt
tervezted... Ne félj, hazatalálsz, mikor rügyeket
bontanak a fák és a nem vagy ittből mégis lehet,
mert különben nem érdemes felkelni, járni,
lélegezni sem... Ha nem jössz haza egy seb leszek,
mi felmarja lábnyomaim és csontomig hatol,
méhem is elkorcsosul, hiszen soha többé nem
születsz már meg, aki most csöndem vagy, s
mégis terveid tárháza... Várnak rád leendő
unokáim. Őzike mosolyú szemeikben egykori önmagad
látod és első szavuk az anya lesz, mert, ha nem vagy
itt, csak én leszek ... Böszülten mar a var, mi hályogossá
teszi szemeim. A szürkületben formát ölt alakod,
s én balga, azt gondolom, a kilincsen a te kezed,
majd hozzám röppensz, s ölelése el nem engedem,
de, csak egy árnyék, mi rám talál, rosszabb, mint a halál.
Így ér a reggel is e vacogós falak között és hinni szeretném,
hogy szárnyaidba burkolom magam, és botorkálva
kilépkedek az udvarra orgonafáink nyomait kutatva,
miket szétzúzott valami túlvilági, mikor a sírba
mentél alászállni, ám én most veled beszélgetek,
még ma is hallgatom a csöndedet, a te szemeddel
látom a báránfyelleget, mi kirajzolja szád, orrod, szemed,
s, ha leszáll az éj, csillámporos álmot te hintesz
rám, ki messze, nagyon messze jár, de nem
vagy itt és olyan ez, mint a láz: lángokban lelkem,
a hideg veríték is kiráz, mikor ébredek, mert mindez
olyan nagyon végleges, hogy kimondani is félelmetes.

Debrecen, 2025. 03. 14.

Katona Kálmán

Szülőföldem

Építkezhet a nyár ha minden összedől
rettegik sápadt gesztenyelombok
a tél lovasait Latorvár felől

Föld alá zuhant a nyár nehéz szaga
égi malmok füstködöt darálnak
patak fölé hajló öreg szilvafa
süvegeli meg édesapámat

Ebből a sárból szakítottam arcom
itt fordultam júliusi fénybe
gyökeret küld a föld hogy összetartsa
Bükk hava szállong homlokom helyére

S elejti gyűrött árnyát az Előhegy
szélét szelíd háztetőkre hajtja
éjszakára fagy lesz a rét összegörnyed

Gyerekkorom dúdolgat alatta
hajnalban már csak a csöndlepkék szárnya
rezdül a jégvirágon túli tájra

Krétarajz

Libegjen át a dombokon
hajnalban hószagú szélben
enciánkékre tollait fesse
merüljön didergő-kékbe.

Libegjen át a dombokon
sárga sálát porban húzza
rózsák hársak nyárfák közé
rejtőzzék a Tavasz utca.

Libegjen át a dombokon
tündököljön magas égen
júliusi vasárnapok
harangok hajnali szélben.

Negotium gestum

(Cs. Évának)

Kopott kőlapmagány. Rideg folyosóra
ajtószárny leng bírói talár.
Iratköteg közé préselt rózsaszirmok.
Ablak üvegébe karcolt júniusi táj.

Pasztellzöld fények dőlnek a Dunába.

Esztergomhoz bújt így nyolcvanban a nyár,
napsugárszagú volt bőrünk mindenütt.

Az est vázában vérző virágokra száll –
Vad társ a múlt. Köszöntöm. Arcon üt.

Áldozat

Ballagott a hajnal. Ködszagú
fényen nyammogott fogatlan ínye.
Lázás ámde óvatos kezekkel
csomagjait szétrakta egy padon.

Elsőként nappalt. Várakozást.
Aztán az égbolt sárfelhőivel
takart kacatjait: Tömeg-magányt.
Utat hidat. Legvégül arcomat.

Tűnődtem: Hogy nem vettem észre,
mikor kólásflakon, csokispapír
és más kincsek közé szatyrába gyűrt
sandán, amíg a buszra vártam.

Könyörtelenül

Szétmálott az út reves
lépcsőfokok közén füvek hatalmasa.
Eső kopogja-mossa ablakok sorát
s kidőlt ázott balkonokra
lusta árnyak ültek.
Rég nem lobbant rózsza-láng
a rokkant pergolákon.

Szakad az eső évek óta
kopog a hűvös betonon donog a rozsdás
vaslemezeken.

Sehol se vagy.

Kamaszarcunk ázott krétarajz.
Zuhog rá az eső könyörtelenül.

Baka Györgyi

Fény az anyagban

A fény az anyagban
percről percre
ölelkezik leesése
testet öltött
fokozataival

minden ponton
teljességgel
odaadja magát
kioltja sugarát

folyton újjászületik
színekké formákká
feltámadásáért annak
Aki elhullatta...

Éjbe tűnő

angyalok serege zúdul
sürgető kegyelemmel
a fuldokló városokba

köpenyük szegélye
suhogtatja a vézna
fák lombjait

fölcserélhető arccal
üresen bámulunk
az éjbe tűnő égre

csak a gyermekek szeme
tárul rá az aszfaltra
hullt csillagporra

Út a mélységbe

Szívedben lobogó örömláng,
szemed álmodozva lecsukódik
vagy villódzva fellobban,
külső képed a belsőnek árnyéka.

Arcod minden vonása út:
testből a szellembe vezet –
folyamatosan behatol a látható
mögé, ahol a lélek álma lobog...

Minden gondolatoddal
homályos érzetek csomóját
bogozod felizzó
odaadottságban...

Remegve, bátran lemerülsz
kutatni a mélységbe,
hogyan megismerhesd
a sötétségen keresztül

a szeretet világosságát.

Murawski Magdolna

Csend

Csend mélye: hang-zenék árnyas helyek.
Zsongások suttogás csodás idők.
Egyként ott lelheted az érkezőt
s az elmenőt. Árnyak és emberek
világa rád köszönt. Ne is tagadd:
hogy mindez villanyoz. Zsongása száll
s csak állsz mint múlt idők romjainál
és mindez röptet és már elragad.
A csend a teljesség világa. Nézd:
hogyan vibrálnak mélyében a múlt
s az eljövendő életek. A volt
és elveszett szavak. Tértét ne kérd!
Csak elsodorna máshová s veled
más nem maradna csak a képzelet.

Fénytelen fény

Ma fénytelen a fény. Tompán remeg.
Szürkébe fordul ember és a táj.
Csak pihegünk a műveltség romjainál.
Fölénk terülnek sötét fellegek.
Rezgések élnek. Szótlán szólamok
csak halkán fújják régi dallamát
egy volt-időnek. Fáj ez a világ.
Nem boldogít hogy most még szólhatnak.
Ember-világ: rongy és vad harcias.
Egymást gyilkolva bosszúszomjasan
rikoltva követelve félvadan
ma üvöltözve újra összecsap.
Nincs más való csupán a szürkeség.
Eltékozolta minden szép színét.

Rászabadultak

Valakik egyszer nagyon
rászabadultak a világra
amely azóta se rázta le magáról
a dölőföseket a parazitákat
mert kell nagyon nekik a hatalom
talán nem is vágnak semmi másra
egyikük se mondana le magától
arról az egyről mely ellen a józan ész lázad
Valakik egyszer nagyon
kitervelték azt a bizonyos
furfangos nagy világtervet
amellyel folyton mások ellen tesznek
de mégse azoknak fáj annyira
akik elszenvedik azokat az ütlegeket
hanem a hatalomvágyóknak
akik hitetnek rendre félrevezetnek
mert még mindig hisznek a végtelen türelemben
amivel őket az áldozataik követik
mert nem tudják: a gyengéké az igazi erő
és ez számukra nem követhető
mivel ez nekik a végítélet
ahogyan a helóta mégis szépen él meg
mert akkor már végignézheti
örök kínzóit végleges bukását
és tőle ezt már senki el nem veheti

Történetke

Valaki elment...
Valaki elment volna...
Valaki elmehetett volna...
Valaki ugyan elmehetett volna...
de történetének utolsó fejezete
kivetült
állókép maradt
az örökkévalóságban...
mi pedig ittmaradtak
csak úszkálunk saját történetünkben
mint apró díszhalak
s az egésznek valahogy
semmi értelme nincsen
Megállt a kép... valóban kivetült...
és mi csak bámulunk
mert azért mégis csak
ő még elment volna...
ő még elmehetett volna...
de az üvegfal innenső oldalán
hangja már nincsen
csak látjuk de nem halljuk
azokat a robbanásokat
és alig érzékeljük hogy a lények
még most is egymás torkának esve
huzakodnak egyre
a kivetült történelemben
mert ez is csak egy kis történetke
ami tőlük naponta kitelik...
színes kis halrajok úsznak a nihilben
és mi csak állunk egymás tekintetében
hisz egyebet nem tehetünk
mert ez is csak egy kis történetke
és ő nagyon is elment...
valaki elment...
valaki elment volna...
valaki elmehetett volna...

*Németh Péter***Genezáret**

evezőmet míg összemérem a hullámok dühével
csapongnak nagy halak
sirályoktól körülsikongva a vízen Jézus lépdél
vár épül víz alatt

különös táj különös álom
holdfényes éjszakában
a sellőt kérdezem
hálomat sehol nem találok az arcomon madár van
csapkodnék nincs kezem

... akkor egyszerre gregorián dallam csendül, a halak táncba kezdenek,
a sellőből csak tajték marad
óriási vízfalak omlanak
Örömhír, Jézus felénk halad

ördögidéző idők

a sárga lámpa – ég a sárga lámpa
asztalkád előtt ott guggol a rém
bűvös igézet terül a szobádra
baljós jelek a falak szőnyegén

az univerzum bódult csillagábra
tévelyeg benne tudós és kretén
éjjel a Tejút leesik a sárba
a csillagokban vérré lesz a fény

szelíd kutyáknak méregfoga támad
hegyek mélységes szakadékká válnak az óceán az ürbe menekül

rozsdá rohasztja színét az aranynak
az asszonyok csúf békákat fogannak
a Nap kering a Saturnus körül

tűzszünet

idegenek jöttek a városba. lerombolják a házakat,
felszedik a macskaköveket, felássák a temetőt.

nyirkos lakótelepeket építenek,
két családra egy lakás jut.
de klozet közös.

felnyitják a kriptákat, kirángatják
a kísérteteket –
saját árnyaikat költöztetik be.
felrobban a templom,
a többszáz éves harang
a meghasadt földre zuhan.
majomrém szobrokat emelnek a főtéren. akik nem tudnak aludni éjjel,
a lábához fekszenek,
vagy az óvóhelyekbe zárkóznak.

és magukhoz ölelik álmaikat.

Vérző Bárány

a láng a szív falához ér
emésztő tűzzel hív a holnap
testemet ellepi a vér
amikor téged káromolnak

összeszorítom ajkamat
a gúnyt is nászénekeknek érzem
tüzes szeráfok tartanak
vad forгатagod közepében

Küldetés

Örömhírt gépel
a Mindenható,
a költőre bízta,
vigyázza a teremtes kertjét,
szője be a vers hálójával
a reménytelenséget

A Béke híre

„Koppan a hír” – írja Radnóti

Lépésünk koppan
a kristálykő időben.
A múlt folyói összetartanak.

Kozmikus kristálykő,
fájdalomból égető
forrott drágakő.

S, hová belépsz,
a sugaras üvegtömb,
a jövő is anyag.
Csillagai látatlan izzanak.

Veszélyes állat
az éjszaka veszélyes állat
a szuszogását hallani
őrangyalom mért nem talállok
örölnék Isten malmai

digitális számlapon mérem
az érthetetlen éjszakát
emelkedik a vaksötétben
egy bizonyosság mint a bárd

ember meddig kell kútban hálnod
ragadozó neszt hallanod
őrangyalom ha rádtalálok
sűgj egy varázsló dallamot

Kórházi mitológia

Mi ez a jövés-menés itt!
Jeges csend, halk jajszavak.
szellőben a géz lelke vérzik,
lenn kökénybokor sötétlik,
fenn Orion űz vadat.

Hol rést a híg hógomolyba
a vihar szikéje vág,
Aeneas széllel dacol ma,
s fiához le-lehajolva,
viszi hátán az apát.

Huss, ott jó egy vérnővér,
lám nyomában uszály vonul:
Hárpia, formára patkány,
ülne áldozata mellett a padkán,
csókot árul a lemur.

Hippokratész omladéka jár itt,
viszi felhők tengere,
zsoltárének-létrákat
Holdig szegény élőknek
nem állít Kerubok víg szelleme.

Jön s megy, ami elveszett rég:
seb, jaj, göncök és Göncölök,
de a szélben jószellem lebeg még,
szarvasagancson Kereszt ég
a kökénybokrok fölött.

Éjjeli őrváltás

A híd túl messze van.
Rémtapír oson a tarlón.
Az erdő szórja csöndjét,
sötéten és pazarlón.

A végső viharra készül,
a fák összébb gubancolódnak.
a vízesés a tűzeső
mellednek szegzett puskacső

a őrbódéd legbenső pontja
a kút mely halálotat ontja
A hangja a Volga
felől morajlik arra.

Utána éles fény üzen:
egy villám torkolattüze.

Roppan az ág,
sörét nyomán a borda.
Felszívódnak
a jól ismert nyomok.

Ami egyszer megvolt,
nincs többé mára.
Nem látni, hol vezet
az itt jártak csapása.

A fortélyos félelem
ragyog, akár az ében.

Ki tudná elbeszélni,
mi járhat a lesek
körül ólálkodó
angyalok fejében.

s' mikor kép vagy szó
már nincsen
csak viharként
az élő Isten.

Fohász:

*(Esengünk hozzád, szent Urunk,
míg tart az éj, vigázz reánk,
találjunk benned pihenést,
adj nyugodalmas éjszakát!)*

Wessetzky Dániel

A fügefa

A fügefánk hajtása elfagyott,
de oldal-rügyből nőtt ki új levél.
Megmarta bár a gyilkos téli fagy,
az új tavasszal mégis újra él.

Kemény hidegtől elgyötörten is
kódolt parancsolatnak engedett:
ébredni, lenni, égbe hajtani,
nevelni új hajtást és levelet.

Megtörhetetlen ős-alázat ez:
a lét az ágban lüktet bent, kering,
s temető-csendű télidő után
zöld rügy-szikrája kipattan megint.

Fügénk levél-kezevel int nekem,
az enyhület bár hosszan váratott.
Tanulnom kéne tőled, kis bokor,
nyarat váró, konok alázatot!

Ki tudja, engem hányszor ér utol
üres beszédű, lassú mélabú...
Ki tudja, hányszor vagyok görcsösen
utat keresve tékozló fiú?

Ki tudja, hányszor vagyok lázadó:
édes gyümölcsöket teremni rest?
Hogy nem vágott ki még az Úr keze
az égi kertből végleg, gyökerest'?

Fügénk csak áll a nagy templom előtt.
Ha szólni tudna, mondanám: mesélj!
Erőd honnan van újra kezdeni?
S nekem is járhat még egy új esély?

Atompályák

A szabály ősi, régen kőbevésett,
hogy párban járnak az elektronok.
A szigma és a pí-kötésben együtt
rezegni vígan nagyszerű dolog.

De párban jár a klór, s az oxigén is,
a hidrogén, jó, bróm, a nitrogén.
És kéz a kézben, gyűrűt alkot együtt
a nyolc atomnyi, tiszta sárga kén.

Csak én vagyok magam magamnak régen,
lebegni furcsa űrben - vak reményben:
az én szívem, lásd, üres atompálya...

Hát néha arra vágyakozom titkon:
lennék, mint hélium, xenon vagy kripton,
s inert közönnyel tennék a világra!

Születésnapodra

Sipos Csabának

Csibi-Csabi, látod, az Isten ringat a pihe-puha, hószerű kegyben.
Zakatol mégis hidegen az idegen a tény, hogy bekopog a negyven!
Csak sose kapkodj, ne legyél ideges, lázas!
Boldog a férfi, ha hevíti a hitvesi szerelem, röviden: házas!

Boldog a férfi, ha este az asszonyi piszi-puszi sűrű, temérdek.
Fittyet hány, ha a múlt felesel, vagy lepörög a fiatalos élet.
Kaparom e verset, a végén semmi se csattan:
ugye buli volna, ha ezen a napon zamatos sör folyna csapban!

Vakáció

Hajnal tüze, ha gyullad,
fussunk ki a mezőre!
Keljünk szapora-gyorsan,
lássuk, ki fut előre?

Napfény melege éltet,
gyertek, közel a tópart!
Nagy loccs, fejes a partról,
lessük meg a hajórajt!

Izzik, feszül a kék ég,
úszik, suhan a felhő.
Párát eszik a tóból,
bongyor süvege felnőtt.

Bosszús fekete felleg
bömböl bele a nyárba.
Hej-haj, recseg a mennybolt,
fussunk be a faházba!

Habzik, locsog a hullám,
szürkés, a színe márvány.
Tűnj el, fekete felleg!
Görbülj, csoda-szívárvány!

Csend van. Piros az alkony,
csillag ragyog az égen.
Szikrát vet a magasban,
kormos, fekete éjben.

Álmos, meleg a tópart,
ülünk le oda, srácok:
tábortűzi mesékből
szőjük karika-láncot!

Július

„A nap tüze, látod...” (Áprily Lajos)

Tűz le a Nap heve,
tódul a földre le:
izzik a táj, a beton meg a lég.
Lángol a póló,
bízgat a móló:
vár ma a Balcsi, a hús, csudakék.

Zsíros a lángos,
szívre de káros!
Egyszer az évben azért megeszem.
Partra kiállok,
szépek a lányok.
Minden irányba sasolhat a szem.

Éget a nap, hej!
Csurran a naptej,
sok csini lánytól zúg a szívem!
Fűre kiültem,
jól odasültem...
Szép, ugye szép, ugye szép a színem?

Ködöböcz Gábor

Etalon mindörökké

– *Görömbei András emlékére* –

Voltál mérték s példaadó
Szellem-börtön nyitogató
Szépen szóltál hogy megértsek
Mi az igaz örök érték

Élted áldott

– *Búzás Hubának a 90-re* –

Pupilládon éggel földdel
Palettádon késsel zölddel
A válladon kilenc iksszel
Élted áldott száz kredittel

Apám helyett apám

– *G. A.-nak odaátra* –

Hozzám mindig szépen szóltál
Apám helyett apám voltál
Nyesegetté telerelgettél
Emberebb emberré tettél

A fényhozó költő

– *A formaművész Búzás Hubának* –

Versed úgy szól mint a konga
Szép formarend rajt' a donga
Lehet líra eposz dráma
Fényt vet létünk kozmoszára

Balsejtelmek nyara

– *Egy kisfiú naplójából* –

Fecske raj szállt ólmos égre
S nem tudhatta hogy mi végre
Riadalom és reménység
Együtt költözött szívébe

Áldás és ajándék

– *Búzás Huba dicsérete* –

Valamennyi csillag közös fészke álmod
Pipacslobogásban hamvad el magányod
Erényed bölcs derű elmeméz meg játék
Vagy nekünk etalon áldás és ajándék

Csillagról csillagra

– *Fecske Csaba emlékére* –

Komorlik a hold udvara
Elhalkul a kocsmaja
Asztráltested még meg-megáll
Csillagról ím csillagra száll

Véges és végtelen

Életünk egy időablak
Szárnya van a pillanatnak
Mint ökörszem ágról ágra
Riadozunk a világra

Négy évtized Egerben

Kis kölyökként nyílt rá szemem
Hogy betöltse lélekterem –
Negyven évem int Egernek
Megmaradtam integernek

Emlékterek csöndje

Lombosodik lelkelem csöndje
Fogyton-fogy az út göröngye
Homokórában a szemek
Peregnek az emlékterek

Benned élnek

– Szeretteimre gondolva –

Időromok emlékterek
Benned élnek kísértének
Nappal futsz de jön az álom
Tanakodhatsz a halálon

Nekünk adtad

– In honorem Lisztóczy László –

Midőn Isten ölébe vett
Adott neked két életet
Nekünk adtad az egyiket
Kettő közül a szebbiket

Bakonyi István

Júniusi illatok

Hársfavirágok illata kísér hazáig.
Betölti a belvárost, az utcákat, tereket.
Átszivárog bőrömon, belül árad.
Régi nyarak illata.
S a mai napé.
Évszázadokon átívelő szent illat.
Vogelweide, érzed ezt odaát?
Az öröklét csendes árnyán...

Kinn és benn

Nézem a nyáreleji estet.
Elérhetetlen piros cseresznyék közül
bukkannak elő a fehér felhők.
Lágy szellő leng a melegben.
Minta béke lenne.
Ott, kinn ki a háborút,
ki a békét emlegeti.
Szemben az ellennel
ki itt, ki ott papol.

Eljött ez a nyár is

viharokkal, esőillattal, hársfavirággal.
Hosszú combú lányokkal utcákon, tereken.
Plakátok hazug és igaz ígéreteivel.
Zúgó napfénnel, alkonyfelhőkkel.
Korai ébredéssel, kései lefekvésekkel.
A halál letaglózó híreivel.
Életunokánk mozgásával, derűjével.
A soha-meg-nem haló reménnyel.
Letűnt nyarak nosztalgijával.
S a jövő nyarak ingó bizalmával.

S a világ reménytelen akol.

Ha majd

nem leszek. Gondolom, hiányzom valakinek.
Ha majd nem leszek, itt marad utánam minden.
Körülnézek a lakásban. Könyvek, képek, bútorok.
Tusfürdő, borotvakrém, asztalok.
Megannyi minden.
Meg az emlékek, a lélek, a sors maga.
Szerelmek, rossz idők, jó idők halmaza.
Ha majd nem leszek, itt hagyom a gondokat,
tárgyaim, lényem másokra.
Ha majd...

Kristóf 18

Húsvét, hétfő, hasadó hajnal.
Hajnali fényáradás, fény cikáz az égen.
Áttöri a sötétséget, száll a fény a mindenségben.
Aztán a nappali fény áradása.
Áttör mindenben.
Belénk ívódik, belén szívódik.
Mennyei locsolás napja. A születés napja.
Krisztusnak újabb hordozója jött közénk.
Ki tudja, honnan, és ki tudja, hová?
De az úton menni kell.
Megy is, 18 éve.
Igen, a felnőtt kor.
Dédapja fogságának ideje.
Nagyapja munkakezdésének ideje.
S a tér tágul, az idő tágul.
Az Élet tágul.
Mindéletig...

Kardvirág

Kardvirág egy asszony kezében.
Emlékszem. Gyermekkorom udvarának virága.
Ott, ahol mindig fekete kutyánk őrizte a házat.
Mindegyiket Kormosnak hívtuk.
És eltűnt szavaink: sparhelt, stelázsi, vájling.
És érzem az estikét. Orromban illata.
S a jövő? Majd elrejt mindent
a mesterséges intelligencia?

Ez a fenyő

Ez a fenyő itt, a nyári terasz előtt.
Valaha karácsonyfa volt.
A karácsonyfa-lét végtelen.
Fölötte égbék levegő.
Az örökkévaló.
Tüskéi régi ünnepet őriznek.
A távolodó időben.
Mellette minden oly burjánzöld.
Ez a fenyő.
Magamé lett.

Nyári alma

Ilinek

Emlékszel? Akkor, 16 éve.
A hegyeden 3 óras beszélgetés.
A fehér nadrág vitt ott föl a lépcsőn.
Fehér formavarázs.
És a nyári alma íze.
Múlt nyarak föltámadt íze.
A vénlő fáról.
Ott, 2008 nyarán.
Hol az a nadrág?
Hol az az íz?
És újra látom. És újra érzem.

Csák Gyöngyi

Vád-dal

Ki tiltja meg
rögeid között
a gyémántmorajt?

Ki tépi ki
madarad törékeny testéből
a visszatérésre esküt tett szárnyakat?

Ki öli meg álmutban, orvul
szíved bátor oroslánjait?

Ki tapossa el részvétlenül
a szerelem kövén napozó vágyak
ártatlan gyíkjait?

Báránodat nyakában
haranggá cseperedő csengővel,
ki tereli fel a hegyre,
hogyan áldozati vérét felmutassa?

Készenléti állapotban

Sírástól nyúlósak az órák
halálra készül fáradt világunk.

Készenléti állapotban
félelmeiktől mérgezetten
vár az ember tehetetlen,
mint az esőt hiába epedő,
szomjazó sivatagok.

Öregségjelek

Nemcsak az erő,
hiánycikk a lelkesedés,
a gyorsaság, meg az ereket
feszítő szenvedélyes tüzek,

kellő tapasztalat híján
keserű botladozás ez
a hirtelen jött öregség
sivár berkeiben,

világvégszag keveredik
a világvéghideggel
bárcsak kikacsintana
valaki a jeges világból
láttni, hogy hű lélek üzen.

Versengés

Sorsunkat miközben
át és elrendezik,
vérfagyasztó hírek
vérfoltja festi
a jelen falait.

Versengenek a fegyvergyárosok,
meg a temetkezési vállalkozók,
kié lesz nagyobb a profit.

Képek

Kegyelmi állapot

Pompei főterén
egymásban örök álomba
szenderült szerelmesek.

Múlás

Alattomban
kedves jegenyém
zöldjébe harapott.

Horror

A húsevő virág
széttárja szirmait.

Holdfényben

Kirajzolódik
falum határának
letört karú Jézus szobra is.

*Balogh Ferenc***életem**

töredék lét
– töredék idő
töredék napok
– töredék erő
töredék tudás
– töredék jövő
mit összetart
– a teremtető SZERETET

esti séta

együtt ballagok a holddal
előttem ezüst fény szítál
mögöttem csillagpor uszály
– mint mikor szelíd arcoddal
találkozik kezem, s a vágy
mely bennem él: magába zár

finitum et infinitum*(In memoriam Hanák József)*

végtelen véges magány
meggyötört tested
a kórházi ágyadon
vasárnap még miséző
kezed fájdalom
görcsében is áld:
„imádkozzál!” – mondtad, majd
csend, és halk sóhaj:
„jaj, mikor lesz vége már”
negyven évig hű szolgál!
fáradt mosolyod
emlék, s társunk az úton

Kata

szívdobbanásnyi
borostyánkő pillanat
minden mosolyod

ama napon

végül nem lesz más
csak mi szívverésünkbe
begyöngyösödött

ab igne ignem

forró a vágy, mely
szíveink egyesíti
tűzlobogásban

Lacrimae Christi – saepius et iterum

irgalmának könnye hull
újra és újra
jeruzsálemeinkben

redemptio continua

bármit is tettél
Jézus magára vette
megváltott, vitte

Törő István

Örködsz álmomon

Áldom, hogy őriztél, szép világod
átlátható, mint a víztükör,
illatodból felépítkeztem,
biztatásodtól kedvem tündököl,
oly messze voltál, s olyan közel,
nem volt köztünk fal, se bástyafok,
vonattal legyőzött kilométerek
varázsló fénye átragyog,
mintha most lenne az az óra,
mintha az élet újra hívna,
örök reménységed fénye fog,
szívem áldozó tüzed bírja,
lehetsz fekhelyem, altató párna,
új születéssel halálom elűzted,
ifjan lobogó hévvel indulnék
újabb életnek, hamvasztó tűznek,
a te világod az én világom,
utam a tied, bejárt idő,
örökké őrzöm virrasztásod,
rád vigyáz álmom, szerelmet vivő.

A kenyér s az ember

Akit sokszor az evés vonzott,
vajon csupán kenyérre gondolt?
volt, aki munkát kínált, kenyeret,
titokban mégis omlós húst evett,

magasra került, fel a polcra,
immár ezer forint kilója,
pedig többnyire búzaliszt volt,
vége, serclije mindig vonzott,

akik kenyérért ágáltak egykor,
kigyógyultak forradalmukból,
mindent felednek, mégis az evés
hiánya olykor elveszi esztét –

harcol immár, szorít az idő,
árubőség van, csupán ára nő,
összetartozik az ember és kenyér,
akár a munka, s hozzá a bér,

plázacsillogás, s illata hív,
a csoda várása is elvakít,
nem változik, sosem lesz arca,
kenyér hiányát sokszor mutatja,

a búzamazgából a Teremtő néz,
tekintete s a fenyítő kéz
figyelmeztet: *a kenyér s az ember*
együtt él az évezredekkel.

Igazmondók közt

Apám emlékére

Apám, az öreg pedellus,
jutna-e neki valami juss?
sztrájkolnak utána a tanárok,
ki adna neki igazságot?
ha merészen közéjük állna,
hogya mutatna kezében tábla,
hogya szegényednek el az utódok,
egykor nyakán négy gyerek lógott,
s talán az igazgató sem róna meg,
mert anyám falán látott szentképet,
akkori újat keresett szemében,
mely világított sötétben, fényben –
apám az öreg pedellus,
nem mondták ki, de tudta: kuss,
mert hazát védett, és fogoly is volt,
s akkor még tiltott nótát dalolt –
mindig megmaradt paraszti énje,
sok minden mást tudott elméje,
beszolgáltatott, a kornak adott,
pedig csak hat elemije volt...
sejtette: a kikupált elme,
vitte sorsát a lejtmenetre,
sok igazmondó között ő volt igaz,
szájából nem jöttek hamis szavak,
mindig csak takarított és fűtött,
mit földje adott, mindent begyűjtött,
s annyi volt elég, épp, ami volt,
nem sumákkolt és nem rabolt,
jámbor öreg gyerek szemében,
s oly jól megvolt e szürkeségben,
ingét nyakkendő nem ékesítette,
ahogy a Himnuszt elénekelte...
mindenes volt ő, a „Hallja kend!”
parancsszóra járta a végtelent,
mit mondana most a szabad szóra,

és a felhúzott harsogókra?
aggon elment, együtt anyámmal,
fél faluval, egykori tanítvánnyal
ballagtunk utána félszegen,
így lett fényt cipelő égi szem –
apám, az öreg pedellus,
a csendben járó, a meg nem unt,
tudta, tanultan jó a gyermek,
kit szülők és tanárok nevelnek,
mit tőle kapott, azt visszaadja,
olyanná lesz, az élet kiszabja,
álmát ne rontsa el puskaporszag,
becsüli, s taszítja a korszak?!

Bacchus tündöklése

Emlék az egri pincéből

Tudod-e milyen a bor istene,
ha észrevétlen közöttünk szárnyal?
hitével tudhat lekenyerezni,
vagy vérpezsdítő vörös borával,
Bacchus tündöklése csak látszat,
bár szőlőszemek gyűjtik nedűjét,
maga ad hitelt védett borának,
és nem tagadja meg esküjét,
mikor értéként agyba villan,
vagy jól megszámlolt értékmérő,
hitted, olykor felemelhetett,
és lehetett lassú elveszejtő,
bajainkkal szorongunk présben,
Bacchus áldásos hordói között,
nyelvoldó lehet az érvelésben,
leminősített, talán körözött?
vagy csak a felejtő lebegés,
a meg nem gondolt, mi addig igaz,
meddig az elmét ölelgeti,
s amíg igéző áldása kihát.

Szemétkupac

Előbb csak néhány flakon hevert,
a piciny árok lúdbőrzött tőle,
másnapra csomagolt társra lelt,
hogy üdvözölték akkor egymást?!
vagyok a holt, megunt, selejt,
lázadt az árok immár hiába,
autófelni, s pár üveg nyomta,
bordái közé mindent beraktak,
legyen e kupac az árok gondja,
nem fáj a szemnek, kéz sem mozdul,
sunnyog a köznek ily módon gyűjtő,
nincs közöttük élhető darab,
ki szabadulhat meg így a büntől?
átsiklik rajta minden tekintet,
e szemétkupac az ember sajátja,
kiteregetve testi szennyét,
mocskát mégsem veszi magára?!

Sorok a sorsról

Megfoghatatlan, mint szél tenyere,
életet adott, hogy majd elvegye,

sosem tudod meg mit ígért,
pátyolgatott e, vagy nem kímélt,

odamentél, ahova állított,
hol életed szépséget áhított,

rajtad nem múlt, hogy odaérsz e,
s örömmel csaphatsz tenyerébe,

a sors az isten állomása,
cseppekben adagolt áldomása,

dallama, éneke szárnyalni vitt,
zümmögve küldte fájdalmait,

formált, ölelgetett, eldobott,
mint túlevelű a fenyőtobozt,

és méltó társat is küldött feléd,
hogy megismerhesd a szenvedélyt,

mégis, ha formálni akarod,
leporolod és betakarod,

tudhatod, mindig ő a győztes,
és benne élve álmodat szódd meg!

Augusztusi strófák

Augusztus csillagokat dobál,
még arat és forrong benned a nyár,

a lombozat fakuló, csendes,
könnyű órák is lecsengenek,

fecske cikázását bámulhatod,
a régi vonat álmodban fut,

egyetlen panasz-özön a táj,
aszály órája benne kaszál,

pálló vízben halak pipálnak,
nap sugarai is neki fájnak,

visszhang nincs, beszéd is szétterül,
a szőlőkre érés fénye ül,

ahogy a napokat elveszejtet,
mozgást kívánsz, nem halott csendet,

virulást, amit öl a járvány,
szíved lassanként hideg márvány,

dinnye levével békédre vágva,
kabóca-ének vár éjszakára.

Ahogy én is, ahogy te is

Ahogy én is, ahogy te is,
várjuk álmunk teljesedik,
lángra, hogy kap a gondolat,
betelni látom sorsomat,

érzékeny világ ma is megérint,
szeretetünk szívünkben érik,
a tervek, miket megformáltunk
mércét adott: magasra másszunk,

bár a század torkig lakott,
megemészti, mit ember adott,
iszonyú csöndben a lélek intett,

üdvözölten és elkárhoztam,
szellemi terrorba botlottam,
s reménnyel telten kerestem Istent.

Petrusák János

Ezért kell

Nagyképű hazugság
Talán az Élet
Van, amit remélek
Aztán jön a Végzet

Hogy mindig ez legyen
Csak örök körök
Kezdetnek a vég
És véghez a kezdet

Most már bepörgök
Mint hajtott csiga, ha bűg
És amiről a fiatalja, semmit sem súg
Csak van a világ, magának

Ezért KELL hazudni!
Nem másnak!
Hanem önmagának
Mindenkinek!

Én te ő, mi ti ők

ÉN hallgattam
TE hallgattál
Hogy Ő hallgathasson
MI hallgathassunk
Amit TI hallgattok
De legfontosabb:
Hogy ŐK, csak ŐK
Hallgassanak!

Olyan

Olyan mindegy,
Hogy születik az ember
Végül úgyis,
Mindenki magára marad

Játszás

Játszik veled az IDŐ
Ahogy velem is
És hogy ne játsszon
Csak Ő
Mi játszunk egymással IS

Ember sorsa ez

A Halál ott kószál nyomomban
Betegségnek álcázva magát
Mindenki sorsa ez,
Csak nem akarjuk észrevenni
Az élet egy Remény,
Csak azt nem tudjuk, milyen hosszú
Hosszú lehet egyáltalán?

Körbevesznek a falak

Körbevesznek bennünk a falak,
melyek minket elválasztanak

Összeköt bennünk a csalódás

...

Összeköt minket a csalódás

...

Szíki Károly

Parajdi patakban

Beomlott a parajdi sóbánya.
Az ördög a táncát járja.
Most kell menni,
megölelni,
együtt sírni,
romántól nem remélni,
menni, menni, építeni,
mert láncszem itt mindenki,
hóráz a hallgatásban,
román részről magyar-gyalázásban.
Szemek vagyunk a láncban,
a hallgatásban, sunnyogásban,
ha évente egyszer megjelentek
Parajdon, mit sem vesztek.
Most vennétek, de már késő.
Megszorul a légcső...
Mégis mondom: menni,
menni, megölelni,
együtt sírni
és tenni, nem csak remélni!

Karádi Zsolt

Az új parainesis

In memoriam dr. Csorba Sándor

Kilencvenegy éves korában, 2025. március 10-én elhunyt a Nyíregyházi Egyetem hajdani főiskolai tanára, professor emeritusa.

Csorba Sándor Szemerén született 1934. március 27-én. Iskoláit a Sárospataki Református Kollégiumban végezte. 1957-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát. A nyíregyházi Kölcsey Ferenc Gimnázium alapító tanárai közé tartozott. 1978-ban doktorált az ELTE-n. Kandidátusi fokozatot 1987-ben szerzett; a Kossuth Lajos Tudományegyetemen habilitált 1999-ben. 1973-tól 2004-ig a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Irodalom Tanszékének munkatársa volt, vendégtanári státusban oktatott Eperjesen (1979), Ungváron (1988) és a Miskolci Egyetemen (1992).

Kezdetben, levéltári forrásokra alapozva a felvilágosodás és a romantika korabeli ifjúság irodalmi kultúráját, művelődését, s az 1832/36. évi országgyűlési ifjak irodalmi-politikai tájékozódásait vizsgálta. Később kutatásainak középpontjába Kölcsey Ferenc, Bessenyei György, illetve Szemere Bertalan életútja került. A Bessenyei és a Kölcsey Társaság egyik alapító személyisége, utóbbinak alelnöke, 1988 óta *Társasági Füzetek*nek sorozatszerkesztője volt. 1991 és 2015 között részt vállalt a *Kölcsey Ferenc Minden Munkái* kritikai kiadását az Irodalomtudományi Intézetben előkészítő kutatócsoport munkájában. Kölcsey pályájáról számos könyve jelent meg, önálló kötetekben elemezte Szemere Bertalan pályakezdését és Bessenyei György munkásságát.

Csorba Sándor a TIT Idegen Nyelvi Szakosztályának alapító elnöke, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, a Kodály Társaság, Debreceni Akadémiai Bizottság, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tagja volt. Oktatói pályáján hallgatók százaival ismertette meg a magyar felvilágosodás és romantika kiemelkedő íróinak, költőinek munkásságát, miközben sorozatszerkesztőként elévülhetetlen érdemeket szerzett a Kölcsey Társaság kezdeményezésének, a *Társasági Füzetek* sorozatának kiadásában. Az 1988 óta – általában évi rendszerességgel megjelenő – kiadványok legnagyobb része a Kölcsey-életműhöz kapcsolódó kötet. Közöttük olyan, ma már alapkönyvnek számító munkák is megjelentek, mint Borbély Szilárd: *A Vanitatum vanitas szövegvilágáról* (1995); S. Varga Pál: „... az ember véges állat...”: *A kultúrantropológia irányváltása a felvilágosodás után – Herder és Kölcsey* (1998); Takács Péter: *Négy Kölcsey-vers emberi, politikai és történelmi háttere* (2014), illetve (a Csorba Sándor szerkesztette) *Válogatás a XX. század Hymnus-értelmezéseiből* (1997).

Kutatóként Csorba Sándor tanulmányok tucatjait szentelte Kölcsey Ferencnek: dolgozatai megkerülhetetlenek a kutatás számára. Legjelentősebb könyvei (*Kölcsey és Debrecen*, 1982; *Kölcsey és Szatmár megye* [Takács Péterrel], 1988; *Szatmár vármegyei tisztségviselők levelei Kölcsey Ferenchez*, 1990; *Debreceni kollégisták levelei Kölcsey Ferenchez*, 1990; *Kölcsey Ferenc gazdasági irataiból*, 1991; *A Kölcsey-család genealógiája és címere* [Nyakas Miklóssal], 1993; *Kölcsey Ferenc utóéletének első évtizedeiből*, 2002; *Kölcsey Ferenc kiadatlan írásaiból*, 2015, *Kölcsey Ferenc egybegyűjtött iratai*, 2021) élesen rajzolják ki tudósi karakterét. Ez utóbbi grandiózus vállalkozásról írta Imre László: „A Kölcsey-szövegkiadásoknak (kiváltképpen, ha Csorba Sándor gondolja őket) speciális értéke, hogy a textológiai gondosság összefér (együtt létezik) az olyan nemzetpedagógiai »üzenet«-ekkel, melyek a XXI. században is aktuálisak. A Csorba Sándor által fogalmazott szövegrészek ugyanis (Keletkezés, Magyarázatok) egyszerre tökéletesen tárgyyszerűek, mégis meghatározza őket a Kölcsey-korhoz, s egyszersmind a máig is érvényben maradt közösségi felelősség-érzethez való hűség. Látszólag jogtörténeti, megyei politikai érdekességű tények (és indulatok) elevenednek meg, ugyanakkor legtöbb esetben gazdasági (sőt gazdálkodási), szociális, etnikai, felekezeti körülményekre világítanak rá, tehát bámulatos hitelességgel adják vissza a kor gondolkodását, értékrendjét, ahogyan például manapság az iskolai oktatásban is sorra kerülő szövegek (pl. A szatmári adózó nép állapotáról című Kölcsey-beszéd) máig érvényes össznemzeti és szociális felelősségérzet inspirálására alkalmasak.” Erre a sokrétű ismeretanyagot és irodalomtörténeti éleslátást érvényesítő attitűdre hívta fel a figyelmet Pálfalvi Kinga 2000-ben, az *ItK* hasábjain Csorba Sándor *Bessenyei György világa* című kötetéről szóló bírálatában: „[m]unkásságában a társadalom és az irodalom kölcsönhatására helyezi a hangsúlyt. Az irodalmi alkotók irodalomtörténeti tevékenységét nemcsak a művek értelmezési lehetőségei felől vagy a filológia szempontjából közelíti meg, hanem vizsgálja azt a társadalmi kontextust is, amely meghatározó a szerző szempontjából. Vizsgálódásainak alapja a precíz forráskutatás.”

II.

Drága Tanár úr!

Eddig tart a hivatalos nekrológ. Magam ehhez két személyes élményt teszek hozzá.

2024. június 14-én a Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet kollektívája a nyíregyházi Hajó étteremben köszöntött kilencvenedik születésnapod alkalmából. Ekkor olvastam fel az alábbi versemet:

Csorba tanár úr! Mindannyiunknak mentora, üdvözlégység! Születésnapodon, szavaidra figyelve, köszöntünk! Nemcsak az ifjak s vének jöttek az ünnepi tortát megkóstolni Veled, kit az évek súlya sosem sújt, (bárha a naptár már, óh, jaj, tanúsítja: kilencven esztendő van a vállaidon! Nem semmi ez, úgy-e?) Lelki szemünkkel látjuk, amint jobb oldaladon szörnyen szomorún néz, s messze jövőddel komolyan vet össze jelenkort, régi barátod, Kölcsey Fercsi. Jöjj, közibénk, Sándor! És tarts vele, Fercsi, te is! Jöjj! Ím, a Hajónak nincs két párhuzamos fala, ámde itt nem száll fel a Hold, s lám, nincsenek itt az elontott oszlopok és nem jó meg a rémalak úgysem az éjben!

*

Én emelem poharam, s kívánok tiszta szivemből
Sándor bátyám, még ötvenöt esztendőt!
Ötvenöt évet, hogy kutakodj, írd könyveket, és írd
hosszu tanulmányt, vagy nagy vitacikket akár!
Áldjon az ég, élj boldogul, és sose légy ezután rest!
Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül.

Ekkor készült ez a fotó is:

III.

2025 januárjában a Magyar Kultúra Napjának ünneplésére együtt utaztunk Szatmárcsekére. A kocsiban olykor vidám voltál, olykor hallgatag, néztél az elsuhanó tájat, hová repül az ifjúság; a csónakos fejfák között bandukolsz, sötétszürke kabátodban, dermesztő a hideg; reméltük, hogy nem utoljára vagyunk együtt. Néha nyugtalanító dolgokat mondtál, de elhessegettük a rémeket, Kölcseyre gondoltunk, bús kétség volt mellettünk, de bízunk, bíztam a víg esztendőben, hogy jövőre is úgy lesz, mint tavaly: megállok reggel a házad előtt, jössz mosollyal az arcodon, indulunk Csekébe, mert kortalan voltál, negyven éve ismertelek, semmit nem változtál, Te, az örök Állandó, az Időtlen.

Néhai professzorom, a Csokonai-kutató Julow Viktor egyszer azt mondta: ő már úgy ismeri Vitéz minden napját, hogy beszélgetni szokott vele. Gondolom, Te Kölcseyvel voltál így. Hiszem, hogy immár együtt ültök a mennyei könyvtárban és új *parainesis*t fogalmaztok számunkra.

Legyen Neked könnyű a föld.

Cs. Varga István

Pörök és kiengesztelődések

Németh László kettős jubileumára

Németh László orvos, esszé- és drámaíró, műfordító; száz évvel ezelőtt a *Horvát-hné meghal* című novellájával nyerte meg a *Nyugat* pályázatát. „Írói pályámon (...) egy novella volt a sorsjegy, amelyen nevemet az íróvá avató húzáson kihúzták.” A díj átvétele után Bécsből, nászútjáról írta Osvátnak: „... a magyar szellemi erők organizátora” szeretne lenni. Ötven éve annak, hogy 1975. március 3-án, Arany születésnapján elhunyt. Temetésén, a Farkasréti sírkertben, a hatalmas gyászoló gyülekezetnek tilos volt *Himnusz*t énekelni.

A monumentális Németh-életműről csak vázlatosan szólhatok. Némethet szellemi-organizátori, kritikusi, szépírói szerepe emelte fénybe. Sok műfajú, sokrétű életműve ezer ívre, 16 ezer oldalra tehető. Esszéi, regényei, drámái szerves egységet alkotnak, teljességet képeznek: egy egyetemes kifejezőkészség megnyilvánulásai. A „teremtő leltározást” végző magyar népi írói mozgalom mintaadó személyisége volt, de nem ideológusa. A népi írók a parasztságra építettek, Németh pedig az értelmiségre. Eszme- és eszményteremtő, kultúraközvetítő tevékenysége kivételesen gazdag.

Legfőbb példaképei: Gandhi, Schweitzer, Tolsztoj, s főleg Széchenyi: az „Itt alkotni, teremteni kell” eszmény megtestesítője. Ady nemzetföltétele és sorslátása élt benne. Szabó Dezsőről írta: „évente berúgtam tőle s évente kijózanodtam”. Németh utóéletének némely kritikusja egyre inkább kezd hasonlítani Szabó Dezsőére, Wass Albertéra, Illyésére, abban az értelemben, hogy több embernek van róla véleménye, mint ahányan olvasták műveit.

Németh nem kerülte a konfrontációkat. Számos szakítást kiváltó nézeteltérése volt. Cs. Szabó László szerint a magyar hitvitázók „Adyban, Szabó Dezsőben és Németh Lászlóban ébredtek föl.” Németh a *Tanút* európai tájékozódásnak szánta. A népit, nemzetit és az európai magyarságot reprezentálta, hirdette. Sokszor sújtotta politikai, ideológiai és egyéb kritika, „tévedés” vádja. Némelyik mai kifogásban nyoma sincsen a „Keresd a békét és járj utána” intelemnek. Olyan kifogás azonban akad, amilyen Pekár Gyuláé volt, amelyről Szabó Dezső azt írta: „ez olyan, mint amikor a torjai kénes gyufa kifogást emel a nap ellen.” Persze, a tökéletesség nem evilági fogalom. Eleink éppen ezért *salvo sine errore et omissione* („tévedések és kihagyások fenntartásával”) szóltak és írtak.

Németh életét, tetteit, gondolatait, főképpen pedig a műveit – az *arany középutat* követve –, sarkító, vakító reflektorok nélkül, *sine ira et studio*, valóban *harag és rész-*

rehajlás nélkül érdemes mérlegelni. Tévt, ha tévedéseit, hibáit felrójuk, eredményeit kisebbítjük, közben pedig elfelejtjük a világháborúkat, a fasizmust, bolsevizmust, mindazt, amit át kellett élnie. A sértődöttség, a *paranoia*, az üldözési mánia vádja máig megmaradt. Illyés erre az elmarasztalásra válaszolta: ha valakit egy életen át üldöznek, akkor üldözéses mániás lesz. Simonyi Imre keserű, ironikus megállapítása rávilágít a fonák helyzetre: „a torkodnak szánt harapások / azért mégiscsak megsebeztek // valahol a bokád táján.”

József Attila és Németh

Németh sokat küzdött lelke valós és képzelt erinnüzeivel. De nemcsak ádáz vitái voltak, hanem lélektisztító kiengesztelődései, kibékülései is. *Nincsen apám, se anyám* című kötetéről a *Nyugatban* megjelent kritikája miatt József Attila megsértődött, megharagudott Némethre, sőt Babitsra is. De Hódmezővásárhelyen Németh jelmondata már a költő aforizmája: „Dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes.” Az engesztelés jele: ugyanannyi órában tanította József Attilát, mint Adyt.

Hatvany és Németh

A Hatvany-Németh per egy kapcsolat útja a haragtól a megértésig. A palackból kitörő, ártó szellem kölcsönös vádakát vont maga után. Amikor Hatvany, a „citoyen báró” kiszorult a hatalomból, akkor is megőrizte kvalitásérzékét. (Adyt, József Attilát és Juhász Ferencet heureka örömmel üdvözölte: „*Numen adest*” – „A zseni megjelent”). 1947-ben az *Iszonyról* és a *Tücsökzenéről* így nyilatkozott: „Ilyen az én szerencsém. Ha valami jót akarok olvasni, Szabó Lőrincet vagy Némethet kell kezembe venni.”

Hatvany Lajos és Németh László a közeledés jeleire figyelve – a feleségektől támogatva –, úgy szervezték kapcsolatuk folytatását, hogy először Földessy Gyulánál, majd Ferenczy Bénéknél társaságban találkoztak egymással. Aztán pedig Hatvany Duna-parti lakótermében már a házigazda invitációja nyomán került egymáshoz egyre közelebb az egykori két vitapartner. Egymás közelebbi megismerése megértést hozott, a megértés kölcsönös tisztelet, sőt szeretetet.

A kapcsolattartás eredménye, hogy Hatvany Petőfiről összegyűjtött monumenuma nélkül Németh László *Petőfi Mezőberényben* című drámája talán meg se született volna. A nagybeteg Hatvany Sajkodon is meglátogatta Németh Lászlót, amikor gyógyulást remélve Szigligetre utazott. A rossz dűlőúton is bevitette magát a sajki házhoz, pedig ekkor már csoda volt, hogy élt, csak a gondos gyógyítás tűszúrásai tartották életben. Látni akarta a „sajki certosat” és a gazdáját, az írói

emlékezés és elmélkedés Németh László-i műhelyét. Hatvany tudta, egy kivételes helyen is csak egy kivételes szellem teremthet világra nyitott szellemi kilátót, alkotó műhelyt.

Az első támadásokat követően, három évtized múlva, Németh Hatvany Lajostól nekrológban búcsúzott: „A halál most mégis úgy választ el minket, mint egymást besülő s tán mondhatom helyette is, szerető embereket.” Szörnyű viták sűrűjéből találtak utat a megbékéléshez, kiengesztelődéshez, végül a megértésen át a barátsághoz. Ebből a különös barátságtörténetből az a tanulság a legfontosabb, amelyből a „*tiszta szenvedélyt*” kifejtve magára ismerhet(ne!) végre „a megszeli-dült ivadék”, ha képes lenne megszeli-dülni.

Rónay és Németh

Németh László és Rónay György között feszültség, sértettség keletkezett, mert Rónay megróttta az író, hogy panaszkodik sok baja, betegsége miatt, holott másoknak is bőven volt bajuk és részük a mellőzésben, megaláztatásban. Rónay bírálata sebet ejtett Németh Lászlón. (Rónay László szerint „Egyiküknek sem volt igaz. Apámnak nem kellett volna olyat írnia, hogy Németh László »panaszkodik«, Németh Lászlónak meg nem kellett volna ezen a kritikán annyira megsértődnie.”) A sértettség és a haragtartás mindegyiküket mélyen érintette. Rónay mélységesen hitte: nem vagyunk „idegenek és jövevények”, „Isten házának népéhez” tartozunk, jogunk van az égi templomhoz, és egyszer eljuthatunk ahhoz a „*Szépséghez, mely bezárja az ajkakat*”. Szerencsére véget ért köztük ez a bántó és nem kívánt állapot, amikor a *Nyugat* második generációjához tartozó *Bohuniczky Szefi* temetésén, szép gesztussal kibékültek, a síron át békejobbot nyújtottak egymásnak.

Németh a sok-sok vádra végül a békesség-óhajtás szellemében válaszolt: „Arra, hogy kivel mint bántak, mennyire ismerték félre, van objektív mérték: az, amit egy életen át összeírtak róla. Én sosem kívántam más emlékművet, mint ezt: a rólam írtak összegyűjtését, kiadását. Nem azért, hogy támadóimat pellengérré állítsam; mentségül inkább, hogy művemet milyen közegellenállással szemben kellett a világba nyomnom.”

Pilinszky és Németh

Pilinszky Németh Lászlóhoz fűződő barátságának gyémántpecsétje az „*Ama kései*”. Pilinszky a *Nagyvárosi ikonokban* (1970) nyomtatásban is Némethnek dedikálta. Benne hitelesen, magas művészi fokon őrződött meg valami fontos és maradandó a félelmetes XX. századból: „Ama kései, tékozló remény / az utolsó, már nem a földet lakja / mint viharokra emelt nyárderű / felköltözik a halálos ma-

gasba.” Vekerdi ismerte fel: a miniatűr remekmű sugárzó központja *Erdély-metafora*. Pilinszky Némethről kölcsönözte a fenséges képet: „viharokra emelt nyárderű”. Németh Erdély törekeny aranykorát *Bethlen Miklós* című esszéjében nevezte Bethlen Gábor korát „*viharokra emelt nyárderű*”-nek.

Németh barátságában nem a „népi és urbánus” hovatartozás, hanem az emberi, szakmai minőség volt a döntő szempont. 1949-es naplójegyzete is erről vall: „Megfigyelendő kortársak: Illyés, Szabó L(őrinc), Weöres, Szentkuthy, Pilinszky.” (...)

„Sose hívtam, s ő rámtalált.”

Az ember földi küldetésre és égi üdvösségre hivatott. Emberképe istenarcúság. Szabad akarata, öntudata, lelkiismerete szerinti döntésképeség. Németh néhány vallomása hit és vallás kérdésében: „A vallás nekem nem istenlátás, hanem üdvösségügy. Nincs köze az elhívéshez és a hitvalláshoz; a világréptől megtisztított religio minél erősebb, annál némább.” „Üdvösséged van, akkor is, ha azt, amit hitnek hívnak elvesztetted.” „Az üdvösség-harc nem kerülhető meg: egy az életeddel.” „Az üdvösség-harcban egymást segítők: a gyülekezet. Minden jó emberi közösségnek gyülekezetté kell válnia”. (...) egész művem ennek a filozófiának a születéstörténete, kifejtése, illusztrációja.” „Én az Istent sosem kerestem (...) S egyszer csak bennem lakott az Úr: (...) Azt sem mondtam: jó volna hinni, (...) Sose hívtam, s ő rámtalált.” „Szerzetesi regulája” hét pontból áll: *tisztaság, rendtartás, tevékenység, érdeklődés, jóindulat, lélek csendje, derű*. Az önként vállalt regula „annak a módja, ahogy az ember emberi formájához ragaszkodva megteremti magában és környezetében az oly sokszor megénekelt isteni lényeket.”

A *Németh László munkái* könyvsorozat első kötetében, a *Negyven év* című (Magvető és Szépirodalmi Kiadó, 1965) pályatörténet konklúziója: „Albert Schweitzer okolja meg Bach-könyvében a környező közöny, meg nem értés s a bámulatos, boldog termékenység szomszédságát azzal, hogy Bach nem embereknek, Istennek komponált. Annak, aki már nem hisz, mint ő, a lipcsei kanagy, a személyes Istenben, ez nehezebben megy majd, később is fogott hozzá. De ha Istennek a világ mögött álló, abban csak részben megvalósult s bennünk is a megvalósulásért küzdő lehetőséget tekintjük, akkor a világtól elhagyatva, de lelkünkben meg nem törve, amíg bírjuk: ennek a lehetőségnek tömjénezni, mégiscsak olyasvalami lesz, mint a karthauzi imája Istenéhez.”

Hegedűs Lóránt református püspök Némethet az „üdvösségügy lángelméjének” nevezte. Monostori Imre *Egyszer csak bennem lakott az Úr* címen idézi: „Az ember célja mégiscsak az üdvözülés”. Németh Csilla meggyőződéssel vallotta: apja kereste, és megtalálta, akit keresett. Számos kutató, köztük Dékány Endre szerint:

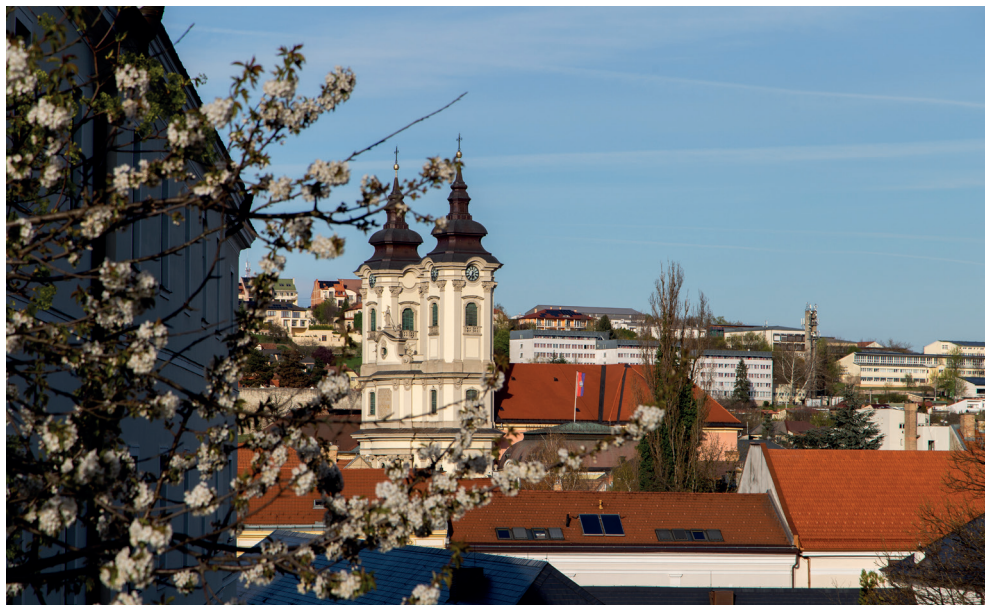
Németh „élő hitre jutott”. Életművére a „sajkodi certosában” az *Irgalommal* tette fel a betlehemi csillagot. A magyarság jövőreményét, mint Kölcsey a *Himnuszban* – az irgalom Atyjára bízta.

„... jobb és értőbb utókort remélt.”

Németh tudott európai módon gondolkodni és hűséges maradni a magyarság sorsához. Egyéni életét tekintve sokszor megkísértette a pesszimizmus, de a magyarság sorsában rendre bizakodó maradt. Azt hirdette: *„A kevesebb joga az élet-hez az, hogy különb”*.

Fodor András kérdése: *Homloka égőve alatt (...) „elfértünk volna mennyien! / S kérдем veletek együtt: / amíg élt, / megérdemeltük-e?”* Nagy Gáspár *Éjszakáimban lámpafény. Németh László halhatatlan szellemének* című emlékversében válaszol: „A szív meg leszámolt eleitől fogva, / idővel, bajjal, üldözőkkel: / a férfi a halál suhogó árnyékában élt, / bár igazán sose halt meg, / de azért jobb és értőbb utókort remélt!” Illyés Gyula *Üdvösség vagy halál* című, Németh László születésének 80. évfordulójára írt verses korparancsa: „Vagy fölépítjük mi is azt a Templomot, / vagy népét Hadúr is szétszórja / s a kárhozókra, kőre kő / a büntető / idő botja kopog.”

(Részlet egy nagyobb tanulmányból.)

Homa János

Aki a megtért Illyés Gyulát és Kodolányi Jánost temette

Belon Gellért, az „ország püspöke” Füzesabonyban született

Dr. Belon Gellértet hatvanöt évvel ezelőtt, 1959-ben nevezte ki XXIII. János pápa címzetes püspökké és pécsi apostoli kormányzóvá.

Mint közzismert, ő volt az a gyakran emlegetett főpap, akinek a kommunista rendszerben a Kádár-kormány nem engedélyezte, hogy elfoglalhassa püspöki széket.

Gellért püspök egyébként egyházmegyénkben, Füzesabonyban született. Érdekes módon 2011-ben, századik születésnapja is úgy múlt el, hogy nagyon kevés helyen lehetett olvasni róla. Pedig – ahogy több hiteles személyiség is szövé tette: jól jönne nekünk ezer évente egy Szent Gellért.

1959-es püspöki kinevezésekor Baján volt plébános, ahogy hívei mondták: 48 évesen elmélyült tudás birtokában volt. Miközben Mindszenty József bíboros, hercegprímás ekkor már az amerikai követségen élt menedéjjel. A hazai egyházat egyre jobban gúzsba kötötte a kormány, melynek segítői voltak a békepapok. Olyan sziklakemény ember kellett volna püspöknek, mint amilyen Belon Gellért volt, akit püspöki kinevezése után havonta idézték be a rendőrségre. Zaklatták, és egy hét haladékat adva áthelyeztették Miskére, egy Kalocsa környéki kis faluba.

Ez idő tájt „az ország püspökének” nevezték Gellért atyát.

Ő volt az, aki a fogoly hercegprímás helyébe lépett. Nem az egyházkormányzat terén, hiszen azt nem engedték neki, de szellemileg, lelkiileg, a lelkipásztorkodásban... Fáradhatatlanul írt és beszélt. Lelkigyakorlatok sokaságával vitte az Örömhírt.

Püspökké szentelésére 23 éven át várnia kellett, mire a magyar állam ehhez a hozzájárulását adta. Így arra csak 1982-ben került sor, amikor is boldog emléké Szent II. János Pál pápa kinevezte pécsi segédpüspökké az akkor már nagybeteg papot.

Belon Gellért művelt ember volt, akinek hatalmas tudását írásai és beszédei mutatják. Joggal félt tőle az egyházüldöző államhatalom. Írásaiban Goethétől Pascalig idézett. Stílusa tömör, élvezetes, színes volt, 1980-tól rendszeresen publikált az *Új Ember*ben is. Teológiai felkészültségét az üldöztetések ellenére is gyümölcsöztetni tudta mindazok körében, akikhez eljutott. A szorongatgatások enyhültével, a nyolcvanas évektől írásaival szélesebb tömegek felé is fordulhatott. Irodalmi és

közéleti tevékenysége révén országos ismertségre tett szert. Az újszövetségi szentírást nemcsak jól ismerte – mivel kívülről tudta –, hanem annak tanítását papok és hívek számára egyaránt karizmatikus adománnyal volt képes magyarázni. Nyomtatásban több írása is megjelent. Legismertebb könyvei: *Imádkozzál, Jézus lelkülete, Ellesett pillanatok...*

Nem csoda, hogy nagy tiszteletet vívott ki magának a szellemi elit köreiből. Kitartó szeretettel vezette vissza a katolikus egyházba az ismert író, Kodolányi Jánost. Ő temette Illyés Gyulát, aki élete végén talált vissza Istenhez.

Alig 30 évesen jómagam is készítettem interjút Belon Gellérttel, amely 1985-ben egy művészeti, irodalmi kiadványban, a *Hevesi Szemlé*ben jelent meg. Bár nehezen tudtam rávenni a beszélgetésre Gellért atyát, aki azt kérte, hogy egy óránál ne tartson tovább az interjú, mivel fél tüdővel élt, s előtte több hónapot töltött a mátraházi szanatóriumban, végül közel három órán át beszélgettem vele Jánoshalmán, akkori szolgálati helyén. Az interjú megjelenését követően pedig több alkalommal is kaptam tőle levelet, meghívót, ha Egerbe vagy környékére jött lelkigyakorlatot tartani. Lenyűgöző volt a beszélgetés minden perce. Csak egy rövid részletet idéznék az általa mondottakból, íme: „Az időm nagy részét írással töltöm. Írói hitvallásom: a Szentírást mai szemmel kell elemezni. Azokra a részletekre akarom felhívni az emberek figyelmét, amelyek fölött elsiklanának. A mélységekbe igyekszem behatolni.” A *sebtől gyógyult* című cikkben szó esett Belon Gellért irodalomhoz, irodalmárokhöz való kapcsolatáról is.

„– Még a *Vigília* szerkesztő bizottságának tagjaként vettem kézbe Pilinszky János első verseit, a *Trapéz és korlát* című kötetet – mondta az említett interjúban Gellért atya. – Soraiból szinte éreztem a kozmikus suhogást, »megrezgett« körülöttem a világ. Kodolányi Jánoshoz jó barátság fűzött. Én ismertettem meg Teilhard de Chardinnel. Halála előtt kérte, hogy temessem el. Illyésék a rokonai voltak. Valószínű, hogy részt vehettek Kodolányi végső búcsúztatásán, mert amikor meghalt az író, akkor Flóra asszonyék megkerestek, hogy az lenne a kérésük, én végezzem el a gyászszertartást.”

Belon püspök Illyés temetésén nem ítélte meg az egyházától évtizedek óta eltávolodott Illyést, sőt, ő kért bocsánatot tőle az egyház nevében. Amint gyászbeszédében mondta: „Első szavunk a megkövetés és bocsánatkérésé. Keresztelésed szent pillanatától, amely örökre eljegyzett Téged az Atyával, a Fiúval és a Szentlélekkel, messze sodort a keresés útja, és bejártad a kutató szellem szinte minden ösvényét. És ebben a keresésben nem tudtunk úgy tanúságot tenni Istenünkről, hogy áldott valóságát egyértelműen, fenntartás és kételkedés nélkül elfogadd...”

Belon Gellért püspöki jelmondata: *Sebtől gyógyult*. Ehhez pedig a következőt fűzte hozzá Gellért atya az általam jegyzett interjú végén: „– A testi-lelki megpróbáltatásokban nagy embernevelési lehetőség rejlik”.

Ahogy már mondtam, Gellért atya fél tüdővel élt. Így emlékezett meg róla Dr. Kulka Frigyes tüdőgyógyász professzor: „Amikor megismertem, súlyos beteg volt, a már egyszer megtámadott tüdőben rosszindulatú daganat alakult ki. Emiatt a Szegedi Sebészeti Klinikán 1975-ben a jobb tüdőt a mellhártyával együtt el kellett távolítanunk. A műtét után szövődmény lépett fel, s ezért többszöri reoperációra kényszerültünk. Közel négy évtizede dolgozom sebészként, s így volt alkalmam megismerni számos beteg műteti teherbíró képességét, reakcióit. Ilyen türelmes, együttműködő, a legnagyobb szenvedéseket is szerényen viselő és egyben gyógyulni vágyó emberrel még nem találkoztam. Megcsodáltam lenyűgöző egyéniségét, műveltségét. Megtiszteltetés volt számomra, amikor házába meghívott családommal együtt és láthattuk, hogy ez a nagy műveltségű ember milyen közszeretetnek örvend.”

Jánosalmán, szeretett hívei között maradt élete végéig. Hetvenhat évesen, 1987 májusában kapta meg égi kinevezését a XX. század második felének egyik legnagyobb magyar főpapja.

Illyés Gyula temetése
Belon Gellért püspök gyászbeszéde

1983. április 22-én a Farkasréti temetőben vett a nemzet végső búcsút nagy fiától, Illyés Gyulától. A 81 éves korában elhunyt háromszoros Kossuth-díjas írónak, a magyar kultúra és az egyetemes magyarság kiemelkedő személyiségének ravatalát elborították a kegyelet virágai. Koporsója körül őrséget álltak a magyar politikai, társadalmi és kulturális élet képviselői. Világnézetre és vallásra való tekintet nélkül gyászolta mindenki.

A kormányzat nevében Köpeczi Béla művelődési miniszter mondott beszédet, Illés Endre író a Magyar Írók Szövetsége, Sütő András író a Duna-völgyi népek és az egyetemes, tizenötmilliónyi magyarság nevében búcsúzott tőle. Az egyházi szertartást Belon Gellért címzetes püspök, pécsi segédpüspök celebrálta. Gyászbeszédét az alábbiakban olvashatjuk.

Kedves Gyula testvérünk!

Elindultál hát Kháron ladikján a nagy útra, amely a végesből a végtelenbe, az időből az örökkévalóságba, evilágból a túlvilágra, az embertől Istenig vezet. Kérteged egyházad szolgálatát erre a nagy útra – és mi eljöttünk érted imádkozni az egyház kétezzer éves imájával. – Mint te kívántad: – Az ódon latin nyelv patinás komorságával állottunk mögéd, ki Isten előtt állsz ítéletre várván.

Első szavunk a megkövetés és bocsánatkérésé. Keresztelésed szent pillanatától, mely örökre eljegyzett Téged az Atyával, a Fiúval és a Szentlélekkel, messze sodort a keresés útja, és bejártad a kutató szellem szinte minden ösvényét. És ebben a keresésben nem tudtunk úgy tanúságot tenni Istenünkről, hogy áldott valóságát egyértelműen. fenntartás és kételkedés nélkül elfogadd. Nem tudtuk megmutatni neked azt az Istent, aki van; sőt annyira és úgy van, hogy három személyben van; – és túlradóan birtokolja a szellemi valók hármass birodalmát: a szabadságot, az igazságot és a szeretetet. És helyette a magunk életére leszűkített, emberszabású Istent mutattunk. És nem tudtunk tanúságot tenni a Krisztusban megjelenő tökéletes és teljes emberségről. Pedig Te is a szellem teljességére és az emberség tiszta valóságára törekedtél prófétai arányokat mutató írói pályádon. Aki emberséget akar, azt akarja, amit az Isten akar. Aki a szabadságért, igazságért és a szeretetért küzd, azért küzd, amiért az Isten küzd. Akaratban egyikek voltak, de valahogy mégis távol. Isten-távolban kerested azt, amiről nekünk kellett volna tanúságot tenni.

Bocsáss meg, hogy hagyunk Kháron ladikján egyedül küzdeni, egész életedben sorsodra hagyva – mint Kháron-köteted címlapja is művészi ábrázolta – az élet tengerének fekete vizein elsötétült ég alatt. Hiszen Te mondtad, hogy egész életünkben hordozzuk a halált. De Kháron ladikjának címlapján a vakítóan fehér vitorla uralkodik, mely fényével belehasít a naptalan égbe az éjsötét vizeken. Hogy a vitorlának ez a fénye honnét jött, arra Te feleltél meg egy három szóból álló örök sorral: „A csillag mind betlehemi” (*Emberség*).

Goethe azon panaszkodott, hogy élményei rögtön megfagynak, ha leírja azokat. Milyen belső küzdelmek, milyen prófétai látások formálódtak a szavak cseppkövévé ebben a néhány szóban, amit leírtál? Vagy tekintsük ezt megfagyott lánynak, mely igazságkereső és szeretetre vágyó szíved tűzhányójából itt maradt nekünk?! Tudtad, mit írsz le ezekkel a szavakkal a kereső ember számára? A betlehemi csillag kereső embereket vezetett ahhoz, aki elmondhatta magáról: „Én vagyok az út, az igazság és az élet” (Jn 14, 6). Te is a keresők útján jártál, az igazságra szomjaztál és az életet szolgáltad.

Végül is kérted egyházad imáját erre a nagy útra, amin most elindulsz. Voltaire és Martin du Gard Jan Barois-ja ugyan nem vállalt felelősséget a betegségben és öregségben tett kijelentésekért és hiteltelenítette azokat, mint nem egész értékű emberek nyilatkozatait. De Te ne resteld ezt. Legnagyobb tudósaink a tudomány óceánjának a partján nem restelik magukat kicsinynek és tudatlannak vallani a *docta ignorantia*-ban. A mulandóság partjain az örök élet tengere mellett ne restelje magát kicsinek vallani, aki kíséző után nyúl. Jézus, a legnagyobb ember sem szégyellte bevallani félelmét a haláltól. És kinyújtotta kezét a halállal vergődő társa felé, noha az egész életében távol járt az Istentől. „Uram, emlékezz meg rólam,

ha országodba jutsz” – sóhajtotta a halál küszöbén. Ezt a sóhajt vélem kihallani utolsó kívánságodból. És mi azért imádkozunk bizalommal és reménnyel, hogy Te is halld meg a megváltó jézusi mondást: „Bizony mondom neked, még ma velem leszel a paradicsomban” (Lk 23, 43).

Illyés Gyula

Kapcsok

A szenvedély, mely a mulandó izmot
vaspántként kapcsolta testünk köré,
hogy megízlelvén őrizzük a titkot:
egy pillanatra sorsunk istené,

a szenvedély majd elmúlik. A boldog
percek, az éj, a kéj már senkié.
Heverünk torzan, mint a páros szobrok,
ha tömbjüket az idő széttöré.

De jönnek majd új közös kapcsok, láncok,
megtartóbbak, mint minden karolás:
futnak arcomon, arcodon a ráncok

s majd fonalai őszülő hajaknak
tanítják, mi az összetartozás,
amelyet ketté Isten sem szakaszthat.

Malejkó Norbert

Töredékek a márciusi ég alatt

1-
röpködő emlékek
zörejei izzanak
meg nem írt verseid, rímeid
semmivé foszlanak

2-
a napsütés mintázata égből
átlátszóvá mos
a fölém tülekedő eső
temetésed napja van

3-
A Tiszain várom S.-t
késik a vonat
bárcsak ne kellene
jönnie
verseidet megállította
az idő-fonat

4-
Selyemrét
egy asztal
ketten ülünk
harmadik vagy
akiről beszélünk

5-
ideje indulnunk
átmegyünk az úton
sodortszélű falevél
táncol körbe
fekete árny-fodrot
látok a földön
amikor a templomba
belépünk

6-
letesszük a virágot
középen egy urna
rajta egy arc
ha nem ismertelek volna
akkor is ismerős volna

7-
S. mellett állok az első sorban
azon gondolkodom
ha rajtad múlna
meddig éltél volna

8-
az utolsó hónapokban
Valikával gyakran látogattunk
ezt többször kértem
nem lesz több találkozásunk
imádkozom érted

9-
a templom falába helyeznek
ezt akartad?
azt gondolom
hogy nem
szögligeti földben
virágzó völgymedrek
hasadékaiban
erdők oltalmában
lenne otthon
belső csillagrendszered

10-
S.-sel egy órát
a Tiszain beszélgetünk
jó hangulatúnak
mondanám ha nem
temetésedről jövünk

11-
jön az éjszaka
felébredek
nem találom a helyem
elköszönök tőled

12-
forgolódom
te fent
én fenn vagyok
hogy milyen ott
egyszer én is
megtudom

(2025.03.13. Fecske Csaba temetésén)

Cs. Varga István

Búcsú Fecske Csabától

Fecske Csabáról több aranymorzsa-émlékem is van, de talán legszebb a 70. születésnapja alkalmának lélekdúsítóan szép élménye. 2018. március 10-e helyett, a legalább kétszer elhalasztott ünnepségre végül 2018. június 5-én, Miskolcon, a Szabó Lőrinc Idegennyelvi Könyvár udvarán (Mindszent tér 2.) került sor a Gömörország Egyesület, a Múzsák Kertje Alapítvány és a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár közös vállalkozásában.

Kühne Katalin író, könyvtárigazgató nagyszerű tudósításban számolt be a jubileumi rendezvényről: „Holló József költő is Egerből érkezett, aki az Utry Attila által szervezett és működtetett – miskolci Kelet Irodalmi Kör tagja volt. Ő az ünnepeltnek ajánlott verssel köszöntötte Fecske Csabát. Vártuk Serfőző Simon Kossuth-díjas író-t-költőt, aki nem jöhetett el. Köszöntő levelét Zs. Papp Ferenc kulturális főreferens olvasta fel, saját emlékeivel kiegészítve. A költő Oláh András, a *Partium* folyóirat főszerkesztője viszont megtisztelte barátját, Szatmárból érkezett és Csabának dedikált verssel örvendeztette meg költőtársát és az ünneplő közönséget is: *Születésnapra köszöntő a 70 éves Fecske Csabának szeretettel – Ady Endre versötletének felhasználásával*: „rózsafa-vonóként mély zöngésű húrhoz / jusson el ez írás Fecske Csaba úrhoz / kezdeném az estét vidámabb mesével / egy születésnaphoz nem bánatos szív kell / mégis eszembe jut az a régi emlék / mikor Marikával Szalkát felkeresték / a könyvtár aznap is zsúfolásig megtelt / – volt idő mit a nép kultúrának szentelt – / Csaba miatt jöttek akarták hallani / mesélni sztorizni versekről vallani // de vágyálom maradt mert a tréfás kedvű / műsorvezetőjük eltekintett ettől / köszöntött mindenkit akkurátus módon / – hosszú volt a szöveg s az idő mint ólom / lomhán és nehezen teltek el a percek – / pislogott Csaba is fészkelődni kezdett / torkát köszörülte botját igazgatta / vizet is töltött – volt még a palackba’ –/ s mikor már mindenki rendesen lefáradt / a műsorvezető a közönségre támadt: // „tudják hogy a vendég szögligeti Fecske?” / szaporán bólogat egy helyes menyecske / a többiek kókadtan hervadtan ülnek /a szóáradattól egy sem menekülhet / „de nem egyedüli szögligeti ám ő / a közönség között ül itt egy tanárnő / írni és olvasni tanította Csabát / felkérjük beszéljen: exkuzálja magát” // kiderült az hamar hogy rajta kívül még / akadt két-három-négy szögligeti vendég / volt ott egy fiú is a Viszlay-házból / meg egy focista is Csaba csapatából / Szalkára vetődtek sok évvel ezelőtt / hogy költőnk homlokán fokozzák a redőt / végül nagy nehezen csak eltelt az este / folyadékot kívánt Csaba tikkadt teste / arra nem emlékszem sört ittunk vagy teát / (inkább sör lehetett – mert a sok víz megárt) // Csaba miatt gyűltünk e napon itt össze / mi legyen mi szavam még

hozzája kösse // eszembe jut: egyszer verseimet mondta / egy-egy lusta sorom helyére pofozta / felidézhetném a bereki ivókat / a körbűfénél biz' figyelme elkókadt / finom a barna sör – hát még aki adta – / buján incselkedett melle érett halma / persze Tokajban is vedeltünk nagyokat / – párás tekintettel csak költő iszogát – / megkönnyeztük hát a tegnapot s a mát is / mindent mi nevetve az Élet-kocsmán átvisz // rózsafa-vonóként mély zöngésű húrhoz / torlódjék ez írás Fecske Csaba úrhoz / hetvenkedhet bátran: az időt leteperzte / legyen neki áldás a jövő minden perce/ oszlassék el nyomban homlokán a felhő / lehet hogy valaha egyszer tényleg felnő / addig is élje még vidám gyermekkorát / körmöljön verseket s emelje poharat/ mert az Avasnak is sok gesztenyefája / Fecske Csaba újabb kötetait várja...”

Fecske Csaba gyermekei, unokái, húga, pályatársai, barátai, tisztelői megtöltötték az udvart. Koncz Károly György, Radnóti-díjas előadóművész, szerkesztette az ünnepi műsort. Közreműködött az *Irodalmi Fonó*: Ötvös Éva, Petri Nóra, Balázs István előadóművész, a *Kiűzetett* című kötetéből válogattak verseket. A MINT-HA-zenekar Fecske két versét is megzenésítette, de játszottak erdélyi és magyarországi népdalfeldolgozásokat is...”

Nyugat-dunántúli, a soproni és győri „pannon” pátriában elhelyezkedő szülőföldem kétféle „e” hangján intonálva köszöntöttem: Fecskék Fecskéje – szögligeti Fecske Csaba! Erőst örvendek, hogy a hetven évet megérted, és Te megérted, mekkora öröm, hogy érted is mondom a 70. zsoltárt: „Uram, siess segítségemre!”

Kalász Lászlónak, közös költőbarátunknak a szavait idéztem, hogy „mindenki hallja / úgy fogjak dalba”. Hangsúlyoztam: önmagunkat tiszteljük meg, ha jeles kortársainkat még életükben illőn és méltón megbecsüljük. Fecske Csabát szépen, emberül megünnepeltük. A méltatás klasszikus műfaját, a laudációt választottam. Szívből gratuláltam, tudván, hogy a *gratuláció* örömnilvánítás, az ünnepelttel együtt való örvendezés *sikerméltatás* is. A Magyar Írószövetség nevében is köszöntöttem a Jubilánst és összegyűlt rokonait, barátait, tisztelőit, olvasóit is. Gondoltam az égi szerkesztőségi asztalnál gyülekezőkre, a miskolci *Múzsák kertje* emlékfalán láthatókra is: Akác Istvánra, Cseh Károlyra, Furmann Imrére, Hajdú Gáborra, Szabó Bogár Imrére, és a többi költő- és író társra is.

A Teremtő titka, kizárólagos döntési joga, hogy valaki mikor és hova születik. Fecske Csaba '48-as márciusi ifjúnak született. Szögligeten, mesés szép szülőfalujában már a betűvetéssel együtt jött a versírás is. Hozzászegődött a gyalogjáró Múzsa, amely Miskolcon, az avas-déli lakótelepen szárnyas Pegazussá változott.

Egy személyes, mélyen, tényszerűen is hiteles emléket is felidéztem. Slezsák Imrével, edelényi könyvtárigazgatóval jártam be először a kies Bódva-völgyet. Fecske Csaba gyerekkorának gyönyörű világát. Megismertem Szögligetet, Szádvár csodálatos történelmi hátterét. 1970 őszén még az enyészet martaléka volt. Megismertem és megszerettem ezt a tájat, számos, lélekben gazdag lakóját. Elevenen

él bennem Szögliget mirabilis természeti harmóniája, amelyre Csokonai szavai illenek: „E hely poétának való” –, ahol „A lenge hold halkal világosítja / A szőke bikkfák oldalát”.

Szögliget, az aggteleki–jósvalői tájegység, a tüneményes természeti szépségek és zord társadalmi, szociális ellentmondások észak-magyarországi régiója: a „*kies Bódva-völgy*” ékessége. Az anyaföld, anteuszi talaj mindvégig olyan éltető erő volt Fecske számára, mint Kalásznak Perkupa, Szalonna, Serfőzőnek Zagyarváras, Papp Lajosnak Szeged, Cseh Károlynak Borsodgeszt, Szabó Bogárnak Püspökladány, Csorba Piroskának Szuhakálló... A sor tovább folytatható – az „általuk híres e föld” jegyében...

Aki egy ilyen tündérszigeten nőtt fel, annak a szíve a szülőföldön marad. Fecske Csaba tér-időben a tájban, nyelvben és a kibertérben is költőien lakozott. Ötunokás nagyapó, jókedvében jó verset írt. Lírája a dalköltészet újulni tudó képességét is bizonyítja. Kiteljesedő poézise poézisünk bensőséges esztétikai lehetőségeit bizonyítja. Híven őrizte ifjúkora világra csodálkozó, szelíd derűjét, tréfás kedvét, nyitottságát. Költészetünk fűt-fát, virágot, állatot szerető jeles vonulatához tartozik: szelíd ember, igazi *botanikus költő* volt.

Neki a lelke súgott, bensőből vezérelte. Szerette a jóízű, jó humorú beszédet, a sörözgető-borozgató baráti társaságot. Humora rokon a „csupa szív” Kalász Lászlóéval, genetikai, típusos közelségben áll Arany és Gárdonyi „könnyecsepp megszentelte” humorához. Arany után szabadon, hogy ne fogjon szavamon, idéztem a Fecske *Epilógus*ának a mottóját: „bocsásson meg drága Arany János úr / olykor az ember úgy elaranyjánosul”. Nála az „üvegszem: öregszem” rímpárra a *Szeptemberi átirat* felel: „arcomban már két öreg szem / öregszem bár erre nem törekszem”. De amint tudjuk: férfiember nem öregszik, csak megéri. De vajon mitől érlelődik?

Fecske életének, sorsának a tökesúlya a magyar költőfátum: a testi-lelki próbatétel, a *szenvedés misztériuma*. Az első igazság annak a felismerése, hogy *szenvedés* közepette jövünk a világra. Aki születésekor felsír, az életben marad. Az emberi szenvedéstörténet egyik irányjelölő példaképe, Jób, Krisztus előképe, aki szenvedésében úgy érezte: „Mulat (ti. Isten) az ártatlanok szerencsétlenségén.”

A szenvedés Fecske Csabát számos nagy költő- és íróelőddel kötötte össze. Janus Pannonius, Csokonai, Kölcsey, Berzsenyi, Arany is tüdőgyulladásban halt meg, pedig nem tartoztak az önpusztító génuszok közé. (Az ő korukban erre a betegségre még nem volt hathatós gyógyszer, orvosi terápia.) Csokonai *Tüdőgyulladásomról* című versében a csupa igéből álló szintagma érzékelteti a betegség, a váltóláz kínszenvedéseit: „Fúlok, lehellek; fázom, gyúlok”. Ismerjük Kosztolányi megszenvedett vallomását: „Együgyű dal / az én dalom, ő fújja ezt: a fájdalom”. Mintha Csokonai szavaira felelnének a Száz sor a testi szenvedésről szóló sorai:

„Metsz, mint a kés, / szúr, mint a tű, / oly iszonyú, / oly egyszerű...” Kosztolányi indoklásai közt az egyik: „Izgatta szívem negyven cigarettám”.

Ma már többet tudunk Arany epeköveiről, Tompa szívbetegségéről, Ady vérvirágos betegségéről, Móra „fejedelmi sárgaságáról”, Babits gégerák miatti elnémulásairól, Kosztolányi ínyrák okozta szájüregi rákbetegségéről, Tóth Árpád végzetes tüdővészéről, Csáth tragikus szenvedélybetegségéről, Karinthy szörnyű fejfájást okozó agydaganatáról...

Fecske Csabának a tehetség, okosság, kreativitás, a derű volt a legnagyobb istenadta természeti kincse, a betegség a gondolatot elmélyítő sarkallója. Meg kapta a lélek legfőbb gyümölcsét, a legfontosabb karizmát: a szeretet létparancsát, a jézusi-antigonéi alapelvet: „vagyok, mert szeretek”. Sorsában a *cogitó*hoz szegődött a *doleo, ergo sum* – *Fájok, tehát vagyok*. Lírájában a *mysterium passionis* mélységdimenziókat nyitott. A derű, a humor villan meg haikuiban is, akkor is, ha fájdalom gyötri: „Istenem mennyivel könnyebb elviselni a mások szenvedéseit.”

Az Attilák rendjébe tartozó, a létkérdések vállalására örökre eljegyzett költő *Medvetánc* kötetének pásztorköltészeti mottója Fecskére is igaz: „Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni.” Fecske életén „átsüvítenek sorsok szavak”; „bennem a mindenség vacog”. A *Kiűzetés* című válogatott verskötet Fecske Csaba életművének a kvintesszenciája: lényege, legjava, alkotó veleje. Számomra ez a súlyos kötet mutatja: Fecske egész életében a szépet és a jót kereste, de kétségeket átélve gyakran küszködött megszenvedett sorsával, még gondviselő Istenével is. Egyik cikluscíme: *Akinek arcát viselem. Isten arcát* című verse tematikusan és lelkiségben is szakrális: „amint lesújt rád elvakít / és megtisztít a szenvedés / Isten arcát világítja / meg a semmi falán a rés”. Döbbenetes a felismerés, hogy a szelíd, derűs Fecske Csabának a költészete mennyire a fájdalmak, szenvedések mélyvilága. Fájdalmának fő oka: „egyik történet mint a másik / nincs ami lehetne még”.

Kalász Lászlót az észak-borsodi tájhaza küldte a magyar irodalomba, amint Fecske Csabát is, akit szeretetébe fogadott, magánál is jobb költőnek tartott. Fecske Bódva-völgyi költő barátjának a *Túl az Óperencián* (1975), valamint *Levél, Szalonnára* (1984) címen dedikált verset. A központosítást költői licenciával kezeli. Szereti a verssorok átívelését; az enjambement szókapcsolatokat, verssorok végén a szorosan összetartozó elemek különválasztását. (*Enjambement*: átívelés; *enjamber*: átlendül, átugrik, átlábol.) A *Túl az Óperencián* című versét hét szótagból álló, kétütemű ritmusban, 4 || 3 osztatú sorokban írta: „Perkupán, vén Perkupán / a világ gond-jusst adott. // Közel vala Szalonna: / érő rozsod hajlik ott. // Pipacs-tüzes rőzsényár, / zörög kukoricaszár. // Bő vetés, dús aratás, / kicsépelve a kalász – // Végtelen rét mély hava, / lélekfürdető fehér... // E vidéknek jó bora / vagy te, s szétfoszlókenyér! // Szalonnán, ott Szalonnán, / túl az Óperencián / te világítsz lobos láng! // Oda mélyült gyökered, / oda pirosult szived, // leveledzik éneked, /

ott lombosul életed. // Törzsöd szél ne dűtse ki, / gallyad fagy ne meste le, / ki hitedbe öltözik, / többé ne vethesse le!" (Fecske Csaba: *Arcok holdudvara*. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1978. 13.)

Jánosi Zoltán Kalászra és Fecskére is érvényesen hangsúlyozza: az embert próbáló nehéz, sőt mostoha körülményeket megszenvedve, tehetségükkel jól sáfárkodva nőttek nagygyá. Életük nemcsak ünnepi, hanem, mindennapi eseményeit is a költészet fényébe tudták vonni, érdekfeszítővé, esztétikai érdekűvé tudták tenni. Lírájukban életük végéig bőségesen áradtak a szülőföld tiszt forrásai. Verseik poétai és emberi dokumentumok.

Csorba Piroska – a már szintén Égbe költözött, áldott emlékezetű költőtárs – Fecske Csabáról készített kitűnő, verstani szempontú szakdolgozatában tūpon-tossággal mutat rá a versben található, Kalásztól származó mindegyik vendégszövegekre, átvételre, inspirációra. Ezek az utalások a strófák rendjében a következők: 1. „*Perkupán, vén Perkupán / mogyorófa vert kupán...*” (Kalász László: *Perkupán*) Kalász László Perkupán született. 4. A *kalász* nyilvánvaló utalás a költő nevére, életművére, lírai „termésére”. 5. „*Végtelen rét havában / megfürödtem lelkem mélyéig...*” (Kalász László: *Végtelen rét havában*) 6. A *bor* és a *kenyér* utalás a Krisztus teste és vére, a szentáldozásra, a messiási létre vonatkozik. 7. A „*Perkupán / ott Perkupán...*” parafrázis, mint az 1. strófánál. 8. „*Anyámnak szíve van, meleg, / piros és fáj...*” (Kalász László: *Anyámnak kontya van*) 10. „... ne dűts ki szél / menni nehéz / legalább állhatok...” (Kalász László: *Nőnek fejembe; a Ne dűts ki szél* kötet cím is.) „... én mégis őrzöm hitemet / mint vihar után a föld a zsenge békét / s bábjaikat védi a hangya...” (*Összegyűjtött s -gyűlt*)

Bedecs László a posztmodern költészet és Fecske Csaba egyik legfontosabb esz-közéről, idézetjátékairól, parafrázisairól, vendégszövegeiről, a régiből újat komponáló idézéstechnikájáról értekezik, amit olyan magától értetődően használ, amelyet tökélyre fejlesztett. (Bedecs László: *Mennyivel könnyebb volna*. Fecske Csaba: *Első életem*. Bárka, 2007/2.)

Fecske Csaba is – Nagy Lászlóhoz hasonlóan – „ezüst-ember” volt. A költői-művészi ihlet múzsái ajándék. A rangot adó *Kerub* című költeménye lélekátvilágító önarckép, jeszenyini remeklés: „egy hónap múltán hogy tükörbe néztem / nem ismertem magamra a tükörképben”, az újjászületés csodálatos öröme, amikor „a kórterem kegyetlen-fehér ketrecében / földerengett a szabadság ege kéken”.

Nagyon szeretem, ahogyan nyelvi, szemléleti, poétikai bravúrral képes kifejezni önmagát és a világ dolgait, érzékeltetni még azt is, amit beletitkolt sokrétű és sokgyökerű költészetébe. Hittem, biztattam is baráti szóval, Kalász László betegséget legyőző, életét tíz évvel meghosszabbító szeretetével, hogy a *Sors bona* átsegíti a „Nagyon fáj” szakadékein. Remélte sorsa jobbra fordulását. A szenvedést vállalva hitben, kegyelemben, önismeretben gazdagodott. Abban bízott, hogy majd túlte-

kinthet az emberi létezés korlátain. *Ars poeticája*: „az évezredek őrle / csillagok alól épphogy kilátszom / az egyetlen dalt mit tudok / Istennek néma csontomon. játszom”. Hitte és vallotta: születik „valami szép és könnyű a fájdalomból”.

A magát töprengő, vívódó, örökké problémázó hamleti alkatnak tudó Fecske Csaba szívszorító vallomása: „keresztem szótlan cipeltem”. Hasonló jézusi példázat, mint amilyennel Hamlet nyugtatja Horatiót kevéssel a végzetes párbaj előtt. (A példázat: „Egy fillérért ugye két verebet adnak? És mégsem hull a földre egy se közülük Atyátok tudta nélkül! Nektek pedig minden szál hajatokat számon tartják! Ne féljete hát: sokkal többet értek ti a verebeknél!” (Mt 10, 24–30)

Shakespeare szavait Arany János átköltésében idézem az igehelyet: „hisz egy verébfi sem eshetik le a gondviselés akarata nélkül. (...) készen kell rá lenni...” –

„The readiness is all” – „A készenlét minden”. Itt is egy igehely sugallatáról van szó: „Legyetek tehát ti is készen, mert az Emberfia abban az órában jön el, amikor nem is gondoljátok.” (Mt 24, 42) De hogyan lehetünk *készen*, ha a „To be, or not to be...” létkérdéssel szembesülünk? Talán a babitsi bizonyosság, az Örökkék ég a felhők *mögött* hitében.

A *Jób éneke* című költeménye emberképét, a Teremtőhöz való viszonyát megragadóan rögzíti: „fészekből pottyant madárfióka / tehetetlenül verdes a remény / attól félek eleitől fogva / nem lehetek méltó vendéged én”. A szenvedés megpróbáltatásai ellenére sem veszítette el hitét, a derűlátás reménységét, amely olyan fontos, mint a mindennapi kenyér. Kiküzdött hite lelkiert sugároz. Bizonyosság arról, hogy a költő előrenéz, nem hátrál, szüntelenül valami újat hoz, többet és jobbat vár, ami mindig előre és felfelé viszi.

Adynak „a Vers csak cifra szolga”, Babits azt vallotta: „... Csak én bírok versemmek hőse lenni”. Fecske számára a költészet életcélú mutató sorstükör. Az ének valaha titkos szertartás volt. A Fecske-vers is titok, mindig van benne valami misztikus. A Fecske Csabá-s versimagináció a mindent kivallás sajátos művésze. Ahogyan költői képet alkot, az szinte már a belső látás és a külső látvány, a tárgyas természeti elemek, a hangulati-érzelmi telítettség, indíték és stilizáció megfelelői. Versformáiban létezminták, a létérzékelés pontos képei jelennek meg. A formateremtés minden gondjával verseszményét szolgálja. Távol áll tőle mindenféle idillizmus, sztereotípiák és toposz iránti tisztelet.

Fecske Csabára valóban érvényes a heideggeri megállapítás: „... *dichterisch wohnet der Mensch auf dieser Erde.*” Magyarul és teljesebb változatban: „Költőileg lakozik az ember ezen a földön. Bármilyen érdemet képes is megszerezni, semmivé válik, ha a költői hajlék, vagyis a költészet szavában nincsen otthon...” (Martin Heidegger)

A nyolcadik évtized-hídon különös erővel tudatosodott Fecskeben Berzsenyi igazsága: hetven után nyolcvan fele: „a szárnyas idő hirtelen elrepül...” A „lopva surranó

idő” már többet visz, mint amennyit hoz: „többel tartozik, mint amennyit jöveszt”. Az *út végén* – amint írja: „Bolyong a lélek / az alagút végén a fényt keresve.” (...) „e meddő testből az élet aranyát / az idő régesrég kimosta”. *Ami lehetne még* vers konklúziója: „testet cserél a szerelem”, az „egyik történet mint a másik / nincs ami lehetne még”. Öniróniával vallja: „amit nem lehet én azt folytatom / szaltó mortálét csinállok vakon”.

A *hús pogány énekei* Fecske-ciklus szerves, tematikus és szemléleti egységet képez. A „megfejtetetlen titok” ciklusa, a férfiszemlélet, őszinteség, pajzánság, erotika – a *lángsugarú nyár* és a *vénasszonyok nyara* idővallumban elhelyezhető verseket tartalmaz: *Bakfis a tükör előtt*, *Rege a szívről*; Hölderlin- és Eliot-szövegrészleteket tartalmaz az *Artemisz*. A *Vénusz születése* című vers alcíme: *Botticelli festménye alá*. Botticellinél a szakralitás eltűnik, a kultuskép helyébe lép a gyönyörködtető szemléletű, ember-központú nőábrázolás. A korszak erotikájának, pornójának megtestesítője ez a híres festmény, éppen ezért: „e szép testben lelket ne keres” (...) szépsége üres létezése bágyadt” (...) nőként kápráztatja el híveit”.

Szemnyitogató, eleven kapcsolatban állt és költőien társalgott a magyar és a világirodalommal is. Vértelen hódítást végzett. Az orosz irodalom számos gyöngyszeme is műveltsége, költészete és élete ihlető, spirituális része lett. Minden értekezésnél beszédesebbek a Fecske-életművet átszövő átköltések, parafrázisok, inspirációk, sugallatok, intertextuális példák. Gondolati, formai-verstani szempontból is nagyszerű az *Anyegin elkallódott levele*. Intelme: *Anyegin!* nem minden múlik az *anyagin*. Kaiser László hangsúlyozza: hitben, szerelemben, barátságban nincsen csalódás, csak árulás.

Fecske Csaba – Tóth Árpád és húsznál több magyar fordítás után – egyénítve újraköltötte Goethe *Wanderers Nachtlied* című miniatűr remekét: „Über allen Gipfeln / Ist Ruh, / In allen Wipfeln / Spürest du / Kaum einen Hauch; / Die Vögelein schweigen im Walde. / Wartenur, balde / Ruhestdu auch.” – „Hang lábujjhegyen / jár itt a hegyen. / Lent, fönt csend. / Nem rebben madár / se már / Neked is kijár, te dőre, / a nyugi, a halál.”

Fecske Csaba versei, minden „beletitkolás” ellenére, mégsem végletesen titoktartók. Az értő befogadónak kiadják titkukat. Arany-igazság: „Nyelvész urak jobban »tudják«. / A költő jobban »érzi«.” A muzsikáló Fecske-versek az újraolvasás próbáját is kiállják, a műélvezet gyönyörűségét adják. Fecske Csaba *Emlék* című haikui közül idézem az egyik, nekem igencsak kedvest: „Emlék a lepke elszállt ki tudja hová ujjam őrzí hímporát.”

Fecske már Szögligeten megtapasztalta: tér és idő ugyanannak a valóságnak két látószögből való megnevezése. Életét, sorsát poétikusan „ércnél maradandóbb” anyagba, anyanyelvünkbe rögzítette. A bölcsesség, a szeretet fényes példája a *Minta nap*: „kisüt a szíved, mint a nap (...) ó jaj az élet mint rövid / gyertya gyorsan leég tövig / de én ragyogok mint a nap / mielőtt éj lesz mert te vagy”.

Igaza van Csorba Piroskának: Fecske Csaba *Arany Miskolc* aranyfedezete. A nagy lélek embert és költőt szeretett benne. Fecskét Kalász László is nagyon szerette, méltó Bódva-völgyi utódjának tekintette, Feledy Gyula kvalitásérzéke is magasra helyezte, amint Serfőző Simon is díjazta, Jánosi Zoltán remek tanulmányokban méltatta. (Kritikus jó barátként teszem hozzá, mert ez az igazság: jobb sáfára volt költői talentumának, mint menedzsere verseinek.) Abban az élni segítő hitben élt, hogy „Mert nem a félelemnek lelkét adta nekünk Isten, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét” (2 Tim 1, 7)

Mindez a sok szó akkor, a 70. születésnapjára miskolci ünnepén főképpen arra volt jó, hogy kimondhassam: Csaba, nagyon szeretünk, emberként és költőként is. Jel-embernek tartunk. Őrzöd a lélek tisztaságát, és verseidben is képes vagy kifejezni. Rád valóban sorsszerűen érvényes az Utassy-embléma intelme: „INRI – ÍRNI!”

A jókívánság ereje abban áll, hogy komolyan gondoljuk, szívesen mondjuk, akkor van remény, hogy örömmel fogadják, és talán viszonozzák is. Emlékszem, Fecske Csabának is nagyon tetszett Tarján Tamás és Reményi József Tamás (TT–RJT) remek Kalász-paródiája, amely rávilágított a perkupai-szalonnai költő léthelyzetére és legendás, gondülőző jókedvére: „JÓZSEF ATTILA / díjjal a zsebben / vezérnek lenni? Nem vágyok rája / Élek tovább is kenyéren / Szalonnán / Maradok a líra / sörkatonája.”

Tokaji, írótabori találkozásaink ismertek. A bogácsi baráti borozgatásairól pedig külön is szólnom illik. Hajdu Imre író, újságíró, lapszerkesztő, könyvkiadó bogácsi pincéjének a jelentőségét. A *Nekünk Bogács a világ közepe* című antológia, Mezey István, Feledy Gyula és Barczy Pál grafikáival illusztrált, bordicsérő kiadvány. Cseh Károly, Daragó Károly, Demjén István, Dobrik István, Dudás Sándor, Fecske Csaba, Hajdu Imre, Hegyi Imre, Katona Sándor, Kárpáti Csaba, Laboda Kálmán, Leskó Imre, Mohás Livia, Pap János, Pázmándy László, Pető Margit, Pusztafalvi Tivadar, Szabó Bogár Imre, Szajlai Sándor, Székely Dezső, Tislerics Endre, Varga Rudolf írásai hirdetik Bogács, a Bükk-alja borvidékének dicséretét.

Varga Rudolf verse adta a versantológia címét: „Borország, borvilág szíve: napfényes Bogács! / Bükknek szőlőkertes palástja, történelmi e táj, / Orákulum-pince-sorod présein orvosság cseppen, / Nektárborod kerek, rövid, élénk, testes, / Golyvás, sápkóros, beteg városi embernek, / Patika a présház, ha buzgalommal hódol a csillogó lének, / Áldott legyen Dionüszosz-kultuszának minden cseppje, / Melytől tüzesedik a bogácsi tudós borvitézek kedve, / Csobolyó alá tartsuk hát, barátom a kulacsot, serleget, ónkupát, / Mert a bukés, fűszeres bogácsi bor mondatja ki, / A VILÁG LEGŐSIBB TÜNDÉR-IGAZÁT!”

Cseh Károly *Bogács felett* és *Tavaszdíldozat* című verseiben önfeledten dalol a Bükkalja boráról. Költő- és író társaival Tokajban, a Bükkalján, Bogácson, Egerben, Bakacsi Ernőék mátrai kertjében is csak mértékkel borozgatott. Baráti tár-

saságban a színek, költői képek, versformák értő szerelmese az ősrről, a szüretéről, a must és a bor titkairól, a szőlőből nyert must illatáról, a mustból borrá változás külön csodájáról értőn és szívesen mesélt.

Való igaz: Fecske Csaba inkább sörpárti volt, de a bort, a fröccsöt is értékelte. Ezt bizonyítja *Bacchus* és az *Egy bogácsi pince falára* szánt bordala is: „Néhány pohár finom nedű, s az ember örökeletű, és megpendül lelke húrja, a mámor csiklandó uja játszik rajta újra meg újra, élvezi ezt, meg nem unja, hordólyukba bú a bújja. Érzékeny hangszer az ember, bor nélkül cincogni sem mer. Bor nélkül fals hangon szólna, mi lenne, ha bor sem volna?” (*Borország szíve: Bogács*, Hajdu-Vinpress Kiadó, 2001.)

Fecske Csabának ének azzal adtam át az *Egri csillag* feliratú borospalackot, hogy Ő nem a magyar irodalom József Attila-díjjal kitüntetett „sörkatonája” csupán, mert költészetünk borlovag-költőinek csillagrendjébe tartozik. Az *In vino veritas*-egysorosában így fohászkodik: „Létünk törekeny poharát édes Istenem el ne törd.”

Ma vigasz, hogy jubileumi köszöntésekor a neki kijáró megbecsüléssel méltattuk Fecske Csabát, kortárs irodalmunk jeles személyiségének aszúörömmé érlelődött költői munkásságát. Ezzel tartozunk magunknak most is, költői életpályájának a végén. Akkor áldáskérő jókívánságomban, nem jelöltem meg számszerű határt. Azért fohászkodtam: adják meg Neki az „égi és ninivei hatalmak”, hogy a 150 zsoltárból – a 70. életévét betöltve is még számos zsoltárt énekelhessen végig! Áldáskérésem lényege ez volt: az Ég áldja a legfőbb jókkal, sok csűrbe gyűjtő jó erővel, alkotásra alkalmas idővel és sok szép, tiszta szívbeli örömmel! Teljesítse be rajta a Teremtő mindazt a jót, szépet, amit benne már a szögligeti tündérvilágodban elkezdett! Még majdnem hét év adatott neki, hogy beteljesítse hivatását, küldetését, egész életművét! Bevégezze, elérte költői életcélját: *Jelölni tüntömet*.

Beszélgetéseink közül emlékezetes, amikor egyszer arról cseréltünk eszmét, hogy a *Gott ist tot!* kijelentés milyen mérhetetlenül nagy, fatális tévedés. És mi mindent építettek erre túldimenzionált, szinte csak csonkán-bonkán idézett Nietzsche-állításra! Általában figyelmen kívül hagyták a teljes citátumot: „Gott ist tot! Gott bleibt tot! Und wir haben ihn getötet!” „Isten meghalt! Isten halva marad! És mi öltük meg őt!”

Az igazság az, amit Wass Albert ír: „A látszat csal. Isten ma is a régi. / Te hagyta őt el, te s a többiek, / s míg vissza nem zárandokoltok Hozzá, / s a múlt hibáit le nem töröltek: // magyar földön nem lesz új / Magyarország, / Gaz és szemét nem terem nemzetet! / S a gyűlöletet nem mossa le semmi, / csak az összetartó igaz szeretet!” Várkonyi Nándor is leszögezi: „Nem Isten halt meg, hanem az ember, éppen ezért, mert kilökte magából az istenit”. Tény, hogy Európában, de hazánkban is félelmetes méreteket ölt a Gottesfinsternis – az Isten nélkülség sötétsége.)...

Homa János kétszer is meglátogatta a Miskolcra kiköltöző Fecske Csabát Arnóton. A második alkalommal vele tartottam. Faluszéli, mesebeli lakhelyén szívbeli örömmel fogadott bennünket. Több témáról, fontos dologról tudtunk információban gazdag beszélgetést folytatni. Hálaadó lélekkel beszéltem arról, hogy Soprontól Debrecenig belaktam ezt a körbecsonkolt kis hazát. Életemben, gondolkodói látókörmében rendkívül fontos volt a tanárságom csikókorában, a Bódva-völgyben, Edelényben eltöltött három évem. Nem titkolva, röviden, tény-szerűen szóltunk arról is, hogy a világ dolgai, de személyes dolgaink alakulása is egyre mélyebbre taszít bennünket a vénség vermébe, és hozzá jönnek még az egyre gyarapodó diagnózisok is...

Lelkesen emlegettük a szögligeti, Bódva-völgyi világot, főképpen Kalász Lászlót. Az hajdani *Kelet* alkotóköri Égbe költözött tagjairól is, de még az élő, máig aktív alkotó Utry Attila érdemeiről tartalmas diskurzust folytattunk. Nagy elismeréssel szóltunk Laki-Lukács Lászlóról (1953–2017), a kiváló edelényi helytörténészről, könyvtárigazgatóról, néprajzsról, a számos jó ügyet kezdeményező és megvalósító, honismereti mindenestől.

A Bódva-völgyi „édes kis-hazában” Slezsák Imre és Hadobás Pál könyvtárigazgatókhoz hasonlóan Laki-Lukács is jeles, őrálló volt a strázsán... Slezsák Imre nemcsak Kalász Imre minden új kötetét mutatta be a kisközséges Edelényi Járás minden könyvtárában, hanem Fecske Csabát is. Ismét tudatosult bennem, hogy Fodor András költői vallomása rám különösen érvényes: „Amennyit mások fényében láttam, / annyit tudok.” Létezik a *hely szelleme*, és az is mélységesen igaz, hogy múlt nélkül nincs jövő. A feledés remélt orvossága nem pótolja az emlékezésben fellelhető gyógyszert. Abban is megegyezett a véleményünk, hogy a mi korunkban minden elismerésnek nagyon örülünk, bár tudjuk: nekünk érdemeket már odaátra érdemes gyűjtenünk.

A szíveslátás közben megbeszéltük, lényegében megszerveztük az *Agria* folyóirat 2024. évi, őszi, „Bódva-völgyi” lapszámába szánt és megjelent Fecske Csaba-összeállítást, és egy kiváló Kelemen Erzsébet-összeállítást is. Ebben az *Agria*-számban kilenc jellegzetes és karakteres Fecske-verset olvashatunk. Fecskével Homa János készített interjút: „... fontos vendég vagyok ezen a világon...” címen. Kégl Ildikó, a miskolci Bíbor Kiadónál 2006-ban megjelent Fecske-verskötetről publikált fontos, összegező érvényű tanulmányt: „Mint levél a színét, múltamat cserélgetem” *Kortársi recepciók Fecske Csaba Első életem című verskötetéről*. Bertha Zoltán lényeglátó, értékelő esszéjének címe: *Emlékidő, örökidő. Sorok Fecske Csaba költészetéről*. Kelemen Erzsébet *Eltéphetetlen szálak, gyökerek (Fecske Csaba kies Bódva-völgyének szülötte)* címen adta közre, lábjegyzetekkel is hitelesített, nagyszerű értekezését. Jánosi Zoltán *A Harangozó keze (Fecske Csaba újabb verseinek olvasásakor)* címen folytatja a Fecske-költészet értékelését, konzekvens értel-

mezését. Filip Tamás *Tizenkilenc sor egy arnóti kertbe* (Fecske Csabának) Fecske Csaba hetvenhetedik születésnapja előtt néhány nappal tért meg Teremtőjéhez. A költőtől, meseírótól, publicistától, fiatalabb költőtársai gondos, lelkiismeretes mentorától Arany János fájdalmat és félelmet enyhítő hitével, vigaszával búcsúzom: „Egy volt közös, szent vigaszunk: A LÉLEK ÉL: találkozunk.” Fecske Csaba költőbarátunkat fogadja kegyelmébe az Ég! Szeretteit idelent Isten éltesse, segítse! Legyen üdvössége az Égben, és áldott az emléke – itt a Földön!

Kóczi Rozália

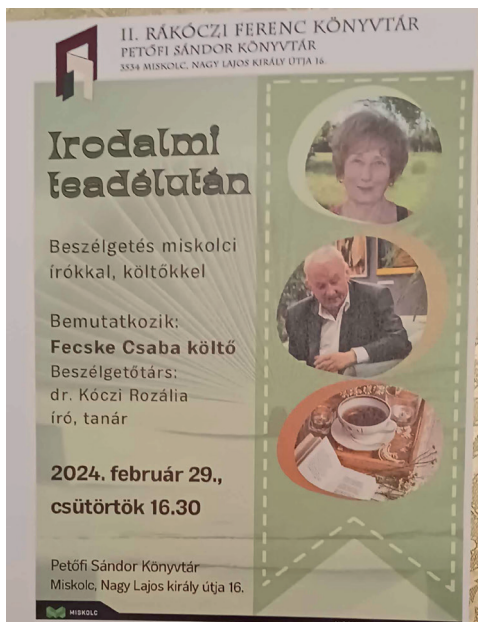
Fecske Csabára emlékezünk

Egy évvel ezelőtt, 2024. február 29-én beszélgettem utoljára Fecske Csaba (1948. március 10. – 2025. február 28.) József Attila-díjas költővel, aki Irodalmi teadélutánunk vendége volt Miskolcon, a Petőfi Sándor Könyvtárban. Akkor nem gondoltam, hogy ez lesz az utolsó beszélgetésünk, hogy 2025. február 28-án már a holt költők társaságának tagja lesz.

(Ez a 2024. február 29-ei beszélgetés tisztelgés emléke, emberi és költői nagysága előtt. Tegező hangnemet ütök meg, hiszen régi ismerősök voltunk, együtt jártunk hajdanán Miskolcon az Újságíró Iskolába.)

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy mai beszélgetőpartnerem Fecske Csaba költő, aki több évtizedes munkássága során számos reprezentatív antológiában, több mint 40 kötetben bizonyította tehetségét. Tehetségét, melynek mibenlétéről Illyés Gyula így írt: „A tehetség nem afféle ajándék, amellyel sarokba lehet vonulni magánüdvű szesz kortyintására. Kölcsön az, letét, amelyről számadást az Isten vagy ördög vár.” Fecske Csaba neve olyannyira ismert, hogy talán be sem kellene mutatnom, hiszen mindenki ismeri régióinkban, de az országban is. Azonban mégis megkísérlem dióhéjba foglalni gazdag életútját. Fecske Csaba 1948. március 10-én született Szögligeten. Első verseskötete 1978-ban jelent meg a Magvető Kiadónál *Arcok holdudvara* címmel.

Ezt kötetek sora követte. Munkásságát számos díjjal ismerték el. Ezt a tematikájában, versformájában egyaránt gazdag munkásságot több díjjal ismerték el, megkapta a József Attila-díjat is. Szülőfaluja, Szögliget díszpolgára lett.

– **Költőtársad, a nemrégiben elhunyt Csorba Piroska szakdolgozatot írt rólad: „Versforma és szövegépítés Fecske Csaba verseiben” címmel. Ez már félig-meddig a halhatatlanság. Hogy éli meg egy költő, ha már életében tananyag lesz? Mint ahogy Csorba Piroska is érettségi tétel lett, ki is húzták a diákok.**

– Nagy örömmel és büszkeséggel tölt el, hogy a diákok érdeklődnek a jelen irodalma iránt, ismerik és kedvelik azt. Tudniuk kell, hogy az irodalom nem egy távoli, misztikus világ, hanem itt, a jelenben születik, alkotóik hús-vér emberek, akiknek megvannak a maguk örömei, fájdalmai, és azt versekbe, novellákba, regényekbe öntik. Társadalmunk ütőerén tartják ujjukat, és érzékenyen reagálnak mindennapi valóságunkra.

Azóta az *Alföld* című folyóirattól kezdve a *Vigíliáig* csaknem minden irodalmi folyóiratban megjelentek írásai, számos versét meg is zenésítették, többek között Parázs István, Csorba Piroska férje.

– **Gyermekkorod óta írsz verseket. Első versed 1963-ban, 15 éves korodban jelent meg a *Szabad Föld* hetilapban. Azóta érzed a kényszert: írnod kell. Különben...**

– Különben valami jóvátehetetlen dolog történne: üresen maradna a papír. Az üres papír, a hallgatás, a parlagon hagyott föld pedig maga a halál.

– **Fecske Csaba viszont él és alkot.**

– Hiszem és vallom, hogy művészetek nélkül, amibe beletartozik a költészet is, elviselhetetlenül kopár volna az életünk. A filozófia nyelvén szólva, a művészet az egyetlen erkölcsileg elfogadható védekezés a létezéssel szemben.

– **Ki volt az első népszerűsítőd?**

– Az én első igazi népszerűsítőm az édesanyám volt. Amikor Szögligetről Miskolcra, a Tiszai pályaudvarra beérkezett a vonat, már mindenki tudta, hogy kinek az édesanyjával utazott, ugyanis édesanyám egész úton csak rólam, költő fiáról beszélt, akire nagyon büszke volt. Én ezt fiatal, még szinte gyermek íróként nagyon nehezen viseltem. Sokszor még a buszmegállóba is kipillantottam, és ha sokan várakoztak a buszra, nem engedtem, hogy édesanyám kikísérjen.

– **Szögliget–Miskolc–Arnót háromszögben zajlott, zajlik az életed. Ez a természeti és családi környezet hogyan befolyásolja költészetedet?**

– Szögligeten, egy festői környezetben elterülő kis faluban születtem. Ekkor még szimbiózisban éltem környezetemmel, a szülőtájjal, a zöld levegőjű hegyekkel, a mederfeneket is felvillantó pisztrángos patakokkal a Boldva völgyében, valahol a Cserehát szelíd lankái és az Észak-borsodi karsztvidék mészkőlapockájú hegyei között. Most Arnóton élek, de mintha visszatértem volna szülőfalum környékére. „Egy tornácos házban a falu végén...”

– **Az általános iskola elvégzése után – mint az aprófalvas környékekről sokan, elkerültél szülőfaludból Miskolcra, a Kohóipari Technikumba. Ez az iskola olyan speciális szakmai végzettséghez juttatott, amelyet az országban kevés helyen lehet folytatni. Így végzettséged Miskolchoz láncolt. Hogyan született meg versvilágod? Kik voltak mestereid?**

– Azt hiszem, csak nagyon lassan, hosszú küzdelem árán, lépésről lépésre, versről-versre. Némi túlzással: sorról sorra. Költői és persze emberi fejlődésem nem volt mentes nagy kacsaringóktól, olykor bizony zsákutcákba tévedtem. Kezdetben a szegények és elesettek – tehát az enyéim – költője kívántam lenni, verseimmel használni szerettem volna. Úgy akartam írni – ez, azt hiszem, sikerült is –, hogy mindenki értse, az is, aki nem végzett főiskolát, egyetemet, csupán nyolc elemi, vagy még annyit sem. Ez bizonyos mértékig a költészet degradálása volt és nem feltétlenül az olvasó megbecsülése, gúzsba kötve éreztem magamat, s rá kellett jönnöm, hogy én nem vagyok közéleti költő. Én csak a magam nevében tudok hitelesen szólni, nincs mese, individualista költő vagyok, moralizáló, lételemző gondolkodó. Pályám elején metaforában gazdag verseket írtam, vizualitásra törekedtem, ez kétségtelenül Nagy László hatása volt, a hatvanas évek költőfejedelméé, aki igen nagy népszerűségnek örvendett úgy az olvasók, mint a feltörekvő ifjú költő-nemzedék körében. A képalkotás azt hiszem máig is az erősségeim köztartozik, bár ma már ez a költői eszköz meglehetősen konvencionálisnak minősül. Vers-zenét bizonyára Weörestől tanultam, sok mindent Arany Jánostól, talán éppen a szelíd iróniát is. Tudatosan sohasem választottam mestereket, de sokan voltak, akik így vagy úgy hatottak rám, befolyásolták költői fejlődésemet. Kedves költőim mindig is voltak, természetesen most is vannak: Arany János, Csokonai, Vajda János, József Attila, Weöres Sándor, Pilinszky János, Rilke, Eliot, a maiak közül Orbán Ottó, Kányádi Sándor, Parti Nagy Lajos, Rakovszky Zsuzsa, Csoóri Sándor és a méltatlanul elfeledettek közül Jékely Zoltán, Kálnoky László.

– **Az orosz irodalomból Puskin *Anyeginjének* alakjai is feltűnnek, Anyegin elkallódott levele például. Mennyire áll közel hozzád az ő lelkületük?**

– Az ember átutazó ebben a világban. Keresi élete értelmét, célját, a megoldást személyes léte és a világ problémáira. A szerelem, a férfi és a nő kapcsolata meghatározó, örök téma minden kor irodalmában, úgy a 19. században, mint napjainkban: örök talány, sokszínű tarka álom. „... ki tudja, mit visz és mit hoz a hol-

nap, semmi sem múlik el egészen, lesz, ami volt, és lesznek, akik valaha voltak...”
(*Anyegin elkallódott levele*, Hiteles nyomtat, Irodalmi Jelen Könyvek Arad, 2023)

– **Gazdag munkásságodban különös helyet foglal el a gyermekirodalom. Egy óvónő a Debreceni Egyetem Hajdúböszörményi Pedagógiai Főiskola kárjáról meghívott a főiskolára, ahol mintegy másfélszáz hallgató jelenlétében nagysikerű rendhagyó irodalomórát tartott rólad és munkásságodról. Az óvónőképzősök előszeretettel foglalkoztak gyerekverseiddel, az egyik hallgató szakdolgozatot is írt belőle *Fecske Csaba a mai magyar gyermekirodalom kiemelkedő egyénisége* címmel. Újabb út a halhatatlanság felé.**

Legutóbb a 2023-ban megjelent Állat-tár, Parázs István szemléletes illusztrációival. A kötet ötven, zömmel négysoros állatos verset tartalmaz játékos, a nyelvben rejlő lehetőségeket kiaknázó, humoros, könnyed, a kicsik gondolat- és ízlésvilágához közel álló műveket. A megidézett állatok között vannak hazánkban honos, itt előforduló egyedek, de egzotikus, állatkertben látható állatok is, így ismeretterjesztő hatása is van a kötetnek.

Gyerekversei fő ihletforrásai korábban a gyermekei voltak, majd az unokái, most pedig a dédunokája, Luca Sára.

Fecske Csaba versikéihez Parázs István színes, vidám rajzai párosulnak.

Okos kos

Azt hitte a kos, hogy nagyon okos.
Jó hangon elbégetett
magáról egy dicséretet.
Szájtátva hallgatták ezt a birkák,
s a kéménybe korommal felírták.

– **Hogyan történt az egymásra találás? Hiszen a szerzőnek és az illusztrátornak különös lelki kapcsolata kell, hogy legyen. Mi inspirálta ezeket az alkotásokat?**

– Parázs István grafikussal, irodalmárral, felesége, Csorba Piroska révén kerültem kapcsolatba. Gyermekverseimhez szemléletes illusztrációkat készített. Parázs István több versemet is megzenésítette. Író-olvasó találkozókön gitárjátékával színesíti a bemutatásokat.

„Fecske Csaba költészetén végig tekintve az a nietzschei gondolat ébredhet bennünk, hogy minden és mindenki folyamatos küzdelemben éli életét, de ez a viadal lehet ihlető, életteli és termékeny, Talán leginkább ezen az optikán át érdemes betekinteni Fecske Csaba versvilágába, Amennyiben ennek ellenére- vagy éppen ezért-jó volt otthon lenni.”

Kégl Ildikó: *Múlt újrateremtés metaforákkal* (Tünődések Fecske Csaba versvilágáról). Hiteles nyomat, 2023.

– **Mi kerül még bele ebbe a leltárba? Mik a jövőbeli terveid?**

– *Őszi napozás* címmel megjelenés előtt áll verseskötetem a Magyar Napló kiadónál. Az Orpheus kiadónál van gyerekvers kötetem, a kiadó pályázik vele az NKA-nál. Van 2-3 leporelló tervem, ezeket még nem adtam le a kiadónak, de idén már lépek velük. Készülőben van egy bábjátékom, ez ügyben is mozdulnom kell. Kacérkodom egy prózai kötettel is, van 25-30 kisprózám, ebből szeretnék majd egy kötetet létrehozni, ha engedik magukat a novellák könyvbe kényszeríteni. Vannak tervek bőséggel, kérdés, hogy mi valósul meg belőlük. De ahogy ismerem magam, nem adom fel könnyen. Továbbá van még egy nagy álmom, kimondani is alig merem: egy meseregény.

Az Őszi napozás című létösszegző kötet még napvilágot látott 2024-ben, a végső búcsúzásra készülődő költő hattyúdalaként. Feldolgozta benne az öregkor témáit, a betegségeket, a testi-lelki fájdalmakat, a gyászt, az otthontalanság érzését öt ciklusban, izgalmas versbeszédben. Ami lehetett volna még, az pedig már az égi költők társaságában fog megvalósulni. Ami pedig itt, e földi létben megvalósult, azzal Fecske Csaba már beírta magát a halhatatlanok nagy könyvébe, élve él közöttünk.

Ködöböcz Gábor

Csillagról csillagra

– F. Cs. emlékére –

Komorlik a hold udvara
Elhalkul a kocsmá zaja
Asztrált tested még meg-megáll
Csillagról ím csillagra száll

Csintalan András

Búcsú Fecske Csabától

*Hó szaladjon,
rügy fakadjon,
zöldüljön a rét,
kölyökszél hordja szét
Fecske Csaba víg énekét!*

Kedves Csaba!

Nálunk, falun a villásfarkú füsti fecskék minden évben költöttek. Hol a tyúkólban, hol a főépület eresze alatt. Innen igazán nem volt messze a kanális, ahol minden eső után volt építőanyag. Gyerekkoromban a széles utca egyik oldalán gyűlt össze a víz. Jancsi – a rokon gyerek – egyszer búcsúfiával lepett meg. Egy kis lemez csónakot kaptam, amit a gyertya lángjának melege hajtott. Nagyon örültem neki, mert ez a nagyobb fiúknak is tetszett és együtt játszhattunk. A baj akkor kezdődött, amikor a gyertya elaludt. Elsüllyedt. Hatos és Tanyás korosabbak és erősebbek voltak nálam. Térdig-vállig gázoltak az iszapos, hideg vízben, de nem találták. A szomszéd Béla meg is kérdezte:

– Mit ültettek? Rizsát? Arra már késő!

Igaza volt. Szeptemberben, Szent Mihály napján volt a búcsú. Már a fecskék is messze elrepültek a keleti földre, Isten segítségével átrepülve a tengert, Dél-Afrikába.

– Ne szomorkodj! – mondta Hatos. – Itt egy vashatos! – Megtörölgette a nadrágjába, majd a kezembe nyomta. Kibetűztem: 20 FILLÉR. Nem mertem szólani, talán meg sem köszöntem...

Na, menjünk célba dobni!

Édesanyám kiskertjéből vágtuk az orgona ágat. Mindenkinek egyet. A végére gyúrtuk a sárgolyót, amit egy suhintással messze dobtunk. Béla háza fala volt egyedül az eredményjelző.

Minden nyár szép volt. Szüleink általában dolgoztak. Az utcában több volt a lány, mint a fiú, így kénytelen voltam – összeverődve – a lányokkal is játszani. Magdi, Ili, Joli pityókázni hívtak. A sarat meg kellett gyúrni és tenyérynyi méretű lapos formát erőteljesen a földhöz dobni. Persze előtte kikiáltottuk, mi legyen, mi ne. Nagyot szólt! Miénk volt a folyópart, ahol tavasszal ibolyát szedünk, a folyó, ahol nyáron fürödtünk, versenyt úsztunk a térdig érő vízben, ha-

lat fogtunk kézzel. Énekeltünk a csiga-bigának. Annyira nem is gondolva, hogy ez mind, mind erotikus üzenettel bír. A doktor bácsis, papás-mamás szerepjátékban már jobban kapizsgáltuk ezt az érzést. Tudom, hogy most huncutul nézel magad elé...

Jó volt gyerekeknek lenni.

Télen, amikor befagyott az árok vize, Hatos és Tanyás felváltva korcsolyáztak, mert csak egy bakancsra felcsavarozható korcsolya volt. Egyikük csalva stopperezett. Én édesapám patkós csizmáját hoztam le a padlásról és sarkamra állva, versenyen kívül száguldottam, amíg az le nem vált a faszeggel rögzített talpa. A szomszédban egy üres telek dimbes-dombos területe kiváló grund volt a könnyebb balesetekkel járó fiús, de lányokkal teljes játékoknak. Hol Ilinek, hol Áginak volt bekötve a feje. Íjászat, parittyázás, számháború, gedázás, bigézés. Nyári munkára is együtt jártunk, majd, amikor kezdtünk férfivá válni, a bálókra és a presszóba is. Gimisek voltunk, amikor a gázvezetéknek ástunk a faluban árkot, a tsz-ben szénát gyűjtöttünk a határban, terményt forgattunk a lányokkal együtt. Váltó nélküli biciklivel jártuk a Mátrát. A presszóban megkóstoltuk a vörös boros málnát. Örök életemre hálás vagyok nekik, mert sok mindent megtanítottak nekem, amit az életben hasznosítani tudtam.

De jó volt gyerekeknek lenni.

Hiányzik a vidámságod, könnyedséged, ami minden versedet átítat. Nagyapámat Móka Józsefnek hívták, Édesapámat Móka Jánosnak, annyit mókáztak, csináltak. Kapott egy megkülönböztető B betűt is, mert több Csintalan család is lakott a településen. Ez több volt, mint betű; jelenthetett boldogot is. Még akkor is, ha Erdélyben a román katona le akarta fegyverezni, az orosz seggbe rúgta a fügedi útszéli keresztnél, amikor elege lett a háborúskodásból és megszabadulva a hátában lévő repeszeztől, vánszorogva tartott hazafelé. Még akkor is, ha a nővérem születése idején, dolgoztatták, ütötték, verték Kistarcsán. Ellentmond egymásnak a szenvedés és a boldogság? Nem, mert a család, a családi összetartozás, az emberekkel, növényekkel, állatokkal való szeretetteljes kapcsolat mindent felül ír. Erről miért nem beszélgettünk soha? Mert csak a vidámság útját választottuk. Mert a szomorúság útján járni sokkal hosszabb, rosszabb. Az élet pedig rövid. Poharazgattunk a Fecske című üvegből öntve. Emlékszem, hogy felkiáltottál:

– Ez meg én vagyok!

Akkor még nem gondoltam, hogy ez lesz az utolsó találkozási kép, amit Tibor készített rólunk. Amikor megittuk az utolsó örömcseppet is, akkor jutott eszembe, hogy őt meg sem kínáltuk. Nagyon restellem. Neki maradt a földre fektetett üres Fecske palack.

Hiányzik a szétlopott szülői ház, a fecske csicsérgés, Édesanyám ölelése, Édesapám szelíd intelmei. Hiányzol Te, a rímember és cinkos mosolyod. Bár megnyugtató, hogy szállhatsz a fecskékkel, vadludakkal, bejárhatod útjait a végtelen égnek. Viccelődhetsz szabadon, bár ott fenn nem tudom, hogy komolyabbak-e az elvárások. Írd majd meg, légy szíves. Addig is, az után is, életmaradékkodra vigyázunk.

Köszönöm, hogy ismerhettelek.

Isten és béke veled!

Cs. Varga István

Bertha Zoltán 70!

A tanú és tanúságtevő

Kedves Jubiláns Barátom!

Életed eddigi fő színterei: Patak, Debrecen és Budapest. Mindenhol áldás tudtál lenni. Ma már a filozófiában egyre fontosabb a hitelességet, hitelességet erősítő személyesség. Ezért előljáróban arról is szólok, mi minden köt hozzád és szereteidhez.

Sárospatak településrésze Hídvégardó, ahol asszonykám született. Csilla nővéreddel együtt tanítottam a mai Eszterházy Károly Katolikus Egyetem elődjének, az egri – 8 névváltoztatáson átesett, akkor éppen Ho Si Minről („Hó Simonról/Hosi Misiről”) elnevezett – Tanárképző Főiskolán. Csilla volt a fiam első angoltanára már kisiskolás korától – szeretetből, barátságból. Ez az ajándék a fiam egész életére, villamosmérnöki, informatikusi és pilóta hivatására kihatott. Csilla és férje, Donald Morse az angol nyelv és irodalom egyetemi szintű kutatásán és tanításán kívül a magyar literatúra, különösen pedig az erdélyi magyar irodalom angol nyelvű népszerűsítéséért is sokat tett. Ennek bizonyítéka Bertha Csilla – Morse Donald könyve: *Silenced Voices – Hungarian Plays from Transylvania*. (Carisfort Kiadó, 2008.)

Patrióta vallomásod Patakról szívből az értelemig ér: „a pataki szellem egyik döntő összetevője: együtt a plebejus forradalmiság, a demokratikus nemzeti elkötelezettség, az európai műveltségeszmény humanitásának legnemesebb értékdimenzióival. Erre nevelnek Patakon (a »Bodrog-parti Athénban«, a »szabadság oroszlánjainak« városában) a kövek és a falak is (...) átörökített tanítások: a Rákócziakhoz kapcsoló intelmek, hogy Istennel a hazáért és a szabadságért! Cum Deo pro Patria et Libertate! Hittel és tudással, bátorsággal és erkölcsi tántoríthatatlansággal.”

Vas István megrendítően vall Patakról a *Cambridge-i elégiában*: „Az íves boltozat alatt, (...) Eszembe jutott Sárospatak, (...) Ahol a faragott rózsa alatt Négy tehetetlen magyar nagyúr (...) Egymással sub rosa beszélt, Hogy mi lenne, ha... mi lenne...” A gondviselés kegyelme, hogy „Él magyar, áll Buda még... (...) Csodának ez is épp elég. Mert elmúltak a nagyurak, De megmaradt Sárospatak” Zrínyi Péter, a horvát bán és kivégzett társai sorsát Patakon „ma is hirdeti Császárhűséggel a fekete tinta: »Decapitato in Vienna.«”

Patakon egyszer Németh László emlékezetét fürkészetem. Németh ebben az időben egy Jézus-regényről álmodott és egy magyar és román megbékélés vegyes

házasságban megvalósuló, regénybe szőtt álmát dédelgette. (Kezdeményező kutatásomat remek, összegező tanulmányban folytattad.) Dr. Újszászy Kálmán bácsi fogadott. Úgy tudta, személyemben Jónás Imre lánytestvére lányának a férje érkezett hozzá. (Jónás Imre a feleségem nagybátyja volt, pataki diák, kokadi református lelkész, a népi írói mozgalom pataki híve volt.) Kiderült katolikus voltom. Mire ő: „Ecsémbarátom! Nem gondoltam, hogy ekkora a fogyatékoságod!” Aztán a könyvek mögül elővett egy flaskát, és tokaji borral koccintottunk a felajánlott tegeződésre.

Pataki szép házatokban szüleid vendége lehettem. Édesanyád, Erzsébet asszony személyében a családjáért, értetek élő édesanyát ismerhettem meg. Édesapád, dr. Bertha Zoltán pataki teológus diák volt a harmincas években, majd évtizedekig lelkész-, tudós- és festőművész-tanár a pataki ősi református kollégiumban, illetve Rákóczi Gimnáziumban, ahova Te is jártál. Festőként is maradandót alkotott, amint írod: „Több képét, köztük a pataki várat megörökítőt is, híven őrizi a Rákóczi Múzeum. De a pataki gimnáziumban megtalálható a Mátyási Ádám híres festménye nyomán készült Rákóczi-portréja, illetve olyan műve is, amely a XVII. század elején a pataki iskola számára törvényt alkotó Lorántffy Zsuzsannát és I. Rákóczi Györgyöt (a legfőbb patrónusokat) ábrázolja.”

Nálad olvastam: „egy másik, ikonikus festményén a szabadságharcra kész Rákóczit köszönti kitörő lelkesedéssel a nép, másikon pedig már mint egy (Ady keserű látomását is idéző) »Magyar Messiás« feszül szimbolikusan a keresztre”. Számodra „mindezek az összeforradó személyes és történelmi élmények, emlékek, érzületek jelentik az örök Patak legmélyebben gyökerező csodáit.” (Az *Életfa* című, *Bertha Zoltán festői világa* alcímű könyvet Dobrik István és Turi Gábor szerkesztette, Pap Gábor írt hozzá ajánlást. (Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 1998)

Patak után Debrecen lett életed legfőbb színtere. A Kollégium félévezredes, megszakítás nélkül oktató kis „magyar Oxford”: „Egész Magyarországnak és Erdélyiségnek... világosító lámpása.” Gulyás Pál ódát zeng Debrecenről: „Körülötte népek viharja, nézett át bérce Biharba, nem védte falait bástya, torony, csak a hit, / Áros jármái játszva görögtek egész le Bizáncba, / hajcsárnépe Budán túljuta Bécs kapuján. / Hajtottak lovat, ökröt, mégis az égi körök közt / Méliusz lelke alél, ujjain egy falavél.” A civis város művelődéstörténeti szerepe: „Debrecen, ó-kikötő, tájakat összekötő!”

A debreceni egyetem *Alma Matered*, kibocsátó intézményed. Magyar és angol szakon végeztél. Foglalkozásod szerint irodalomtörténész, kritikus, könyvtáros, szerkesztő, közben még országgyűlési képviselő is voltál. Megtapasztaltad Arany *Epilógusának* igazát: „S több a hír-név, mint az érdem: Nagyra vágyva, Bételt volna keblem vágya.” A keserű konklúzió: „... légy hű, s bízzál jövődbe, nemzetem. Nem

mindig ember, aki sorsot intéz; Gyakran a bölcs is eszköz, pusztá báb...” (Arany János Magányban 1861.)

Budapesten, a Károli Gáspár Református Egyetemen tanítottál, tanszékvezetői és más tisztségekben is helytálltál. Fő kutatási területed mindmáig a határon túli magyar irodalmak, modern magyar irodalom, különösen Bálint Tibor, Tamási Áron életműve... „Kollégák” is voltunk, amikor Hegedűs Lóránt püspök úr felkérésére Németh László stúdiumok tartottam a Károli Egyetemen. Jáki Teodóz Atyával együtt meghívtál közös előadásra, hogy tanítványaid a leghitelesebb ismereteket, tapasztalatokat, élményeket, igaz tudósításokat halhassanak a csángó-magyarok bencés vándorapostolától...

Villonnal szólva: „De hol van már a tavalyi hó?” – „Mais où’ sont les neiges d’antan!” Az idővel kapcsolatos metaforikus kifejezések tanulságosak. Köszöntésképpen egy kis idézetcsokor az időről, Berzsenyi jegyében: „Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül, S minden míve tűnő szárnya körül lebeg!” A *Prédikátorok Könyve* az időt az események ritmusaként, az élet rendjébe illesztve írja le: „Mindennek rendelt ideje van, és ideje van minden dolognak az ég alatt.” A Tiburi szibilla poétikus szentenciája: „Az évek hónapokká rövidülnek..., és az órák mint percek telnek el.”

A cicerói szállóige szerint „a múltból merítünk, hogy a jövőnket építhessük”. A jelen a próbaköve a múlt minden tanulságának és a jövő minden reménységének. Thalész dialógusa a Delphoi jósda egyik felirata: „Emlékezz meg barátaidról! – Kapitány: Emlékezz meg barátaidról, míg élnek! Professzor: Emlékezz meg barátaidról, míg élsz! Doktor: Addig élnek barátaid, amíg megemlékezel róluk. Mester: Addig élsz, amíg megemlékezel barátaidról.”

Barátságról szóló, kedves gondolatokat is fűzök jubileumi koszorúdba. Cicero szerint: „A barátság többeknek közös jóakarattal és szeretettel párosult megegyezése minden isteni és emberi dologban.” A szeretettel és jóakarattal párosult tökéletes egyetértésben nincs különbség a szeretet és a barátság között. A lelki barátságban a szeretet és a barátság lényegileg azonos tartalmú. A barátság latinul *amicitia*, az amorból származik. Az *amicus*, a barát egyben *amoris custos*, vagyis a szeretet őre, aki egyben *animi custos*, a lelkemnek is őre. Jó barátom őrzi irántam a szeretetet, őrködik a lelkemen is. Őrködik, hogy semmi ne szennyezhesse az örökérvényű kincset: a barátságot.

Hiszel a szóban, szereted az egyenes beszédet. Megkutattad irodalmunk, különösen az erdélyi magyar irodalmi lét értelmet adó ígét, „szóvigyázó” metaforáit. Számtalanszor megtapasztaltad a művek örömolvasásának, jegyzetelésének fázisörömeit. Tiszteled a sokszor megbontott, egymás ellen kijátszott író – olvasó és értelmező módszer szerves egységét. Fontosnak tartod a szerző – mű – befogadó, a hermeneutikai megértés – értelmezés – alkalmazás hármas egységét. Lel-

kiismeretedből fakad az etikai, sőt a szakrális szemléletű olvasat és interpretáció jogosultsága. Az értékfeltáró folyamatban megértett felismeréseket a jelen szituációjára alkalmazod.

Benned a sárospataki és debreceni, a református apai és anyai szellem, lelki és művészeti hagyaték valóban élő örökséggé vált. Lelkész fiad egyenes ágon Tőled is tanulhatta: nemcsak az igehirdetésnek kell többnek lennie, mint egy „motivációs beszéd”. Nemcsak az igehirdetés célja, az irodalomé is: a lelki érettség, a lelki fejlődés, a lelki erő gazdagítása. Sütő András szerint: nem az a kérdés, hogy egy mű „vidám-e vagy szomorúságos” – „Igaz legyen” (...) nem vigasztalónak, hanem tanúságképpen.”

A számodra is kedves *ars sacra, literatura sacra, lyrica sacra* legfőbb forrása a Szentírás. Az Ó- és Újszövetség is telve van csodálatos zsoltáros-himnuszos, poétikus szépségű szakrális textussal. Fontos motivációd, hogy írásaiddal, jó szolgálataiddal erősítet a Németh László-i eklézsia szellemében a Jó Ügyeket. Szeretsz barátaidnak, a fiatalabbaknak is, de még a Tőled szemléletben különbözőknek is, lélekvidámító jó szavak mondani és írni: örömet szerezni, lelki erőt ajándékozni. Személyes kötelességednek érzed, hogy másoknak is örömük legyen abban, amit érték végzel. Ezzel az örömmel ajándékozó szeretettel erősítet barátaid alkotói önérzetét.

Méltán MMA akadémikusi magasságig emelkedett, kreatív egyéniség vagy. Eszembe jutnak szavaid. Vallomásodat így őrzí emlékezetem: „Én csak azt írtam, amit a régi meg mai igaz és hűséges, tiszta szívű magyaroktól hallottam, tanultam, azt próbálom ismételni, összefoglalni, abban a reményben, ha mennél többen mondjuk ugyanazt az igazságot, akkor többen meghallják és elfogadják, akkor talán van reményünk a megmaradásra.” Isten kegyelmében és a Jó Ügyekért végzett munkánkban bízhatunk, amelyeknek önmagukban van a jutalmuk: „külömben midennek vége, / Megállni: sorsom tisztessége.” (Ady Endre: *Ugrani már soha*)

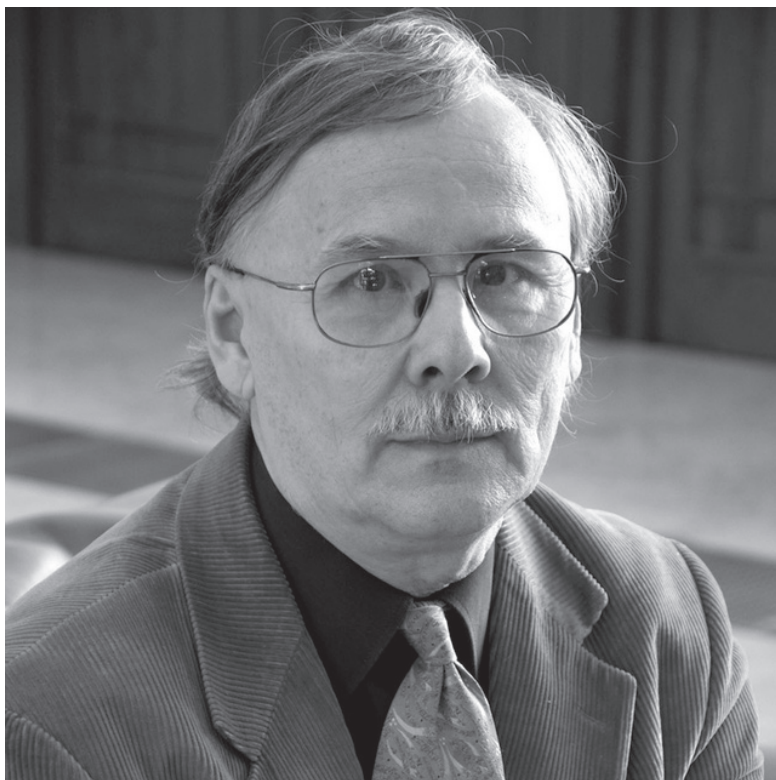
Megérdemelt sikered titka talán ez: ha nem is tudod megváltoztatni a világot, de hiszed: egy kicsivel jobbá és szebbé teheted. A sok önzetlenül, barátságból vállalt feladatod, benne az *Agria* folyóirat hathatós támogatását, az aktivitásra serkentő célkitűzéseket barátaid, munkatársaid is a te példád nyomán vállalják. Olyan baráti közösséget tudhatsz magadénak, amely képes lelkesedni és másokat is lelkesíteni. A tehetség kegyelmével képes vagy magas fokú megértésre, kvalitásos értékítéletre. A legfontosabb bizonyosságod mély hitből fakad: „Si Deus pro nobis, quis contra nos?” – „Ha Isten velünk, ki ellenünk?” (A Rákóczi-család jelmondata, Pál levele a rómaiakhoz, 8, 31)

Illyés Gyula intelme lelkiismereti parancs: „Az öngyilkosságot halasszuk ma is el. / Fojtsuk vissza a tébolyunk. / Mi akik mindent tudhatunk. / Ajándékozzuk

meg magunkat mi magunk / az élet szépségeivel. / Magunk vagyunk (...) – / Ajándékozunk meg magunkat mi magunk / a hősök erényeivel, / mindazzal, ami kell / kitartanunk / még egy napon és évezreden át. (...) Kapitány! Vezényszót! Merre ezután? / A legnagyobb bátorság a remény.” Erre rímelő igehely: „Tartsunk ki rendíthetetlenül reménységünk megvallásában” (Zsid, 10, 23)

Kedves Jubiláns Barátom! In Spiritu összetartozunk. Babitscsal vallom: a Lélek tegyen bennünket emberré és magyarrá! Tamási szerint: „Hiába hívnak magyarnak, aki embernek hitvány, az magyarnak alkalmatlan.” A magyar kultúra a legteljesebb alkotmányunk! Ebben az *ateistenülő* világban összetartozunk hitünk, kultúránk, nyelvünk, irodalmunk szeretetében az „Egy az Isten” („Unus est Deus.”) jegyében.

70. születésnapod alkalmából – Arany után szabadon, hogy ne fogjál szavamon –, aranyos parafrázissal kívánom: „Hatvan év Jó, ha ép. Hetven év az már szép. Nyolcvan év Ritka szép; Százegy esztendő Se legyen Néked Untig elegendő”. Tanú és tanúságtevő Barátom! Isten éltesen! Ad multos annos! – Számos éven át!

Bertha Zoltán

(forrás: <https://mmakademia.hu>)

Ködöböcz Gábor

„Meghallani a magyar Atlantisz harangszavát”

Beszélgetés Bertha Zoltán irodalomtörténésszel

Bertha Zoltán a debreceni iskola legnemesebb hagyományait és legtávlatosabb vízióit kiteljesítő írástudói minőségében a kortárs magyar irodalom egyik emblematikus személyisége. Nagy formátumú és tág horizontú irodalomtörténész, kritikusi munkásságát az össznemzetben való gondolkodás, az egyetemes szemléletmód, a magyar és világirodalmi kánonnal folytatott állandó párbeszéd határozza meg. Tehetségével csak tudása, felkészültségével pedig csak tisztessége kelhet versenyre. Az egy kezemen megszámolható ajándékemberek egyike ő, aki kárpát-medencei összekötő és érték-közvetítő szerepében is élő cáfolata a szétzabdaltságnak, a csonkaságnak és a kishitűségnek. A Gondviselés különös kegyelmének tekintem, hogy egyetemista korom óta ismerhetem és a barátomnak tudhatom őt. Az egyebek mellett Kölcsey-, Petőfi Sajtó-szabadság-, Tamási Áron-, Arany János- és József Attila-díjjal, illetve a Magyar Érdemrend tisztikeresztjével kitüntetett Bertha Zoltánt sok vonatkozásban útmutató és példa-adó személyiségként tartom számon. A „szellem jelzőfényei” között számomra ő az egyik legfontosabb és leghitelesebb pályatárs. Elmondhatatlanul sokat köszönhetek neki.

– Tizenöt évvel ezelőtti közös utunk alkalmával – Szegedre menet – szülővárosodat, Szentest is útba ejtettük. Megható volt, amilyen otthonossággal kalauzoltál bennünket az alföldi kisváros utcáin, a kedves szülőház környékén. A kötődések, a gyökök, az indíttatások fontosságáról kérdezlek hát először, ami – különösképpen fölnevelő városod, Sárospatak vonatkozásában – a helytállásra képesítő emberi tisztességet, az értékválasztásainkat életre szólóan meghatározó miliő hagyományvilágát jelenti.

– Az Ikrek jegyében születtem, s csak ebben a pillanatban villan belém, hogy talán ezért tudhatok tulajdonképpen két szülővárost is a magaménak? Eddig is boldogító érzéssel töltött el, hogy egészen távoli és különböző, mégis együvé tartozó magyar tájakon igazi életélményi melegséggel lehetek egyaránt otthon, de a kettősség jelképi kitágíthatósága csupán most, a magyarázatadás közben ötlött fel bennem. Amikor tehát elmondom, mi is történt pontosan. Édesanyám tősgyökeres dél-alföldi, szentesi tanyás gazdálkodó családból került hódmezővásárhelyi, kiskunfélegyházi iskolákba, majd Pestre az egyetemre is, ahol találkozott édesapámmal, aki viszont egy poroszlói (szintén Tisza-vidéki) hatgyermekes tanító családból indult a pályáján: a mezőtúri gimnázium után a sárospataki református

teológiát végezte el a harmincas évek derekán (évfolyamtársként és jó barátságban például az irodalmár-filozófus Vatai Lászlóval, a nevezetes Dosztojevszkij- és Ady-könyvek szerzőjével), majd két évig Amerikában szolgált segédlelkészként ottani magyar gyülekezetekben és tanult tovább Pittsburgh Western Theological Seminary-jén, azután hazatérve a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett magyar, angol és latin szakos diplomát, magyar irodalomtörténetből Horváth Jánosnál ledoktorált (Justh Zsigmondról szóló monográfiája 1941-ben jelent meg Budapesten), s az ekkori háborús időszakban örömteli főnyereménynek számított, hogy ezután rögtön Patakon előbb internátusi, majd hamarosan rendes tanári állást kaphatott. Összeházasodtak, s csaknem hatvan évig, az ezredforduló körül bekövetkezett halálukig éltek a pataki tanárcsaládokra jellemző puritán, értéktudatos, szellemi, erkölcsi, érzelmi gazdagsággal telített életüket. A háború után nem sokkal megszületett a nővérem – Bertha Csilla, aki szintén irodalmár, a modern ír irodalom elismert kutatója és szakértője lett, s a debreceni egyetem angol tanszékén tanít (a férje pedig Donald E. Morse, ugyancsak irodalomtörténész amerikai és debreceni egyetemi tanár – Vonnegut monográfusa –, akivel közösen magyar irodalmat is fordítanak és adnak ki külföldön) –, én meg aztán 1955-ben jöttem a világra. A nyarakat a család rendszerint Szentesen töltötte – Patakról a nagy távolság miatt (egy teljes napi utazást jelentett a három-négyszáz kilométer) év közben édesanyám nemigen látogathatta szüleit, rokonait –, s én június elején ott, nagymamáméknál érkeztem meg. Édesapám még Patakon volt azokban a napokban, zajlott az érettségi bankett, amikor megérkezett a távirat: az osztályfőnök úrnak fia született! Ünnepelni kezdett ám az üdvívalgó diáksereg – ma is vidáman elemlegetik, ha meglátnak (híresek a nagy pataki öregdiák-találkozók), akik ebbe az osztályba jártak. A nyári szünet aztán már velem is mindig Szentesen telt, miközben alapvetően Patakon élve ez a csodálatos hely nevelt iskoláival, történelmi levegőjével, egész környezetével. A Bodrogot övező jegenyékkel, a hegyaljai dombokkal és az ezer színben tarkálló szőlőhegyekkel. Vannak vidékek, ahol „véremmel rokon a patak” – vallja a Kányádi-vers olyképpen a költő székesföldi bölcsőhelyéről, hogy azzal minden olvasó azonosulhat a sajátjára gondolva, s köztük én is közvetlenül ugyanezt érezhetem a „Bodrog-parti Athént” idézve. De ráadásul úgy, hogy ezzel a mélységes és bensőséges szeretetviszonnal gyökeresen nőhetett és nőtt össze bennem a másik táj: a nagyalföldi síkságok, a tiszai nyárfák, a termő gyümölcsösök és a hatalmas kerek kék ég ígérete. Egyszerre és együtt: kertek és mezők, artézi kutak és dinnyeföldek, locsolás utáni nyáresti petúniák és estikék illata és hangulata – és a vulkáni csipkészetű zempléni hegyvonulatok, a tengerszemes sziklatornyok, az éles levegő, a korcsolyázásra alkalmassá fagyott folyókiöntések varázsa és atmoszférája. Ahogyan a bodrogközi rétek a Kárpátok felé nyúló magaslatokkal a Hegyalján találkoznak.

– Életemet és pályámat leginkább a pataki szellemiség, azon belül is a szülői ház mikrovilága, legfőképpen csodálatos talentumokkal megáldott édesapád életpéldája határozza meg. A Laczkó András által készített beszélgetésben (*Confessio*, 2003/1.) az interjú elején olvasható az a vallomásszerű, már-már *ars poetica* érvényű mondat („Olyan környezet vett körül, amely egy kisgyerekek számára is érezhető módon árasztotta a lelki üzeneteket sűrítő szellemi kultúra levegőjét”), amelyet talán bővebben is ki lehetne fejteni.

– A természeti változatosság és a sokfajta szépség egymásba hullámozó megtapaszthatóságának közvetlen ajándékát csak bővítette, amit azután tanításként, tudatosítható formában is megkaphattam: a nyitottság és a szeretet parancsát. A biztatást és az ösztönzést a szülőfölked egymásba láncolódásából, szférikus összefonódásából kifejlő láthatár egészének a körbetekintésére. Rosszul mondom: nem parancs volt ez; hanem még a kövekbe, a történelmi falakba is beleivódott természetessége, tapinthatóan példasugárzó életessége a mindennapoknak. Olyan élményközeg, amely szavak nélkül is mosolyogva szólított, intett a hűség, a ragaszkodás, a tiszta emberiesség örömeinek megbecsülésére, létigazító lehetőségének kihasználására. A humán kultúra mint szerves közösségi hagyományvilág – minden érzelmileg és értelmileg felfogható morális sugallatával – nem valamiféle elvont tananyagként, hanem a köznapok meghittségében empirikusan átélhetővé váló tényvalóságként övezte eszmélkedésem meghatározó mozzanatait. A pataki szülői lakás például voltaképpen az ősi református kollégiumhoz tartozó egyik úgynevezett tanári házban (a református templom tövében, közel a Bodroghoz) foglalt helyet – egy XVIII. századi műemlék-épületben. Ez a ház – csaknem egyméteres vastag falaival, boltíves mennyezeteivel, hatalmas borpincéjével, kőkeretes ablakaival, alacsony és díszesre faragott faajtóival – szinte várszerű erődtémnyként hatott. Itt működött a XIX. század első felében a pataki főiskola nyomdája, amelyben az úgynevezett pataki bibliát is nyomtatták, s itt lakott Kövy Sándor jogászprofesszor, aki Kossuth Lajos és nemzedéktársai nagy tanítómestere volt és aki megjósolta, hogy Kossuthból még „nagy országháborító” lesz. Mindezt emléktábla is jelzi a kapu mellett. Később, már a XX. század derekán az Ablonczy tanárcsalád élt benne (gyermekként a neves színikritikus, aki a kilencvenes években a Nemzeti Színház igazgatója lett: Ablonczy László), majd Laci édesapjának, Gyuri bácsinak a tragikusan korai halála után a mi családunk költözött ide. És a szobák falait édesapám festményei díszítették. Mert az ő életműve nemcsak lelkész- és tudós-, hanem művész-tanárként is kiteljesedett. Gimnazista kora óta rajzolt és festett, később pedig – a Művészeti Alap, az észak-magyarországi és a hegyaljai festőkörök tagjaként is – munkáit Tokajtól Miskolcig, Debrecenről Budapestig, Szegedről Győrig állította ki egyéni és csoportos tárlatokon. Táj-, arc- és életképek, csendéletek, folklorisztikus motívumokban kifejezett személyes és közösségi sorsproblémákat absztrahá-

ló, expresszív-szimbolikus kompozíciók sokaságából álló művészetébe az 1998-ban a miskolci Felsőmagyarország Kiadónál megjelent (Dobrik István és Turi Gábor szerkesztette) *Életfa – Bertha Zoltán festői világa* című monografikus album is betekintést nyújt. Ennek méltató fülszövegéből idézem: a „sárospataki festőművész lenyűgözően gazdag életműve a hegyaljai, zempléni táj és az ősi iskolaváros szépségeinek ihletett újraköltésétől az egyetemes erkölcsi és nemzeti sorskérdések jelképes megjelenítéséig ível. Esztétikai és gondolati világának egyéni-eredeti minősége, sugárzó erejű látomásokban megnyíló képi fantáziája a »pataki szellem« és a gyökeres magyar kultúra új távlatait teremti. Egy olyan pálya alkotásaira villant rá e kötetnyi válogatás, amelyben művészi és nemzedékeket fölnevelő tudós tanári értékállítás együtt tartozik az emberi műveltség és a hiteles lelki-szellemi magyarság örökségahagyó, eleven törzséhez. Ahogy bevezetőjében Pap Gábor művészet-történész hangsúlyozza: »Bertha Zoltán képei mernek szépen szólani hozzánk, ma, az ezredvég eszeveszett metál-zsivajában, amikor a szép magyar szónak minden megelőző korszakot alulmúlóan alacsony az árfolyama nálunk.«” Kevés a pataki család vagy intézmény, amelynek a birtokában ne lenne tőle egy akvarell vagy olajkép. (Virágh Sándor tiszteletes úr jóvoltából ma a templomudvaron álló Lorántffy Zsuzsanna gyülekezeti teremben állandó tárlatszerűen látható a képek egy része.) És ez a milió nevelt engem is – egy olyan lakhely, amelyben szüleim könyvtára, a ma már múzeumba illő faragott bútorok, a zongora s az egyéb muzeális értékű tárgyak üzenték számomra az életre szóló spirituális értéktartalmak jelentőségét. Vagy olyan kincsek, mint amilyenek az irathagyatékból kerültek a felszínre: édesapám harmincas évekbeli értekezése az amerikai protestáns magyar egyházi gyülekezetek életéről. Ma a szolgálati lakás üresen áll, csak tervezgetés folyik esetleges alapítványi múzeummal alakításáról. A pataki református temetőben, ahol ő is nyugszik – a huszadik századi nagy tanári generációk képviselői között, és a pihenni éppen a „pataki Házsongárdba” vágó Cs. Szabó László szomszédságában –, a pataki diákság emlékműve, kopjafája hirdeti ezt a szellemiséget. Hasonlóképpen lehetne ez az épület a pataki tanárság sok-sok jeles alakjának az együttes, közös múzeuma is. Mert az a szabad szárnyalású polihisztori magatartás, amely egyidejűleg az elkötelező és kötelességteljesítő lelkiismeretesség maximumával párosult (a diákdolgozatok legapróbb vesszőhibáinak is az éjszakákba nyúló javítgatásáig), amit testközelből láttam tehát: az másokra is jellemző volt. Sorolhatnám a neveket – szerencsére Benke György, Pólos László, Szabó Csaba összeállította a *Pataki tanáraink (1931–1952)* című kötetet (Sárospatak, 2005), amelyben mintegy félszáz nagyszerű tanáregyéniség portréja olvasható. Ezért csak Újszászy Kálmán professzort említem, akit a róla szóló (Benda Kálmán beszélgetőtársi részvételével készült) tévéfilmben Mr. Sárospataknak aposztrofáltak, aki kiemelkedő szerepet vitt a népi mozgalomban, a harmincas évek falukutató és népfőiskola-alapító tö-

rekvéseiben (Koltay Gábor adott ki róla – Balassa Iván, Kováts Dániel, Szentimrei Mihály szerkesztésében – impozáns emlékkönyvet 1996-ban), s akinek a credója ez volt: „három fáklyám ég: hit, haza, emberiség”. Egy másik kiváló teológiai tanár – a keresztyén egzisztencializmus tudósa, Koncz Sándor a hit mellett a jó humort is irányadónak tekintette. És valóban, a pataki diákság kedélyvilága legendás, s közismertek a pataki anekdotagyűjtemények. Amiket én magam is sokszor hallottam személyesen elmesélve, azok közül az egyik arról szól, hogy egy diák-ikerpár közül az egyik rossz fát tett a tűzre, s a tanár később meg akarja dorgálni. Kezdi is szidni, mire kiderül, hogy az egyforma gyerekek közül annak beszél, aki mit sem tud a dologról. Elképed erre a tanár: Hát te nem az öcséd vagy?! Vagy egy másik: a túl sokfelé tájékozódó gyerekek mondja a mértantanár: fiam, te olyan sokoldalú vagy, hogy maholnap henger leszel! S még a harmincas évek egyik tehetségvizsgáján történt – az egyházi iskolák tehetségmentő mozgalma a népi értelmiségképzés Németh László-i eszmények szerinti törekvéseihez kötődött szorosan, s Patakot amúgy is a „szegények iskolájaként” tartották számon –, hogy a kis tízéves parasztfiútól megkérdi a szembenülő professzori kar: na, fiam, tudsz-e ahhoz a szóláshoz hasonlót mondani, hogy nem mind arany, ami fénylik? A gyerek végignéz a sok komoly tanáron, s kivágja: nem mind tudós, aki szemüveget visel! Azonnal fel is vették (sértődés nélkül) – akinek ilyen esze van, az nem kallódhat el. (Világhírű matematikus lett belőle.)

Plebejus, demokratikus szellem; Isten-, ember és népszerűség; rebellis hajlam, kurucos-szabadságharcos igazságtudat (Adyval szólva: „protestáló hit s küldetéses vétő”); a történelmi örökség fenntartása és mozgósító megelevenítése; hazafiság és humanista progresszió; vallás, műveltség, hit és tudás elsőbbsége bármiféle kultúraellenes értékveszejtéssel szemben – csak jelzésként próbálom az engem is irányító eszmei támpontokat megfogalmazni. (Megint átvittem és analogikusan egy Kányádi-részlet – bár a sár-motívum még véletlenül konkrétan is passzol! –: „Becsületből, akit innen/ tarisznyáltak, azt egykönnyen// nem fogja az élet piszka,/ mert itt még a sár is tiszta.”) Hogy kellően nyomatékossíthassam: a tradíció itt sohasem megkötő korlátozást, ellenkezőleg, éppenséggel felszabadító inspirációt jelentett. A „szabadság oroszlánjai” is itt tanyáztak – hadd utaljunk Petőfi úti jegyzeteire –, a Perényiek, a Lorántffyak, a Rákócziak örökül hagyták elkötelező, akár lázadó igazságtevésre indító magatartáspéldájukat. A nemzetépítő életszemléletet. Olyan iskolakultúrában megtestesítve, amelyre csak egy példa – merthogy közelről ismertem ennek is a részeseit –, hogy az angol internátusban a tizenhét-tizennyolc éves fiatalok Shakespeare-drámákat játszottak eredetiben. Kilátó és őrtorony, végvár és menedék szerep volt ez minden tekintetben. Távlát a világkultúrára és felelősségérzetet a saját nemzetért. Ezt szolgálta a peregrináció; külföldön tanulás fiatalon pár évig, azután az elmélyült itthoni munkálkodás. Magassá-

gok és mélységek összekötése: népiség és európaiság összekapcsolásával (a bartóki szintézis mintájára). Nyitott szemmel járni-kelni a nagyvilágban, majd hazajöve néprajzi gyűjtőmunkába, faluszemináriumok, regöscserkész-csapatok szervezésébe, közösségnevelő intézmények létrehozatalába fogni. De mindig az egészséges élet velejárójaként, és nem nyűgös, önsajnáló áldozathozatalként. Gyerekkorom lelki biztonságerzetét, illetve felhőtlenységét – s ezt igazán csak jó sorsomnak, szüleimnek és körülményeimnek köszönhetem – az is fokozta, hogy nem a korabeli igen nagy szegénységen való siránkozás és az elégedetlenkedés állt a középpontban, hanem az élményi és szellemi lehetőségek bőséges kihasználása. A futballozást (utcagyerekekkel is), a bodrogi fürdőket, a gombfocizást vagy a szénbehordást, a fáskamrai favágást és egyéb házi munkát rögtön kiállításra, hangversenyre vagy valami előadásra rohanás követte a családdal és a barátokkal. Semelyik program sem szenvedett csorbát, s később fogtam fel ennek is a hatását. Hogy a szellemi kultúra nem különül el a legközvetlenebb életvalóságtól. Hogy nem okvetlenül áhítattal vagy ünneplőbe öltözve lehet a magaskultúrához viszonyulni, nem aszkézissal vagy kötelességteljesítő rutinnal, hanem elemi érdeklődéssel és evidens életszerűséggel. Normális életviteli tájékozódásvágygal. Gimnazista korombeli íráskísérleteim – valami vers és próza határán mozgó próbálkozásaim, esetleg gyarló abszurd-dráma-utánzataim – is talán olyanfajta otthoni könyv- és olvasmányélményeimből táplálkoztak, amelyek ezt az elkülöníthetetlen szervességet sugallták; az avantgárdizmusról szóló festészeti albumok, amelyekből az élet és a művészet közötti határok lebontásának a szenvedélye sugárzott, vagy Lükő Gábor remekműve, *A magyar lélek formái* (ott volt a polcon Móricz Zsigmond, Szabó Dezső, Németh László, Veres Péter, Sinka István, Karácsony Sándor és a többiek eredeti kiadású kötetei mellett), amely pedig az archaikus népművészet szimbolikus jelentésvilágának komplex funkcionális és esztétikai egységét értelmezte.

A történelmi csapások (háború, megszállás, kezdődő és kifejlő bolsevik rémuralom, az '56-os forradalom leverése) azonban nem kímélték ezt a látszólag háborítatlanul idilli, voltaképpen a lélek morális autonómiájából és ellenállásából teremtdő alternatív világ-állapotot. Az iskola utcai falain, de a mi udvarunkon is (gyerekként csak néztük, mik azok), a padlásfeljáró vasajtaján a lyukakat a Bodrog felől támadó oroszok puszkagolyói ütötték, akik aztán kifosztották a kollégium könyvtárát, s jó részét, közte a felbecsülhetetlen értékű régi lengyel Bibliát a mai napig nem adták vissza (még visszavásárlással és rongáltan sem, ahogyan újabban valamennyit kegyesen visszaszolgáltattak). Az ötvenes évek elején felszámolták a teológiai akadémiát (Karl Barth tiltakozása ellenére is), államosították a gimnáziumot, a professzorokat és főképpen a lelkes végzettségű „pap-tanárokat” szétkergették, száműzték (édesapámat is, aki néhány évig szerencsére a közeli Sátoraljaújhelyben kapott állást, s aztán egy kissé enyhülő időszakban visszake-

rülhetett). A Debrecenbe átkényszerített lelkesznövedékek legendás akciója volt (az újabb fordulatig emlegetni se volt szabad, ma az iskolamúzeumban fényképek láthatók erről) a nevezetes „exodus”, hogy tiltakozásképpen a szeptemberi iskola-induláskor visszajöttek Patakra és a tanárok magánházainál elkezdtek az órákat. Nemcsak lefűlelték, hanem egész életre kiható retorziókkal csapták ki őket mindenünnen. A hetvenes-nyolcvanas években az öregdiákok találkozóin (édesapám ezeknek is vezetője volt) a régiek (a „reakciós” jelzöt persze jól magukra vonva) már meg-megpendítették, hogy miért nem lehet visszaadni az egyháznak az iskolát. És Csoóri Sándor is, aki Fekete Gyulával, Czine Mihállyal, Béres Ferencsel, Püski Sándorral és megannyi nagysággal karöltve el-eljött előadást tartani, saját pápai tapasztalata alapján sürgette a „bagolyvárakként” szétvert régi kollégiumok ügyének jogos revízióját. Miközben a Rákóczi-kultuszt újraélénkítő rangos akadémiai konferenciák idején az öntudatos pataki párttitkár állítólag azért tartotta távol magát az ünnepségektől, merthogy ő földesurat nem koszorúz. (A rendszerváltáskori restitúcióval azután az iskola ügyében mégis helyreállt a világ rendje.) De a diktatúrát a szentesi család is megszenvedte: nagyszüleim földjét-házát elvették, államosították, s a nyomorúságon az sem segített, amikor évtizedek múlva visszavonták a kulákminősítést, mert kiderült, hogy még a saját alávaló szabályaik szerint is törvénytelenül jártak el.

– **Ahogy mondani szokás: Patak a „Bodrog-parti Athén”, Debrecen pedig a „kálvinista Róma”. A két város között nagyon sok a történelmi, vallási, történelmi, kulturális párhuzam, ráadásul a több évszázados lényegi hasonlóságot és sorsközösséget a folyamatos és kiterjedt személyes és mindenféle (szakmai, tudományos, pedagógiai, egyházi) kapcsolódások még élőbbé s még nyilvánvalóbbá tették. Minthogy 1973-tól életem fő színtere Patakról Debrecenbe tevődött át, kérdezlek, hogy a cívisváros kisugárzása (azon belül a KLTE patinás világa) hogyan formálta tovább az egyetemista, az intézeti könyvtáros, az aspiráns és tudományos kutató, illetve a bölcsészdoktori oklevelet, majd PhD. fokozatot szerzett és habilitált tanárember szemléletét és mentalitását?**

– A hit és a tudás fellegvárai ezek valóban – a „magyar Cambridge” és a „magyar Genf” –, s én csakugyan azt az ismerősséget és bensőségességet élhettem át, amit az alföldi és felföldi szimbiózis kapcsán emlegettem, hogy érzelmileg sem idegen tőlem semmi, ami áthatja a keleti reformátusság egymásba nyúló régióit, s tovább, az egész keresztyén magyar kultúrkör egymással ölelkező tájhazáit a Kárpátaljáig, Erdélyig, a Dunántúlig, a Bácskáig, a Felvidékig. (Egyáltalán nem rivalizáló öntudattal, sőt az összetartó szolidaritás kedves és büszke melegével töltött el, amit legutóbb Bölcskei Gusztáv püspök úr is felemlített Patakon; hogy Révész Imre miképpen vélekedett egykor a pataki és a debreceni diák közötti különbségről. Esze-

rint a debreceni, amikor jön a jó idő, kinyitja az ablakot és nagyot lélegzik a friss tavaszi levegőből. A pataki diák pedig kinyitja az ajtót és elébe megy a tavasznak.) Még diákkoromban megmutatták tanárain (olykor nem is annyira lehalkított kommentárral) Újhelyben a Ronyva patak esőlefolyó szélességű medrét, hogy íme, ezt számították hajózható határfolyamnak a rosszindulatú és félrevezetett trianoni békecsinálók-békediktátorok, hogy magát a kisvárost is kettészakíthassák. (S hány szegény bátor felvidéki diágyerek szökdösött át Patakra tanulni a második háború után, a „hontalanság éveiben”, Dobos Lászlótól Koncsol Lászlóig és Jakab Istvántól Mács Józsefig!) A debreceni iskola aztán tovább nevelt erre az együvé tartozást tudatosító határok fölötti összmagyar szemléletre. Olyan fenyegető időkben, amikor Görömbei András óráit az erdélyi irodalomról besúgó rendőrtisztek figyelték, sőt némelykor látogatták. De ő és nemzedéktársai – Imre László, Bitskey István, Abádi Nagy Zoltán, Cs. Varga István, vagy az *Alföld* folyóiratnál Márkus Béla –, s az idősebb mesterek – Barta János, Bán Imre, Kiss Tamás, Julow Viktor, Kovács Kálmán, Tamás Attila és még többen – olyan légkört teremtettek, amelyben nem lehetett kérdéses az egyetemes magyar irodalomban való gondolkozás. Jelentős részben erdélyiekről írtam első dolgozataimat, könyvkritikáimat, majd Görömbei András maga mellé fogadott társszerzőnek a hetvenes évek erdélyi irodalmáról szóló (és 1983-ban megjelent) monográfia és bibliográfia elkészítésében.

De forrongott akkor már az értelmiség java része, lázadozott minden szabadságfosztás és nemzetszűkítés ellen, szembenézve minimum az állás- és egzisztenciavesztés veszélyeivel. A fiatal írók, a József Attila Kör országos vezetésében olyanokkal szervezkedtünk különféle tabudöntögető tanácskozások, összejövetelek megvalósításában, mint Lezsák Sándor, Csengey Dénes vagy Elek István. Önálló, cenzúramentes folyóirat lehetőségét is követeltük a fiatalok számára. Ezt már csak az évtized végén engedélyezték, de a JAK-füzetsorozatot (amelyben 1988-ben első önálló tanulmánykötetem is megjelent), már előbb. Éppen az első darabokat a *Mozgó Világ*ban ismertető írásaim után néhány hónappal tiltották be a folyóiratot, majd '86-ban a *Tiszatáj*at és így tovább. Mi nem győztünk eleget háborogni, terjesztettük a valamivel nagyobb nyilvánosság számára főként a Szabad Európa Rádió által híresztelt tiltakozó aláíró íveket és gyűjtöttük a szimpatizánsokat (ezekről az akciókról is szép sorjában beszámolnak a rólam készült besúgó-jelentések, ahogy a Történeti Hivataltól kikérve mostanában nézegetem őket), és egyre-másra fogalmaztuk a demokratikus kiáltványokat és memorandumokat. Ott igyekeztünk erősíteni az írószövetségi szellemi szabadságharc hadállásait a választmányi és közgyűlések csatározásai során (amikor például Páskándi Géza a szemébe vágta a hatalom képviselőinek, hogy Romániában folyamatosan szüntetik meg a magyar lapokat, s most itt is betiltanak egyet-kettőt?!), amikor ominózus '56-os verse miatt Nagy Gáspár elvesztette irodalmi titkári állását (s Csoóri

Sándor kijelentette, hogy pedig ez a költemény az első csokor virág a mártír Nagy Imre törvényes forradalmi miniszterelnök leendő síremlékénél), vagy amikor '86-ban – tényleges forradalmi hangulattal és lendülettel – sikerült igazán hiteles írószövetségi vezetőket választani (a rendeleti feloszlatás veszélyét is vállalva). Érelődött az erkölcsi-politikai ellenzékiesség Debrecenben is – a nyolcvanas évek eleji lengyel demokratikus törekvésekkel párhuzamosan és azok eltiprása után is –, egyetemi diákmozgalmak indultak autonóm klubokkal és vitakörökkel, hol tiltott, hol alig túrt közéleti fórumokkal vagy csak szűkös nyilvánosság elé engedett diáklapokkal. Csengey Dénes a motorja – úgyszólván karizmatikus vezére – volt ezeknek az egyetemista vagy az Alföld Stúdió (ebben az időben egyik vezetője is lehettem), a folyóirat köré csoportosuló ifjú tollforgató tehetségeket aktivizáló mozgolódásoknak. Az ő albérléseiben szorongva szövögettük „világmegváltó” terveinket, s találkoztva Csoóri Sándortól Balassa Péterig sokakkal a mértékadó vezéregyeniségek közül. A Debreceni Irodalmi Napok is ilyen radikalizálódó hangnemben zajlottak – gyakran az érdeklődő tolongó fiatalok rendőri, karhatalmi kilökdösésével az épület kapuján. Az egyik felszólalásomban – megint csak protestálva a szellemi életet sújtó erőszakos retorziók ellen – egyenesen a szabad társadalmi választások jogát kértem számon – nagy sikerrel ugyan, de a tanácskozás anyagát mindig leközlő *Alföld* ezt már nem hozhatta le (csak megjegyezte a korhűség jegyében, hogy elhangzott ez a konferencia szorosabb témájától eltérő beszéd is). A hatalmat képviselő nagyokos pártkorifeusok hipokrizisére jellemző volt, ahogyan ilyen körülmények között – látszólagos jovialitásba burkolt fenyítéssel – együttműködésre, partneri viselkedésre intettek bennünket. Erre jegyezte meg Dénes szellemesen, hogy olyan ez, mint amikor a jó partnerség és a közös cél jegyében odarikkantja a horgász: na, giliszta, gyerünk horgászni!

Nyitogatta alaposan a szemünket az országjáró Nagy Gazsi is, nemcsak '56 vonatkozásában, amikor vidéki irodalomszervező titkárként Debrecenben is részletesen beszélt többek között a magyar parasztság tönkretételéről: a hagyományos, organikus kisparaszti gazdaságok szétveréséről, a kolhozosítás brutalitásáról, a közösségi életerő megroppanásáról. És felgyorsultak ekkor az események. '87-ben a lakiteleki találkozóra Ratkó Jóska Trabantjával siettünk néhányan Debrecenből, a rendőrök már az úton igazoltattak, de ellepték a Lezsák-portát övező kukoricást is, viszont katartikus felszabadító élménnyel térhettünk haza. Hamarosan az egyik kocsmából ki, a másik alagsori sufniba be: és gombamód szaporítottuk az alternatív szerveződések, demokratikus pártcsírákat; és következtek a Jurta színházbeli „egységfrontos” tömegrendezvények, a szárszói ifjúsági gyülekezések, az utcai demonstrációk. Mindenütt szervezkedtem, szórólapoztam, beszédekkel mondtam. Az egész debreceni „ellenzéki kerekasztal” képviselőjében az új választások menetét tisztázó tárgyalásokon vagy például a Nagytemplomnál, Kossuth

Lajos szobra mellett, sokezer ember előtt az első eltűrt '56-os ellenzéki megemlékezésen. Valódi hőskorszak volt, tele lázas, reményteli, romantikus hevülettel, szent meggyőződésekkel (például hogy a többpártiság jobb, mint a zsarnoki önkény, a magángazdaság célszerűbb, mint az állambürokratikus parancsuralom) – azzal a szándékkal, hogy csakugyan megdöntjük az emberidegen rendszert. És azzal a felismeréssel, hogy a történelem néha, kivételes pillanatokban akár hasonlíthat is az igazsághoz. Beszámítva Karl Jaspers maximáját, miszerint a történelem nem ítélőszék, nem a végső fórum, nem a transzcendenciában gyökerező igazság megtestesülése. Mégis, nem lehetett érzelmek és eufória nélkül mindezt – a véres romániai rémuralom bukásával együtt – átélni.

– **Kitűnik mindebből, hogy a nyolcvanas évek elejétől-derekától a társadalmi-politikai közélet sűrűjében (arcvonalban avagy harcvonalban) találta magát, s az első szabad választás nyomán 1990-től 1994-ig országgyűlési képviselő lettél. Kívülről nézve úgy tűnt, hogy ennek a feladatnak is imponáló felkészültséggel, nagy-nagy alázattal és a nobilis jellemekre valló felelősségvállalással tettél eleget. Ezeket – az utóbb talán kitérőnek is minősíthető, de semmiképpen sem haszontalan éveket – hogyan élted meg belülről, a parlamenti időszakról milyen mérleget készítettél magadban?**

– Az elemi társadalmi és nemzeti elkötelezettség hajtott sokakat a politikába, a jellegzetes magyar sorsirodalmi tradíciót is átszínező erkölcsi felelősségérzet, s nagy íróink példája. Hemzsegték az országgyűlésben és körülötte akkoriban az írástudók, az irodalmárok, történészek, papok – egyszóval lelkes humán értelmiségiek széles rétegei. A csalódás, a kiábrándulás azonban hamar elért engem is. Először is a politikából általában elpárolgott a közbizalom és az erkölcsi tartalom. Azután kiderült, hogy olyan neoliberális kurzus hatalmasodott el, amely a legkevésbé sem az értékközpontú szabadelvűségen alapult, s amelynek álságosan propagált szabadságideológiájából „csupán” a magyarság szabad önrendelkezésének, önértékének, szuverenitásának, a sajátos magyar kultúra megbecsülésének, s a kisebbségi magyarok kollektív autonómiájának az eszméje hiányzott. Az igazi „magyar szabadság” tehát. A közvetlen politikai elnyomás helyébe pedig a tőkeuralom fojtogató korlátlansága lépett, a társadalom egzisztenciális kiszolgáltatottsága. A magyarság tulajdoni kifosztásának második etapja következett: az évtizedekkel ezelőtti bolsevik államosítás után a rablóprivatizáció nagyjából ugyanazon kommunista – s most kapitalistának átkeresztelt – haszonélvező rétegek által. Hatalomátmentés, restauráció, csaknem totális szociális méltánytalanság és nemzeti igazságtalanság. Németh László megjósolta, illetve leszögezte 1943-as szárszói beszédében: a szovjet, keleti despotizmus internacionalizmusa ugyanúgy a magyarság vagyoni alárendelését és rabszolgasorba süllyesztését hozza, mint a nyugati típusú globalista tőkeuralom. A rendszerváltozásnak nevezett fordulat igazolta ennek a másik

fajta – s így folytatólagossá állandósult – nemzetcsönkítő gyarmatosításnak a veszélyét. Nemcsak a parlamentben, hanem a legkülönbélebb fórumokon (köztük a Benedek István, Nemeskürty István, Kósa Csaba vezette Magyar Újságírók Közösségének vagy a Pozsgay Imre, Medvigy Endre szervezte Szent László Akadémiának a rendezvényein), s Kisújszállástól Balatonszárszóig ('93-ban, a hajdani legendás találkozó ötvenedik évfordulóján) tartott konferenciák sokaságán kiáltották el a visszarendeződés veszélyét az autentikus magyarság szellemi vezetői – hiába. A minőségelvű saját útjáról letérített magyar nép újból, lényegében újabb másfél évtizedre alávetett az érdekei ellenében működő erőknek.

– A politikai mókuserékből kikerülve a kilencvenes évek derekától még az esetleges ellendrukkerek részéről is megsüvegelendő sorozatot produkálva egészen elképesztő szellemi teljesítménnyel rukkoltál elő. Túlzás nélkül mondhatom, hogy külön polcot töltenek meg gondosan dedikált, ragyogó könyveid, melyek nap mint nap segítik a munkámat. *A szellem jelzőfényei* (1988) és a Bálint Tiborról szóló monográfia (1990) nyomán jelentek meg az egyetemes magyar irodalom alkotóit és műveit mindig a magyarság és emberség összefüggésében, a nemzeti sorskérdések és kollektív létesélyek horizontjában bemutató köteteid: *Gond és mű* (1994); *Sütő András*, monográfia, (1995); *Sorstükr* (2001); *Sorsbeszéd* (2003); *Világképteremtő enciklopédizmus – Tanulmányok Németh Lászlóról* (2005); *Fekete-piros versek költője – Kányádi Sándor* (2006); *Sorsjelző* (2006); *Erdélyiség és modernség* (2006); *Sorsmetszetek* (2012); „*Székely Homérosz*”. *Tanulmányok Tamási Áronról* (2012); *Erdély felé. Esszék, tanulmányok, vallomások* (2012); *Erdély felől* (2013); *Nemzet a csillagokban* (2016); „*Mert szent ez a föld*” – *A föld lírai metaforája és metafizikája – kortárs költők verseiben* (2020). Tudva azt, hogy a Kárpát-medencei szellemi élet minden számottevő rendezvényén jelen vagy, az összes hazai és határon túli konferencián majd' mindig előadóként szerepelsz, fölteszem a kérdést: hogyan és miféle logisztikai bűvészműtatvánnyal van minderre idő? Kérlek, avasd be az olvasókat, hogy az egyetemi tanárság mellett miféle munkamódszer, milyen időbeosztás és létezés technika teszi lehetővé ezt az ezerfelé figyelő, univerzális létmódot?

– Az irodalmi életbe történő úgymond visszatérésemet igen megkönnyítette az, hogy valójában el sem távolodtam tőle. A politikai tevékenységem is szorosan összefüggött a határokon átívelő kulturális erőfeszítésekben való részvétellel, de ebben az időben voltam szerkesztőségi munkatársa a Márkus Béla vezette *Alföldnek*, a Serfőző Simon-féle *Holnapnak*, majd a Beke György fémjelezte *Magyar Életnek* is. (Jelenleg az *Agria* folyóirat szerkesztésében működöm közre.) Hogy életformámmá vált az örökös utazás, az nyilván adottságból, alkattól és sorsból fakad; születésünk és halálunk fölött sem mi rendelkezünk. Receptet sem szeret-

nék ajánlani ilyesmire, mert talán tényleg túl sok lemondás és áldozat kíséri az efféle állandó szellemi munkát és készenlétet – a magyar kultúra legkiemelkedőbb szolgálatosai és utazó nagykövetei, önzetlen „kultúrdiplomatai” (a magyar irodalom „vándorprédikátorának”, Czine Mihálynak a nyomdokán járva) Pomogáts Bélától Szokolczay Lajosig és Görömbei Andrásig a leghitelesebb megmondhatóinak. Tőlük is tanultam azt az ember- és tárgyszeretetet, amit, kedves Gábor, Te is annyiszor szoktál emlegetni, hogy anélkül nem lehet igazán érteni sem azt, amivel foglalkozunk. Rengeteg élmény, emlék, barátság fűz azokhoz az eseményekhez, amelyek a fordulat után robbanásszerűen kiteljesedtek az elszakított területek magyarságának körében. Emléknapok, szoborállítások, egyesület-alapítások ezrei élesztették hirtelen a sokáig kíméletlenül elfojtott kulturális identitás- és értékőrzést; Kós Károlyról Sztánán, Reményikről Kolozsvárott, Dsidáról Szatmáron, Tamásiról, Nyirőről a Székelyföldön kezdődtek az emlékkonferenciák (és így tovább bővíthető a jelzésszerű felsorolás), s ha a nyomorúságos hetvenes-nyolcvanas években, a hátizsákos „nomád nemzedéki” Erdély-járás sodrában annyit csempésztem én is odaátra a könyveket, gyógyszert, sőt élelmet (vonatról-leszállításokat, könyvelkobzásokat is hányszor átélve; sokak között viszont még Tamási Gáspár bácsival vagy Gy. Szabó Bélával is beszélgethetve), hát hogyan kapcsolódtam volna be immár a szellemi felszabadulás örömteli pillanataiba is. Ma az egyik héten mondjuk egy kolozsvári doktori vitára igyekszem vagy Szabédi-napokra, a másikon Sütő András szülőházához Pusztakamarásra, aztán Szatmárra Móriczra, Páskándira vagy Szilágyi Domokosra emlékezni, a Kárpát-medencei irodalmi társaságok vándorgyűléseire Aradtól Lendváig, de felavathattam Tamási Áron büsztjét a vész-tő-mágori népi írói szoborparkban, tanácskozást szervezhettem a debreceni református kollégiumban Wass Albertről, vagy nagyszabású találkozón szólhattam a Felvidék és Kárpátalja irodalmáról Kassától Beregszászig. Sütő-monográfiám Pozsonyban jelent meg, egy másik tanulmánykötetem Csík-szeredában (s vagy százötvenféle lapban, folyóiratban publikáltam mindenfelé) – úgyhogy valóban szinte „belakom” a Kárpát-hazát ebben az értelemben, de mindez csak a magyar nemzeti kultúrörökség thesaurusának a végtelen távlataira eszméltet, s a pusztulásnak kitett szellemi kincsek megmentésére ösztönöz. A süllýedő „magyar Atlantisz” hangjainak – halkuló harangszavának – meghallására. Ezért hiszem azt, hogy jelentősége van a legapróbb faluban is minden tettnek és akaratnak, amely ezt az etnikai sorvadással és felmorzsolódással szembeszálló közösségi értékmentést segíti elő, s ezért találkozom szívesen a magyar glóbusz bármely pontján a sok-sok kevésbé neves, egyszerű, de annál áldozatosabb szolgálattevővel is: lelkészekkel, néprajzosokkal, kultúraszervezőkkel.

– **A tehetség, tudás, tisztesség pilléreirein fölépülő példászerű munkásságod mélyebb motivációinak, egzisztenciális természetű mozgatórugóinak meg-**

értése kapcsán a hitbéli mozzanat és a Gondviselés szerepe aligha kerülhető meg. Úgy gondolom, hogy a Tiedhez fogható, egészen kivételes formátumú életmű létrehozásához elhívásra és elhivatottságra van szükség. Akár „mozdulatlan elkötelezettség”-nek is nevezhető transzcendens irányultságod, a teremtett világra a kreatúratudat lélekteljes odaadottságával tekintő beállítottságod – mintegy az Istennel folytatott párbeszéd állandó szükségességét demonstrálva – megannyi írásodban jelen van. Az sem véletlen, hogy a Debreceni Egyetemen, 2007 decemberében lezajlott habilitációd egyik katarikus hatású, megvilágosító erejű előadása (Vallásélmények az újabb erdélyi magyar lírában) éppenséggel transzcendencia és egzisztencia viszonyát vizsgálja. A sok-sok irodalmi élmény valamelyest biztosan árnyalta és gazdagította személyes Isten-képedet, de vajon a lényegét illetően változtatott-e rajta?

– Legkevésbé se szeretnék a hivalkodó magabiztosság látszatába keveredni, de valahogy mindig úgy éreztem, hogy a személyes és teremtő Istentől kegyelmi ajándékként kapott hit és az olvasmányaimtól megerősödött értelmi meggyőződés csak egymást fokozta bennem. A vallásos viselkedésszabályok soha nem kényszerként hatottak rám – a kommunizmus sötét éveiben nem is lett volna tanácsos ezeket erőltetni –, mert valami ösztönös vagy elemi ragaszkodással fogtam fel hovatarozásomat. (A fiam is a legcsekélyebb erőltetés nélküli kedvvel és hivatásérzettel végezte el a debreceni hittudományi egyetem teológus–lelkész szakát.) Gyerekkoromtól kezdve borzongok bele a csillagos ég titkaiba és végtelenségébe – kamaszként egy időben csillagásznak készültem –, s azóta izgat például az a paradoxon, hogy az emberi elme számára mind a végesség, mind a végtelenség tökéletesen felfoghatatlan, ésszel felérhetetlen. („Mysterium tremendum”: Rudolf Ottoval mondván.) Az anyagi mindenség legkisebb részei és leghatalmasabb dimenziói (az atommag belsejétől az univerzumok széléig) – ma már talán fizikailag is igazolhatón – anyagi hordozó nélküli energiával és információval érintkeznek; tehát mintha még anyagi (nemcsak metafizikai) vonatkozásban sem lenne megragadható semminek a vége. Maga az egész teremtett világ létezhetetlen teremtménye nélkül, mivelhogy nem képzelhető vagy gondolható el olyan érzéki jelenség és megvalósulás, amelynek előbb ne lett volna meg a szellemi lehetőségi feltétele. Minden kizárólag előzetes okra, végül a feltétlen végokra vezethető vissza; a relativum feltétlenül a mindenekfeletti abszolútumra mutat, onnan nyeri létét és értelmét – ahogyan kristálytiszta logikával mondjuk egy Pauler Ákos is fejtegeti. A világot telítő és bonyolító ennyi árnyalat összerendezése, ennyi titokzatos törvényszerűség létszerű és működőképes fenntartása egy felsőbb, magasabb intelligencia nélkül számomra lehetetlennek látszik. Ez pedig a világteremtést fakasztó teljes szellemi szabadság és teljes szeretet abszolútuma („mert az Isten szeretet”

[1 Ján. 4:8]; s az „Úr pedig a Lélek; és ahol az Úrnak Lelke, ott a szabadság” [2 Kor. 3:17]). Ennél világosabban semmit sem hiszek és tudok, mert viszont az élet szövevényes sűrűjének átlátásában nemhogy én, de alighanem senki sem lehet okosabb a másiknál. S ha Wittgenstein szerint nem az a misztikum, hogy milyen a világ, hanem az, hogy van, én azért nemcsak a mindenség létét, hanem fennállásának mikéntjét is misztériumszerűnek sejttem. Benne tényleges és valóságos csodának az egységes megtestesülés, az „unio hypostatica” egyszerűségét – azt a krisztusi tüneményt, amelyben nem demiurgoszi közvetítő, hanem a teljes Isten és a teljes ember egyesül, nyilatkozik meg és jelenti ki magát. Demonstrálva azt is, hogy minél több az önfeláldozás, annál biztosabb az igazság. („Népek Krisztusa, Magyarország” – az ebben a Márai-axiómában foglaltakra is vonatkozóan.)

A magyar költészet egyébként – minden lefokozó közhiedelemmel ellentétben – mélységesen filozofikus jellegű. A „teológus Ady” (Németh László kifejezése) tézisszerű verssoraiban komplex teodíceák sűrűsödnek, Szent Tamás vagy Szent Anzelm istenérveivel, istenbizonyítékaival egybevethetően (itt „van egy legnagyobb Valóság”; „egy nagy Valaki kormányoz”; „Ő: a folyásnak akarója”). Ráadásul a keresztyén magyar hit- és sorsköltészetben a hit- és a létprobléma, az Isten- és az életkérdés égető, traumatikus elevenséggel és egymást feltételező kölcsönösséggel fonódott egybe évszázadokon át. A folytonos és tragikus magyar megmaradás-küzdelem – s aztán a modern kisebbségi magyar vallásos líra – ékesen tanúskodik arról, hogy hit nélkül nincs létezés (sem személyes, sem nemzeti) és viszont: a hitet is csak a létezés tarthatja fenn. Az életharcban az Isten kapaszkodó és ment-svár, minden földi hatalmasság felett, egyedül övé a dicsőség (Soli Deo Gloria). Tartom magam a pataki kollégium ősi jelmondatához: „Féljétek az Istent, és néki adjatok dicsőséget” (Jel. 14:7).

– Immáron több mint 100 év telt a trianoni békediktátum óta. A mind-máig kibeszéletlen és feldolgozatlan trauma mélyebb okait és összefüggéseit kutatva teljes joggal juthat eszünkbe Sütő András örökbecsű reflexiója: „Teli van a hasunk rozsdás patkószeggel, az idő mégis azt kívánja tőlünk, hogy virágcsokrokat öklendezzünk”. A szellem emberei, az írástudók és a felelős értelmiségiek vajon mit tehetnek azért, hogy az erdélyi irodalom égtartó emberének akár testamentumként is felfogható hitvallása („Ami nekünk méretett ki, nem hagyható másra”) ne maradjon írott malaszt, s ne legyen pusztába kiáltott szó? És legfőképpen mit tehetünk közösen azért, hogy ne legyenek újabb és újabb belső trianonjaink?

– Szellemi ébredés és felelősségvállalás. Kötődés és emelkedés; „emelkedő nemzet”-ként (Németh László), „arcunkat / minden népek arcával / egy magasságba emelni” (Gál Sándor). Erre van szükség, s a biztonságtudatra, hogy a nemzeti-közöségi értékvilág kultúrantropológiai szükségszerűség, sőt a minőségi emberélet

legfőbb garanciája. Az anyanyelvi, történelmi, kulturális hagyományfolytonosság nem leszűkíti, hanem kiteljesíti az ember morális és spirituális képességeit. Ahogy a fiatalok kezdték évtizedekkel ezelőtt a Trianonon felülemelkedő kollektív összetartozásérzetet fölerősíteni például az Erdély-barangolásokkal és a táncházmozgalommal (egyáltalán a népi-nemzeti kulturális reneszánsz megindításával), most is csak örülhetünk az egyre gyarapodó ifúsági nemzeti találkozóknak, fesztiváloknak, programoknak. S ha majd csakugyan még tovább szaporodnak a hivatalos tanrendi iskolai kirándulások az elcsatolt területekre! Talán 2004 „fekete adventjének” borzalmas sebei is gyógyulhatnak. S minden téren megmutatkozik ma már ez a tiszta, fesztelen és új szempontokat felvető kritikus magyarságszemlélet. Legtehetségesebb, már publikáló, doktoráló diákjaim közül is jönnek a Károli Gáspár Református Egyetemre mindenünnen a tágabb hazából, s barátaikkal folyóiratokat, ankétokat szerveznek (Koncz Tamás, Borbély András, Fráter Olivér, Feltizi-Veress András, Soltész Márton, Suhajda Péter, Koltai Dóra, Váradi Ferenc, Kuszto Györgyi, Liktó Katalin, Berkó Helga, Ivanics László). Egyikőjük – Szöllősi Máttyás – ezt írja egy üdén éleslátó útirajzos esszéjében: „valahogy az mégsem helyénvaló, hogyha valaki hagyományokról beszél, az a társadalom peremére szorul. (...) Nemrég Erdélyben jártam. Nem okozott nagy meglepetést számomra, hogy az ottaniak, akik kis falvakban élnek, sokkal tisztábban látják a magyarországi helyzetet, mint nagyon sokan itthon. (...) Büszkéek a múltjukra, a jelenükre, velünk ellentétben, pedig sokkal nehezebb helyzetben vannak, mint mi.” A reményt – mint annyiszor – nem kis részben táplálják az elfogulatlan új nemzedékek.

– **A magyar irodalom nem igazán bővelkedik hosszú életű költőkben. A nagyok pedig (Balassi, Csokonai, Petőfi, Ady, József Attila, Radnóti, Dsida, Szilágyi Domokos) különösen hamar ellobbantak. Annál öröndetesebb, hogy vannak magas életkort megért, korszakos jelentőségű költőink, mint például Juhász Ferenc, Kányádi Sándor és Csoóri Sándor. Az általuk képviselt líraeszmény azonos színvonalon aligha folytatható, de talán másfajta esztétikai létmódok-ban/írástechnikákban tovább élhet az ő hagyományuk és inspirációjuk. Miként látod a jelen-kori líra mozgásfolyamatait, fejlődésirányait, s hogyan ítéled meg a nagyok (és Nagyok) utáni költészet lehetséges útjait és távlatait?**

– Általában az utókor sem okosabb, mint a jelenbeli; Nagy Gáspár átképzéletes emlékművében a jelképesen is a *Nyugattól* a *Kelet Népe*ig szétteltekintő enciklopédikus Németh László is „jobb és értőbb utókort” remélt”. Ezért tehát ami a mai kánonok eklektikus egymásmellettségében érvényesül, olyasmi várható később is. A nyelvi megformáltság felértékelődött prioritásának szempontjából úgy vélem, hogy elsősorban mögöttes érdekharok – és nem értékelvű irodalmi-esztétikai érvek – generálják a különféle szekértáborok közötti háborúságokat; mert ami ko-

moly és maradandó irodalmi teljesítmény, az sohasem szűrhet ki erőszakkal magából semmifajta nemzeti, társadalmi, politikai, bölcséleti tematikát. Merthogy az irodalomba minden belefér, az irodalomtól sohasem lehet idegen semmi, ami a létezéshez hozzátartozik. Vagyis például a közérthetőbbnek vélt nemzeti sorsköltészethez sem rendelhető egyfajta régies poétika, mint ahogy az újabb irányok posztmodern kontextusából sem rekesztődhet ki elvileg a történelmi önreflexió. A nyelvjáték azt is valóságos mozgásba hozza, amit a játék felidézett (hogy Wolfgang Iser megállapítására utaljak). Remek példa a groteszk persziflázs szójátékos sokértelműségére Szócs Géának csak az a karikatúraszerű bökverse is, amely nagy historikus tragédiánkat asszociálja a szellemi fölény nyelvi-intellektuális pozíciójából: „Libát vettem Libanonban / haj, haj, haj. / El is lopták Trianonban / baj, baj, baj. / Non, non, non. / Liba / non / non / non”. A magyar irodalom sokágú perspektíváihoz legáltalánosabban mindenkor a költői intelligencia ilyenfajta magaslatairól férközhetünk közelebb.

– **Esetedben a szellemi jelenlét intenzitását növelő és nagy mértékben hitelesítő tényező, hogy állandóan mozgásban vagy, a Kárpát-medence mindegyik régiójában gyakorta megfordulsz, hihetetlen energiával, töretlen hittel téve tanúságot a „haza a magasban”** Illyéstől ismerős realitásáról és szükségességéről. A sok-sok áldozattal és erőfeszítéssel járó szellemi kalandozások számodra épülést jelentő, valamiként a csonkaságainkból (vereségeinkből, veszteségeinkből) is energiát csiholó örömteli pillanatairól kérdezlek végül. Gondolom, hogy például az írótáborok (Nagyvárad, Tokaj, Magyararkanizsa, Berekfürdő) különös vonzereje, sajátos atmoszférája, szakmai és emberi hozzád éka talán másokat is érdekelhet.

– Illyés Gyula még „összehangolatlan” „ötágú sípként” jellemezte a teljes magyar literatúrát, ma egyre inkább összehangolódik ez a sokágúvá vált síp, s elkövetkezett az (Elek Tibor Bánffy Miklóstra utaló szavával) „darabokra szaggatott” magyar kultúra szerves összeépülésének, integrációjának az időszaka, amelyben a sajátosság méltóságával bíró regionalitások karakteres értékei csak gazdagítják az alapjaiban egységes mozaik-nemzet sokszínűségét. Tokaj – mint a magyar irodalom legnagyobb évenkénti találkozóhelye – ezt a szemléletmódot bontakoztatja ki. De a többi írótábor is mint afféle „magyar sziget” („a népek óceánján” – Dsidát idézve) tölti be hivatását. A nyolcvanas években székelyföldi vendéglátó barátainknál a faluban közismert szekus még vacsorázni is odaült mellénk, a házigazdák kedélyes biztatására. (A félelmetesebb jelenetek regényt tennének ki.) S ehhez képest az ezredváltó években például Váradon, a várhoz közeli, nevezetes Góbé csárdában, a történelmi erdélyi címerek alatt vitattuk meg szabadon Ady, Babits és a Holnaposok kapcsán jövődönk esélyeit. (Szívmelengető megtiszteltetésként kaptam meg 2010-ben a Partiumi Írótábor díját; a székelyudvarhelyi központú

Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány 2009-es Hídverő-díja után.) A félévszázadnál régebbi hagyományú bácskai, Tisza-melléki (magyarkanizsai) délvidéki írótalálkozó ugyancsak arról tanúskodik, hogy a minden egyoldalúságtól mentes írásművészeti értékteremtés egyetemességéből a jellegzetes és markáns nemzeti önismeret továbbra sem iktatható ki. A gyógyító termálvizű Berekfürdőn a Nagykunság áldott emlékű szellemi mindenese, Körmendi Lajos alapította a különféle szépművészeti alkotótáborokat; s a négy égtáj felől odagyűlő írók a „genius loci” jegyében róla s Csokonaitól Sinkáig, Erdélyi Józsefig, Kiss Tamásig még másokról is műsoros estekkel szoktak emlékezni. Szövédik tehát a háló: hogy megmaradásunk etikája és esztétikája szerint mégse hulljunk ki az „Idő rostájából”.

– **Csodálatosan gazdag, roppant sűrű, kivételesen tartalmas, sokágú életet élsz, melynek az egyetemi tanári (oktatói, tehetséggondozói) munka éppúgy része, mint a folyóirat- és antológiaszervezés, avagy a doktori és habilitációs eljárásokban való részvétel. Ez a Németh László-i léleklángra és rendező nyugtalanságra emlékeztető szellemi izzás, az állandó készenlét és folytonos szolgálat ethosza számomra rendkívül rokonszenves, ugyanakkor valamiféle benned munkáló (talán néven is nevezhető) hiányérzetekre utal. Mintha Te is a „szent lehetetlenség zsoltárait” megéneköl Adyval, a „mindenség”-re tekintő József Attilával, illetve a „jussá”-ért és „legjobb részé”-ért küzdő Nagy Lászlóval vállalnál közösséget. Miközben persze Szilágyi Domokos tanítását („mert csak az igaz, ami végtelen,/ minden véges: megalkuvás”) szintén magadénak tudod. Az ilyen tétek jegyében élő emberre igen sok elvégeznivaló hárul. A 70. születésnapod apropóján miféle reményekkel és várakozásokkal vágsz neki a következő évtizedeknek, milyen terveid, dédelgetett álmaid vannak a közeljövőre vonatkozóan?**

– Újabban összegyűlt tanulmányaimból, kritikáimból telne még ki egy-két kötet, a kárpátaljaiakról külön is, s majd szeretném monográfiában összegezni eddigi Tamási-elemzéseimet. A terv és a törekvés a miénk, de hát amit mondtam, hogy születésünk és halálunk nem a mi kezünkben van, ahhoz most hozzáteszem: lényegében az életünk sem.

(Az interjú a Magyar Napló 2010. októberi számában megjelent szöveg szerkesztett, módosított változata)

Ködöböcz Gábor

Örök szeretettel

– Bertha Zoltánnak a 70.-re –

A csillagok felé kesztyűs kézzel nyúltál
Egész életen át tanítva tanultál –
Léleklángot őrző talentumos ember
Veritas duplexszel s örök szeretettel

Vitéz Ferenc

In honorem Bertha Zoltán 70

Jégtörő szavak tündére

Összenéztek
a fagyba mért terekkel:
dologtalan csillagok
a végtelenben.
Szellemmé változott az egyik –
lebegő illattá a fodros
kéményfüst között.
Kalászbajusz hegyére
költözött, s búbájolta bimbós
leányka-levegő.

Búslakodó-imádkozó,
menyegzőre készülődő,
békességet, napot-holdat,
emlékezet-kutat őrző,
pókot, méhet, incselkedő
virágkelyhet, szeretőknek
madártollat, lélektestet,
boldog fészket, lidércfénybe
szelleműző kisdedséget,
mint bölcsőbe reménységet
moccant az éj

– tojásnyi rügyet
a világ homlokán –,

ördögűző jószág-szikrát
pislog a szél, mosolyba ér
a holdkaréj – s nevetni kezd
a csöppnyi rózsza is –,
múlik a tél, múlik a tél...

Szavak tündére mesél.

Távoli fény

Bertha Zoltán (1914–2003) festménye alá

Partra vetett vágynak –
a palackpostát
senki nem találta meg.

Pedig belezártam
a napsütést, a tengerek
vizét csapkodó szelet.

Mint törött cserépedény
fakult agyagdarabja szárad
homokba a remény.

Azóta mindig alkonyat van.
Az ólomszínű égen át nem ér
a parti pusztaságba semmi fény.

*Ars poetica-töredékek***(Fűszál hegyén)**

Jól tudod, a Vers csak szakma,
ellentétben a Költészettel: mikor
egy fűszál hegyén állva a Szó,
előbb csillaggá változik, majd
lűktetni kezd benned, mint a vér.

(Ha nincsen...)

Ha nincsen semmilyen zavaró
körülmény (például ha boldog vagy
éppen), nem tudsz olyan verset írni,
amelyben egy csillagfény után futsz
reménytelenül – és kiszolgáltatottan.

(Kettő között)

A folyónak öntudatlan célja van –
a tenger: állapot.
S amikor valaki verset ír, mindig
a kettő közötti létezést keresi.

(Szabadság)

A fehér papír:
sóvárgó tükör.
A jelek rajta:
arcvonásaim.

A jelekből szavak,
a szavakból szöveg:
s már nem is látom
az arcomat, csak érzem,
hogyan szabad vagyok –
szavaim börtönébe zárva.

(Végtelen)

Bent a hold, kint a nap,
fenn a fény, lent sötét
ragyog.

Bent a fény, kint a hold,
kőbe zárt végtelen
vagyok.

Bertha Zoltán

„Sorsomhoz szabott síri ágy”

A Trianon-trauma – kortárs határon túli magyar költők verseiben

Kenyeres Zoltán, amikor kísérletet tett rá, közel százféle kurrens és karakteres irodalomelméleti irányzatot számolt össze a nagyvilágban, nyilván a legtöbbet Amerikában. Nyilasy Balázs ugyancsak jó néhány számottevő teoretikus áramlatot mutat be újabb tanulmányaiban, amelyek a posztmodernista vagy a dekonstrukciós szempontokon kívül eső, vagy azok mellé sorakozó értelmezési módszereket képviselnek. Magyarországon Abádi Nagy Zoltán, a jeles amerikanista például az etikai irodalomelmélet jelentőségére hívja fel a figyelmet, Dani Erzsébet az identitásfilozófiai megközelítések fontosságára, Takács Miklós a traumaelméletekre, mások a tér- vagy a testpoétikai szempontok szükségességére. Azonban ezeket a koncepciókat a jelenkori hazai irodalomtudósok túlnyomó többsége látványosan kevésbé alkalmazza magyar nemzeti sorstörténelemre vonatkozó szépirodalmi jelenségeket illetően. Pedig például a Trianon-trauma esztétikai, poétikai megjelenésformái – mint általában a „velünk élő Trianon” problematikája – igen gazdag lírai, epikai, drámai példatárrel szolgálhatnának az elemzők számára, hogy többek között a testi szenvedés, a csonkulás, a széttépettség személyesen és kollektíven átélt állapotát és annak művészi kifejezését a trauma vagy a biopoétika aspektusából is szemügyre vegyék. S ha ennek az az oka, hogy magát a nemzeti önismereti témát tekintik elavultnak, ósdinak, érdektelennek, akkor érdemes felmutatni, hogy kortárs költőink, íróink sokaságát foglalkoztatja élénken napjainkban is a magyarság létezését befolyásoló, sőt veszélyeztető szétszaggatottság alaphelyzete, s ennek artisztikus reflexiói mindegyre megújulnak és felfrissülnek – ha alapvetően és a jelentőségükhöz képest csekélyebb visszhangot kiváltva is. S így mintha csak a délvidéki Tari István költeményének szentenciája valósulna meg ebben a vonatkozásban is: „ahhoz, hogy az egy nyelven / beszélők ennyien és / ennyire félreértsék / egymást – TRIANON kellett” (*Satírozva*). – Korábban Oláh János verse szólt hasonlóképpen így: „E konok nyelvet / kevesen beszéljük, / de ahhoz mégis / túl sokan, / hogy értsük egymást” (*Magyarok*). (Miközben Szőcs Géza a centenárium, 2020 előestéjén egyenesen azt remélte és kívánta, hogy „Bor is lesz, búza és békesség, / s végre igazság tétessék! (...) ez lesz talán az új esztendő, / melyben talpára áll az ország, (...) s az igazságot zsákkal hozzák // Gáspár, Menyhért és Boldizsár” – *Cs. királyfi szilveszterkor*.)

Érdemtelenül kevés méltatást kaptak például a százéves évfordulóra megjelent kiadványok, antológiák, szöveggyűjtemények vagy egyszemélyes kötetek, amelyek

a Trianon-szindróma számtalan vetületét világították meg. Pedig az eleven emlékezetkultúra fenntartásához különös hatékonysággal járulnak hozzá a centenáriumi 2020-as emlékévként Trianonhoz kapcsolódó, s ennek az (ön)tudatosító törekvésnek a jegyében készült irodalmi kiadványai is – a leginkább reprezentatívak közül csak néhányat említve: *Trianon 100* összefoglaló címmel a Kosztolányi-féle *Vérző Magyarország* új kiadása, együtt a Gyurgyák János szerkesztette *Emlékező Magyarország* két monumentális kötetével (Bp., Osiris Kiadó, Petőfi Irodalmi Múzeum); antológiák: *Mégis élünk – Trianon 100* (szerk. Mezey Katalin, Bp., Orpheusz Kiadó, 2021); *Harangokkal írt évszázad 1920–2020* (szerk. Jánosi Zoltán, Bp., Magyar Napló Kiadó, 2020); „Köszörű-időben” – *Itthonról – Otthonig; Egy nemzetként – két hazában 1920–2020, Sorsantológia* (szerk. Boros Erika, Bp., Magyar Napló Kiadó, 2020); „A felnégyelt Haza...” – *100 év versei Trianontól napjainkig, 1920–2020 – Kárpátaljai költők antológiája* (szerk. Dupka György, Ungvár–Bp., Intermix Kiadó, 2021); *Mert nem lehet feledni... – Trianon füveskönyve* (szerk. Praznovszky Mihály, Szeged, Lazi Könyvkiadó, 2020); *Trianon évszázada – Hogyan tovább?* (szerk. Bereczky-Veress Biborka, Székely Hornyák Gyöngyi, Stockholm, Erdélyi Könyv Egylet, 2019); *Amiért a harang szól – Száz éve szétszaggatottan* (szerk. Daruszögi H. Imre, Mezőkövesd, Hajdu–Vinpress Kiadó, 2020); *A Nation Dismembered – The 1920 Treaty of Trianon in Hungarian Poetry* („A szétszaggatott ország – Az 1920-as trianoni békediktátum a magyar költészetben” – szerk. Bertha Csilla, Kodolányi Gyula, Bp., Hungarian Review Kiadó, 2019); folyóiratok: köztük az Irodalmi Magazin 1920–2020 (2020/2.), az Irodalmi Jelen *Trianon 1920–2020* (2020. június), az Aracs *Trianon – 100* (2020/2.), a Muravidék 33-34. (2020), a Trianoni Szemle *Emlékkönyv 2020* című tematikus és emlékszámai. A költő, próza- és esszéíró Pósa Zoltán pedig egy sokműfajú egész könyvet adott közre *Trianon* címmel (Bp., Coldwell Art, 2020), a veszteségeket siratva („Elcsonkolt végtagok iszonyú fájdalma, / Erdély, Kárpátalja, Felvidék hiánya, / Palicsi tófürdő, Kismarton és Bácska”), egyszersmind az esélykeresés érzelmeit táplálva. És sorolhatók a továbbiak közül: Kocsis István: *Trianon – avagy passiójáték a XX. században* (Bp., Napkút Kiadó, 2020); Tamás Menyhért: *Trianon szédületében* (Bp., Nap Kiadó, 2020); Mihályi Molnár László: *Száz év halál... – hazát hív a harangszó* (Felvidék – Szepsi, 2020); Gáspár Ferenc: *Trianon fiai* (Bp., Coldwell Art, 2020); Lakner Lajos: „Nézz ránk, Ady Endre!” – *Trianon és Debrecen* (Debrecen, Déri Múzeum, 2021); Medvigy Endre: *Népiség, Erdély Trianon* (Bp., Időjel Kiadó, 2021); Ozsváth Sándor: *Trianon árnyai – Hét hazában* (Debrecen, Uro-path Kiadó, 2020); Szíki Károly: *Trianon – Halálbéke* (Eger, 2020); Konrad Sutarski: *Trianon 100 éve, gyógyul-e már Európa nyílt sebe?* (Bp., Trianon Kutatóintézet, 2020).

A Trianon és Debrecen kapcsolatáról szóló szöveggyűjtemény kísérő tanulmányában Lakner Lajos feszegeti például a testi metaforák szerepét (Debrecenben a Magyar Fájdalom szobra – egy francia művész alkotása – is egy lábától-kezetől

megfosztott vonagló nőalakot ábrázol): vagyis trauma, testbe írt fájdalom (Aleida Assmann idézve) és élettani nyomorúság jelképeit, képzeiteit vizsgálni termékeny szempont lehet mindenféleképpen. Mert például a kárpátaljai Trianon-trauma verseit összegyűjtő „A felnégyelt Haza...” című (Dupka György és Füzesi Magda által gondozott) nagyszabású antológia is Vári Fábián László *Ady alkonya* című 1988-as emblemikus költeményére utal: „Sorsomhoz szabott síri ág / A felnégyelt Haza, / Testemnek tüzét csillapítsd, / Tisza és Duna.” Vagyis a folytonosan jelenvaló Trianonra mint aktuális sorskérdésre – amelynek Szakolczay Lajos a legújabb tanulmánykötetében (*Szabadság-tű*, 2024) is egy nagyívű tanulmányt szentel: *Trianon mint élő seb* címmel.

Reménytelenség, kilátástalanság, buzdítás, mégis-remény: a megaláztatás érzelmeinek végtelen konvulziója árad el a magyar sorsköltészet évszázados folyamán – a „Magyarország panaszja” számtalan változatában. „E sebek és e fájdalom örök, / Ettől vonaglik minden magyar rög, / Ettől vérez, ki majd nyomunkba hág, / Ettől nem gyógyulnak az unokák!” (*Nem nyugszunk bele*, 1918) – jósolja gyötrelmesen Reményik Sándor, s *A csonka testről* (1920-ban), hogy „Kézét-lábát a gyilkosok levágták (...) És a keze-lába-nincs nyomorék / Ott vergődik a vadon közepén”, de egyszer talán elindul „a tagjait keresni!” – mert „a testnek a letépett tag / Utána sír, utána fáj” (*Három szín*, 1919). A keresztre feszített nemzettest (és a nemzethalál) víziója olyan toposz, amelyet nagy huszadik századi klasszikusaink hosszú távra bontakoztattak ki a trianoni katasztrófa kapcsán. Hogy „valami fáj, ami nincs. Valamikor hallani fogsz majd az életnek egy fájdalmas csodájáról – arról, hogy akinek levágták a kezét és lábát, sokáig érzi még sajogni az ujjakat, amik nincsenek. Ha ezt hallod majd: Kolozsvár, és ezt: Erdély, és ezt: Kárpátok – meg fogod tudni, mire gondoltam” – vallja fiának üzenve Karinthy Frigyes (*Levél*). Móricz Zsigmond rémséges víziójában az öldöklő kínzás ugyanez: „Balkarom lenyesve, szívem fölött jár a kés, / jobbkarom lekötve, mezőimre dül a vész, / lábaim üszkösén, koponyám lékesen, / erőm, velőm, vérem fogy. (...) Balkarom levágják, jobbkarom mardalják, / két lábom parázsba, homlokom darázsba” (*Kesergő – Querela Hungariae*); vagy a felvidéki Sajó Sándor szimbólumaiban: „Laokoon kínja, Trója pusztulása / Mesének oly bús, sorsnak oly magyar” (*Magyar ének 1919-ben*).

Az erőszakkal szétdarabolt, megcsontított nemzet levágott testrészei pedig azóta is élni próbálnak, megszűnt, valódi vagy mintha-élet viharzó végletei között hányattatva. És egy évszázad múltán, a levagdosott test passziós szenvedéstörténetének legújabb szakaszában sem változik, sőt olykor fokozódik is a hajdani nyomorúság érzete – a többi között egy fiatal kárpátaljai magyar költő keserű-bizarr lírai látomásában, hasonlataiban: „Vagyunk a rángó békaláb / Csak szerv a savban amputált / Csak végtagok és rugdosás / Csak teste nélkül Teste más (...) Ere-tépett tag a tájban / S amputáltan darabokká / Önmagunkban is rabokká / Szervekké s nem

szervezetté / Békalábbá s békatestté / Sejtjeinket is megosztva / Megmaradni így kifosztva / Hogy írni sincs erőm tovább // Vagyunk a rángó békaláb” (Bakos Kiss Károly: *Vagyunk*). (A béka-metaforával mintha Szócs Géza *Délkeletjére* is asszociálva: „anya-országunk, te, /.../ Élsz, mint a békák kivett szíve”) Árpád népe országának „igéző szépségét” megirigyelték, szemet vetettek rá más népek, „belemartak / ebbe a szépségbe, / letépték mohón maguknak / fenséges részeit, / ami maradt, / valami csoda folytán / maradhatott, / a szelet kenyér / formájú és nagyságú ország” (hangzik a szintén kárpátaljai Nagy Zoltán Mihálynál). A fiatal erdélyi származású költőnél a megválaszolhatatlan kérdés: „A kar emlékezhet a testére? Hát a lábak?” (Pataki Tamás: *Levél*). És Finta Évánál a jajszó, hogy: „Sebek ezek, sebek ezek, / már rég nem csak történelem, (...) Sebek ezek, határait, / a földbe vájt válaszvonal, / a vagyunk-ban a múlt idő, / a voltunk-ban a lehetünk. // Határaitam szenvedem. / Szenvedte anyám és apám, / a nagyszülők és dédike, / kik túlhan lettek a hazán. / (...) Határaitam szenvedem, / mit feltép az emlékezet” (*Határaitam szenvedem*). És a csángómagyar vidékről származó Iancu Lauránál: „Nevezik még ilyen-olyan egyezménynek, / de el ne hidd nekik, Uram, / emberevő a békéjük, nézz szét az asztalon: / fenyvesek, medvék, öngyilkos tavak, / zsugorodó gyepűn millió magyarok” (*Este a faluban* /14/ – *Trianon* 100). S egy egészen ifjú kárpátaljai (jelenleg a Székelyföldön élő) költő ugyancsak megindítón allegorikus (szinekdochés) átképzelésében: „Dédanyámon napról napra szaporodtak a ráncok. / Azt mondta, ezek nem ráncok, csak repedezik az arca. / Dédanyám a teát keserűn itta, mert úgy hitte, / édes íz nem létezik. Télen sem fűtötte a házat. / Egyszer elmondta, nem érzi a végtagjait, / mert megcsonkították, / és ami a helyükbe került, az valami más” (Kopriva Nikolett: *Fehér, mint a hó*). „Trianon szédületében”: „Szívemig mar a vérző gondolat: / egy nemzet nincs megalázva azzal, / hogy legyőzték... / Nem a vesztés a bukás, / hanem a lemondás...” (Tamás Menyhért: *Versailles* – 1). „Isten se tudja: megvagyunk-e még” (Kovács András Ferenc: *Erdélyi töredék*) és „a bösz nagy semmiség / sem jegyzi, hogy még vagyunk” (Farkas Árpád: *Jómadárdal*). „Anyánk megtördelt szavával / álmunkban is félünk szólani...” (Ferenczes István: *Beszéd a hazainduló Julianus baráthoz*); „beleégett a génjeinkbe / a hontalanság” (Füzesi Magda: *Zárszámadás*); „Pirulni kényszerül, ki hazára gondol. / Csak a keserves pusztá. / És az abba kiáltott szó. / A feldarabolt. / A Trianon-szelet” (Bágyoni Szabó István: *Egy XXI. századi költőtáborhoz – Árkossy István Ady-vers illusztrációjára*).

De a végeláthatatlan testi, „bio-poétikus” lírai látomás- és szenvedés-motívumokat rendre átszövik a reménykedés titokzatos, transzcendens távlatai, a lelki, erkölcsi és metafizikai elégtételt áhítózó tónusai is: „megbénít a metsző fájdalom, elönt a tehetetlenség dühe, / ha eszünkbe jut, / és mindig eszünkbe jut, / mert hogy lehet ezt elfelejteni, / hogy volt kezünk, karunk, / feledni nem tudjuk soha, hogyan bántak el velünk, / hazánkkal, népünkkel az akkori hatalmasok (...) Szolgáltass nekünk

igazságot, Magasságos, / add vissza, ami a miénk! / Orvosold a velünk történt igazságtalanságot!” (Böszörményi Zoltán: *El nem küldött levél Orbán Ottónak*). – És mégis (*És mégis élünk!* – Bartis Ferenc verscímével; vagy Döbrentei Kornél vers- és kötetcímevel: *És mégis*; vagy Somogyváry Gyula hajdani legendás regényét – *És mégis élünk* – idézve), akárhogyan és csak azért is – bár ha „Csodák Csodája” is ez: „fogyunk-növünk, / de vagyunk!” (*A szivárgásban*), biztatott régóta az erdélyi Farkas Árpád is, a „pusztulásban is méltóságos” helytállásra intve, vagy Kányádi Sándor, hogy „Isten csodája hogy vagyunk” (*K. L. képeskönyvébe*), „vagyunk amíg / lenni hagynak” (*Vagyunk amíg*), miközben e nép „szóródik folyton porlódik / él pedig folyton porlódik” (*Halottak napja Bécsben*). („Isten csodája, hogy még áll hazánk” – visszhangzik Petőfi Sándor kiáltása.) Amint a lehetetlenséget leküzdő túlélés csodájával kecsegtet a nagyváradi Gittai István is (*Trianoni kísértés*): „Mint akin eret vágtak, / mint aki ködben aludt – / eszmélek felfehéren, / ó, én láb, kéz, fej, vér / nélküli torzó! / Csoda, hogy vagyok – / mondják, s ámulnak / genetikailag, / amint újránövészttem / kitépott részeimet: / hajamat, fogamat, / körmömet, pulzusomat. / Miként farkát a gyík.” S amint a kárpátaljai Tárczy Andor is így erősíti hitünket (*Ungnak és Tiszának*): „Ungnak és Tiszának / Örök a járása, / Mint konok szívünknek / Szilaj lobogása, / Szilaj sodorása / Ungnak és Tiszának, / Őrzői vagyunk még / Ezeréves lángnak.”

A valóságos, illúziótlan helyzettudat és a fel nem adható megváltás- vagy enyhülésvárakodás végletei – és fokozatai – közötti hanyódás, hangulatigadozás, érzelmi viharzás összetetten hullámozó intonációkban tör elő – jelezve a megoldhatatlanság megrendítő kínjai közötti vergődés konvulzív lelkiállapotait. A szétépett, „felnégyelt” nemzet, a „düledék”, „vergődő” haza, a leszakított „maréknyi”, „tenyérnyi”, „töredék hazácskák” kínzatása, az idegen hatalmak által elrabolt szülőföldön a hazátlanság, a hontalanság rémével (s a „belénk metszett országhatárok” átkával /Fodor Géza: *Ily ránk vert sorssal – Csoóri Sándornak!*) viaskodó kitaszítottság érzete ez – egy őshonos nép, nemzeti közösség idegenné és számkivetetté alázása a saját ősi szülőföldjén, szülőhazájában: „Fekete tájban jár az éjszaka, / hazátlank közt hontalan vagyok” (Füzesi Magda: *Más-kor*); „Mi lettünk a jöttment / ázsiai horda / idegenek vagyunk / édes otthonunkban // acsarognak reánk / újbandita latrok (...) Nyelvünket kitépnék / elnémítanának” (Ferenczes István: *Felirat az égi táblánál szolgáló Gróf Széchenyi Istvánhoz*); „elvesztettük szülőföldünket, / elveszik szülőhelyünk nevét. / bürokraták turkálnak a paragrafusok között / (hivatalosan nem használhatjuk őket, / olyan nincs, hogy Újvidék, csak Novi Sad)” (Fenyvesi Ottó: */ trianon/*); „Az unokák, amikor jeles ünnepeken / körben állnak a nagyszülők / udvarán – / nem értik egymást. / Az unokák a nagyszülőket sem értik. / »Gyöngyöm, virágom!« / Az unokák nem értik, / mi az a »gyöngyöm« s / mi az a »virágom«. / Az unokák más nyelvű tájról jöttek / a nagyszülők udvarába (...) Az unokák nem

tanulják meg a / varázsigéket, / és elfelejtik a világot” (Gyurcsó István: *Népvándorlás kora*); „Sokunkat hazánk elhagyott, / S vendégünk csak a Duna – / Miránk már vár a Tien-san, / A kihalt népek rezervátuma” (S. Benedek András: *Barbárok – Új hódítókra várva*); „Atyánk, mirajtunk minden pillanatban / a pusztulás fogso-ra összezsáttant” (Szöcs Géza: *Esti ima*). Az Illyés Gyula által „már-már *apartheid* sors”-nak nevezett kiszolgáltatottságra kárhoztatva. Szenvedésre az „elveszett haza darabjai” és az „akasztófa-szilánkok” között (ahogy Csoóri Sándor versében /*Cson-tok és szögek – Trianon nyolcvanadik évfordulójára*/). Mert folytonosan él velünk a „hétköznapi Trianon”, „úgy is, mint a magyar identitás része – de úgy is, mint a lelki nemzetvesztés folyamatosan fenyegető lehetősége és rémképe” (Toót-Holló Tamás). Így aztán a még a nagy kerek dél-alföldi, délvidéki kék ég alatt sem a tágasságot átélő, hanem ellenkezőleg, az örökös felőrlődést és a kifosztott, „megkopott tájat” (Bata János) sirató lelkiállapot – a végeérhetetlen roncsolódás tünete és lényege mutatkozik. „Nagy romlás” – „nagy omlás” (Sütő András szóképeivel). „Darabokra tépett táj” (Böszörményi Zoltán versében). Kitéve az idegen hatalmi erőszaknak, a megsemmisítő, népiertő, agresszív asszimilációnak – amelynek könyörtelenségét Kovács István látteleletében a nominális, ellipitikus szó- és kihagyásos (fél)mondatszerkezetek metszőn tényrögztítő és végzetkonstatáló lakonikussága, keményen koppanó rövid sorozata nyomatékosan és szívszorítón érzékelteti: „Előbb a regölést / aztán a regét // Előbb a földet / aztán az otthont // Előbb az iskolát / aztán a nyelvet // Előbb a fejfát / aztán a hitet // Előbb a jövőt / aztán a múltat // és / mindezt / egyszerre / jelenidőben” (*Beolvasztás*). Délvidéki hangszerelésben pedig fájón kíméletlen infinitívuszok keretezik a hasonló helyzetjelentés fátumsugalló megállapításait: „Egész falvakat, / vagy csak / a falakat lerombolni. / Népeket nyíltan / eltörölni, / másokat / nyelvüktől apránként / megfosztva / beolvasztani” (Bata János: *Cinízmusok – a kisebbségekért*).

Áprily Lajos kesergő éneke („rabsors ma sorsunk /.../ egy legázolt néphez tartozom” – *A legyőzöttek strófája*) vagy Székely János végtelenül rezignált, öntépőn szarkasztikus siráma („Az anyákat, Heródes, az anyákat! / Az anyákat kell felkoncolnotok! / Míg anyák vannak széles e világon, / A fiakat hiába gyilkolod” – *Anyák*) is hátborzongató ízelítőt nyújt – azonban kevesen ismerik fel a nagyvilágban. Közöny és folytatólagos genocídium, etnocídium az osztályrészünk (Dsidával szólva: „aki nem volt még magyar, / nem tudja, mi a fájdalom!”), s a vigasz a krisztológiai sorsazonosításban és a szoteriológiai, eszkatológiai üdvreménységben rejlik. A „magyarokat kiirtották / a nagyhatalmak és kishatalmak, (...) elvitt minket a háború, / az árulás, a drágulás / a dögvész / s a születés- / szabályozás, / a folytonos hadviselés / önmagunk ellen / s a zuhanás át / a történelmen, / szebben mondva: szabadesés; / vagy még szebben: mélyrepülés”; „így nézett ki a nemzethalál. / Bevégeztetett. / És lámcsak, mégis: / új esélyt mérlegelhetünk, / új esélyeket. / Ránk néz a jövő, fölteszi

/ szemüvegét, a tényeket. // Fölfordulás, föltámadás / és számvetés és számadás: // a föltámasztottak száma / úgy tíz-tizenöt millió / s ha nem túl nagy is, de mégis / van ismét olyan ország / ahol az adjonistént / magyarul viszonozzák” – igyekszik még evilági feltámadásban is bizakodni a költő (Szöcs Géza: *Ez már a feltámadás*), „a nemzeti szívszélhűdés” állapotában is. Hogy a rombolást mégis az építő újjáteremtés győzheti le, s a tönkretevőket a helyrehozók követhetik: „Ezt a földet, ezt a megviselt országot / akárhány idegen talp tapossa is / akárhány idegen mancs tépázza is / dobálják akárhány halottal / ismét a kutakat tele / ha lehetetlen lesz is megint a források / fölél hajltnod, mert a vízből / *nem a te arcod néz vissza rád* – és az ekével felforgatott temető / és a lovasszobrok melléig érő tűzvész – / így is, úgy is / elkotródnak az országrontók / és akkor megint az országépítők / akkor megint ez a szívós emberfajta / ezek az emberek, akik itt a Szamos mellett is / olyan hosszú ideje / de milyen hosszú ideje / ezek!” (Szöcs Géza: *Kérdések a XXVI. század költőihöz*). Feltámadás, megmaradás, reménytápláló kegyelmi lélekerősítés, paraklétikus vigasztalódás: továbbra is ezek a szüntelenül, váltig áhított eszmények, kapaszkodók („hazátlanoknak hazát” / Bence Lajos: *Fohász*/, hogy „ne kéne nyelvünk / féltünkben lenyelnünk / s önnön szégyenünkre” / Kányádi Sándor: *Halottak napja Bécsben*/, remélve – a határok minden oldalán): „hogy alku tárgya soha nem lehet / az Isten, nemzet, ember és a lélek” (Gál Éva Emese: *Márton Áron üzenete*); „nekem // itt és most // megkülönböztetett vérű / magyarnak / lenni / és / a hitben / megmaradni // feladatom” (Szűgyi Zoltán: *Háború ugat a falak mögött*). „S ha elfogynak majd a földi határok, / Csak a kegyelem, csupán az marad” (Lőrincz P. Gabriella: *Kegyelem*). Mert a „mi igazságunk: a mi erőnk” – hirdette prófétai méltósággal, *Kiáltó* szóval már Kós Károly is 1921-ben, s ez „minden felelős gondolkodóban visszhangra talált” (Szakolczay Lajos); Tamási Áron pedig 1940-ben (akinek – Ablonczy László kifejezésével – akkori művei „mélyéről is a feltámadás próféciája harsonáz”), amikor Észak-Erdély és a Székelyföld – mint négy év múlva kiderült, sajnos csak időlegesen – visszatért Magyarországhoz, így nyilatkozott az íróbarát Cs. Szabó Lászlónak, a budapesti Magyar Rádió munkatársának a mikrofonja előtt: senkinek nem lesz rossz dolga „a magyar impérium” alatt, „hiszen az igazságot is meg lehet szokni.” Az erkölcsi és isteni jóvátételben bizakodik napjainkban a bihari Pataki István is – Tőkés Lászlónak ajánlott, *síráim helyett* című versében: „szétvert darabolt / jutalmul dobta Trianont / csonkolónak sosem fáj a csonk / mely szétdobálva is összeforr / bitorló nem ülhet felette tort / bénítani sem lehet / a test kiveti a lélekidegent / felkel és jár / épül és gyógyul / mert szabad lelkében / maga Isten trónol”.

*

A test-motivika mellett természetesen számos más szókép- és metafora-típus, motívumcsoport gazdagodott fel egy évszázad során a pusztító szétszakítottság sajgó érzületét kifejezve és jellemezve. A közismert Marosszentimre-motívum Áprily-

tól Jékelyn át Kányádiig („paptalan marosszentimrén / haldoklik szenczi molnár” – *Egy csokor orgona mellé – Jékely Zoltánnak szeretettel*) és Kovács András Ferencig ível (*A marosszentimrei templomnál – „Ad notam Jékely Zoltán”*). Ez utóbbi költeménynek az elemzése során Mózes Huba (*Egyre közelebb az éghez*, Bp., 2019) az összes hasonló témájú vers üzenetére is érvényesen a „pusztulás feltartóztathatlanságát” hangsúlyozza: „Megrepedt menny hull, égi vakolat, / hámló falak felejtik el Siont – / rommá roppannak pillanat alatt, / belőlük pillért, boltívet kironrt / gyarló idő... Itt nincs gyülekezet, / ki idetéved, önmaga a pap, / s helyet sem lelhet valami helyett. / Hasadt torony hull, vedlő vakolat, / vadult galambraj örvénylőn riad, / kő kövön omlik, támfal meglazul: / némult énekszó, nincs egy árva pap, / porszemnél némább, csak hallgat az Úr. / A kert kipusztult, a gyom megmaradt – / megszünteti, ha kit szeret az Úr”. S Ferenczes Istvánnál is ez a nyomasztó atmoszféra a meghatározó, aki 2002-ben, az akkor hetvenöt éves Sütő Andrásnak ajánlott planctusában (*Marosszentimrei templom*, 2002) így búsong: „Az ajtón mázsás lakat, gályarab bilincs. / Tízen, kilencen, nyolcan sem vagyunk, / gyülekezet, szolga, pap – senki sincs... / Legnagyobb hiányzó maga az Úr (...) Fejünkre pók hull, égi vakolat. / Az orgonában szüette futam. / Nem énekel az sem, mi megmaradt. / Hát kit szeretsz itt és kit büntetsz, Uram?” És legújabban Ferencz Imre versében (*Templom*) az idegenek, az új honfoglalók: „Közönnyel, talán kárörvendve nézik: / mikor omlik már össze! / Arra, hogy mégiscsak ránk omlik, / mégiscsak minket temet maga alá, / gondoltál-e, Uram?”

A tenger mélyére süllyedt atlantiszi ország morajló harangzúgása (Reményik Sándortól, majd Dsidától eredően), szintén évszázados sorszimbólummá tágul, mindig újraírva, tovább gyűrűztetve. Hervay Gizellánál: „és kettéhasítják megint szavainkat, / és bekerítenek kék egünkkel, / és ellenünk hajtják madarainkat, / és tengerünkbe veszejtenek, / és elsüllyeszti földrészeinket” (*A süllyedő Atlantisz partján*). A felvidéki Gál Sándor lamentációjában (*Új Atlantisz*): „süllyedek alá / együtt a fákkal együtt a tűzzel / együtt a lóhorkanásos messzeséggel / imbolgó szívű temetőkkal / két lábon álló halottakkal / atlantisz-sorsú nemzetekkel / velük együtt le a mélybe / le a végső némulásba (...) alattam nem föld a föld / felettem nem ég az ég”. És tovább a kárpátaljai Fodor Gézánál: „Hol törtgerincű hegyek árterében / fuldokolunk csak izamos csatákban / – egy hirtelen süllyedő országrészen” (*Új Atlantisz*); „Már csak az elforgó jövő / isten lobogó haragja / kondul a körbejárt idő / pokolra süllyedt harangja” (*Nullapont*). És a fiatal kolozsvári költő, „a transzszilvanista örökség vállalását” Márkus Béla szerint sem elhárító Papp Attila Zsolt verseskönyvének címe: *Az atlantiszi villamos*. Benne pedig *Az erdélyi tenger* című költeménye is tanúsítja az ihlető motívumok továbbírási lehetőségeit: „ez itt egy tengerország, / a vízmélyek felé sodródó / elsüllyedt, megtalált városállam (...) ott vár a sok atlantiszi ember:

/ Hunyadi M., Bethlen G., Mikes K. / meg a számtalan nevesincsen / mélytengeri írrok, vendégek / Tengerkolozsvár és Vízierdély / időtlen jelenidejében.”

A harangok vezérmotívuma persze más műfajokban is – Rákosi Viktor *Elnémult harangok*-jától a felvidéki Mács József regényéig (*Trianon harangjai*), vagy a róla monográfiát író Mihályi Molnár László *Száz év halál... – Hazát hív a harangszó* című (trianoni évfordulós) könyvéig – szerte visszhangzik, egészen Szőcs Géza egyik nemrégii hitvallásos memorandumáig: „Támogatom a magyart a magyartalannal szemben és az embert az embertelennel szemben, a bölcső pártján állok a koporsóéval szemben, a megszólaló harangok pártján az elnémult harangokéval szemben”. A herderi jóslatot is asszociálva szól Kovács András Ferenc verse is (ezt emelték ki – a költő kézírásában közölve – a marosvásárhelyi Látó folyóirat Kovács András Ferenc-emlékszámban, 2024 júliusában): „Kétszáz év múlva rólunk semmi hír már – / Kaczaghatsz hát, hisz mindhiába sírnál... // Mert jó mulatság volt ez – férfimunka. / S nem tudni még: mi lesz, ki tér nyomunkba? // Kolozsvárott vagy Maros-Vásárhelyütt / Nem kérdi senki: »Sándor, újra elgyütt?« (...) Más lakja házunk, más hordozza arcunk, / Más álmodik – mi már csak mélyen alszunk, // Álmok nélkül, mint nyelvtelen harangok... / Oly szótlanul nyugosznak lenn a hangok, // Mert szó sincs már, fohász, fakult esengés, / Ha megtört, hűvös ércbe fúlt a zengés... // Visszhangja bennünk elbolyong, ha alszunk: / Más lakja házunk, más hordozza arcunk” (Lázár René Sándor: *Erdélyi harangok*). Lehetne mondani, hogy a költő az egyik alakmásának a hangját imitálja, tehát a többszörös áttétel nem közvetlen nemzetsíratás, de az is tény, hogy a posztmodern nyelvjáték, a stílusimitáció, akár a fiktív intertextualitás sem vonatkoztathat el attól a jelentéshangulattól, amelyet a felidézett vagy megkonstruált szövegforma sugalmaz. Wolfgang Iser szerint is a szövegjáték „maga sem marad érintetlen mindattól, amit játékba hozott”. A posztmodern nyelvjáték jelenideje tehát összefér a nemzetféltség időtlen örökérvényűségével. Például az olyan motívumok parafrázisainak esetében is, mint amelyek a Dsida Jenő-i *Nagycsütörtök*-vízió profán és szakrális dimenziókat összeolvasztó, a székelycsárdi vasútállomás fulltag sötétjét és nyomasztó keserűségét újra-áterző atmoszférájával töltkeznek. Csak néhány erdélyi kortárs költőnév, akik újraírták, újraértelmezték az emblematisz költemény üzenetét: Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Szőcs Géza, Páll Lajos, Molnos Lajos, Egyed Péter, Ferencz Imre, Gál Éva Emese, Lipcsei Márta, Orbán János Dénes, Farkas Wellmann Endre, Farkas Wellmann Éva, Király Zoltán, Kinde Annamária, Iancu Laura, Nagyálmos Ildikó, a korondi Ambrus Lajos és tovább. Fekete Vincétől idézve: „Nem volt csalatkozás. Késést / jelentettek be, és a hulltag / setétben üldögéltem a / razboieni-i váróteremben” (*Csütörtök*). Legújabbban pedig a Nagycsütörtök-motívumot szívszorítón kapcsolja össze a marosszentimreivel Laczkó Vass Róbert: „legendák remélnek feltámadást /

sok évszázados vakolat alatt (...) véget nem érő nagycsütörtököt / verejtékeznak az öreg falak” (*Marosszentimre napszentületkor*).

Mindazonáltal a szellem, az intelligencia történelmi helyzetek fölé emelkedő minősége is megváltásközeli vagy némiképpen feloldozó erőt adhat. A frivol szójátékok, groteszk szöviccek, akasztófahumoros fanyar bökvers-mondatok mind ezt példázzák. A kolozsvári Király Zoltánnál így: „román zászló a Ferenc József Tudományegyetemen. / Farkas utcai templom a Kogalniceanu utcában. / román színház a Bocskay téren / a várost megölni nem kell / félnetek jó lesz. / ellenzem” (*Fohász. Kétezerhat.*). Kenéz Ferenc frenetikus szarkazmussal telített paródiájában ekként: „Szép város Kolozsvár brummtatta brummtatta / Majd ott lakunk a Szamosnál brummtatta brummtatta / Hol minden piros-fehér-zöldben jár brummtatta brummtatta (...) Szép város Kolozsvár brummtatta brummtatta / Majd ott lakunk a Szamosnál brummtatta brummtatta / Hol minden piros-sárga-kékben jár brummtatta brummtatta” (*Szabadnak lenni mit jelent? – Kolozsvár-oratórium*). Vagy a bihari Pataki Istvánnál: „az üldözött / kéri az űzött / ha már levágta lábát / adja vissza a cipőfűzőt” (*a nemzeti minimumról*); „Hej te tudtad, / Ady Bandi, / hogy fogunk mi / megcsonkulni! // Csonkaország / csonkalélek, / csonkanemzet / sosem éled. (...) Csonkatornyon / csonkafészek, / csonkamadár, / csonkaének. (...) Csonkaország, / csonkalélek, / csonkanemzet / mikor éledsz?!” (*Ady Bandival a Csonkabálon*). Szócs Géza nyelvi gegekből épült verskarikatúrája pedig így hangzik: „Libát vettem Libanonban / haj, haj, haj. / El is lopták Trianonban / baj, baj, baj. / Non, non, non. / Liba / non / non / non” (*A liba*). Egybevág ezzel a magyarság önvédelmi reflexeit Jánosi Zoltán szerint folyvást „Trianon opposíciójában” erősítő Vári Fábíán László gyermekkori (s egy vallomásos kisesszéjében felelevenített) emléke a „franciául kimondott tagadás” háromszorosságának kihallásával a földrajzi szóból. De Lázár Balázs egészen új Szócs Géza-parafrazisa is kiváltképpen ötletes és szarkasztikus: „ira ton ton ton / sziva rom rom rom // ita lom lom lom / kiha gyom gyom gyom // tria non non non / vita tom tom tom // mi a gond gond gond / hiba pont pont pont” (*Tri a non*). És Lakatos Mihály is a helynév szójátékos transzformációjával csíholja vádját és reményét: „Ó, trauma volt persze Trianon, / fájó, méltatlan s oly ostoba. / Maga a genius loci üzente (lásd »tri« és »non«): / válasz csak egy lehet: nem, nem, soha! (...) A három »nem« lehet végképp a múlté, / ha miénk a jövő – az időtelen. / A három »nem« mától három igen legyen, / de lehet négy-öt, hat is akár. / A lényeg: mind-egyiket egy-egy gyermeked / s magyarul hordozza ajakán” (*Trianon 100.*).

Mindebből is ékesen kitetszik, hogy nemzeti sorstragédiánk élmény- és képzetvilága a határokon túli kortárs és fiatal magyar irodalomban sem kopik el, hanem folyvást új és új színezettel élénkül meg.

Kaszás István

Paneldzsungel

Újabb hatalmas csattanás a szomszédal közös falon. Puffanást és asszony sikolyt egyeztetek elnyelni a ráncos betonbőrbe bújó falak.

– A francba! Még dél sincs. Máskor csak estefelé kezdtek törni-zúzni.

Gerzson a zakóját a konyhában hagyta, be sem zárta maga mögött az ajtót, becsengetett a szomszéd lakásba. Mintha a pause gombot nyomta volna meg a CD-lejátszón, odabent minden elnémult.

– Mi van, mit akar? – kérdezte a tagbaszakadt férfi, aki hirtelen kitárta az ajtót.

– Éppen húst készültem sütni, mikor észrevettem, hogy nincs só, és azt gondoltam...

– Na húzz el innen gyorsan, itt nem játszunk főzőcskét! – és már csapta volna be az ajtót, mikor a nagy test takarta háttérből megszólalt egy vékony női hang.

– Adunk szívesen, igaz Rezső? – és a férfi hóna alatt megjelent egy fürdőköpenybe burkolt nő. Sem a februári depressziós szürkesség, sem a napszemüveg nem takarta el arcán a kékeszöld foltokat. – Rezső, hívjad már be a szomszédot, még úgy sem ittuk meg a pertut.

– Ittál te már eleget – rivalt rá Rezső, és bal kezével hátrább lökte a nőt. A maradék pia nekem is kevés, nemhogy hármunknak.

– Jaj Rezső! Ilyen alkalmakra én mindig tartogatok itthon egy üveg dugi szekszárdit – és csak most húzta magán össze a fürdőköpenyét, ami a taszítás közben szétnyílt. – Na, jöjjön már be kedves szomszéd, te meg állj már arrébb Rezső, légy szíves! Előrelépett és kezét nyújtotta. Mici vagyok.

– Örvendek, én meg Gerzson.

– Gerzson? Milyen hülye név, a falunkban egy kecskét hívtak így – és Rezső felnyerített.

– Volt egy ilyen nevű kiváló brazil focista is – próbálta Gerzson saját nevét tisztára mosni.

– Igaza van, igazad van – veregette barátságosan hátba Gerzsont Rezső. Dzserzon, Dzsáirzinyó, Tosztaó. Úristen micsoda szentháromság voltak, még Pelé nélkül is! Te is focítottál talán kedves szomszéd? – és az addig kissé bamba arcon mosoly jelent meg.

– Én nem. Még kissrác voltam, mikor téged sztárként ünnepeltünk.

– Emlékszel rám?

– Hogyne! Én is jártam ki a meccsekre és skandáltam a többiekkel azt, hogy:

min-dent belő

gól-vágó Rezső

– A hétszázát, te még ilyenekre is emlékszel? – és Rezső másodpercek alatt tíz évet fiatalodott.

– De még mennyire!

– Na, szervusz haver – nyújtotta üres poharát Gerzson felé. – Mici, hol van már az az üveg pia, amit ígértél? Kitikkadunk.

– Várjál már! Mindjárt meglesz.

– Tudja, tudod kedves Gerzson, ami ital elől marad, azt mind megissza az én drágalátos uram – mondta halkán Mici, de Rezső meghallotta.

– Még, hogy én? Az árvák könnyét meginnád, ha hagynám! De nem hagyom – és megint jól hátba veregette Gerzsont.

– Jó, jó néha iszom én is – mondta halkán mentegetőzve Mici, és Gerzson felé fordult. Gerzson most jobban látta az arcán az ütésfoltokat.

– Mi lesz már azzal a piával! – üvöltött Rezső.

– Hozom, hozom – és előhalászta egy női csizma szárából a borosüveget.

– Na végre! Ha mást kell elővenni, azt hamarabb megtalálod – vicsorgott a feleségére. Gerzson szeizmográfja vihar kitörését jelezte.

– És mi van Nagy huszonhárommal? – fordult Rezső felé.

– Nagy huszonhárommal? – révedt maga elé Rezső, és megfeledkezett a borosüvegről és Miciről. – Ja, a jobbszélsőnk. Meghalt már szegény ördög. Tudod a sok pia. A férj háta mögül Mici Gerzsont nézte, és időnként rá is kacsintott.

Gerzson fejében bekapcsolt a vészvillogó. Másodpercek alatt régi történetek peregtek le előtte. Azokban a nehéz az időkben amikor befogadta Matildát a lakásába, a családon belüli erőszak félelmetes viharától rettegett a művelt világ. A teremtés koronái a panelrengetegben esténként napi fáradalmaikat csillapító cigarettával kint ácsorogtak az erkélyen – emlékezett vissza. De ott sem érezhették magukat biztonságban. Ő sem vette észre akkor, hogy a háttérben világító lámpa fénye, a váza mögül hatalmas urna árnyát vetítette figyelmeztetően a falra, miközben eregette a füstkarikákat. Az tájfunszerű fuvallat a nagyszoba felől érkezett – te rohadt strici kiáltás kíséretében – és övele, a bank biztonsági őrével alaposan elbánt.

A vihar időleges lecsillapodását kihasználva úgy gondolta, hogy benyújtja menedékkérelmét a földszint háromban lakó Irénkéhez, de mégis bölcsőbbnek találta, ha inkább a kórházi röntgenre megy. Eszébe jutott ugyanis, hogy Irénke sokáig együtt élt egy mozdonyvezetővel, akit a lakótelepen egyszerűen csak Tökös Gyurinak hívtak. Senki nem merte megkérdezni az egyébként rendkívül diszkrét úrinőtől, mi váltotta ki kettejük feloldhatatlan nézeteltérését, amit az első emeletől felfelé már a Richter skálán is kimutatható földrengésnek érzleltek. A lakásból repülő masinisztát onnantól már csak Gyurinak hívta a paneldzsungel népe.

Máskülönben békeesség volt a világban. A gyárak megbocsájtóan fogadták vissza a korábban kutyaként utcára lökött munkásaikat. A békére lelt magányos Gerzson az időben vágyait színes diaként kivetítette a szürkén koszló betonfalakra.

– Most már színesek a betonfalak, csak az én világom vált fekete-fehérré – vont mérleget magában. Vagy mégsem? – mosolyodott el, ahogy meglátta, hogy Mici fürdőköpenye, mint a színházi függöny előadás kezdetén, ismét szétnyílt. Gerzsont a szabadság érzése úgy járta át, mint a szél a betört ablakú lakást.

– Hol a dugóhúzó? Asszony, meddig kínoz még bennünket? – Az üvöltés visszazökkentette Gerzsont a jelenbe. Magában ismételten hálát adott azért, hogy Matilda talált magának másik balekot, és elköltözött tőle.

– Baj van, nem találok a dugóhúzót – válaszolt remegő hangon Mici, és sajogni kezdett zöld-kék foltos arca.

– Tudja is ez a nyafka, mi az a baj – cibálta magához Rezső bizalmasan Gerzsont. – Öcsém, tudod a baj ott kezdődik, amikor fűrészelik a lábadat, és menet közben derül ki, hogy életlen a fűrész. Na, ez már baj! Közben jobbát úgy lengette föl és alá, ahogy a bokszbíró rászámol a kiütött öklözőre.

– Majd áthozom az én dugóhúzómat – próbált szabadulni Gerzson szorongatott helyzetéből, amint meglátta Rezső elsötétülő arcát.

– Jaj, de aranyos vagy, de ti csak beszélgetsetek majd átmegyek érte én – ajánlkozott Mici. A mosogató melletti fiókban tartod te is, ugye? Annyira egyformák ezek a panellakások.

– Igen, ott.

– Már itt sem vagyok – és a legbájosabb mosolyával igyekezett lenyűgözni Gerzsont. – Nem zártad be az ajtót ugye?

– Nem. Mici már röpült is, közben rákacsintott Gerzsonra.

– Én nem bánom, ha időnként nem látom – szólalt meg bizalmasan Rezső. Gerzson feszengett az üres pohárral a kezében. Rezső odament a vitrinhez. Csikorgott az üveg ahogy elhúzta.

– Itt a bajnoki ezüst, amit húsz éve nyertünk. Nem szoktam ám mindenkinek megmutatni, elhíhated.

Beszélgettek a nagy időkről, meg is feledkeztek Miciről, aki egyszer csak betop-pant diadalmasan, kezében a dugóhúzóval.

– Na, megvan? – kérdezte a két férfi egyszerre.

– Meg ám – mondta elnyújtott hangon a nő, közben Rezsőre kacsintott, de úgy, hogy Gerzson ne lássa.

– Pertuhoz jár nekem egy puszi is – mondta Mici, aki amióta visszajött, egészen kivirult.

– Ám legyen – adta meg magát Gerzson. Férje rosszállását Mici, egy Gerzson háta mögötti újabb kacsintással előzte meg.

Kiszárították a borosüveget.

– Ideje már, hogy menjek, még le kell ugranom az éjjelnappaliba – nézett órájára Gerzson.

Nem marasztalták.

Belépett a lakásába. Gyorsan magára vette a konyhában hagyott zakóját. Fogta a bevásárlószatyrot és már zárta is az ajtót. Lent a kapunál, egy okádékszagú drogos majd fellökte, ahogy a szirénahangok elől bemenekült a lépcsőházba. Gerzson, szatyrárt hintáztatva átvágott az üvegszilánk borította úttesten. A bolt fölötti lakásban a sokkarú villódzó csillár, hétfejű sárkányként meredt rá. Sörhasú férfiak álltak előtte sorban.

A pénztárnál a zakója zsebéből elővette a pénztárcáját.

Üres volt.

Ferenczfi János

A zuhanó ember

Ez lesz az én napom. – ennyit mondott, és az őszi délután bágyadt fényei felé hunyorogva elindult az erkély felé.

A szomszédos ágyon feküdt. Olykor bosszantott, hogy igényt tart a figyelmemre. Beszért és beszért, mintha életgyónást tartana. Magam is szenvedtem, hol a kezeléstől, hol attól, amiért kezeltek. Infúzióhoz kötve, a betegágy fogságában olykor mégis jó volt hallgatnom a történeteit. Legalább addig sem a testem kínjaira figyeltem.

Amikor Fecó a küllők közé dugta azt a botot, azt hitte, rommá töri magát. Egy pillanatra felvillant előtte a kép, ahogy az aszfaltra zuhan, ahogy az arcáról, karjáról és lábáról lenyúzza a bőrt a bitumenes kőzúzalék, ahogy a csontjai törnek. Szinte érezte, ahogy a vérző sebekben az út pora megtapad. A bicikli küllői elgörbültek, kettő el is tört. A hirtelen rántástól a felni is megrogyott. A hátsó kerék úgy ágaskodott fel, mint egy pofonra lendülő kéz. Szinte megremegett a levegőben, aztán balra billenve visszazuhan a földre. A nyereg pedig úgy dobta el a testét, mint parittyá az apró kavicsot. Úszott a levegőben. Önkéntelenül kitárta karjait, mintha kapaszkodót keresne. Aztán a bokái könnyedén leereszkedtek, és olyan puhán huppantak lábai a talajra, mintha csak egy lépcsőről lépett volna le.

Ez nem az én napom még, mondta, és elszántan fordult a fiúk felé. Zotya és Lajkó megragadták, szorosan fogták Fecót. Odalépett, és elszántan a szemébe nézett.

– Üsd már! – Szólt Zotya, de ő nem tette meg.

– Hiszen így is bepisált már. Most akkor hazakísérjük, és elmondjuk az apjának, hogy tartozik egy alapos szervizeléssel.

Fájdalmaim voltak. A viziten szinte könyörögtem gyógyszerért. A nővér villámló szemmel nézett rám, de a főorvos egy szavára felírta a kórlapra, és a vizit után hozta is a két kis tablettát, amelyektől hamarosan elaludtam. Csak vacsora után hallhattam a bringás történet folytatását.

– A dolognak nem ment híre. A fiúk játszottak, bringáztak, fára másztak. Egyik-másik elesett, leesett, megsérült. Ő nem volt elesős vagy leesős fajta.

Amikor gimnazista lett, egy nagy diófán szeretett üldögegni. Különösen, amikor a szerelem bántotta. Jó volt magasugrásban és távolugrásban is. És soha sem félt a magasban.

Ági, az első szerelme egyszer elhívta magukhoz.

– Anya éppen felmosott, még nem jöhetsz be – szólt ki Ági a kanapéról.

– Dehogynem! Arra a kanapéra szabad leülni!

A kanapé vagy hat lépésre volt. Ő egyet lépett, de a lába sem érte a földet, és már ott ült Ági mellett.

- Hú, ez baromi! Velem is tudnál így repülni?
- Nem, kettőnk súlyát nem bírom el. Feleúton földet érünk.
- Az is jó! – mondta Ági, és együtt repültek.

Éjjel görcsei voltak. Rókázott. Az éjszakás nővér csak akkor ért oda, amikor már túl volt a nehezen. Felkapcsolta az összes villanyt, szitkozódott, amiért takarítania kellett. Mikor lemosdatta, és az ágyneműt is lecserélte, csapkodva vonult ki. Sötétben feküdtünk. Mind ébren voltunk. Ezért arra kértük, folytassa a történetét.

– A gimnáziumi éveket, a rendszert és Ágit elsodorta az idők szele. A nagy változások között valami biztosat keresett. Tűzoltó lett. Magasból mentéshez sokszor hívták. A Szabadság-híd turuljait közelről ismerte.

Csütörtök volt, langyos alkonyat, amikor ismét riasztották. Egy nő felment a madarakhoz, hogy egy utolsót repüljön, ahogy ez már hagyomány Pesten.

A híd két végét lezárták. A villamosok Pesten a Csarnok, Budán a szálloda előtt torlódtak. A sok, kéken és vörösen villogó lámpájú autó előtt különféle egyenruhába öltözött emberek álldogáltak. Az autók mögött bámészkodók és fotósok, akik magas gázsit reméltek a jó képekért. A hír egy napig hír. Az első percekben sokat ér, aztán óráról órára zuhan az ára.

- Mi a helyzet? – kérdezte a bevetés vezetőjét.
- A szokásos. Egy dilis, aki felment, hogy leugorjon.
- Rendben, felmegyek. Ha lehet, lehozom.

Vaskos kabátját és sisakját letette. Szürke pólóban, tűzoltónadrágban és bakancsban lépett fel a híd láncszerkezetére, amely szakasról szakaszra egyre meredekebben haladt a pilon felé. A hegy mögül még kápráztatóan vörösölt a lebukó nap. Elindult felfelé. A biztosító hevedert hanyagul vitte. Odafönt sem kapcsolta be, ahol már szót tudott váltani a növel.

A fotóriporterek sebesen a szemük elé emelték gépiket. Az objektívek fókuszát beállították. Lőttek egy pár előzetest, de a nagy pillanatra vártak.

Beszélgetett a növel. Lent ennyit láttak. Óvatosan lépett felé, de a nő meghátrált. Újra beszélt hozzá. Újra lépett, és ő újra hátrált. Ez így ment percekig. Aztán újra lépett, és a nő ugrott. Ő pedig utána. Egy pillanat volt. Elkapta a zuhanni kezdő testet, baljával magához húzta, a jobb kezével pedig elkapta a pilonhoz támaszkodó, ferde tartó egyik kereszt-merevítőjét. Ott lógtak ketten, egy kapaszkodó kézre bízva, amíg a bevetés parancsnoka előbb megdőbbsen, majd felocsúdott, és ordítva siettetette az emelőkosaras egységet, hogy szedjék le őket onnan.

– Ilyet többet ne csináljon! – mondta aztán az eligazításon. Hiszen maga be sem kötötte a hevederét! De szemet hunyok. Egy életmentőt nem fenyíthetek meg.

Híre ment, hogy ő a repülő tűzoltó. A szabadnapjain tetőket javított, de most jobban fizetett egy-egy tévés fellépés, ahol „átlépte” a stúdiót. Senki sem értette, hogy tud bármekkora távon átlebegni. És ő sem magyarázta meg.

Ági az egyik televíziós adás után jelölte be. Beszélgetni kezdtek. Aztán találkoztak. Félév elteltével már házasok voltak. Hamarosan jött a gyerek is. Ágika. Aztán egy fiúcska is.

Úgy tűnt, hogy nálam talán hat a kezelés. Nála nem. Az orvos biztatott, hogy küzdjek. Győzhetek, ha elég erős az akaratom. Neki nem mondtak semmit. A kórlapra új gyógyszereket írtak fel, és szó nélkül léptek tovább. Csüggedten ült. Most láttuk csak, milyen nagy rá az a pizsama, amit otthonról hozott. A csontjai egyre jobban kirajzolódtak áttetsző pergamenné fakuló bőre alatt. Újra kértük, mesélje tovább a történetét.

Egy éjszakai tüzesetnél újra szükség volt rá. A hetedik emeleten bent maradt egy gyerek. Egy fiú. Négyéves, akár a lánya. Az anya sokkosan, fehéren, és némán állt közvetlenül a kordon-szalagnál. A férje munkából ért haza rohanva. Üvöltött a nővel, hogy hogyan veszthette el a gyermeket, aztán zokogva összeomlott. Indulni kellett.

Gyalog rohant fel a szomszédos lépcsőházban. A vastag ruha, a légzőkészülék, a hozzá tartozó tartály nagyon nehezek. Ömlött róla a verejték. A maszk mögött a szemét is csípte. A folyosó két szakaszát erős ajtó zárta el. A tűz útját kellett elállnia, de most az ő útjában állt. Baltájával dühödten rontott rá. Így jutott el a megfelelő lakásig.

Pokoli csend volt. Lentről hallatszott a járművek és emberek zaja, a mentés kavalkádja. Az alatta lévő szintekről a tűz zihálása, ropogása. A lakásban szinte állt a forró, füsttől nehéz levegő. Óvatosan lépkedett. Szobáról szobára járt. Egyszerre meghallott egy vékony, síró, nyöszörgő hangot. A mosogató alatti szekrénybe bújt el.

– Hát te, miért bújtál el? Megijedtél?

Ahogy felemelte, már jelentett is rádión, hogy megvan a gyerek.

Mintha egy repülőgép turbinája pörgött volna fel, olyan morgás támadt a közelben, majd egy hirtelen léglökés kavarta fel a port körülöttük.

– Leomlott a másik lépcsőház is. Arra már nem tudtok kijutni!

A gyerekekkel a karján az ablakhoz lépett. Magasan voltak. A létrás autó épp most távolodott el, mert félő volt, hogy pár emelettel lejjebb kidől a fal, és rázuhan a szerre.

Ekkor reccsent meg a rádió:

– Ugrani kell! Mentőponyvára. Majd a húsz legerősebb bajtárs megfékezi a zuhanás lendületét.

– De ilyen magasból?

Sovány esély, de más nem maradt már. A gomolygó füst, az alatta vöröslő pokol elfedte azt, ami lent volt.

– Melyik ablakból ugorjak? – kérdezte a rádión.

Hogy ki mondta rosszul vagy ki értette félre, nem tudható. Ám az bizonyos, hogy a ponyva mellé ugrott. Baljával a szívére szorította a szőke kisfiút, jobbjával pedig egyensúlyozott, mint aki kapaszkodik valamibe. Mikor meglátták, hogy méterekkel arrébb zuhannak, már nem lehetett mit tenni. Mikor meglátta, hogy a ponyva nem alattuk van, már nem volt visszaút. Fordult egyet a levegőben, így háttal száguldott a talaj felé. A gyermeket maga fölé emelte. Nagy puffanással estek a ház előkertjébe. Aki tehette, és nem bénult meg a rémülettől, az feléjük rohant. A kórházban négy napot töltött. Csúnya zúzódásokat szerzett, de csontja nem törött. Megfigyelték. Megvizsgálták minden masinával, ami csak elérhető volt. A távozáskor az orvos csak annyit kérdezett:

- Hogy volt lehetséges ez?
- Ez még nem az én napom volt.

De ez volt az a nap, amikor kirúgták. Felelőtlen magatartásával veszélyezteti a testület hírnevét. Vakmerősége a szabályok megszegésére csábítja bajtársait. A testület érdekében, és érdemei elismerése mellett. Depresszió gyötörte. Csak dolgozott és dolgozott. Olyan munkákat vállalt, amit nem mert más. Jól keresett. De otthon néma volt.

Egy este Ági helyett csak egy levél fogadta: *Anyámékhoz költöztem. A gyerekeket meglátogathatod.*

Terápiára ment, és lassan megtanult nemet mondani a megbízásokra. Így is évekbe telt, mire Ági ráállt, hogy hazaköltözzön a gyerekekkel. Aznap még meg kellett néznie egy új helyszínt. Fel kellett mérnie, hogy vajon mennyi munka lesz a tetőn. Aztán orvoshoz ment, egy nem múltó kiütés miatt.

- Sokat van napon? – kérdezte a doki. – Nincs árnyék a maga munkahelyén?
- Ott nincs.
- Az a baj, hogy már áttétes. Nem akarom hitegetni. Rosszak a kilátásai.

Két hét múlva el kellett mondania. Kezdődött a kemó. Görcsös hányás, rosszullétek. Lefogyott, kihullott a haja. A bőre és a körme színtelen lett, és egyre halványabbá vált a fény a szemében.

Mikor kórházba került, csak annyit kérdezett az orvostól, hogy ki fog-e még jutni innen. Néhány óra múlva Ági jött be. Hozta a gyerekeket is. Sokáig ölelte őket.

Aztán amikor elmentek már, mert a gyerekeknek holnapra tanulni kell még, odafordult hozzám. Nem kelhettem fel, mert ágyhoz szegezett az infúzió.

- Ez lesz az én napom. – Ennyit mondott, és az őszi délután bágyadt fényei felé hunyorogva elindult az erkély felé.

Magyar Elemér

Gyerékéletém

- Elemér, gyere!
- Hová?
- Hozd a biciklit is! Na, igyekezzé!

Szép nyári reggel volt. A nagyapám felszólítására elindultunk a főutcán keresztül, a nemrégiben lerakott sínek mentén – amin a 7-es villamos közlekedett Dorozsma és Szeged között. A templom, majd a gépállomás mellett elhaladva, a vágóhídnál a községet is elhagyva, a sziktól fehéres földúton, szőlők, gyümölcsösök, veteményesek között, kihalt vidéken kerekeztünk néhány kilométert, amikor nagyapám megállt.

- Itt várja még!
- Hová mész?
- Mingyá jövök.

Aztán a fás, bokros részen, ha jól láttam, valami tanyaépület felé, elsietett.

Leültem a fűbe, és próbáltam elüldözni az apró, csípős, szemtelen vérszívó legyeket, miközben nézegettem az úton ugrabugráló levelibékákat.

Nagyapám egy csomaggal tért vissza, újságpapírban volt valami, zsineggel összekötve. Olyan nyolc-tíz kilogramm súlyú lehetett. Felrakta a kerékpárom csomagtartójára.

- Ezt hazaviszéd a nagymamádnak.
- Mi ez?
- Ha rendőrrel találkozol, nem tudod mi, úgy találad.

Nem kérdezősködtem tovább. Tudtam, úgysem kaptam volna választ.

Otthon aztán kiderült.

A nagymamám kibontotta a csomagot. A benne lévő húst éles késsel felvagdosta.

Rövidesen megérkezett az első szomszéd, Rózsika néni.

- Látom, Viki, méghozták, szép.
- Szép – helyeselt Nagymamám.

Egy nagyobb darabot rátett a mérlegre.

- Té, mennyit is kérté, Juci? Kettőt?
- Aha. Tudod, hétvégin bénéznek a lányomé is.
- Tessék! Ez a té részéd. Ja és ménnyé, szójjá má a Marinak!

Aztán jöttek a többiek is.

Az osztozkodás további részleteit nem figyeltem, részben, mert nem érdekelt, legfőképpen pedig azért, mert nyári vakáció lévén, fociiznom kellett. Odakint már gyülekeztek a résztvevők.

Klottgatyában, mezítláb rúgtuk a bőrt, vagyis Gulyás Zoli biciklipumpával felfújható kopott fűzős fociját. Ezt néha a nagylábujjunk bánta. Főleg, mikor nagy igyekezetünkben a földbe rúgtunk. Ha vérzett, nagyapám sóval dörzsölte be. Azt mondta, a háborúban – mármint az első világháborúban – is ezt használták a szuronyok okozta sérülésekre. Veszettül mart, csípett, de használt.

A meccs általában sötétedésig tartott, vagy amíg meg nem éhezünk. Ilyenkor nem ivó-, hanem evőszünet következett, mindenki hazaszaladt egy karéj zsíroskenyérért, vagy zsír hiányában, a változatosság kedvéért, sós-paprikás kenyérért. A zsír időnkénti hiányát nem szegénységként éltük meg. Akkoriban a környéken nagyjából mindenki hasonló életszínvonalon élt, márpedig szegénység csak ott létezik, ahol van gazdagság is.

Időnként a focinkban akadtak egyéb gátló tényezők is. Ugyanis miután a kapukat tégladarab, leszúrt bot vagy ruhacsomó (tanidőben esetleg iskolatáska) jelezte, egy-egy gól érvényessége igen gyakran volt heves vita tárgya. Ami rendszerint az erősebbek javára dőlt el, és néha a meccs végét jelentő verekedésbe torkollott. Széltében az egész utca volt a pálya, ahol minden, fa, bokor, villanyoszlop a pálya tartozékának számított, beleértve a szemüveges postás fejét is.

Egyik szomszédunk, Maca néni, amikor éjszakai műszakban dolgozott a szegedi jutagárban, másnap délelőttönként aludt, pontosabban aludt volna, mert ebben a labda puffogása és az ordibálásunk gátolta. Ráadásul egyszer a focival betörtük az ablakát is.

Miközben elfutottunk, még hallottuk a kiabálását:

– Mihaszna, akasztófárávaló gazembérék, nem takarodtok innét!

Máskor meg a meccsünknek az vetett kényszerű véget, hogy a labda Czékus Elemér bácsi kertjében kötött ki, az öreg meg éppen kint veteményezett, s a bőrt erős felindultságában azonmód kiszúrta.

Ő szótlan ember volt, ezért aztán – Maca nénivel ellentétben – nem fűzött hozzá kommentárt.

Előfordult, hogy a mérkőzés legizgalmasabb szakaszában a nagymamám megjelent két vödörrel.

– Elemér, eriggyé, hozzá vizet!

– Nagymama, mingyá mégyék, mingyá mégyék, csak még...!

– Nem mingyá, most!

Mit tehettem, közeledett az ebédidő, zsarolható voltam. Igaz, útközben a vödröket vagy kétszer földhöz vágтам.

A jó ötszáz méterre lévő, néhány csenevész fából álló „kiserdő” melletti közkútról hordtuk a vizet, ami többnyire az én feladatomat képezte. Anyám alig volt ott-hon, a szegedi szülészeti és nőgyógyászati klinika onkológiáján, a cigány száрма-

zású Szegvári főorvos úr keze alatt, főnővérként dolgozott, öcsém meg még nem bírta el a vödröket. (A fociban is rendszerint csak tartalékként vettük számításba.)

A közkút mögött nagy füves rét terült el, ami régebben temetőként funkcionált. Ez számunkra úgy derült ki, hogy ott mindenféle emberi csontokat találtunk. Egyszer néhány koponyát – mint valami egykorvult indián fejedelmeké – ki is tűztünk a léckerítésünkre, kiváltva ezzel a környékbeli öregasszonyok nagy rémületét és felháborodását.

Hogy finoman fogalmazzak, már a töklámpa sem igazán tetszett nekik, amivel esztétiként a litániából hazafelé jövőket ijesztgettük, de hogy emberi koponya! Ez már aztán tényleg sok volt.

– Viki, képzed má, mégin micsináltak ezek a sémmirekellő, lator gazemberek!

Nagyanyám, akit Viktóriának hívtak, már eléggé edzett volt az unokái ténykedéseit illetően, ám ezen a „vicces” halottgyalázásunkon még ő is nagyon kiakadt és felmérgekedett.

Ő egyébként fizikailag soha nem bántott, a rendes emberré nevelés ilyen karakteresebb módja a kaskótó és kosárfonó nagyapám reszortja volt. Erre a célra rendszerint egy méretes fűzfavesszőt használt.

De erről, érthető okokból nem szívesen beszéltek.

Jó mókának tartottuk az utcában azt is, hogy egy papírral teletömött rossz pénz-tárcára madzagot kötöttünk, a járda mellé helyeztük, mi pedig a közelben elbújtunk. Amikor a gyanútlan arra járó a tárca után nyúlt, azt röhögve elrántottuk.

Egyik alkalommal jó csomó puskalőszert találtunk. A lövedéket dróttal körbe tekerve a földre raktuk és gyertyával alágyújtottunk. Az árokba hasalva figyeltük a hatást. Elégedetten hallottuk, amint a töltény valamelyik háztetőre nagy csörrenéssel ráesett.

Parittyát is készítettünk, az igazi az „u-szöges” volt, amivel verebekre, meg ellen-szenves szomszédokra nagyobb sikerrel lehetett vadászni. Csináltunk íjat is, kihegyezett nád nyílvevesszőkkel, amivel célba lőttünk.

Szerencsére mindössze csak egy gyereknek lett kilőve a szeme a környéken, de az sem a mi utcánkban történt.

Érdekes játék volt, hogy a kulcs végén lévő lyukba gyufamérget reszeltünk, majd azt a falhoz csaptuk, jó nagyot durrant – a környéken lakók úgyszintén nagy örömére.

A helsinki tizenhat aranyérem lázában égve gyakran rendeztünk olimpiát. A verseny helyszínét úgyszintén az utca adta, ahol a téglával kirakott járda mellett az egész úttestet fű borította. Akkoriban arrafelé még lovaskocsik is nagyon ritkán jártak. Az árokpart volt a lelátó, ahol a nézőközönség, vagyis Ács Anci, a velem egyidős szomszéd kislány foglalt helyet.

A programban szerepelt súlylökés (féltéglával), gerelyvetés (kiszáritott napraforgószárral), rövid- és hosszútávfutás, távol- és hármasugrás, magasugrás, sőt rúdug-

rás. A rúd vastagabb napraforgószár volt, ami néha ugrás közben eltört alattunk, de szerencsére a csontunk ellenállóbb volt.

Speciális, az igazi olimpiák műsorából sajnálatosan hiányzó versenyszámok voltak a gólyaláb-futás és a sárkányeregetés, valamint a snúrozás és távköpés.

A távúszásnak és a víz alatt úszásnak a közelben lévő Sziksós-tó – a „Sziki” – adta a helyszínt.

A versenynek nem képezte részét, de a tó közepén lévő trambulinról – afféle műugrásként – megpróbálkoztunk a hátrafelé szaltóval is. Kéri Feri ott halt meg, egy rosszul sikerül ugrás után gerinctörése lett.

A nádassal körülvett Sziksós-tó környékét szürkésfehér szikes föld borította. A felszínre kikristályosodó sziksót a közeli cigánytelepi asszonyok separték össze, amivel mosásnál a szappant lehetett pótolni.

A cigányok számunkra valami érdekes. fura, ismeretlen nyelvet beszéltek, de magyarul is tudtak. Sőt néha keverték a kettőt. Például a beszédükben elhangzott az is, hogy községháza, mozi, villamos, mert ezekre nem volt saját szavuk.

Kolompár Kálmán bácsira emlékszem leginkább, a környékünkön a megtelt budikból időnként ő szedte ki a szart, valami szerényebb fizetségért. Néha a felesége is elkísérte, aki, bár nagyanyámmal nagyjából egyidős lehetett, neki mégis mindig kezitcsókolommal köszönt.

A Sziksós-tó egyébként a dorozsmaiak kedvelt fürdőhelye volt már akkoriban is, a környékről és Szegedről is sokan látogatták.

Ott találkoztunk Bessenyei Ferencsel, az akkoriban is már népszerű színésszel, akinek Dorozsmán anyám barátnője volt a szeretője.

Bessenyei művész úr és színésztársai egyik alkalommal a tó homokos partján – kissé már kapatosan – azt játszották, hogy ők békák, és brekegve négykézláb ugráltak ide-oda, egymást felborogatva, a fürdőző vendégek nagy örömeire.

Télen korcsolyaversenyeket is rendeztünk, és volt jéghekibajnokság is. Görbe faágakból faragtunk ütőket, a korongot kődarab helyettesítette. Már nem tudom pontosan ki hogyan jutott hozzá, de mindegyikünknek volt korcsolyája is, ami persze olyan volt, amilyen. Nekem az apai nagymamám gyerekkori, matuzsálemi korú, háromlú korcsolyája jutott,

A „korikat” többnyire otthon kellett a bakancsunkra feldrótozni, és így botorkáltunk ki, na, nem a Szikiig, csak a község határában lévő befagyott csatornáig. Aztán a korcsolya vagy fennmaradt a lábunkon vagy nem. Volt, hogy a cipőtalpunkkal együtt esett le.

Egyik alkalommal beszakadt alattam a jég, és derékig elmerültem a jeges vízben. Mire kikecmeregtem és hazaértem, a nadrágom úgy rám fagyott, hogy a nagymamám, rólam leráncigálva, a kályha mellé tette, ami úgy állt ott egy darabig, mint egy szobor – az ismeretlen korcsolyázó gyerek szobra.

Télen, rosszabb időben, a szeneskályhával felfűtött lakásban magunk által kitalált társasjátékot játszottunk.

Sokat kártyáztunk, zsíroztunk, ultíztunk, snóblíztunk, de leginkább ferblíztunk, ami igazi hazardjáték. Pénzünk annyi volt, mint a pelyva, mindegyikünk előtt kötegen álltak a bankók, emlékszem, egyszer egymilliárd milpengővel sikerült bankot robbantanom.

A tömérdek pénz a második világháború utáni világrekord infláció terméke volt, a nagyszüleink nekünk is úgy mesélték, hogy a végén már talicska pénzzel jártak a piacra vásárolni, de mire odaértek, már az is kevésnek bizonyult.

Aztán 1949-ben jött a forint.

Egyszer, amikor apám meglátogatott bennünket, a nyakába akasztva nagy karika drótra több ezer lyukas kétfilléres volt felfűzve, így kapta meg a fizetését.

Sakkozni is megtanultunk öcsémmel, méghezzá elég jól, a fene se tudja már, hogyan sikerült. Bár apánk kiváló sakkozó volt, versenyzett is, de ő tőlünk külön, az özvegy édesanyjával élt, mégpedig a húszas évek végén tüdőbetegségben – negyvennégy évesen – elhalálozott ügyvéd nagyapám által építtetett emeletes, balkonos villában.

A községben ez volt az egyetlen emeletes ház.

Aztán 1952-ben apám is meghalt.

Negyvenkét évet élt ő is csupán. A háborús munkaszolgálatból már súlyosan betegén tért haza. Anyám mesélte, hogy mikor hazajött, kanállal ette a zsírt.

Életének utolsó heteiben nagyon sokat szenvedett. Ő, aki korábban nem fogyasztott alkoholt, fájdalmait erős pálinkával próbálta legyőzni. A szülői házában, anyukám karjaiban halt meg, abban az emeleti szobában, ahol születése óta lakott. Szerencséjére azelőtt ment el végleg, mielőtt a tiszszobás házukat államosították volna.

Apai nagyanyám, Valéria nagymama, miután a ház többi részét idegeneknek utalták ki, teljesen egyedül maradván, a saját mosókonyhájába szorult, ott is halt meg nem sokkal később.

Kilencéves voltam ekkor.

Apai nagyanyám, emlékeim szerint, igazi úriasszony volt, az úriasszonyság összes kellékével. „Özv. Dr. Magyar Jánosné”, így szerepelt a neve az ajtóra szegezett réz névtáblába vésvé.

Anyámat és minket nem igazán kedvelt, szerintem a fiát, vagyis apánkat féltette tőlünk. Ha néha nagy ritkán nála vendégeskedtünk, tejeskávéval kínált meg süteménnyel, de igen kimérten, távolságtartóan viselkedett. (De erről a tejeskávéről az jut eszembe, amikor Pesten voltunk rokonoknál vendégségben. A tej kissé már megromlott. Én pedig lelkendezve újságoltam: „Rózsi néni, de finom ez s savanya kávé!”)

Az apai nagymamám magas, sudár nő volt, idős korára sem hízott el. (Habár lehet, hogy ez egy kényszerű szükség szülte fogyókúra eredménye volt.) Őt soha nem hallottam káromkodni, pedig bőven lett volna oka rá neki is.

Persze mi, mikor ott jártunk, a nagy házban alaposan körülnéztünk. Porosodó, elsárgult periratokat is találtunk. Izgalmas volt olvasgatni, ki, kit hogyan pofozott meg, és nevezett büdös kurvának. Meg, hogy miként tört be valaki a vegyesboltba éjjel részegen, és vitt el néhány pakli Symphonia cigarettát, pát doboz gyufát, meg egy oldal szalonnát.

Egyébként korai haláláig apámmal is ritkán találkoztunk, néha, ha eljött hozzánk, a nagymamám az orra alatt dűnnögte mérgesen:

– Na, jön má mégín apátok *baszni*.

Ezt a szót már ismertem, de azt gondoltam, ilyen undorító dolgot csak az állatok, például a kutyák, macskák, na meg a perverz bűnözők csinálnak, mert mégis milyen dolog már az, hogy a férfiak a pisilőjüket beledugják a nők pisilőjébe. Ilyet normális ember nem csinál.

Aztán nem sokkal később éppen az élet cáfolta meg ezt a nézetemet, mert kb. kilenc hónap múlva anyám Rita nevű kishúgot hozott a világra. Márpedig apámat, de különösen anyámat nem tartottam perverz bűnözőnek.

Apám Rita születését már nem érte meg.

Emlékeim szerint egyébként ő nagyon kedves, ám kissé életterlen – nagyapám tömör megfogalmazásában *balfasz* – ember volt. Versekert írt és sakkozott. Néha ölébe ültetett, és fekete madarakat rajzolt. Egyszer, már nem is tudom miért, de pofon ütött nagy hirtelen. Én duzzogva kiszaladtam az udvari, deszkából eszkábált vécénkbe. (Akkoriban nekünk még nem is volt másmilyen.) Utánam jött, a rozoga faajtón bekopogott, és bocsánatot kért. Én pedig megbocsátottam.

Ellenben anyámat sikerült egy versével nagyon felbosszantania, aminek csak néhány sorára emlékszem már: „Erzsébet, enni kér fiad. Ki ad, ha nem férfi ad.”

De még a sakkozásra visszatérve, az öcsémmel betanultunk egy Botvinnik–Bronstein világbajnoki játszmát, és azt a „Fényes” vendéglő melletti kultúrházban lejátszottuk. Ott akkoriban lehetett kártyázni, sakkozni, biliárdozni. Az öreg kibiceknek egyre inkább tetszett a partink, bár néha megjegyezték, egy-egy lépésre, hogy azért jobbat is lehetett volna húzni. Mindenesetre innen számítódik sakk-karrierem. Rövidesen bekerültem a helyi csapatba. első táblás lettem, majd pár év múlva a megyei Hazafias Népfrent-kupa többszöri, és ezáltal végleges elnyerése is sikerült.

A sakkcsapatot Ács Pista bácsi, a helyi szódás patronálta. Manapság inkább úgy mondanánk: szponzorálta. Lovaskocsival járta a községet, azzal szállította a szódásüvegeket. Békés ember volt, ő – a szólásmondással ellentétben – a lovait soha nem bántotta.

Akadtt egy kiváló tanítómesterem is, Dallos Tibi bácsi. Köpcös, kövérkés, kopaszodó ember volt, főállásban fodrászmester. A szegedi kórházakat járta, és a fekvőbetegeket nyírta, borotválta, miközben viccelődött velük, ha kellett, vigasztalta őket.

Ő magyarázott el különféle alapfogalmakat, mint felfedett sakk, nyílt vonal, futópár ereje, *en passant*, meg ilyesmi. Tőle hallottam olyan bölcsességeket, hogy „eccer élünk, eccer élünk, egy parasztot leccerélünk!” Meg, hogy „kevesebb figura, kevesebb gond”. Azt is mondogatta néha, előttem nem teljesen világos okból, főleg, amikor nyeresre állt, hogy *was führrich, treue liebe, bis zum es grabes*, ami valami olyasmit jelent, hogy micsoda hűséges, igaz szerelem a sírig...

Aztán olyankor, mikor beadta a győztes mattot, néha rajzolt egy fát is.

– Elikém, ez itt a Tudás Fája – közölte magyarázólag vigyorogva.

Tibi bácsi sírig tartó szerelme volt a kártya is, rengeteget kanasztáztunk. Ha rossz lapot húzott, mindig megjegyezte:

– Na, megjött Szép Ilonka Mocskos Reginához!

De Tibi bácsi már nincs az élők sorában. Mint ahogy rég meghalt már Tóni néni is.

Tóni néni a feltaláló. aki persze férfi volt. Fogalmam sincs, ki és miért nevezte el Tóni néninek. Magányosan élt a község szélén egy lepukkant házban. Nagy csúrszerű melléképületben volt elhelyezve a világraszóló találmánya.

Amikor felkerestük, kissé mogorván fogadott, pedig illedelmesen köszöntöttük.

– Csókolom!

– Na, mit akartok itt?

– Csak még szeretnénk nézni az örökmozgót!

– Most nem érék rá! Fontos vendégeket várok!

De mi tudtuk, mivel lehet megvesztegetni. Pék Jóska, akinek onnan eredt ez a neve, hogy az apja pék volt (egyébként Szilágyi Jóskának hívták), nagy szelet zsíroskenyeret kínált az öregnek. Frissiben sütötte az apja, jól is nézett ki, finom disznószírral megkenve, a tetejében zöldpaprikadarabokkal. Tóni néni az ajándékot elfogadva megenyhült és hajlandó volt a találmányát működés közben is bemutatni, Rissz-rossz kerékpárok voltak egymáshoz kötve, a tetőzet gerendáira felakasztva, oly módon, hogy ha a legalsó pedálját forgatni kezdte, a többi kerékpár is mozogni kezdett.

Ez volt az örökmozgó.

Az idős feltaláló a zsíroskenyér majszolása közben fellelkesedett.

– Azé lesz még rajta kis bütykölés, ez még az, ilyesmi, dé mán sokan komolyan érdeklődtek, az USA még az ENSZ részirú is.

Aztán körülnézett, nem hallja-e valaki illetéktelen, és lehalkította a hangját.

– Csak égyelőre errú többet nem beszélheték. Kérlek, ti sé mongyátok sénkinek.

Persze mielőtt valaki azt gondolná, hogy kissé habókos volt az öreg, akkor mit mondana arra, hogy a mi padlásunk meg ebben az időben tele volt eperfalevéllal, s a leveleken mászkáló, azokat zabáló kövér selyemhernyókkal. Akkoriban, hernyóeledelként, több nagy eperfa is ott terebélyesedett az udvarunkon, ezek időnként számomra menekülési utat is jelentettek a nagyapám dühe elől.

Alapvetően nyugodt ember volt, de én és az öcsém azért ki tudtuk hozni a béketűrésből. Ott toporzékolt az eperfa alatt, pedagógiai céllal mindig s keze ügyében tartott fűzfavesszővel, én meg odafent kuksoltam.

– Gyere le, az anyád szentségit! Gyere lé!

...

Én hallgattam. Erre nagyapám emelte a tétet az anyámmal összefüggésben.

– Gyere le, az *anyád kurva hétszentségit!*

A felszólítások persze eredménytelenek maradtak, ő pedig egy idő után csak elunta a várakozást.

Megjegyzem, nagyapám is úgy kiabálta, hogy „gyere lé”, merthogy míg Szegeden az embörök *őztek*, a szomszédos Dorozsmán viszont ével beszéltek. *Öttem könyeret*, mondták Szögedön – *éttem kényeret*, mondtuk mi Dérézsmán. Úgyszintén a *bazmeg* kötőszó helyes kiejtése is Szögedébe *bazmög*, Dérézsmán viszont *bazmég* volt.

Na persze mi a lakóhelyünket nem Dérézsmának neveztük, csak a szegediek csúfoltak így.

Egyébként szerintem akkoriban merülhetett fel a családban komolyabban a gondolat, hogy – apai nagyapám nyomdokába lépve – jogász leszek, amikor az egyik fonott székünk karfáját játék közben letörtem. Én pedig az eperfa biztonságos azílu-mában azzal védekeztem:

– De nagyapa, hidd el, magától létörődött!

– Na, csak gyere lé, majd létöröm én a vigyort a képedrű!

A nagyszobai csillár összetörését viszont már meg sem kíséreltem kimagyarázni. Az öcsémmel nagy lécdarabokkal kardoztunk a szobában, és én voltam d’Artagnan, Alexandre Dumas regényhőse.

Hozzá tartozik az igazsághoz, hogy nagyapám ritkán káromkodott, s ha mégis, leginkább akkor, amikor, kissé spiccesen, néhány köpés kíséretében, a Domsics nevű kosárfonó riválisa került szóba, aki állítólag őt kontárkodásért feljelentette, amiért az öregemet jól meg is büntették. Ezért aztán tőlünk is elvárta, hogy mi is utáljuk Domsicsot. Mi pedig szolidaritásból szintén nagyon utáltuk őt, és lelkesen köpködtünk a neve hallatán.

A nagymamám viszont inkább káromkodós volt, de arra azért gondosan ügyelt mindig, hogy az Isten nevét a szájára hiába ne vegye.

Egyik alkalommal a szomszédasszonnyal éppen a konyha előtt beszéltek meg igen fontos dolgait, s eközben azt látva, hogy a macskánk (aki mellesleg a környék madárpopulációjának a családtervezésébe is rendszeresen besegített) nagy szelet ünnepi rántott hússal a szájában szalad a konyhából kifelé, így fakadt ki:

– Ó, hogy az *Isten lova baszná meg!*

Vagyis, ha az Istent nem is, az Isten lovát viszont elég gyakran emlegette ilyen összefüggésben

Azért a történeti hűség kedvéért meg kell jegyeznem, velem kapcsolatban néha mégis emlegette magát az Istent is.

– Nagymama, kiméheték-é focizni!

– Eriggy Isten hírvél, vissza sé gyere! – Jegyezte meg ilyen alkalmakkor.

Kicsit visszatérve még a padlásra, az eperre és a selyemhernyó-tenyésztésre. Ez abban az időben történt, amikor mi, magyarok rizst meg gyapotot is termesztettünk. Na meg narancsot. Pontosabban hibbant vezetőink erre kényszerítettek bennünket.

Akkoriban persze nem tudtam arról, hogy Gerő Ernő, még államminiszterként, 1949-es parlamenti felszólalásában többek között arról szónokolt, miszerint: „Új növényfajtákat kell meghonosítanunk, mint a gyapot, amellyel a tervidőszak utolsó évében már 100.000 katasztrális holdat akarunk beültetni. Továbbá ki kell kísérletezni hazánkban az ágasbúza, a kenáf, a tea, a citrusnövények és a gumitartalmú kokszaíz termelését.”

Ámbátor azért mi akkoriban, ezen túlmenően – a nagy Szovjetunió nyomdokain haladva – leginkább a vas és acél országa akartunk lenni.

A selyemhernyókkal kapcsolatosan eszembe jutott még az is, hogy volt a mi padlásunknak egy különlegessége. Ugyanis nagyapám két padlást épített, a nagy mellé egy kisebb, titkos, rejtekpadlást is kialakított.

Nagyapám ugyanis, mint már említettem, kaskötő-kosárfonó mester volt, s még legénykorában valahonnan – nem tudni pontosan, mikor, hogyan – egy erdélyi kis faluból keveredett Dorozsmára.

Nekünk a családjáról soha nem beszélt, egyetlen rokonát sem ismertük meg soha, néha, amikor haragudtam rá, arra is gondoltam, tán kiírtotta őket.

Róla is szintén csak annyit tudtunk, amit néha részegen (ilyesmi ritkán fordult vele elő) elmesélt. Harcolt az első világháborúban, ahol a kezét szúrták át egy szuronyrohamban, s a hátán is látszódott egy lövési sérülés. Néha mi, gyerekek viccelődtünk is ezen, hogy milyen körülmények között került az a lövésnyom éppen oda. Néha emlegette azt is, hogy valami fogolytáborban is megfordult, ahol egy orosz katonával birkózott.

– Jött a nagy muszka. A lába közé ugrottam, és hanyatt löttem! – mesélte büszkén, miközben mutatta is, mindez hogyan történt.

Igen alacsony ember volt, kamaszkoromban már a kinyújtott kezem alatt elfért. Anyám szerint alighanem a rossz táplálkozás és D-vitamin hiánya miatt maradt ilyen kicsi és görbe lábú.

Jó mesterember volt, de a szakmáját egyénileg nem gyakorolhatta, titokban a rejtekpadláson dolgozott, amit a törvényben kontárkodásnak hívtak, és keményen büntettek. Vagyis abban az időben a *kontár* nem a hozzá nem értők szinonimája volt, hanem azoké, akiket nem tudtak az úgynevezett kisipari termelészövetkezetekbe, vagyis ktsz-ekbe bekényszeríteni.

Itt, a titkos padlásán készültek azok a kocsikasok is, amelyeket aztán az öcsémmel esténként, sötétedés után „csempésztünk” a temetőn keresztül, az úgyszintén „kontár” festőmesterhez.

Habár nem nagyon hittünk a szellemekben, de azért mégis volt bennünk kicsike félelem, miközben a kast cipelve a sötét, mogorva, néma sírkövek között botorkáltunk.

Ám miután sikeres utunkról hazatértünk, elénekeltük, hogy:

*Kriptában csörögnek a halottak,
egymás tyúkszemére taposnak,
térden állva szakszizik egy csontváz...*

Na de a lényegre térve, akárhogy is nézzük, ezen nincs is mit szépíteni, a nagyapám igazi bűnöző volt, aki a feleségét, sőt a kiskorú unokáit is felhasználva, bűnszövetségben részt vett feketevágások húsának elszállításában, szétosztásában, miközben meg a titkos padlásműhelyében kontárkodott.

Készített bort is, úgymond saját használatra, amit aztán engedély nélkül árusított, a hordókat pedig vízzel töltötte fel, hogy a fináncok a hiányt ne vegyék észre, de szerintem oly nagyon nem is akaródzott nekik észrevenni.

A rendőröket úgyszintén megvesztegette, akik egy-egy fröccsre gyakran megfordultak nálunk, de a piáért nem fizettek.

A fennálló népi demokratikus rend ellen is rendszeresen izgatott, ami az akkori büntetőtörvényi terminus szerint már önmagában is sok év börtönt jelentett volna. Esténként, az asztal alatt üldögélve hallottam, amint barátaival Rákosi Mátyást meg az oroszokat szidták borozgatás közben, miközben reménykedőn Eisenhowert, meg az amerikai ejtőernyősöket emlegették.

Nekünk, gyerekeknek viszont Rákosi nem félelmetes diktátor, csak egy ronda, kövér, kopasz ember volt, semmi több.

Az 1952-ben hatvanadik születésnapját ünneplő vezérünk iránti rajongás is inkább viccesnek tűnt. Urbán Ernő egy versrészletére emlékszem.

*„Rákosi! Rákosi! – hömpölygeti, zúgja
a hegyek, a völgyek hangos koszorúja.
S távoli harangok örömhíriül hozzák:
Rákosit köszönti egész Magyarország.”*

Mégis micsoda marhaság, gondoltam, hogy majd pont a katolikus templomharangok segédkeznének egy kommunista örömhírhozásában. Aztán arra jutottam, hogy a költő valójában azt akarta mondani: Rákosinak már harangoztak

Számunkra a rendszer inkább ott vált ellenszenvessé, amikor például a tornaórán nem az udvaron hancúrozhattunk, hanem – bár odakint hétágra sütött a nap – a tanár bá’ az osztályteremben egy „rég szép magyar népi játékról”, a keringős metáról értekezett, és annak ostoba szabályait kellett befiflázni.

Az sem tetszett, amikor karéneklésre vezényeltek bennünket. Néhány cimborámmal meg is léptünk róla, minekutána egyik tanárunk az egész osztály előtt ordítva közölte:

– Itt vannak a férgek, akik rágják a magyar nemzet fáját!

Még jó, hogy nem minősítette ezt szabotázsnek, továbbá nem kellett büntetésből százszor leírni, hogy nem rágjuk többet a magyar nemzet fáját.

Ez a tanár egyszer a fiát, aki osztálytársunk is volt egy ideig, előttünk verte meg úgy, hogy lehúzta a nadrágját és a meztelen fenekét szíjjal ütötte.

Nekünk a tanítóinktól a pedagógiai nevelési célú bántalmazásoknak enyhébb formáit kellett csupán elviselni. Ilyenek voltak a „körmös” és a pajeszhúzás.

Az akkori, minket érintő politikai propaganda másik terepe az iskola mellett a mozi volt, ami az idő tájt az egyetlen kulturális természetű szórakozási lehetőséget jelentette számunkra.

A filmek előtt a *Magyar Filmhíradót* vetítették, ami mindig lelkenedezve csupa-csupa jó hírekről számolt be, a Rákosi Mátyás Vas- és Fémművek sikereiről, a békéért harcoló dolgozók, olvasztárok áldozatos munkájáról, a sztahanovistákról, 150-200%-os teljesítményeikről. A filmvásznon lestük a sok hülyét is, amint felállva, nagy lelkesedést mímelve, percekig ütemesen tapsolnak:

– Éljen Sztálin, éljen Rákosi! Éljen Sztálin, éljen Rákosi!

Kedvencem a *Támadás 6.25-kor* című szovjet háborús film volt, ami a hős szovjet katonákról, meg a rendkívül gonosz és rossz arcú *nyéméckij fasisztokról* szólt. Akiket persze – mielőtt kiírták volna, hogy *konyec filma* – mindig legyőztek ebben és a többi filmben is. Apropos, szovjet katonák: a Dorozsma és Szeged közötti vilamosmegálló közelében (ott, ahol az egyik ház falán kopott felirat hirdette, hogy valamikor ezen a helyen működött Vili bácsi Vendéglője) volt egy nagy szovjet lak-tanya, több ezer katonával, ahol az ellenség megtévesztése céljából az egyenruhájuk gallérhajtókáján csupa-csupa zenész haderőnemi jelzésű katona szolgált. Néha a vilamoson láttuk őket, amikor Szegedre mentek.

Jó eszű gyerek lévén, az iskolában is szemet vetett rám a hatalom. Valami rajcsapattanácselnök-félének vagy mifenének akartak, de amikor amúgy mezitlábasan elvonultam a felsorakozott iskolatársaim előtt és a tanárnak jelentettem, bal kézzel tisztelegtem, mert balkezes voltam. Ezen sokan röhögni kezdtek. Mindez a politikai karrierem végét jelentette.

Akkoriban egyébként egyfolytában a békéről beszéltek. Az iskolában is azt daloltuk, miszerint

„A Béketábor legyőzhetetlen,
A béke útja biztos út:
Ha összetartunk rendületlen,
Legyőzzük végleg a háborút.”

Meg azt, hogy

*„Hegyek között, völgyek között zakatol a vonat,
Én a legszebb lányok közül téged választalak.
Egy a jelszónk: tartós béke.
Állj közénk, és harcolj érte!”*

Az állandó, folytonos békeharcolás mellett a himnuszt is nyakra-főre énekeltek. Már akkor sem értettem, miért kéne, hogy amikor ellenséggel küzdünk, pont nekünk nyújtson „védő kart” az Isten? Mivel tudjuk őt lekenyerezni, hogy ezt tegye? Főként, ha a leküzdendő ellenség is keresztény.

De a békére visszatérve. A sok béke-hablaty – békemozgalom, béketábor, békeharc, békefront, békepapság – közepette volt azért egy, a békekölcsön, ami a mi családunkat is keményen érintette.

A békekölcsönkötvény jegyzését ugyanis minden „becsületes magyar dolgozó embertől” elvárták az „imprilzmus” elleni engesztelhetetlen küzdelemben. Vagyis igazából kötelező volt. „Szabadon” választhattak viszont a nyeremény és kamatozó kölcsönkötvények között.

Még a békekölcsönnél is kötelezőbb volt a beszolgáltatás. Ennek elmulasztása súlyos bűncselekménynek minősült. Nagymamámnak a piacon kellett a tojást drágán megvásárolnia, hogy a kötelezettségünknek eleget tehessen, és ne vigye el a nagy fekete autót.

Szóval igen érdekes békés világ volt ez, amelynek szimbóluma a békegalamb lett.

Ugyanakkor meg – miközben a békéről beszéltek folyton – a nyári táborozásunkon az éjszaka kellős közepén azzal riadóztattak bennünket, hogy a közeli erdőben diverzánsok bujkálnak, őket fel kell kutatni és elfogni. Mi lelkesen és izgatottan nemlétező diverzánsokat üldöztünk akkor éjjel. Ez persze csak gyakorlat volt

Az anyám politikával nem foglalkozott. Sokat dolgozott, kis szabadidejében a napi gondok elől többnyire az ezotériába, asztrológiába, spirituális világba menekült. A horoszkópok készítéséhez Baktay Ervin: A csillagfejtés könyve c. művét használta.

Rólam a csillagok állásából az jött ki, hogy igen sokra fogom vinni, nagyon jelentős vezető beosztást fogok betölteni.

Anyukám bonyolult számítások útján jutott erre a következtetésre, míg a cigány-asszonynak elég volt ugyanehhez a tenyerembe belenézni.

Anyukám szerette az egyéb ezoterikus dolgokat is, valójában egész életét ez jellemezte. Jóslásra használta az ingát is, hitt is benne, aztán volt egy időszak, amikor a Merkaba meditáció ejtette rabul.

De szabad idejében azért nem csak az ilyen, részemről hülyeségnek tartott dolgokkal foglalkozott, imádta a komolyzenét, falta a könyveket.

Velem is korán megismertette a komolyabb irodalmat: Mikszáthot, Karinthyt, Kosztolányit, Szerb Antalt. Különösen kedvence volt Edgar Allan Poe. Este, elalvás előtt ült az ágy mellett és Poe *A holló* című versét szavalta Tóth Árpád fordításában:

S szólt a Holló: „Soha már!”

A vers, de leginkább néhány sora különös hatással volt rám és öcsémre:

„Rémült szívem izgatottan lüktetett s én csitítottam:

Látogató lesz az ottan, azért roppan künn a zár,

Késő vendég lesz az ottan, azért roppan künn a zár,

Az lesz, más ki lenne már?”

Anyám dolgozni volt, a nagyszüleim vendégségbe mentek a sarki vegyesboltos-hoz. Az öcsémmel kettesben maradtunk a házban, s már aludtunk. Egyszer csak valami zajra ébredtem. Ijedten felkiáltottam.

– Pista, valami roppant! Nem hallod?

Ő nem hallott semmit, de elhitte a roppanást.

Hirtelen elhatározásból felugrottunk, és egy szál klottgatyában kiszaladtunk, huss, át a kerítésen és irány a szomszéd.

Befogadtak bennünket, a nagyszüleim pedig, mikor hazatértek, rémülten konstalták, hogy eltűntünk. De aztán csak megleltünk.

Anyukám szerencsére erről nem is értesült. Nagyon féltett mindentől. Egyszer, mert valami mérgező növényt ettem, amitől epilepsziás rohamom lett egy éjszaka, kivizsgálásra beprotezsált Szegeden a Pulz utcai Pszichiátriai klinikára, vagy ahogy a helyet régebben nevezték, a tébolydába.

Ott két hetet töltöttem, sok érdekes, különleges embert ismertem meg. Akadt köztük egy filozófus, aki megoldotta a világ végtelenségének a problémáját. A vizsgálatok végül is megállapították, hogy az idegrendszeremmel semmi probléma, én viszont megállapítottam, hogy a kinti világban sokkal több idióta van, és sokkal több embernek van idegrendszeri problémája, mint odabent az intézetben.

Anyám, aki talán abban bízott, hogy ha ő már anyagi okokból nem tehetne, legalább a fiából orvosdoktor lesz, egyik alkalommal apró csecsemőholttestet hozott haza, pár hónapos magzat lehetett, amit aztán előttünk felboncolt. Fogalmam sincs, hogy juthatott hozzá.

A különös prezentációja viszont nem érte el a várt hatást. Jogász lett belőlem.

Ahogy Dinnyés Jóska egykori szegedi polbeaténekes, néhány évvel alattam járó gimnáziumi iskolatársam egyik dalában fogalmazott:

*„Mert félt a vértől, a szagtól, nem lett orvos, csak doktor-
Ez ám a karrier...”*

Murawski Magdolna

Cincogi meg Puffogi

Csendes kis öregember volt. Nem bántott senkit, mégse szerették. Kovács Rezső volt a tisztességes neve, de a háta mögött mindenki csak Cincoginak csúfolta. Volt egy hegedűje, amit nagy becsben tartott. Nagyon szeretett játszani rajta, de sajnos nem tudott. Nem túl fényesen, vélte mindenki a környezetében. A játékát csak afféle cincogásnak tartották, senkinek nem okozott élvezetet vele. Pedig a jó zenélés titka ez. Nem elég, hogy csak a muzsikus élvezze a zenét, másoknak is örömet kell, hogy okozzon vele.

Cincogi valahogyan nem vett tudomást arról, hogy micsoda zűrzavart okoz a mások lelkében ezzel a passziójával. Nem elégedett meg vele, hogy a házában kínozza a hangszert, olykor kiült a ház elé az udvarra és ott adta kéretlen koncertjét. Elmondhatjuk, hogy a környék szinte varázsütésre kiürült. Mindenki bemene-
kült a házába és sürgősen bezárta az ajtót, ablakot. Volt, aki idegességében még a spalettát is leeresztette.

Mindenki kimutatta hát az irtózatát az ilyesfajta zenéléssel kapcsolatosan, kivéve egy öregasszonyt. Rozi néni süket volt, mint az ágyú. Ő semmit nem érzékelt a fals vagy olykor mellésikkanó hangokból, sőt boldogan ült ő is a tornácon és „hallgatta” a kedves szomszéd játékát. Még meg is dicsérte:

– Jól van, fiam, csak játsszál! A zene jót tesz a léleknek.

No, hát ezzel aztán senki nem értett egyet. Mármint *arra* a zenére vonatkozóan, amit Cincogi, alias Kovács Rezső produkált. Fehérné, a másik szomszédasszony, olykor rosszmájúan megjegyezte:

– Ha háború volna, nem is kellene légvédelmi szirénát használni. Csak hagyni kéne, hogy Cincogi kínozza a hegedűjét. Szerencsétlen hangszer!

Azzal már húzta is be az ajtót maga után.

A fiatalság könnyebben segített magán. Akinek csak volt, a fejére tette a fejhallgatóját és az általa kedvelt zenét nyüstölte órákon át. Hiába szölongatták őket az öregeik, rá se hederítettek. A fejhallgató tökéletesen leszígetelte a kinti zajokat, nekik nem ártott Cincogi, sőt még kedvelték is a vén kocazenészt, mivel rá és a muzsikálására való tekintettel nem piszkálták őket sokat a szüleik. A nagyszülők annál inkább. Sokat korholták őket, hogy majd vénségükre olyan süketek lesznek, mint Rozi néni. Nem való az, hogy mindig a fejükön legyen az a masinéria!

Cincogi aztán bevégezte aznapi ujjgyakorlatát. Felkelt, a hegedűjét nagy szeretettel magához ölelte, majd amikor látta, hogy Rozi néni a kerítés túloldalán megtapsolja, illedelmesen meghajolt, aztán becsoszogott a házba. Rozi néni arról tudta, hogy többet már nem kell tapsolnia, és ő is hazaballagott.

Mindez még el is ment volna, de volt egy zsémbes szomszéd, aki nem hagyta szó nélkül Cincogi zenedélutánjait. Nagyokat szentségelt, még káromkodott is, ha nagyon ideges volt, de legtöbbször csak magában pufogott:

- Hogy a fene vinné már el a rossz szokását a nyomorultjának! Az ember még egy kis jó levegőt se szívhat. Helyette örökösen csak ezt a cincogást kell hallgatni!
- Jól mondja, kedves szomszéd, jól – mosolygott rá Rozi néni még befelé menet.
- Igazán kedves ember ez a Rezső, hogy elszórakoztat bennünket a zenedélutánjaival. Én is szeretem hallgatni.

Szerencsére azt se hallotta, mit felelt erre Puffogi, akinek meg Kárász Dezső volt a rendes neve. Rajta azért ragadt meg ez a titula, mert örökké csak zsémbelt és pufogott magában. Igaz, ha tehetette, mások társaságában is kifejezte mindennapi elégedetlenségeit. Ha jobb dolga nem akadt, hát betért a kocsmába és ott szórakoztatta a darvadozó vagy vígan beszélgető közönséget válogatott morgásaival. Egészen addig, amíg el nem húzódtak tőle, vagy ugratni nem kezdték valamivel, ami érzékenyen érintette a lelkivilágát.

– Nem akar még hazamenni, Dezső bá'? – cukkolta az egyik falubeli. – Cincogi szomszéd mindjárt kiül az udvarra, hogy direkt magának játsszon.

Ettől aztán Puffogi úgy begurult, hogy még a fröccsét se itta ki, hanem felpattant és kivágta a kocsmából. A férfiak harsány röheje kísérte.

– Jó, hogy szóltál neki, Jóska – gurgulázott az egyik férfi. – Sietett, hogy még időben hazaérjen az öregfiú...

Folytatni már nem tudta, úgy rázta a nevetés, hogy valósággal fuldoklott tőle.

Egy darabig a többiek is vele tartottak, de aztán csak elapadt a kitörni akaró jókedv, másra fordították a szót. Politikára, ország dolgára meg persze a falusi pletykákra, mikor mi volt soron.

Puffogi dühösen botorkált hazafelé. Úgy szitkozódott magában, hogy észre se vette a vele szemben haladó embert. Valósággal elsodorta, úgy nekiment.

– Hát magának meg mi baja van? – förmedt rá a férfi. – Nem, lát a szemtől?! Úgy csörtet, mint a vaddisznó. Máskor nézzen körül, melyik oldalon akar tántorogni!

Azzal tovarobogott, most már ő is dühösen, ellenirányba.

Puffogi aztán meg egy kiskutyába botlott. Szegény vonítva iszkolt volna tovább, mivel Puffogi a lábára lépett. Csak nyalogatta a lábát és keservesen jajveszékelt.

Puffogi elszégyellte magát. Lehajolt a kutyushoz, felemelte és megsimogatta a fejét, hátát. A kiskutya hálásan nézett fel rá. Puffogi aztán a lábát is megnézte:

– Nocsak! Tán nem sérültél meg, kiskutyám? Fáj még a lábad?

A simogatástól megnyugodott a kutya és már nem siránkozott. Hálásan nézte az öreget, aki megkérdezte:

– Ki kutyája vagy, te kis szegényke?

A kutya persze nem felelhetett, mivel nem tudott embernyelven. Csak mosolygott rá meleg barna szemeivel, és a nyelvét kilógatva csaholni kezdett.

Puffogi arra gondolt, hogy megtartja magának ezt a szimpatikus kis kölyköt. Ha nagyon hiányzik valahol, majd szólnak érte. Így hát nem is tette le, hanem vitte kézben hazafelé. Mikor befordult az udvarra, letette a földre, hadd szimatoljon körül. Ismerkedjen a házzal és annak népével.

A macska nem annyira örült a jövevénynek. Mentén felpattant a tornác magasabb részére, onnan nézte gyanakodva a kis fekete kutyát. Nagyon nem tartott tőle, hiszen kisebb volt még egy nagyobb kandúrnál, úgyhogy le is ugrott mindjárt, de a biztonság kedvéért befelé vette az irányt, a konyha felé.

Puffogi is arrafelé tartott. Beszolt a feleségének:

– Nézd csak, asszony, milyen csinos kis jószágot találtam az utcán! Véletlenül letapostam, megsajnálтам, hogy talán lesántult, aztán hazahoztam.

Puffoginé nem volt nagy jókedvében és már kezdte volna a zsémbelést, hanem amikor meglátta a kiskutyát, ahogy somfordált az ura után nagy farokcsóválva, csak megszéldült.

– Na, mutasd magad, kiskutyám! – simogatta meg a fejét. – A szőröd lehetne szebb is, de majd felhizlallak én, ne félj!

Azzal már fordult is a tűzhely felé, ahol a déli maradék állott. Mindjárt öntött neki egy régi tányérra egy kis levest, majd derűsen figyelte, hogy habzsolja befelé a kicsiny jószág az ételt.

Picur, akinek a nevén majdnem összekaptak az urával, hamar megszokott a vén Puffogi házában. Senki nem kereste, nem hiányzott sehonnan. Kítették vagy megszökött valahonnét, ki tudhatja azt? Egy kis korccsal több vagy kevesebb, nem bánták. Puffoginé nem akarta, hogy Picurnak hívják, mert mi lesz, ha nagyra talál nőni? Akkor már gúnyolódásnak venné akárki ezt a nevet.

Hanem Puffogi élete is megváltozott Picur felbukkanása után. Valahogy kevesebbet zsémbelt. Tanítgatta a kiskutyát, egészen rendes jószág vált belőle. De nem is csak azért kedvelte, mert szívesen szolgált neki meg pacsit adott, hanem egészen másért.

Mikor legközelebb kiült az udvarra Cincogi koncertezni, Picur csak hallgatta egy darabig, majd keservesen vonítani kezdett. Nem is hagyta abba, amíg Cincogi nagy sértetten be nem vonult a házába.

Puffogi úgy megörült, micsoda remek kis jószágot lelt az utcán, hogy körbeszeretgette. Azt se tudta, hogy jutalmazza meg, amiért megszabadította a zenés szenvedéseitől. Kapott egy szép piros nyakörvet, abban díszelgett aztán.

Cincoginak volt még pár próbálkozása, amikor azt hitte, nincsenek odahaza a szomszédai. De bezzeg otthon volt Picur! És nem volt elég, hogy vele vonyított, ahogy ő hegedült, a falu többi kutyája is felelgetni kezdett neki. Lett aztán olyan

kutyakoncert, hogy azt már senki nem bírta elviselni. Legfőképpen Cincogi nem, aki gyorsan bevonult a házba, hogy ott játsszon tovább.

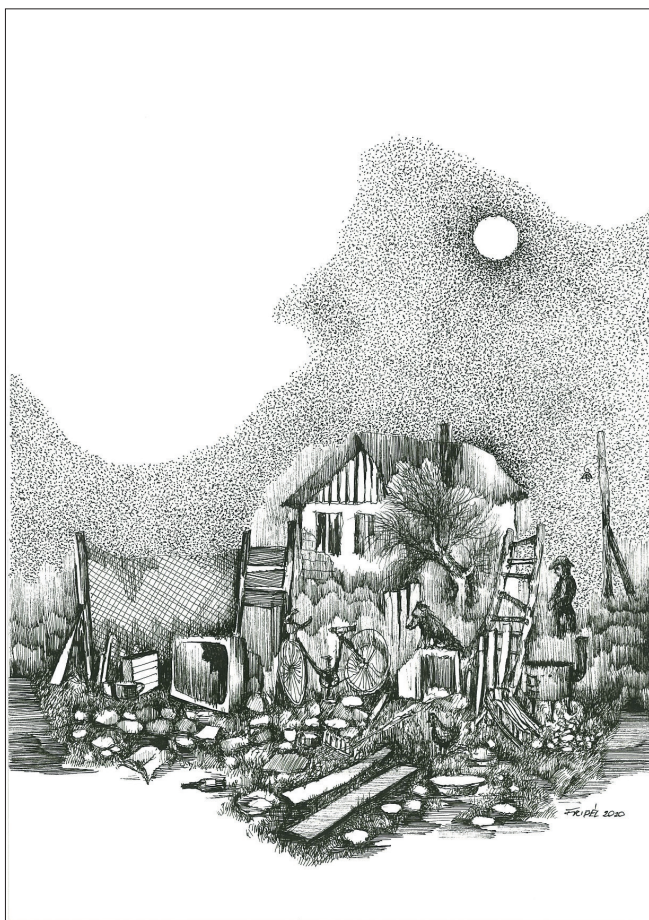
Rozi néni csodálkozva nézett utána:

– Hát ennek meg mi baja lett? Máskor olyan sokáig hegedül ideki, hogy öröm hallgatni!

De nem volt mit tenni. Rozi néni is beballagott a házba. Aznap nem volt alkalma a vastapsra. Inkább bekapcsolta a tévét, azt nézte nagy elmélázva.

– Azért a Rezső játéka mégis csak szebb volt – mondogatta magában. – Nincs szebb, mint ez a szabadtéri koncert...

2025. március 20.

Fridél Lajos grafikája

Jámbor Ildikó

Fájó emlék már az a nyár

A felnőtté válás nyara volt számomra ez a szentendrei táborozás. A Duna közelsége és az először megtapasztalt önállóság élményét hozta ez a júliusi egy hét. A felnevelő iskola a hetedikes-nyolcadikos kisdíákok számára szervezte az alkalmat. A tanárok meglehetősen kockázatvállalása is kellett hozzá, mert az addig az alföldi kisvárosi környezethez szokott gyerekeket egyenesen a hazai legnagyobb folyó mellé vitték el sáttortáborba, megtapasztalni a gyors sodrású élővizet, a szentendrei szigeten. A három nyolcadik osztály legjobbjai és három hetedikből a sportolók vehettek részt az amúgy kedvezményes tarifájú vízi táborban. Magam is így kerültem be a csapatba a jó tanulmányi meg a mozgalmi (úttörő) munka elismeréseként. A tábor egy három oldalról fák által körbekerített kempinghely volt, a bejáratnál mosdó helyiségekkel és egy ideiglenes ebédlővel. Az ételkiadó ablak mellé szabadtéri asztalok, lócák, székek tartoztak. A lejtős ártéri területen szétszórva helyezték el a katonai sátrakat, benne két-három fekhellyel. A napi program meglehetősen kötött volt. A bőséges közös reggeli után úszótanfolyam következett a Dunában, tanári irányítással. A víz ismeretlen, hideg volt, s lejjebb nagy sodrású. Mi, akik addig a kisvárosi termálfürdőben lubickolhattunk a medencében, meglehetősen ismeretlen kihívások elé lettünk állítva. A víz piszkosabb is volt annál, amit megszoktunk, de legfőképp élőlényekkel teli és kiszámíthatatlan. Délutánonként aztán közös kirándulásokon vettünk részt, Vácott, Szentendre romantikus utcáskái közt, és még egy pilisi vándortúra is belefért a programba. A műemlékek között a szerb ortodoxia hagyományával is megismerkedtünk, nyomon követhettük a Jókai-regényből ismerős Rab Ráby történetét, megismerkedtünk a kézműves hagyományokkal, s a Szentendrén akkor már meghonosodott kortárs képzőművészeti kezdeményezésekkel. Csodás hely volt! Az is megkapott, hogy naponta komppal közlekedtünk át a szigetre, miközben elnyaltunk egy citromfagyit.

A legnagyobb kihívás azonban bennünk volt, a tizennégy évesek rajongó, világ megismerési vágyával, s igen, a bontakozó szerelemmel. Mutatós kislány voltam, ez onnan is tudható, hogy az iskolai karneválon – tanári jóváhagyással – bálkirálynőnek választottak. Évek óta nézegettük egymást egy fiúval, aki a párhuzamos osztályba járt. Néhány szót váltottunk mindössze a biológia szakkörben, vagy a kézilabda meccsek alkalmával az iskolaudvaron. Nem nagyon értettem, hogy miért pirulok el, s miért ver a szívem a szokásosnál jobban, ha megjelenik a közelemben. Gyerek arcára, világító kék szemére emlékszem, s persze a hosszú történet eltartott az életünk végéig. Akkor viszont ártatlan jókedve, közelsége örömtelivé tette ezt a nyári táborozást. Abban reménykedtem, hogy ez alkalommal talán ösz-

szejövünk, s az első csók is megesik. A szokásosnál félénkebb, visszahúzódozóbb voltam a közelében. Semmiképp sem akartam kezdeményezni, akkoriban ez nem is volt szokás. Várakozásra neveltek bennünket, s hogy egy lánynak vigyázni kell a testi adottságaira, értékeire. Na, így esett, hogy már a második napon az egyik osztálytársnőm „felszedte” ezt a fiút, s egész idő alatt látnom kellett, hogy egymás mellett, kéz a kézben nevetgélve mutatkoznak a közös programokon. Mi tagadás, szenvedtem. Lehangolt lettem emiatt, s még az sem vidított fel, hogy az úszásban a többieknél ügyesebbnek mutatkoztam, s határtalan örömet okozott a sodró vízzel együtt siklani követve a folyó adta tempót. Ez az érzés aztán egy életen át kitartott. Ma sem tudok nagyobb szabadságélményt, mint a háborgó, mozgó élő Balatonban úszni, vagy a Tiszában. A ritkán megtapasztalt tengerről nem is beszélve! Sajnos, azóta – s ennek már ötven éve – nem úsztam a Dunában, manapság meg már nem is lehet, olyannyira szennyezett a vize.

A szerelmet tehát elsodorta az ár, de jött egy másik élmény, és egy másik fiú, aki felkeltette a figyelmemet. Már három nap is eltelt, amikor egy külföldi iskolás csapat érkezett a kempingbe, ugyancsak táborozni, Csehszlovákiából. Magyarul beszéltek, de kissé idegenül, nyíltabban ejtették az „a” magánhangzókat. A sportruházatuk mutatósabb volt, mint a mienk, a viselkedésük talán visszafogottabb – nagyon fegyelmezették voltak – de a vidámságuk a miénkhez hasonló. Vacsora után aztán összeültünk a főépülethez tartozó kerti asztaloknál, és bambit ittunk, meg talán valami ropifélét ropogtattunk. Tanáraink már aludni tértek, de mi néhányan, kiszöktünk a sátorból, és évdőtünk a fiúkkal, köztük volt ez a Zoli nevezetű, akivel aztán címet is cseréltünk.

Bartal Zoli fekete hajú volt és komolyabb, mint a többiek, és egyszer csak valami súlyos és nehéz élményét osztotta meg velünk. Tavalý nyáron nem volt ilyen vidám a nyarunk – mesélte. Bomba robbant az utcán, az emberek menekültek, és jöttek az orosz tankok! Sokan megsérültek a felnőttek között, és igen, Magyarországról is érkeztek katonák. Az emberek, az én szüleim is tüntettek, változást akartak, de Dubček vezetésével leverték a felkelést. Ma már csend van, de az emberek félnek, mi is.

Még sokáig részletezte a történeteket. Felhőtlen kamaszkorunkba berobbant a történelem, s hogy más is van, nemcsak Duna, Szentendre és szerelem. Talán még egy estét beszélhettünk velük, de akkor már nekünk véget ért a táborozás, haza kellett térni. Hetekig vártam a folytatást, a „bizonyisten megígért” levelet. Bizonyosan írt nekem Zoli azután, de, mivel az orosz–magyar diáklevelezést is ellenőrizték a postán, valószínűleg ezt is felbontották. Prágából nem kaptam levelet, én meg nem írtam, hiszen egy lánynak „tartania kell magát.” A Prágai Tavasz 1968-as történeteiről majd csak jóval később értesültem, talán húsz év múlva a rendszerválás után, meg akkor, mikor egy munkatársam, aki sorkatona volt ak-

koriban, elmesélte, hogy milyen volt nekik bevonulni Csehszlovákiába és löni az emberekre, egy „baráti szocialista” országban. Olyanokra is, akik magyarul beszéltek. Ott széttört számomra a világ. Tizennégy évesen megtapasztaltam, hogy milyen törékeny az a biztonság, amit feltételeztünk, amit éreztünk.

Ez az este, és ez a táborozás sokáig megmaradt az emlékeimben. Már elsős gimnazistaként egy suta vers is született. „Fájó emlék már az a nyár, / Gyér világnál szúnyograj száll / Beszél a fiú, oly régen már / Szó szót követ, későre jár / folytatnánk még, de kattán a zár.

A lány mégis a fiúra vár, Talán...”

Molnár Dávid

Kabátok baktatnak

Becsoszognak a tér közepére a házak. Szemüvegek az ablakaik, de a lakók nem akarnak átnézni rajtuk. Lappanganak egy nyelvkiöltésnyire pókjaiktól. Kívül a falak szétdohányzott tüdők. Farkast pöfög egy kémény. Néma vonítás az égre. Oldalt fák. Kicsik, vékonyak. Nem kaptak még időt a méltóságra. Itt-ott szájtáti kukák, némelyikben egy-egy dolmányos varjú acélsőre kutakszik. Az egyik ház kapuja fölé fekete zászlót tűztek. A lobogás nem tagolódik szavakra. Kabátok baktatnak keresztül és kasul. Kikerülik egymást. Ez a rend. Sunyin szemerkél.

*

Az asztal lapján bolhaként ugrál egy tekintet. Sivár. Nem terem meg rajta a kés. Odakint elsuhan az égen egy félig megrajzolt madár. Ilyen idő van. Az ablakban mécses lángja rángatózik. Belekap a csöndbe. Fölébred az égettszőr-szag. Tátog az ajtó. Zsíros árnyékok dörgölöznek a falnak. Egy arcot ügyetlenül hajlított drótok rögzítenek.

*

Szerte nyárfahab. Beszakadt betonrampán ülök. Szájpaddásomhoz dörgölöm a nyelvem. Vonakodik a víz. Körbe ólál a fák ömlésmintájú törzse közt. Levelek tépdeshik az ég pocakját. A kacsákat nem mészárolja le senki. Este lesz. Kavicsos paratot csócsál a talpam. Egy sziget kúszik a világűrgaratban. A gyomromban hordom magam még kilenc hónapig.

*

Sárga égen próbál átnézni a nap. A porból birka-falkák gomolyognak életre. Bee! bee!, és locsog a vér. Nekivágok. A föld puha. Valakinek az ágyán lépdelek. Mindjárt rám görög egy álmodó óriás. Az ég, az aranykupola, foglyul ejtett. A félelmeim bűdösek, mint a szentek hajlatai. Villámok ráncolódnak. Nincs kiút. Megyek előre. Egy fenyő feketén mered. Túlevelei izegnek-mozognak, kiszagolnak. Fölugrik magával tépve egy darabot a földből. Elvész az arany semmiben. Egy gödör adatott, egy kierőszakolt fog helye az ínyben. A bégetés tépkedi az agyam, a mennydörgés idétlenül kacarászik. Ruhám átszakítva kocsányon ülő szemek tola-kodnak ki belőlem. Sárga búra és a föld kék potrohákkal, ki tudja melyik merre, a megsokszorozott irányú látás a súlytalanság elveszettsége. Mint a polipok,ombok úsznak közelebb. Jobbra-balra, föl-le iszkolok. A nünükék hátát horzsolom, a birkák gyapjába gabalyodom. És mint ha csont törik, megterem egyszeriben a kakas. Az ég mohón fölszipkázza önmagát.

Dr. Lisztóczy László

„Szövetségben a fákkal”

Bevezetés magyar költők fákról és erdőkről írt verseihez

Nemrég tettem közzé magyar költők madarokról szóló verseinek válogatott gyűjteményét *Most szólj, rigó!* címen. Megjelenését követően barátaim és ismerőseim közül többen is szóvá tették, hogy a madár és a fa szorosan összetartozik, egyik sincs a másik nélkül. Ezt jelzi a szép májusi ünnep, a madarak és fák napja is. És ezt szemléltettem én is, amikor a madaras könyv mottójául Horváth Imre *Fák és madarak* című négy sorosát választottam:

*Fa nélkül egy fillért sem ér a táj.
S üres a fa, ha nincs rajta madár.
Én azt hiszem, nem kelne föl a Nap,
ha nem volnának fák és madarak.*

A fákról szóló verseket is össze kellene tehát gyűjteni, helyét a könyvespolcon a madaras könyv mellett jelölve ki.

Meggyőzően hangzottak az érvek, engem azonban megfontolásra intett, hogy 1993-ban *Az erdő poézise* címen már megjelent egy szép, átfogó igényű és színvonalas antológia erről a témakörrel dr. Majer Antal erdészprofesszor szerkesztésében, a budapesti Magvető Könyvkiadó emblémájával. Néhány hétig tartó tájékozódás és töprengés után mégis hozzákezdtem az intenzív gyűjtéshez azzal az elhatározással és reménnyel, hogy olyan versekből szerkesztek új válogatást, amelyben az említett kötet egyetlen darabja sem szerepel.

Reményemben nem is csalatkoztam: kutatómunkám során hatalmas, szinte áttekinthetetlenül gazdag verstömegre bukkantam, melynek csak a töredéke közismert. A magyar líratörténet egyik legnépszerűbb témakörével szembesülhettem. Majdnem minden költőnk előszeretettel és kimeríthetetlen változatossággal énekelte meg, emelte jelképrendszerébe, avatta az életút önismereti jelképévé, erkölcsi mintává és mércévé a fát. Él úgy, mint a fák, melyek csak adnak és cserébe mit se várnak; forrj össze fölnevelő és megtartó közösséggel úgy, mint a fák az erdő növény- és állatvilágával: ezek az üzenetek is föl-fölbukkannak a témakörhöz kapcsolódó magyar költészetben. Légy erős és rendíthetetlen; ereszd mélyre a gyökereidet és törj a magasba; állj szilárdan a legzordabb körülmények között is azon a helyen, ahová a sorsod rendelt! Kövesd a fák egyszerűségét, türelmét, alkalmazkodóképességét, kitartását, hűségét; maradj talpon, őrizd meg méltóságodat a halál közeledtén is! Légy

hasznára a világnak Te is, mint a fák, melyek csodás bolygónk nélkülözhetetlen tüdejűl szolgálnak és a szépségét, gyümölcseikkel pedig az étrendünket is gazdagítják.

Aki a halála előtt ültetett egy fát, már nem élt hiába – biztat és vigasztal egy afrikai közmondás. A világhírű XIX. századi francia író, George Sand halálos ágyán ezt a mondatot suttogta utolsó intelméül: Ne bántsátok a lombokat!

Az *erdő poézise* című kötetre is emlékezve, szeretnék az itt közlőtekből néhány figyelemre méltó költői teljesítményt név és cím szerint megemlíteni.

A témakör története a magyar műköltészet kezdetéig, a reneszánsz és a humanizmus korszakáig nyúlik vissza: a latinul alkotó, európai rangú Janus Pannonius és a magyar nyelvű egyéni líra megteremtője, Balassi Bálint egyaránt három verssel szerepel a kötetben.

A magyar barokk legkiválóbb költőjétől, Zrínyi Miklóstól az *Idilium* című költemény önmagában is kerek első részét illesztettem a gyűjteménybe. Lírai hőse „egy megbúsult vadász” – maga a költő –, aki „kikelet idején” könnyű nyíllal a kezében „egy sebes szarvasgémnek” a nyomát keresi a Dráva erdejében, „sokat, de hiában”. Fáradtságát egy dőlt jegenyefán „elülve mulatá”, miközben Viola kegyetlenségéről „panaszolódik”. A barokkosan hömpölygő, véget érni nem akaró panaszáradatban is föl-fölbukkan az erdő motívumvilága, néhány gyönyörű és szemléletes hasonlatban is.

A hazai felvilágosodás kiváló költője, a debreceni Fazekas Mihály a kötetben közzétett versének a címében azt a kérdést teszi föl, hogy *Ki a boldog?* A kérdésre az indító strófában így válaszol:

*Boldog, ki fákat ültet, olt
Ifjú legény korában,
Osztán azokra gondja volt,
Hogy nőjjenek bujábban,
Hernyó, bogár ne bántsa,
Nyúl, kecske meg ne hántsa.*

A majdnem teljesen elfelejtett, rokonszenves és érdemdús költő, Bezerédj Amália *Honi fák* címmel négysoros versekben készített leltárt a hazánkban honos fafajtákról. A felsorolásból az akác hiányzik, mert azt Magyarországon csak a XVIII. században kezdték telepíteni a futóhomok megkötésére. Idővel az akác a magyar költők egyik legkedveltebb fája lett, Petőfi is megénekelte, sőt az akácfa az akácmézzel együtt ma már a hungarikumok számát gyarapítja.

Tompai Mihály, Kerényi Frigyes és Petőfi Sándor 1845 áprilisában Eperjesen költői versenyt rendezett. Egy erdei lakot választottak ki a megörökítés tárgyául. Tompai és Petőfi versét dr. Majer Antal már közölte, Kerényi Frigyesé pedig itt föllapozható.

Ültess fát! – szólított föl Jókai Mór egyikében azoknak a ritka pillanatoknak, amikor költőként vett tollat a kezébe. Benedek Elek talán a fákról és az erdőkről írt verseivel nevelte a leghatékonyabban természetszeretetre gyermek olvasóit: *Szeresd a fát* – intette őket egyik szép versének a címében és refrénjében.

Magával ragadóak Ady Endre szimbólumai az erdőről, főként azok a szorongó látomásai, amelyeket az őszi erdőről alkotott. A magyar sorsot, a saját sorsát is a fa jelképével szemléltette. Dénes Zsófia *A hosszú hársfa-sor* című Ady-vers egyik sorát idézi annak a könyvének a címében, mely legendaoszlato emlékeztetéseket és dokumentumokat közöl a költő nagyváradi életéről: *Akkor a hársak épp szerettek*.

Egyetlenegy műfordítás is gazdagítja a válogatást, *A kilenc csodaszarvas* című román kolinda műfordítása, mely Bartók Bélától származik. A zeneszerzőt az általa gyűjtött és szerves egésszé formált mű annyira megbűvölte, hogy fölszabadította költői vénáját is: az átültetés csak szellemében és formájában szöveghű. Pap Gábor „költői átdolgozás”-nak nevezte, s szemléltette is az eredeti román szöveggel és Lükő Gábor szó szerinti fordításával. Ez a kolinda ösztönözte Bartókot a *Cantata profana*. *A kilenc csodaszarvas* című kórusmű megkomponálására. Továbbá ez – és természetesen Bartók zenéje – ihlette Juhász Ferencet *A szarvassá változott fiú kiáltozása a titkok kapujából* című remekének a megírására.

A fordítás és a két említett alkotás a román népének a magyar kultúra szerves alkotórészévé avatta, híven szolgálva a néptestvériség bartóki eszméjét.

A kötetben Áprily Lajos kis kötetnyi verssel szerepel, de a közölteknél is többet írt: számára a természet nem valami külső kellék volt, hanem életelem. A természettel való szenvedélyes és bensőséges, sűrű tartó azonosulásáról vall például az egyik legszebb és legmeghatóbb versében, a *Védekezés* címűben:

*Próbálgatom, tanulgatom,
hogy ne szeresselek nagyon.*

*Félelmesek a viharok,
s én romló törzsű fa vagyok.*

*S minden nagy érzés új gyökér,
mely földbe köt, ha mélyet ér.*

*Magam hullásra készítem,
gyökereimet gyengítem:*

*Ha a viharban dőlni kell,
fogódzás nélkül dőljek el.*

Áprily esetében különös gondot jelentett a szelektálás. Némi töprengés után előszeretettel adtam útlevelet elsősorban azoknak a verseinek, amelyek a címükben is megnevezik a fát vagy az erdőt.

Reményik Sándor Erdély Trianon utáni sorsát is megénekelte a fákról szőtt szimbólumaiban. Tompa László büszke és dacos székely öntudatához választott és teremtetett pártfogót a fák birodalmában. Idevágó verseivel maradéktalanul illusztrálni lehet Sík Sándor költői világképét, keresztény hitét és humanizmusát. A felvidéki Győry Dezső és a délvidéki Szenteleky Kornél – a többségi cenzúrát is megtévesztendő – egyaránt fa- és erdő-szimbólummal fejezte ki a Trianon okozta fájdalmat és a nemzeti egység megőrzésének a vágyát. Sok fafajtat énekelt meg Szabó Lőrinc, és formált az emberlét színes szimbólumává remek fantáziával. Okkal kelhetnek meglepetést a prózaíróként ismert és népszerű Márai Sándor filozófiai mélységekbe hatoló, lét és nemlét titkaira választ kereső, elgondolkoztató és szívdobogtató vallomásai.

Erdélyi József, Sinka István és Illyés Gyula – híven népi származásukhoz és plebejus elkötelezettségükhöz – mindenekelőtt a saját egyszerű és természetes hétköznapi világukat, sorstársukat és szövetségesüket keresték a fában és az erdőkben.

Hármuk közül Erdélyi József írta a legtöbb verset a témakörről, a legtöbb fafajtat is ő örökítette meg. A témakörhöz kapcsolható verseinek a száma megközelíti a százat. Természetközelségének és buja, fejlett természetérzékének köszönhető, hogy idevágó verseinek a színvonala az életmű átlagos színvonala fölé emelkedik. Ez a szelektálást is nehezítette. Kiválasztott verseit keletkezésük időrendjében illesztettem egymás mellé, illusztrálva azt is, hogy a témakör végigkíséri egész alkotói pályáját. Egy-egy fafajtat többször, olykor ötször-hatszor is megénekelte. Kedvencei közé tartozott például a nyárfa, amely pályája egymást követő korszakaiban újra és újra fölbukkant. Közülük a legszebbet, az 1942-ben keletkezett *Nyárfák* címűt itt is idézem teljes terjedelmében:

*Kísérnek a nyárfák
életemen végig;
lábujjhegyre állnak,
felérnek az égig;
akármerre járok,
látanak, utolérnek;
fölem magasodnak,
dorgálnak, ítélnek;
a szívembe látnak,
a lelkembe néznek,
álmaimat őrző
óriás vitézek...*

*Kísérnek a nyárfák
valamerre járok,
bekerítik értem
az egész világot;
tőlük, amíg élek
nem lehet elválnom,
sírom felett állva,
győznek a halálon...*

Erdélyi Józseféhez hasonló okokból tüntettem föl időrendben a keletkezési adatokat Sinka István verseiben, ezáltal a történelmi változások iránya és jellege is követhetővé válik.

Igen gyakran személyesítette meg a fát a debreceni Gulyás Pál, aki magányélményét, predesztinálnak ítélte, szomorú sorsát is életre keltette a fák birodalmában.

A *kilenc csodaszarvas*éhoz hasonló dilemma elé állított *Az erdő fohásza* címen ismert, széles e hazában számos helyen – például erdei turistaösvények mellett, vadász- és turistaházakban, erdészeti irodákban és másutt – olvasható, műköltői eredetre valló, szép szöveg is. A legutóbbi időkig nem tudtuk, hogy a megindító fohásznak ki a szerzője. Az irodalomtörténet-írás sem tartotta számon, annak ellenére, hogy bizonyára az egyik legelterjedtebb és legismertebb magyar versről van szó.

A verset Fekete István *Az erdő ébredése* című lírai elbeszélésével együtt 1948. február 24-én 17.45 és 18.00 óra között olvasták fel a Magyar Rádió Budapest I. adójának *Az erdő hangja* című műsorában. A kutatók a Magyar Rádió archívumában bukkantak rá az írógéppel rögzített szövegre, amely hosszú ideig nem került nyomdába. Ehhez nagymértékben járult hozzá Fekete István üldöztetése, elhallgattatása a sztálinista diktatúra hazai évtizedeiben.

Az alkotás először Fekete István *Az erdő ébredése* című, 2008-ban Szegeden közzétett könyvében látott napvilágot *Az erdő sóhaja* címen, 1948-as keletkezési évszámmal és nem versszerű sortagolással. A kötetet Sánta Gábor, a Fekete István-életmű kiváló kutatója és Horváth József, az író műveinek a bibliográfusa szerkesztette. Kevéssel ezt követően került felszínre, hogy a szöveg hasonlít Hannes Tuch német erdész *Bitte des Waldes (Az erdő kérése)* című, 1927-ben megjelent versére. A jelek szerint Fekete István ismerte és magyarra ültette, de a szöveg az ő változatában inkább átköltésnek nevezhető, mintsem műfordításnak. A műfordítás eleve nem tartozott alkotói tevékenységéhez, egyetlen más műfordítását sem ismerjük. Várnai Judit Szilvia *Fekete István és Az erdő fohásza. Egy átköltés tanulságai* című tanulmányában úgy vélekedett, hogy Hannes Tuch versének a magyarítását az író nem is műfordítói, hanem alkotói feladatnak tekintette, a szövegűsége alig ügylet. Ezt az a tény önmagában is szemlélteti, hogy az eredeti szövegnek csupán a

felét ültette át: a rövidítés, a tömörítés növeli a mű esztétikai-poétikai értékét, fokozza katartikus hatását. A vers igen közel áll Fekete István világképéhez és alkotói gyakorlatához. „Az, amit műveivel kapcsolatosan a vele foglalkozó szakirodalom tündéri realizmusnak nevez – fejtegeti Várnai Judit Szilvia –, vagyis a valóság, a természet lírai, ösztönösen panteista megjelenítése, ebben a versszövegben is tetten érhető. Nem véletlen, hogy épp ezt a szöveget ültette át: az erdőt ember által érthető módon megszólaltatni nagyon is Fekete Istvánra vall.” A tanulmány írója Faludy György Villon-átköltéseire hivatkozik, amikor Fekete István művének az autonóm jellemzőit és értékeit taglalja. Én pedig két Ady-versre, a *Sappho szerelmes énekére* és a *Paul Verlaine álmára* utalok, amelyeket a címben megnevezett szerzők egy-egy verse ihletett, de a költő nem ok nélkül sorolta a saját versei közé.

Horváth József *Fekete István bibliográfia* című, úgyszintén Szegeden 2008-ban megjelent könyvében is az író alkotásának tekinti a művet. Ezt fogadom el én is: a szöveget eredeti címén és eredeti szövege szerint, de versszerű sortagolással illeszttem Fekete István alkotásai közé. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a két vers vitathatatlan hasonlósága a véletlen műve is lehet: az erdőhöz kapcsolódó irodalmi és irodalmon kívüli konvenciók diktálhatták. Hannes Tuch nevét Fekete István egyetlen írásában sem említette meg.)

József Attila egyik itt közölt versében munkásmozgalmi jelszóval találkozhatunk: *Dönts a tőkét, ne siránozz* – buzdított 1931-ben megjelent és betiltott versgyűjteményében, a kötet címben a *Favágó* egyik sorát idézve. Az is köztudott, hogy mi lett az út vége, milyen tragikus sors várt rá. Erről is sokat elmond a kötet egyik legszebb verse, az 1936 novemberében, a költő halála előtt egy esztendővel keletkezett *Kirakják a fát*:

*A pályaudvar hídja még remeg,
de már a kényes őszi dél dorombol
és kiszáradt hasábfák döngenek,
amint dobálják őket a vagonból.*

*Ha fordul is egy, a lehullt halom
néma... Mi bánt? Ugy érzem, mintha félnék,
menekülnék, hasáb a vállamon.
A kisgyerek, ki voltam, mégis él még.*

*A kis kölyök, ki voltam, ma is él
s a felnőttet a bánat fojtogatja;
de nem könnyezik, egy dalt zöngicsél
s ügyel, hogy el ne szálljon a kalapja.*

*Töletek féltem, kemény emberek,
ti fadobálók, akiket csodáltam?
Most mint lopott fát, viszlek titeket
ez otthontalan, csupa-csősz világban.*

Nagy szerelmese volt a fáknek a kitűnő nagyváradi költő és újságíró, az epigrammatikus tömörségű versek mesteri művelője, Horváth Imre. Kántor Lajos érdekes és tanulságos szóstatistikát készített *Hősök hitével* című kötetéről, melyből kiderül, hogy „a fa 61-szer (ebből 20 versben középpontba állítva), az ág 26-szor, a levél 25-ször, a lomb 15-ször, a virág 13-szor fordul elő, amihez még hozzá kellene adnunk a törzs, gally, gyökér, erdő, rengeteg szavak előfordulásait, a fa- és virágneveket, nem is beszélve a fű ugyancsak szembetűnő megterheléséről. E statisztikai számok viszonylagos nagyságáról akkor alkothatunk képet magunknak, ha figyelembe vesszük a versek rövidségét, vagyis az egy versre jutó szavak átlagát.” Szenvedélyes tisztaság- és igazságvágy rejlik ebben a természetimádatban – vonja le a következtetést Kántor Lajos. Horváth Imre költészetének a panteizmusát nem a csalódás és nem a menekülésvágy táplálta. Verseiben nemcsak absztrakt értelme van az ilyen részleteknek: „Fához érni ujjheggyel sem merek. / Füre lépni álmomban sem bírok“ (*Fűért, fáért*). Ő nem az idillt kereste, nem teremtett magának egy hermetikusan elzárt, idillikus világot: a természet jelenségeiben és törvényeiben is az embert, az emberit ismerte föl. Egy virágos almafa alatt állva – fejtegeti Kántor Lajos –, tavalyi levelet pillantva meg, egy megölt madár vagy villámsújtotta fiatal fa láttán el-eltöprengett az emberlét értelmén és mulandóságán is.

Panteista természetszemléletének a középpontjába a fákat állította. Önfeledten gyönyörködött például a *Jegenyék énekében*:

*Ily dal nem fakad soha ember száján.
Ily dalt a tűnő hattyúk sem dalolnak.
Csak ők tudják, a fák, kik örök-árván
tárják ki néha szívüket a holdnak.
Figyelj, figyelj a jegenyék dalára,
mert titkok titkát fejtik meg előtted
e fák – kik állnak, mint fekete fáklya –,
kik évezredes temetőkön nőttek...*

A fákkal testvéri viszonyt ápolt, autonóm, sajátos értékeket teremtő létezőknek tekintette, *A fák is költők* című versében pedig alkotótársává fogadta őket:

*A zengő nyárfák, hárfahangú hársak:
ők is költők, a fák is — költőtársak.*

*Virrasztanak és vigyáznak az éjben.
Vigasztalan virrasztanak — sötétben.*

*Sorsuk költősors. Hangjuk költő-ének.
Figyelj: most is mély verseket zenélnek.*

*Versük tele van új hanggal, új színnel...
A nyárfa hangja a hárséra rímel,*

*mikor a szél tavasszal összefonja.
Figyelj, mit súg a sötét ciprus lombja?*

*Versbe kezd — s elakad a ciprus-ág:
nem találja a remény ritmusát.*

Horváth Imre verseit is keletkezésük feltételezett időrendjében – és korántsem a teljesség igényével – illesztettem a kötetbe. Az összeállításban így is ő szerepel a legtöbb verssel, terjedelemben pedig csak Erdélyi József múlja felül.

Egyszeri és megismételhetetlen kettősséggel szembesülhetünk Dsida Jenőnek a természethez, így a fákhöz és az erdőkhöz fűződő viszonyában. Kevés olyan örömtudó, napragyogású, a létezés iránti csodálattal és szeretettel annyira áthatott költői életművet ismerünk, amilyen az övé. Assisi Szent Ferenc-i megragadottságát személyes tragédiája magyarázza: veleszületett, súlyos, akkor még gyógyíthatatlan szívbetegségben szenvedett. Orvosai se hitegették, maga is tudta, hogy fiatalon fog meghalni. Sorsa kényszeréből hamar megtalálta és szívközelből megismerte – Hans Castorp szavait idézve *A varázshegy* című Thomas Mann-regényből – az élethez vezető „zseniális utat”, a halált. Fenyegető közelsége mitikus méretűvé fokozta életszeretetét és életintenzitását, észrevette és fölragyogtatta a hétköznapiak legparányibb és legtünékenyebb szépségeit is. Csoóri Sándor „az öt érzék költője”-nek nevezte, akinek az egész mindenség felé kinyújtott és szélesre tárt karjában egyesült az első és az utolsó ölelés gesztusa. Érzés- és gondolatvilágának ez a felfokozottsága, ez a kivételes izzású átélőképesség az egyik legfőbb titka Dsidának, ebből származnak költészetének a legvonzóbb értékei is.

A görög pásztori műzsát idéző, a keresztény kultúra motívumkincsével, reneszánsz derűvel átszőtt, mesés univerzumot formált vágyaiból, ahol az emberi teljesség, a boldogság nem kényszerül önfeladásra és kicsinyes megalkuvásokra.

Tökéletes harmóniába olvasztotta szépségeszményét és haláltudatát. Széppé varázsolta az elmúlást is, hogy könnyebben tudjon szembenézni vele. Költészetének az egyik legfeltűnőbb sajátossága a halál megszelídítése, a halál-eufemizmusok kifogyhatatlan gazdagsága és változatossága. A halállal olykor a lehető legidillikusabb körülmények és díszletek között, az erdélyi hegyek és erdők misztikus világában, a szerelmi mámor önfeledt pillanataiban találkozott. Ezt illusztrálja például *Szőkevények a fák közt* című „révedező utópia”-ja, melyben az elképzelhető legszebb halálnemet álmodja meg magának:

*Úgy-e, kedveském itt maradunk e tájon, e zöldben,
e fák közt, lepkevirág közt, lombkoronák közt,
itt érik lassudan őszre nyarunk.*

Nem megyünk vissza.

Itt maradunk.

*Itt maradunk és jók maradunk, remete férfi és
remeta nője, szentek, az egymás két szeretője.*

*Lengeteg édes hangulatokkal járjuk az ordas
rengeteget és csiklandó fura fordulatokkal
fogok regélni rengeteget. Mialatt odafent
sugaras pihenésbe borul össze az őslombok
pihegése s arcodon árnyuk zöld színe reszket,
kéklő szemedet karikára mereszted.*

Festeni is fogok. Csodaszép lesz!

*Mindenegyes képem csodakép lesz. Ha lehullott
lepled a part porában s cuppan alattad a kék
aranyos tó, angyalt pingálok, mint a régi
Giotto,*

tested mását a lelkem sugarában.

*Kampós bottal, egyszerű pásztor, mászom a csúcsot
s napkihunyáskor – távoli hívásodra feleletül –
megnyúlt árnyam a völgybe vetül.*

*Gondtalan évek. Mintha hajamba tűznél valami
súlyos fényező virágot, úgy érzem az égen
a holdvilágot.*

*Pislogó piros rőzsetűznél, végtelen erdőn, halk
dalok közt, lassan lépkedő angyalok közt
símulok hozzád a lágy mohára... Zsongó gallyak
közt, angyalok közt
készülünk a kedves halálra.*

Így dúdoló az utcán című költeményében is az erdő békés, nyugtató és feledtető birodalmába menekül a modern civilizáció, a nagyvárosi élet sivár és nyomasztó közegéből. Ott még a halál is tapintatos és gyöngéd hozzá, a természet szépsége, örökös körforgása, folytonos újjászületése enyhíti a gyászt is.

Máskor a világ eredendő abszurditása, az elidegenedés élménye, a lelke mélyén szünet nélkül ott munkáló létszorongás adott tollat a kezébe. *Jegenyék* című versében drámai erővel örököltette meg olthatatlan szeretetvágát, szemléltette az ember és ember közötti mérhetetlen és leküzdhetetlen távolságot:

*Figyelted-e
szélben a fákat?
A két jegenyét
nézd csak a kert
közepén, ama két
nyúlánk jegenyét.*

*Zümmög a távol
torka, süvölt
az ősz szele,
borzong a föld
s a két sudár fa
bólogat és leng.*

*Jobbra az egyik,
jobbra a másik,
balra az egyik,
balra a másik;
egyforma ütemre
ringanak ők.*

*A légben, a szélben,
fent, odafent
egyszerre tagadnak
s intnek igent
és – jaj, sose tudnak
összeborulni...*

Az övéhez hasonló nyugtalansággal és szorongással fejezte ki az elidegenedés élményét Tóth Árpád is *Lélektől lélekig* című versében.

Radnóti Miklós itt közzétett költeményeiben az a folyamat is tetten érhető, hogy idillikus természetszemléletét az idő előrehaladtával – Abdához közeledve – miként hatotta át egyre megrendítőbben a tragikum élménye. Weöres Sándor fákról és erdőtől írt művei is párját ritkító formaérzékről, játékosságról tanúskodnak. Pilinszky János a fa szimbolikus jelentését mindenki másnál bátrabban és leleményesebben emelte imaginárius szférákba. Kányádi Sándor az idézett témakörben is a fában és erdőkben oly gazdag tájhaza, Erdély iránt táplált szeretetéről és hűségéről vallott mindenekfölött. Utassy József szépség- és értelemkereső, falusi-népi gyökerekből táplálkozó modern nyugtalanságát is költészetté formálta a témakört idéző verseiben.

Külön méltatást igényel Nemes Nagy Ágnes és a fák viszonya. Ő a mai ember alapvető, szorongató élményének tekintette az elidegenedést, az elszakadást a természettől. Ebből fakadóan jelentős mozzanata költészetének a rendteremtés, a szétesett darabok újraegyesítésére irányuló vágy és szándék. Egyik interjújában így fogalmazott a tárgyi világhoz való kötődéséről: „A vers alapja az érzés, az indulat. Verseimben érzelemmel telített tárgyak mozognak. Szeretem a valóság anyagát. De a tárgyi valóság számomra mindig csak kiindulópont valami távolabbi felé. Azt hiszem, verseim megközelítésének is ez lehet a módja: kiindulni a valóság felidézett képeiből, az érzelmi állapotból, amit kifejeznek.”

Ilyen fontos és folyamatos kiindulópont lírájában a fa is, már a korai évektől kezdve. Számos verscímében is sűrűn szerepel a fa, egy-egy fafajta vagy az erdő neve (*Akácfa, Diófa, Ecetfa, Éjszakai tölgyfa, Fák, Falevélszáraz, Fenyő, Fügefák, Gesztenyefalevél, Nyíló gesztenye, Rózsafa, Szikvoja-erdő, Tölgy, Vörösfenyő, páfrány, szúnyog*). Egyetlen regénye is *Az öt fenyő* címet viseli. Kötetcímek is jelzik a fákkal való szoros kapcsolatát: 1987-ben *Látkép, gesztenyefával* címen esszékötetet, ugyanebben az évben *Felicián vagy A tölgyfák tánca* címen „nemzetközi képeskönyve”, 1988-ban *Szőke bikkfák* címen verselemzés-gyűjteménye látott napvilágot. 1979-ben – már halála után – *Éjszakai tölgyfa*, 2004-ben *Egy ezüstnyárfát adj nekem* címen jelentek meg válogatott versei.

A famotívum sokféle formában és jelentésben fordul elő életművében. Kiváltképpen tanulságos futó pillantást vetnünk *Fák* című költeményére:

*Tanulni kell. A téli fákat.
Ahogyan talpig zúzmarások.
Mozdíthatatlan függönyök.*

*Meg kell tanulni azt a sávot,
hol a kristály már füstölög,
és ködbe úszik át a fa,
akár a test emlékezetbe.*

*És a folyót a fák mögött,
vadkacsa néma szárnyait,
s a vakfehér, kék éjszakát,
amelyben csuklyás tárgyak állnak,
meg kell tanulni itt a fák
kimondhatatlan tetteit.*

A vers kivételes súlyát és jelentőségét szemlélteti, hogy az 1995-ben megjelent – hajdanvolt férje, Lengyel Balázs által szerkesztett – gyűjteményes kötetének az élén áll egymagában, az első ciklust megelőzve. Felszólításából – „tanulni kell” – kissejlik, hogy bizonyos szinten számunkra is elérhető a megjelölt tudás, ám – derül ki a folytatásból – megszerzése a legkevésbé sem könnyű. A sorok mégis azt sejtetik, hogy a megfejtésre váró titok a mi valóságunkban rejlik, fölfedhetjük némely elemeit. A fák tehát a versben – és általában Nemes Nagy Ágnes költészetében – közvetítőszerepet töltenek be, kapcsolódási pontként, átjáróként is szolgálnak az immanens és az általunk közvetlenül nem észlelt, feltáratlan világ között.

A verset – mely a *Napforduló* című kötetben jelent meg 1967-ben – 1979-ben *Tanulni kell* címen átírta, és a New York-i Hétvégi Magyar Iskolának ajánlotta, annak húszéves jubileuma alkalmából. Címe és ajánlása ismételten s a korábbinál is nagyobb és evidensebb hangsúllyal erősíti meg az eredeti mű üzenetét: a természetben uralkodó rend és tökéletesség megtanulható és megtanulandó mérce és példa az ember számára, lét és nemlét legmélyebb, legfőbb titkaira nyújt kozmikus teljességű és érvényű magyarázatot.

A *Fák* indítja és a *Tanulni kell* zárja, foglalja méltó keretbe a költőnő kötetünkben föllapozható, rendkívül érdekes és értékes, olykor szédítő mélységekbe alámerülő versciklusát.

Hegyek, fák, füvek címmel a tragikus sorsú erdélyi Szilágyi Domokos írta a kötet egyik legszebb és legmegrázóbb versét.

Meg-megszólal az összeállításban az önző, felelőtlen, világméretű és beláthatatlan következményekkel járó erdőirtás miatt érzett aggodalom hangja is, a legszebben, a legmegrendítőbben és a legfájdalmasabban Oravecz Imre *Az erdő óhajta*s című alkotásában.

Előszeretettel válogattam a kötetbe azokat a költőket, akik szülőföldem, mindekelőtt Gyöngyös és Eger irodalmi hagyományait is gazdagítják. Csinos névsor kerekedik ki belőlük: Balassi Bálint, Vachott Sándor, Bajza József, Zalár József, Utas Zsigmond, Mindszenty Gedeon, Gárdonyi Géza, Apor Elemér, Kálnoky László, Fülöp Lajos, Utassy József és Oravecz Imre.

Befejezésül a közelmúltban elhunyt csángó költő, Tamás Menyhért nevét idézem, aki 1974-ben *Szövetségben a fákkal* című versgyűjteményével kezdte pályáját. A kötet cím az ő emléke előtt tiszteleg.

Segítette a gyűjtést, hogy irodalomtörténeti pályámon két előzménye is van ennek az antológiának. Az egyik a *Hegyek, fák, füvek* című kötet, mely erdélyi magyar költők természetéről írt verseit tartalmazza, s a sepsiszentgyörgyi Castrum és a gyöngyösi Pallas Könyvkiadó emblémájával jelent meg 1998-ban. A másik a Mátráról szóló verseket közreadó *Hegyhimnusz*, melyet Fülöp Lajossal együtt szerkesztettünk, és a gyöngyösi Vachott Sándor Városi Könyvtár gondozásában látott napvilágot 2014-ben. Ezeknek is köszönhető, hogy dr. Majer Antal gyűjteményét számos határon túli – és elsősorban erdélyi – magyar költő versével gazdagítottam. Szívügyem volt az is, hogy „szülőhegyem”, a Mátra rangjához és népszerűségéhez méltó figyelemben részesüljön.

Az a tervem maradéktalanul valóra vált, hogy olyan kötetet szerkesszek, amelyben *Az erdő poézise* című válogatás egyetlen verse se köszön vissza. A két antológia egymást kiegészítve minden bizonnyal föltárja a fáról és az erdőről szóló versek legjavát, és segítheti azoknak a munkáját, akik érdeklődnek a témakör iránt vagy új gyűjtemény összeállítására vállalkoznak.

Olvasóinak pedig művészi élményt nyújt és természetszeretetüket gazdagítja.

Bemutatjuk a salgótarjáni Balassi Bálint Asztaltársaságot

A Balassi Bálint Asztaltársaság 1988-ban, tíz – húszas éveiben járó – irodalmi tevékenységet folytató alapítóval jött létre a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtárban. Már az elindulása pillanatában – 1989 januárjában – társzművészek képviselői is csatlakoztak hozzájuk. Az ekkor kialakult sokszínűség az elmúlt 37 év során megmaradt. Tagsága ugyan számos változáson ment át, de rendületlenül közösséget alkot. Jelenleg harminc fővel működik. Az alapítók közül még három személy vesz részt aktívan a közös tevékenységekben. 1997-től Orbán György János képzőművész az egyesület elnöke.

Ez a válogatás ízelítőt szolgáltat a tollforgatók, a képző- és fotóművészek munkásságából, de nem terjed ki a társaság teljes körére. Például a festészetet művelők, valamint mindazon alkotók munkáit nélkülöztük az összeállítás során, akiknél a szín fontos szerepet tölt be a vizuális megjelenítésnél.

Az *Agria* szerkesztői örömmel adnak helyet az asztaltársaság alkotásainak.

Zsibói Gergely

Ár-érték arány

(Handó Péternek)

Ketten ültek a kiskocsmá gyalulatlan faasztalánál, ahol Neves Költő rendszeresen fogadó órát tartott fiatalabb pályatársainak egy kis díjazás ellenében. Jelenleg egy kevésbé fiatal, úgy ránézésre negyvenes, jól öltözött pályakezdőnek magyarázta a költészet mesterfogásait. Neves Költőnek egy kissé piszkos volt az inggallérja, kikönyökölt a pulóvere, sőt, a zokniján is volt egy lyuk, de azt – hál' Istennek – takarta a cipő. Szóval, látszott rajta, hogy a költészet – habár hírnevet kétségkívül osztogat az arra érdemesnek – jobb ruházkodásra alig-alig teremt lehetőséget. Legalább fél órája magyarázott

már olyan evidenciákat Pályakezdő Költőnek, hogy kéziratot csak gépelve..., hogy kerülendő az elkoptatott rímek..., meg egyáltalán: rímet csak akkor, ha muszáj, meg ne az vezesse a poétát, hanem...

Társa figyelme el-elkalandozott, látszott, hogy nehezen tűri a kritikát, meg aztán ő úgy ült ide, ehhez az asztalhoz, hogy őt itt ma felfedezik, ha már időt

szakított néhány versenytárgyalás között arra, hogy verseket írjon. Pláne, hogy ideüljön. Az ő szakmájában – ugyebár – az idő pénz! Neves Költő éppen a síkváltások fontosságát taglalta a költészetben, amikor – meglehetősen udvariatlanul – félbeszakította:

– Nem írna verseket a nevemben? – Neves Költő még az előző gondolatmenetében volt elmerülve, ezért némileg ködös tekintettel szakította félbe azt:

– Hogy mit szeretne?

– Hát, hogy írjon verseket a nevemben!

– Nem egészen értem... Hogy én írjak verseket az ön neve alatt?

– Hát, ha ezt így hívják, akkor igen, írjon verseket a nevem alatt. – És amikor látta Neves Költő egyre nagyobb zavarát, még hozzátette: – Megfizetném, természetesen.

– Azt azért mégsem... – hebegte zavartan Neves Költő, míg lehúzkodta csuklóján pulcsijának kirojtosodott kezelőjét. – Habár... – nézett végig elhasznált magán: – nem is tudom..., esetleg...

Látva az elbizonytalanodást, Pályakezdő nyomatékosított:

– Jól megfizetném.

És ez láthatóan hatást tett Neves Költőre, mert egy-két krákogás kíséretében visszakérdezett:

– És mondja csak, hogy képzelem?

– Mármint ezt a nevem alatt dolgot? Hát úgy, hogy maga megírja a verseket, én meg elküldöm a...

Hogy is hívják ezeket...?

– Folyóiratoknak – segített Neves Költő.

– Ja, ezeknek a folyóiratoknak. Ott kinyomtatják, aztán amit adnak érte, azt átutalom magának.

– Már a honoráriumra gondol?

– Hogy mire? Igen, igen a honoráriumra gondolok, természetesen.

– Na, de barátom, a lapok alig fizetnek a versekért...

– Tényleg? Én azt hittem...

De amint végigsiklott Neves Költő nyúzott pulóverén a tekintete, valószínűleg megértette a fontosabb összefüggéseket a versek ár-érték arányáról. De akkor hogyan? A labda immár Neves Költő térfelén pattogott.

– Javaslom, szerződünk darabárra.

– Jó, az jó lesz. Adok, mondjuk versenként egy ezrest!

– Annál még a lapok is jobban fizetnek! – méltatlankodott Neves Költő.

– Akkor legyen mondjuk tízezer? – bizonytalanzkodott Pályakezdő.

Ezt látva Neves Költő kétségkívül kezdett visszaélni a másik tájékoztatatlanságával, amikor ingatni kezdte a fejét.

- Ötvenezzer...?
- Na, az azért egy kicsit sok... Legyen úgy félúton...
- Huszonötezer? Hát, az sem kevés... Na, de – kapott saját gondolatán Pályakezdő: – az se mindegy, milyen hosszú, nem?
- Ugyan kérem, a verset nem lehet méterben mérni. Nézze Pilinszky Négy sorát vagy Weöres Sándort...
- Őket ugyan nem ismerem, de a mi szakmánkban Krivánszky bácsi mindig azt mondja...
- Jó, jó, ez nem tartozik ide...
- És mi lenne, ha en gros-ban fizetném? – de ezt ezúttal Neves Költő nem értette...
- Hát nagyker áron, kérem. Vegyük például, hogy ír nekem két verset. Oké, kipengetem az ötvenezret, de ha ír mondjuk tízet; negyed millát kicsengetni, azért az nem kevés... meg aztán magának is könnyebb, ha nem tízszer kell nekiülnön, hanem egy svungra megcsinálja, há' nem? –
Neves Költő elmerengett:
- Vagyis ciklusokban gondolkodjunk?
- Hát felőlem cicusokról is írhat, ha akar..., ilyen szerelmesekre gondol, igaz? Mindegy, csak jó legyen. Meg főleg elég hosszú... – mert úgy látszik, ehhez az iménti gondolatmenethez megrögzötten ragaszkodott.
- Volna itt még egy probléma – jelezte Neves Költő, de a másik nagyvonalúan leintette:
- Megoldjuk! – fölényeskedett, mert úgy érezte, a legnehezebbjén, az anyagiakon már szerencsésen túljutottak.
- A stílus kérdése...
- Pályakezdőt kezdte most már idegesíteni ez a sok idegen, nagyképű kifejezés, ezért csak legyintett:
- Hát, oldja meg, azért költő, nem?
- Jó, jó, csak arra gondoltam, hogy az én költői stílusomat eléggé ismerik, s azt fogják mondani, hogy ön epigon... – Pályakezdő idegesen pislogni kezdett (mipigon?) – meg aztán lehet, hogy el sem fogadják a szerkesztők a verseket, mert azt mondják, hogy ezt így már én megfogalmaztam máshol, ugyanis egy költő stílusa...
- Jól van, ne kezdjen papolni, mit javasol?
- Esetleg írhatnék rosszabb verseket...
- Rosszabbakat?
- Igen, hogy hitelesebb legyen.
- Na, de én akkor kevesebbet fizetek!
- Nem, többet fog fizetni!

– Rosszabbakért, többet? Nem jön ki nekem a matek, költőkém! Rosszabbakért nem lehet többet fizetni, ez szembemegy minden közgazdasági elmélettel – nagyképűsködött Pályakezdő.

– Jó, de ez nem közgazdaság, hanem költészet. Nézze, én hozok egy szintet a poézisben, ha a magam nívója alatt kell teljesítenem, az nekem véres verejték! – deklamált Neves Költő. – Vagyis azt magának szépen meg kell fizetnie.

– Mekkora felárra gondolt? – méregette laposan Pályakezdő a mestert.

– Mondjuk, 10%?

– Hm. Sokallom, mert ugye, akkor megint el kéne kezdeni az előbbi, hogy hány vers, meg hány versszakos, meg azok a sorok milyen hosszúak, meg a többi izé... Egyébként, tudja mit? Írjon jobbat!

– Mármint magamnál jobbat?

– Pontosan. És akkor nekem is kevesebb pénzbe fog kerülni!

– De hát hogy gondolja...?

– Nézze, ha a gyengébb vers drágább, akkor ugye...

– Jó. Nem mondtam semmit. Már csak azt kéne tudnom, milyen időtávra szerződünk?

– Na, látja, erre nem is gondoltam, miért kérdezi?

– Mert ugye, az infláció...

– Na, ez már legyen a maga gondja, elvégre az üzletből valami rizikót maga is viseljen! Meg aztán semmi szex meg disznólkodás!

– Mire gondol?

– Hát, ugye maguk, költők néha annyira el tudják engedni magukat! Csúnya beszéd, miegymás...

Nézze, nekem gondolni kell az üzleti hírnevemre. Ne írjon bele olyan csúnyságokat, ha kérhetem, csak szép érzéseket, meg erdőt, holdat, csörgedező patakat, ilyesmiket. Meg olyan költői szomorúságot...

– Nem bánom, lesz benne patak is, szomorúság is – legyintett nagyvonalúan – jövő héten szállítom az első darabokat! – Aztán még megbeszéltek néhány apróságot a pénz utalásáról, majd Neves Költő szedelőzködni kezdett.

– Ne feledje, volt egy kávéja! – szólt utána Pályakezdő. – Mit képzelsz? – dohogott magában – mindent én fizessek?

Brunda Gusztáv

Kétsoros

Vigasztalan világunk
bokraiban bujkálunk.

Lét töredékek

Lassan esteledik,
az idő hideg és borul.
Hullámszik a tenger,
fehér fodor a habselyem vízen,
fényesedik, kerekedik a Hold.
Az idő legel a léten,
támad a szél,
sikonganak a csontos kis ágak
(madarak átlátszó téli házai),
tisztára, mint létben a valami.
Amúgy forró nyarokról hallani
délvidéken,
itt meg hull a hó.
Mégis,
van itt valami Tunge rinpocse,
ugye van?
Kérlek segíts látni!
„Nem, nincsen itt valami
esetlen kóbor lélek,
ami van, az a magasztos semmi.”

Facebook mondóka

ismerősöd ismerőse
képe ugrik legelőre
húzod vonod mozgatód
rolóznak az ablakok
beléd harap megcibál
kiröhög és tovább áll
szóval vered képpel vered
akkor is ha nem ismered

Ostiai üzlet

Az egyik szolga leejtett valamit a földszinti konyhában. Castorius kinyitotta a szemeit. Napos, de hűvös reggelre ébredt. Felkelt a fekhelyéről, kiszólt Solnak, hogy hozzon mosdóvizet. Ágyékkötőt vett és kisfürdést rendezett a dézsában. Sol letette egy székre a törülközőt, tudta, hogy gazdája nem szereti, ha törölgetik,

ezért visszament a lugasba a reggelit előkészíteni. Castorius erősen borzongott, míg nedves testét szárazra itatta a sprőd kendervászonnal. Éjszaka rendre hideg, párás áramlatok kúsznak be a tenger felől, és csak fél delelőn melegszik fel az idő. Dél tájban már perzselő a hőség, nem kívánczik napra az ember.

Kinézett a téren lévő nagy kúthoz, sorban jöttek az asszonyok, rabszolgák és plebejusok vegyesen.

A szabadok jobbról álltak, a rabszolgák balról, elérték a méretes kőkorlát körül, egyszerre is húzhatták a vizet. Castorius egy középkorú, általában magányosnak tűnő rabszolga nőt keresett a tekintetével, de most nem látta, pedig napjában többször is kiküldik a vödreivel meríteni.

Csak magának dörmögte, hogy el kellene már mennie Luciushoz, a nő gazdájához, nem halaszthatja tovább az ügyet. Egyébként is elterjedt a híre, hogy vagy hét nappal ezelőtt megszólította azt a nőt. Egy éve bámulja a barna, kissé molett, de jó járású, szép arcú rabszolgát. Főleg, amikor a szőlő lugasa által takart emeleti teraszán ülve néz kifelé, ahol gyakran fogyasztja étkeit. Már több mint két éve él egyedül. Mondják, kicsit besavanyodott, de ő is hasonlóan érzi. Rendesen feszült, türelmetlen, olykor érdektelen a történések iránt. Megtanulta, mi a magány, tudja annak sok velejáróját, de az állandó, férges mandulakeserűség már önmagának is terhes viselet.

Bor, mazsola és kőzetfesték kereskedése nem nagy, de szépen jövedelmez. Főleg dalmáciai és szicíliai viszonteladóktól, nagyban beszerzett termékeket hoz két közepes, szinte állandóan úton lévő hajóján. Itt, Ostiában három raktárt bír, ebből kettő már a sajátja. Egy szabad és egy rabszolga látja el a belső portáját, raktárosa írni is tudó kiszolgált szabad katona, a hajóin a két hajós mellett két-két rakodó, egyben hajókísérő arab rabszolga szolgál.

A múlt héten, amikor megrakodtak egy – a folyón Rómába felfelé induló – vontatott dereglyét, igen meleg nap volt. A szél megállt, s mire eltávolodott a kikötőtől a teherszállító folyami bárka, éhség és fáradtság tört rá. Hívta a raktáros számvevőjét, hogy a napi munka sikerét most ünnepeljék közös étkezéssel. Mikor beértek szép patrícius háza előtti térre, hirtelen ott állt előtte az a bizonyos rabszolgánő. Gondolkodás nélkül odafordult hozzá és megkérdezte.

– Asszony, te kinek a szolgálja vagy?

A nő görögül válaszolt.

– Lucius fakereskedő szolgálja vagyok, uram.

– Honnan való vagy?

– Skantzoura szigetéről vettek meg, uram.

Nézte a nőt és lassan tudatosult benne, hogy értelmes és tiszta tekintetű asszonnyal áll szemben, ahogy remélte bámészkodásai során. Nem tudta, mi lelte, de tőle szokatlanul és vakmerően azt kérdezte a nőtől:

– Rossz lenne neked, ha kikérnélek az uradtól?

A rabszolga lesütötte a tekintetét és a sarujának felelte:

– Szolga vagyok, uram, nem mondhatok sem igent, sem nemet egy római úrnak. Bármit felelnék, minden esetben büntetést kapnék. Kérem, engedjen a dolgomra!

Állt és tudta, hogy ez a szolga csak ezt az egy és lehetséges választ adhatta. Mindenesetre megállapította, hogy szépen, artikuláltan beszél, hangja dallamos és gazdag.

A kiszolgált százados fegyelmezetten állt mellette, végig hallgatta ura módfelett szokatlan beszélgetését. A felesége halála óta soha, senkit nem szólított meg, ha rangjabeli patríciusok próbáltak vele beszédbe keveredni, illendően, de a lehető legrövidebben beszélt, és az első adandó pillanatban el is köszönt.

Castorius és jó embere könnyű, de gazdag uzsonnát ettek. Friss kenyeret, sajtokat, néhány főtt tojást, gyümölcsöket, könnyű szicíliai bort ittak vízzel bőven keverve, mert meleg, tikkasztó délutánban voltak. Árukról, árakról, a vontatások állandóan növekvő költségeiről társalogtak. A kiszolgált centurio kedvelte munkaadóját, minden tekintetben elégedett volt a helyzetével. Érezte, mikor kell távoznia. Megbeszélték a holnapi munkát, az obsitos katona megköszönte a vendéglátást és eltávozott az ura házából.

Igen, már illik elmenni Luciushoz, futott át rajta újra. Castorius nyújtózott egyet és fürdődézsát kért, majd az ünneplő tógáját és az új saruját vette fel. Intett Solnak, az arab rabszolgának, hogy készüljön, vele fog menni, kíséretként. Lucius faraktár telephelye nem messzire esett – a rabszolgánál napközben oda hordhatott vizet –, de lakóháza a város déli részén volt, egészen közel a tengerhez, hat-hét stadiumra. Sétájuk során egyszer megálltak pihenni. Míg a közfürdő árkádja alatti padon ülve nézte a zajos forgalmat, szolgája pár lépéssel odébb, az egy lépcsőnyire kiemelkedő árkád szegélykövén pihegett.

Lucius széles mosollyal jött elébe, miután a szolga bejelentette. Az arabot a konyhába invitálta a ház egyik szolgája, frissítő hűvös vízre. Lucius a belső fogadóba vezette nem várt, de jól ismert vendégét. Hideg báránysültet, bort és friss gyümölcsöt hozatott tiszteletére. Láthatóan Lucius nem kívánta becses vendége jöttének célját firtatni, mert teljesen értetlenül állt a látogatás előtt. Miután mindketten tiszteletteljesen érdeklődtek a másik üzletmenete iránt, csippentettek a bárányból, a gyümölcsökből és kortyoltak a borból, a vendég nagy levegőt vett és így szólt:

– Nagyra becsült Luciusom! Tudom, meglepő és talán nem egészen helyén való a kérdésem, de elszántam magam, hát felteszem.

– Mondd csak, Castorius barátom, én is kereskedő vagyok és aligha van olyan felvetés, amin meglepődnék, vagy ne lenne hajlandóságom jól elrendezni. Tudod jól, vérünkben van ez már minékünk!

– Igen, tudom, így mondom hát. Kedves Lucius, eladnád nekem megfelelő áron a Skantzoura szigetéről való nő rabszolgádat?

Luciusnak elakadt a lélegzete. Letette kezéből a boros cserepet és elkomolyodott.

– Tudod, barátom, ez egy nehéz kérdés, és nem számítottam kérésedre. Normálisan azt mondja egy megbecsült barátnak az ember, hogy természetesen adom, ha kívánod, ennyit meg ennyit fizess érte, és ezzel rendben is van. Nem mondanék nagyobb árat, mint illendő és kevesebbet sem, mint szükséges.

Most mégis zavarban vagyok kérésedtől.

Lucius megfontoltan elhallgatott, vagy csak belé szorult a levegő, ezt Castorius nem tudta megállapítani, minden esetre pillanatnyi csend állt be kettőjük között, majd folytatta:

– Mielőtt megkérdeznél a dolog természetéről, mondom magamtól. Tudod, úgy áll a helyzet, hogy több mint egy éve én is magamra maradtam. A feleségem már korábban itt hagyott, hiszen tudod, mert nem messze van nyughelye a te valahai jó asszonyodétól. Az utolsó lányom férjhez adtam. Ez a rabszolganő, Ametiszt ma az egyetlen örömöm és reményem. Társam lett ő nekem, mint férfinak lehet egy nő. Elhatároztam, hogy felszabadítom és magamhoz emelem. Tisztán gondolkodik és szépen beszél, mesél és énekel. Ő tölti meg emberi melegséggel házamat. Bocsáss meg, kérlek, de nem adhatom neked ezt a nőt, mert szükségem van rá!

Castorius nem várt további okolást és nem forszírozta a kérdést, kezével intett, hogy mindent ért és azonnal másra terelte a szót. Felvetette Luciusnak, hogy alapos javításra szorul az egyik hajója és kérte, szállítana-e hozzá való padlókat. Innentől már csak árakról, fajtákról beszélgettek és szép egyetértésben váltak el.

Castorius olyan fáradtsággal ballagott hazafelé szolgájával, mint aki egy hosszú útról érkezik, s

most vándorlásának éppen utolsó szakaszát tudta le. Önmagát is meglepte ez a belülről táplált erőtlenség. Órákig ült csendben a lugasos teraszán, több pohár bort is elfogyasztott, majd lefeküdt aludni.

Nehezen kelt, lassan és unottan reggelizett. A következő napokkal nem tudott volna elszámolni.

Tőle szokatlanul, dologidőben több szentélyben is járt és kis áldozatokat mutatott be kedves Isteneinek. A negyedik napon visszatért Rómából az egyik hajója, jól megrakva üres amfórákkal.

Unottan nézte, ahogy a szolgák kirakodják és az edényeket felhordják a kikötői raktárába. Majd hirtelen elhatározással sarkon fordult és elindult fogalmazójához, egyben jogi képviselőjéhez, Decimushoz. Bezárkózva, hosszasan tanácskoztak.

Késő délutánra fordult, mire Castorius hazaért. Nem evett, csak a poharát ürítgette, kissé mértéktelenül. Hajnaltájt dőlt le, ennek ellenére tőle szokatlanul korán ébredt. Reggel csak tört egy kenyérnyit a kedve szerint ropogósra sütött kenyér széléből, mentében ecetbe mártotta és az utcán majszolta el. A kikötőbe érve a hajós örömmel fogadta és jelentést tett a hajó állapotáról, sorba véve, milyen karbantartási munkákat kell elvégezni a következő indulás előtt. Castorius leintette és röviden utasította, hogy most kimennek a nyílt vízre, de kössön a hajó mögé egy csónakot, két jó evezővel. A hajós nem értette, de inkább nem akarta érteni ezt az önmagában értelmetlenül hangzó utasítást: üres hajóval miért kellene vízre szállni? Ennek ellenére gépiesen és hajóstól elvárható határozottsággal cselekedett.

A gazda beszállt és a lezárt hajófüdélre ülve várta, míg a vitorlák a helyükre kerülnek, majd beállnak és a súlyos fatest lassan megmozdul. Amikor elérték a torkolatot a hajóson erős feszültség kezdett úrrá lenni. Az értelmetlen és idegen cselekvéssor kimenetelét nem tudta kalkulálni. Vagy tizenöt stadiumra lehettek már a parttól, amikor Castorius határozott hangon utasította hajósát:

– Húzd közel a csónakot és szállj át bele, majd oldozd el magad és evez vissza a kikötőbe!

Utasítását követően – és a nyomaték kedvéért – Castorius az oldalán lógó xip-hosz típusú kardja markolatára tette a kezét.

A hajós megint csak gépiesen és szakszerűen cselekedett. Evezés közben le nem vette tekintetét távolodó kedves hajójáról. Mire a kikötő torkolatába ért, a vitorlás már éppen átbukott a horizonton.

Nyugat felől sötét felhők pereme rajzolódott ki az égbolton.

*Karaffa Gyula***Óra...**

A pillanatokból
másodperc lesz,
majd percek,
s abból órák.
Időd sem volt még
megfejteti,
mitől szép a csend
ha a hora száll,
s meddig tart egy nap,
meddig egy év...
meddig az örökkévalóság.

Megismerés...

a lábadat mosó folyóvízről
ismerd fel a forrást...
ha nem megy, próbálj meg
járni benne, vagy úszni
mint a halak...
ám fordulj mindig szembe
a sodorral, és lásd:
nem hiába...

Ne...

már bújnak elő a
medvehagyma levelei...
nem tudsz kimenni az erdőbe
sorompót állítottak
napelemes kamerával
az út elején...
káromkodnál, de csak
a fák hallanák
azokat meg tisztelte...

A kép, amibe zuhansz...

ecetfa alatt rozsdás kereszt,
a korpuszt méhtelepre vitték
önmagad látod a helyén
de csak míg rá nem ébredsz
húsból vagy
a felvásárlónak értéktelen...

Temetés...

a vállalkozó megnyit egy csapat,
a papot már elvitte egy fekete mercedesz...
mint egy agyaggalambot,
belőtte egy gép a hamvakat
egy fröccsenő vízszugárba...
anya letörölt arcáról egy könnycseppet
apa pedig a homlokára hulló nedves hamut...

A temetés

Késve érkeztünk, pedig a megadott időpont előtt fél órával már ott voltunk. Ám akkor már százak álltak a temető bejáratánál, és cigarettázva sírtak, vagy sírva cigarettáztak. Többnyire romák, fiatalok, idősek, mind-mind feketében, szívük is feketébe öltöztetve. Szólt a zene, egy platós kistehert alakítottak át „dídzséautóvá”, amin a zenészek ültek, hatalmas hangszóróikkal nem csak a temetőben lévőekkel, hanem a környező tízemeletesekben élőkkel is tudatták, nagy embert temetünk, olyat, aki megérdemli, hogy amikor földbe kerül, mindenki hallja a gyásznép sírását, a dalokat, a siratóénekeket.

Igaz, az énekesnél (aki láthatóan főnök volt a zenészek között) rendelni is lehetett dalokat, és ő mindig bement a mikrofonba, hogy ki búcsúzik az énekelt dallal, és ez a dal lehetett pattogós romanóta, mulatós sláger, vagy akár klasszikussá vált 70-es, 80-as évekbeli magyar dal is. Bármilyen zene legyen, és passzoljon a rendelőhöz.

Mindegy is, a szív dala szólt minden rendelésből, énekből, dalból, mert a halottat mindenki szerette. Ha nem, akkor félt. Félt, mint az Istent! Tekintélyes ember volt, szinte mindenki ismerte a városában is, és még azon túl is. Első házasságából négy gyermeke született, három fiú és egy lány, akik édesanyjuk erős génjei miatt a roma emberek minden jellegzetességével rendelkeztek. Apjuk világos bőrű, világos hajú, nagydarab ember volt, tanult, mondhatni értelmiségi ember, vállalkozó.

Évtizedekkel ezelőtt elváltak, ám egészen haláláig ő volt az első család feje, az első gyerekei irányítója, foglalkoztatója. Második házasságából egy fia született, aki alacsony volt, szelíd, de láthatóan az apját félő ember lett ő is. Persze hogy félt, hiszen huszonévesen sem kellett komolyabb munkákat vállalnia, az „apabankra” mindig számíthatott, bármilyen kérése is volt. Apjától kapta azt a lakást is, amiben élt a párjával. Fekete BMW-vel járt ő is, igaz, az apjának ezüst X5-öse volt, nem szeretett feltűnősködni. Vállalkozása „szerény bevételről” több tízmilliós bevalást tudott tenni a NAV felé, így nem sokat zaklatta a hatóság, meg egyébként is, voltak olyan ismerősei, akiknek csak egy szót kellett mondania, és el volt rendezve minden kényes dolog.

Az apa megjárta a börtönt fiatalabb korában, később vigyázott, hogy vissza ne kerüljön. Ebben már a fiai is segítettek, hiszen – egy klánként élve – a szerepeket leosztották egymás között, ahogy a feladatokat is. Az apa alig látszott az emberek előtt, de mindenki tudta, hogy ő van a dolgok mögött, ő irányít. Fiai behajtók voltak, és ki tudja még mivel keresték a mindennapi betevőt, de nem éltek rosszul. Mind nagydarab, kopasz, „kigyúrt” figura volt, olyan, aki tudatosan alakította ki a kinézetét is, mondhatni a munkájukhoz tartozott. Lánya épp egy idegen or-

szág sanyarú és savanyú kenyerét ette, ugyanis idehaza keresték a rendőrök, mint „unokázós csaló” volt a hatóság látókörében.

A két család külön életet élt. Első családjával bonyolította az üzletet, második családjával pedig kipihente a munkájával járó fáradtságokat, nyugodtan, szabadon, tisztességes családapaként viselkedve, élve. Amikor covidos lett, talán érezte, hogy hamarosan meghalhat. Lélegeztetőgépre került a kórházban, és egy hét múlva már csak a halálhíre borzolta a kedélyeket, mindenki sajnálta, akinek köze volt hozzá. 61 évet élt, ami „nem kor” manapság. Bár a kórházban is határozottan kérte a fiait is és a feleségét is, hogy nem roma temetéssel búcsúztassák, ha meghal, ennek ellenére a nagyfiúk az apjuk második feleségének szót sem adva a tanácskozáson, eldöntötték, hogy márpedig roma temetés lesz! Ennek megfelelően a hagyomány szerinti dolgokra kényszerítették a másik család tagjait is, az anyát, a fiát, és a fiú élettársát. Hosszú virrasztásokat rendeztek, természetesen az apa második családjának a házában, az apa pénzéből ettek-ittak, lerészegedésig szomorkodtak. Mindenkit köteleztek arra, hogy fekete ruhát vegyenek, és azt a temetés után égessék majd el, ahogy illik. Az feleség tudta nélkül poloskát tettek be a nappalijába, szobájába, hálószobájába, lehallgatták, hogy ha esetleg a fiával az apáról, s annak vagyonáról beszélgetnek, azt hallják. Meg voltak győződve arról, hogy az apának előlük eldugott pénze van, amit nem akarnak majd nekik átadni, mint jogos jussukat.

Az örökösödési törvény nekik smafu volt, azzal nem is számoltak, nem is érdekelte őket, ők a gyerekei voltak az apának, így nekik járt minden, vagy mindennek a rájuk eső része.

Az apa nem dugdosott előlük semmit. Családjának szép lakóháza, autói, feleségének szépségszalonja volt a belvárosban. A pénzt felélték, luxusban éltek a hivatalos vállalkozásból és a nem hivatalos, az első családjában felnevelt gyerekek tevékenységéből. Így tudta ötödik gyermekét is állandóan támogatni anyagilag. Tőle azt várta el, hogy semmit se tudjon, semmit se vegyen észre nem hivatalos tevékenységéből, hogy neki, az ötödik gyermekének semmi köze ne legyen ahhoz a világhoz, amiben ő él, vagy élt. Félig-meddig sikerült is ez, ám a féltestvérség is kötelez! A nagyobb féltestvérek irányították a legkisebb öccsüket, de az mélyen nem merült el a „dolgokban”. Testvérei ellen folyamatosan rendőrségi eljárások voltak, többnyire erőszakos cselekmények miatt. Zolinak, a legidősebbnek, az elsőszülöttnek a temetés után egy hónappal kellett bevonulnia ismét, letölteni újabb, másfél éves büntetését.

A temetésen minden, a legapróbb részlet is Zolitól függött, Zoliról szólt! Ő határozta meg a temetés előtt a teendőket, a virrasztást, ő kérte el erre a pénzt a törvényes feleségtől, ő mondta meg mindenkinek, mi lesz a feladata, ő rendelte a zenészeket, a kocsit, ő intézett mindent: a sírhelyet, a sír felépítését, a koszorúkat,

a virágokat, a vendégfogadó italokat, ételeket, mindent! Ezért kijárt neki minimum az, hogy az énekes-zenész néha (na jó, elég sűrűn) felbőgött a hangszóróból. – „Zoliiiiiii, Zolikáááááám, édes fiammmmm, tőled búcsúszok, Zoliiiiiii” – üvöltötte a halott helyett. A sír egy földbe épített beton-szoba volt, teljesen berendezve ágygal, asztallal, székkal, étellel, a legmárkásabb italokkal megrakva az asztal, szekrényében a halott ruháival, pipereasztalán kedvenc karórájával, ami önmagában vagy kétmilliót ért. A halott természetesen üvegkoporsót kapott, amiben látható volt sminkelt, itt hagyott anyagi teste. A koszorúból egy kis „allét” alakítottak ki a sír háta mögött. Nem volt nehéz, hiszen Zoli utasítására két méter magas, másfél méter széles koszorúkat állítottak le minden gyerek, feleség és meny, vő nevében. Csak az a néhány hatalmas koszorú vagy négymillióba kerülhetett, persze ezt is az apa „állta”. Ezek a koszorúk önmagukban elszeparálták a sírt keleti felé, a temetésen résztvevők így észak, nyugat, és dél felé álltak körül azt. Sokan az idegen sírhelyekre fáradtan leültek, mert maga a siratás a sírnál négy órát tartott. A katolikus pap rövidre fogta ugyan a szertartást, mit is tehetett volna, hiszen nem ilyen temetéshez volt szokva, ahol a gyászolók énekelnek, isznak, kiabálnak, és sorra rendelik a mulatós zenéket is. Hamar „lelépett” az atya, aztán a több órás búcsúzkodást is sokan megunva követték a példáját, a temetés végére, a koporsó sírba helyezéseire már csak a legkitartóbbak, illetve azok maradtak, akiknek kötelező volt ottmaradniuk! A szűk családok, gyerekek, menyek, vők, unokák. Odamentelkor a halott egyik unokatestvére kért tájékoztatást tőlünk a sír hollétéről, és bemutatkozott, meglepte, amit látott, nem tudta, hogy roma temetésre jött. Talán nem is tudott a megboldogult első családjáról semmit. Ő, és a felesége is hamar távozott. Mi kitartottunk a végsőig. A felesége, fia, annak élettársa többször oda-jött hozzánk és mi vigasztaltuk őket, mert a halál nem természetes, ha így viszi el az embert, ennyire gyorsan és hirtelen.

Amikor Zoli és a testvérei kellően lerészegedtek, és kellően kiénekelték bújukat-bajukat, akkor döntöttek úgy, ideje leengedni a koporsót a sírba. Persze az első feleség látványosan a sírba akart ugrani a halott után, de még mielőtt a koporsót leengedték volna, Zoli kérésére a temetkezésiek kinyitották a lezárt üvegkoporsót, mert Zoli el akart búcsúzni az apjától úgy is, hogy még utoljára megérinti, és betesz egy üveg pálinkát mellé. A parancsra megtették neki, felnyitották az üvegkoporsót, amiben a tűző napon már több órát feküdt a test. Majd lezárták a fedelet, ahogy tudták, és leengedték végső nyughelyére a megboldogultat, az ételek, italok, és a megszokott saját tárgyai közé. Még jó sokáig ettek és ittak a sírnál a rokonok, hatalmas szemetet hagyva maguk után, az idegen sírokra ülve, állva, majd szép lassan, talán az est beálltakor, hazamentek. Mi ezt már nem vártuk meg, mert hozzánk senki sem szólt, senki sem kínált, senki sem nézett ránk. Kívül estünk a körön.

A temetőbe minden nap kijárt a feleség és a legkisebb fiú, az élettársával. Mások nem nagyon. A napi látogatás egyszer csak rémes horrorrá vált, először a fiatalok érezték meg a szagot. Azt hitték, a virágok rohadnak. Majd arra gondoltak, valahonnan messzebből hozza a szél feléjük ezt a szagot.

Néhány napig elviselték a bűzt, de amikor a sírnál már a legyek döngése hangosabb volt a város zajánál, valamelyikük lehajolt a sír fedeléhez, és megérezte: a bűz a sírból jön.

A Zoli parancsára kinyitott üvegkoporsót nem tudták rendesen visszazárni a temetkezésiek, így az apa bomlásnak indult teste adta ezt a förtelmesen pokoli szagot. Amikor ezt a történetet meghallottam, csak arra tudtam gondolni, hogy az emberek felé túljátszott fiúi tisztelet és az alkohol hatása mit tud okozni! A temetés lényegét vette el Zoli túljátszott viselkedése, mert az embert épp azért is temetjük el, hogy ne érezzük a bomlás, a leépülés, a test rohadásának szagát, bűzét! Hogy úgy is tisztelegjünk a meghalt ember előtt, hogy szemérmesen eltakarjuk romló testének bomló folyamatait önmagunk elől, hogy a halott emlékét tisztán, szépen, szagtalanul őrizhessük meg. Most az apa úgy feküdt ott, mint egy elűtött dög az út szélén, míg a legkisebb fiú és az élettársa el nem intézte, hogy a sírkövesek azonnal beszigeteljék a sír fedelét úgy, hogy abból senki és semmi se jöhessen ki erre a világra.

Paróczai Csaba Gergely

Barátom, a ló

A francia sanzon: Leticia dallamára

Nem tudta mióta nézi a tévét. Az idő, mint olyan nem volt lényeges, egy kis nyugalomra vágyott, csendre a sok hangos beszéd után. A tévét sem tudta, mikor kapcsolták be, talán akkor, amikor már fogatkozott a társaság. Most itt ül vagy fekszik (ezt nem igazán tudta eldönteni), az alkohol és az adrenalin vagy-vagy meccset játszik szervezetében, mely játék kimenetele az elmúlt hetek tapasztalatai alapján nem kétséges számára, de egyelőre még küzd. Szeretné félrebillent fejjel is egyenesnek látni a képet, és szeretné, nagyon szeretné, ha nem indulna el az úrhajó, de – ezt csak érzi, mint ahogy most már mindent – ez nem fog sikerülni. Három hete, szerda délután, a lakásukban még elért a végéig, hogy a fajanszot – vagy ahogy akkor hívták, a nagy fehér telefont – elkapja, lefolytatni a távolsági beszélgetést. Talán arra sincs ereje, hogy ezen a félig dőlt testhelyzeten változtasson. Igen, mert ez egy heverő, nem egy kanapé, sokkal szélesebb, így a lába lent van a padlón és csak a feje éri el a fal síkját, és mindez olyan suta, féloldalas, mit nem is kicsit szégyell, illetve ennek a szégyenlésnek is valamiféle tompa tudatossága vibrál, mintsem maga a morál. – Mindjárt megyek – mondja, inkább magának. Minden rendben, tíz perc, félóra, hiszen csak a szomszéd házba kell átmenni.

Minden amiatt volt, mert annyira egy bokorban termettek. Tél végén, tavasz elején, mikor még inkább csak a naptár mutatja az évszakok változásának lehetőségét. A telet végigszórakozták a Lajos-napokkal a templom mellett, de ez csak a rutin volt, egymás szokása, most viszont már alkalom is akadt: tizenhat évesek lettek, sorban, egymás után, vagy inkább egyszerre, csak többszöri megüléssel.

A sweetlittlesixteent többször hallgatták – persze, rock and roll – és bár az a csajokról szólt meg a rájuk vágyakozó idősebb faszikról, de a tizenhat az mégiscsak tizenhat, a bölcsesség beugró kora, a jellegtelen tizenhéttől eltekintve már-már maga a nagykorúság. Meg tudtak oldani kétismeretlenes másodfokú egyenleteket (neki ehhez azért kellett egy kis segítség), Watteau-képeket elemeztek, megélték a ballada mélységeit a költészet hatalmáról, tudtak különbséget tenni az általános, a különös és az egyedi között, de ezzel együtt, vagy ennek ellenére természetes dolgokra vágytak: ízekre, szagokra, látványra és érintésre. Parizeres zsemlére, amit a boltban is megcsinálnak, a rágyújtás utáni első slukkra, a frissen kibontott sör még füstölgő végére, egy szétnyitott ingből kivillanó mell szoborszerű kúpjára és a kis pihékre a bőrön, melyeket csak sejteni lehet, a tenyér nem érzékeli.

Szóval ez kellett, de nem tudták, hogy mi kell ezek elsajátításához, vagy még inkább megtartásához, s hogy ezt nem lehet tanulni, hogy ez majd megtörténik – csak azt, hogy ehhez együtt kell lenni, és ehhez az olyasmi alkalmak, mint születésnap és névnap különösen alkalmasak.

Kedd volt, a márciusokra jellemző kétarcúsággal: reggel még kerülgetni kellett a befagyott tócsákat, de a lemenő nap narancs-lilasága már egyre később vont be a szobát a mögöttük lévő ház szürke falfelületeiről és üvegszemeiről visszaverődve. Mint valami elmeegyakorlat, fel sem kellett volna néznie az íróasztaltól, hogy mindezt megrajzolja. Már hat éve ült itt egyedül minden hétköznap délután, az ablak előtt az íróasztalnál, melyet még akkor kapott, mikor tíz éve iskolába ment. Két éve került rá egy piros vöröskeresztes írómappa is, benne sok aprósággal és tavaly óta Ornella Muti lenge ruhás képeivel, akit az Olcsó regényben látott, és akit azóta is lát minden szemhunyáskor. A francba, csak tíz évvel idősebb, mint ő, sőt, amikor a film készült, mostani énjétől alig három évvel volt idősebb – lényegében egykorúak – és még az a kis hézag a felső metszői között, még az is kedves.

Szóval kedd volt, március 24. és neki igazán programja is lett volna. Budapesten, egy diplomakoncertre kellett volna elmennie – nővére barátnője vizsgázott a Zeneakadémián, mire anyjával együtt meghívójuk volt. A közös születésnapi bulit viszont már legalább két hete tervezték.

Eredetileg nem is aznap lett volna, de persze mindig mindenkinek minden közbejön. Ez a diplomahangverseny neki is közbe jöhetett volna, de ez inkább esély volt, semmint akadály. A másnapi matekdolgozatra hivatkozva kimentette magát a pesti út alól (siralmas jegyeit tekintve ez abszolút indokolható volt), így annak a jóleső tudatával készült a bulira, hogy mire anyja hazaér, ő már bármi lesz, az igazak álmát alussza.

Anyja a munkából egyenesen Pestre indult, így tanítás után csak annyira ugrott haza, hogy a táskáját ledobja. Elmentek a többiekkel az ÁFÉSZ boltba, az SZMT sarkára megvenni a szükséges dolgokat (itt nem kértek személyit az italvásárláskor), aztán egy műbőr sporttáskába pakolva beállítottak egy házzal odébb, a házba, ahonnan a lemenő nap bevilágította a szobát, a Pécskő utca 8-ba, a nyolcadik emelet háromba. A Lajos-napokkal ellentétben itt voltak lányok is, leginkább osztálytársak (Ornella ma nem ért rá), így kicsit más volt minden – kevesebb őszinteség és több kiskakaskodás – de egészében véve minden jól alakult. Voltak poénos beszélgetések, kedves gesztusok – még csocsóztak is – és minderre rátelepedett a tizenhatéveség kétnembeli kipárolgása és összevegyülése, mely párát aztán közösen lélegeztek be. Annál tizenhatévesebbnek nem lehetett volna lenni, mint ahogy akkor voltak, és meggyőződése, hogy sem azelőtt, sem azután nem is történt ilyen.

Még csabai kolbászos szendvicset is csináltak, persze a kolbászról a papírhéjat elfelejtették lehúzni.

Mikor ez feltűnt, csak röhögtek rajta – benne van az árban!

Végtelen nyugalommal teli jó érzés járta át és keveredett egy Korál-szám hangjaival, és úgy gondolta, ha nem kell megmozdulni, ez így is marad – hát akkor maradj velem, segíts nekem. Látja, hogy a maradék pár ember összevissza szaladgál, meg azt kiabálja, hogy itt van Manci, de mindez valahol máshol történik. Manci az osztályfőnök volt, és semmi keresni valója itt, ahol a tévében éppen a Rhone deltáját mutatják, a camargue-i fehér lovakat, ahogy a mocsaras területen száguldoznak (tisztá Dacia-reklám, de most nincs kedve megszámolni, hogy ötvennégy lóból áll-e a ménes) és Alain Delon mesél minderről (ezzel a fizimiskával gyakorlatilag bármiről mesélhet). A kép, mondjuk lehetne egyenesebb, és az sem sokat segít, hogy osztályfőnöke elébe állva mindenféle felelősséget emleget, meg következményeket. Milyen következménye lehet, hogy camargue-i lovak szaladgálnak szabadon a maguk természetes világában? Ahogy felrántja őt a kezénél fogva, a kép ugyan egyenesbe áll egy pillanatig, de aztán minden elsötétül. A kevert, a sör és a pezsgő hirtelen egyszerre kívánczik ki, nem beszélve a csabai kolbással vihogva együtt elfogyasztott papírhéj darabokról, és még eszébe is jut a vicc a Szergej Szergejevicsről, a töltött káposztáról és a tizedik vodkáról – aztán megkönnyebbül.

– Ez lehányta a lábamat! – hallja a kiáltást, de mindez már nem számít. Az sem, hogy Manci azt rikácsolja, hogy mindezt neki kell feltakarítani. Műanyag padló van itt is, mint náluk, egy házzal odébb, semmi baj. De a camargue-i lovakat nézte volna még.

Másnap reggel rosszullétre hivatkozva nem ment iskolába, és igazán hazudnia sem kellett, ráadásul anyja szerdán hosszú napozott, ami azt jelentette, hogy már háromnegyed hatkor elment otthonról.

Csütörtökön az első óra végén bemondták a nevét az iskolarádióba (elismerő pillantások röpködtek felé az osztályban), hogy szíveskedjék lefáradni az igazgatói irodába, így most ott szorong a szünetben egy kiült fotelben, és itt tudja meg, hogy kedden délután háromtól hétig két liter vodkát, három üveg bort és két üveg pezsgőt ivott meg, a sörök számáról már szót sem ejtve. Ez úgy jött ki, hogy osztályfőnökük összeírta a lakásban fellelt üvegek számát, úrtartalmát és típusát, és akik szerdán ugyanitt ültek és álltak, a sokból valamennyi elfogyasztását bevallották, aztán ennyi lett a maradék.

Igazából büszke is lehetett volna erre a teljesítményre, sőt, később nem kevés éllel emlegette is, és igazán az sem bántotta, hogy a srácok – menteni próbálván magukat – rákentek, amit lehetett. Vagy inkább lekenték magukról, amit csak tudtak – így megy ez, persze. Az az igazgatói erkölcsi szónoklatból amúgy kiderült, hogy a bírák szemszögéből is mellékes, ki mennyit fogyasztott – a rovágyformán járt. De, ha így volt, a számolás értelmét nem látta.

Aztán az igazgató úr (akit árulásnak tartott volna a többiekkel szemben még négyszemközt is Laci bácsizni) az apját emlegette, akivel együtt tanítottak, és hogy most nem lenne büszke rá. Amennyire az apját annak unokaöccseitől a meccsek alatt, után hallott történetek alapján megismerte, ebben azért nem volt száz százalékosan biztos, de jobb híján bólogatott és bűnbánó arcot vágott, hátha hamarabb szabadul. Meg amúgy is, mit keres ő a szürke, fakeretű ülőgarnitúra foteljében ezen a nem kevésbé szürke, csütörtök délelőtt? Annak örült, hogy a lámpa nem égett, de nem ezért nem volt neki világos sok minden, és ahogy az a vastag szemüveg villogott közvetlenül az arca előtt, hirtelen a tévé ugrott be neki, ahogy ott ül kedden délután a nagyszobában azon a másik nyolcadik emeleten, kissé beszorult nyakkal mégis a boldogság meglegedettségében, és a képernyőn megjelenik, hogy Cheval, mon ami, és szaladnak a lovak.

Handó Péter

Katonadolog

Ültünk az alföldi gyeptű közepén, a fátlan pusztaszórt gazveteményében, és néztük a naplemente fényeit, akár egy atomfelhőét, aztán a százados elzékenyülten megszólalt:

– Elvtársak, már csak hárman maradtunk. – Ő, Doki, az írnök, és én. – Ideje feladnunk a harcot.

Doki és én ezt már a kezdet kezdetén, három nappal korábban is így éreztük, amikor az éjszakai álmainkat szétsziláló riadót elfújták és – féltucat ZIL közt szétszortva – platóra pattant az egész század.

– Atomtámadás – mondták.

Vegyvédelmi ruhát, gázálcot öltöttünk magunkra, hogy a ropogós sárga műanyag hacukába bugyolálva előbb–utóbb megláthassuk a napfelkeltét. Illetve Doki és én megúsztuk a gázálc viselését, mert – szemüvegesek lévén – már korábban mentesültünk alóla. A felvételét ugyan gyakoroltatták velünk éppen eleget, de mire levettük és eltettük a szemüvegünket, a szimatszatyorból előkaptuk a maszkot, a stopper időmérése alapján már rég áldozataivá váltunk a bekövetkező vegyi támadásnak, meg egyébként is csak hunyorogtunk a szemüvegünk nélkül, és csetlettünk-botlottunk, ahogy az két svihákhöz illett. Valahogy ezért történetet meg az, ami még számunkra is elképzelhetetlen volt addig. Illetve Doki esetében talán kevésbé, mivel egy írnöknek még a túlvilágra is el kell kísérnie a parancsnokát, hátha onnan is üzenni akar valamit a főhadiszállás felé.

Nélkülözhetetlensége folytán neki a vezetőfülkében szorítottak helyet, hogy mindig kéznél legyen.

Ellenben én miképp maradhattam meg a maradék haderő részeként, amikor egy apró kis csillagot se lehetett a vállamra helyezni a renitenskedéseim miatt? Ugyanis már a kiképzési idő három hónapja során világossá vált, nem lehet velem egyetlen célt se lelővetni a lögyakorlaton, bármit is bíznak rám, azt olyan lassan csinálom, hogy soha nem készülök el vele, s mindenki idegbajt kap, aki sürgetni szeretne, továbbá egy évnnyi laktanyafogság se bizonyult elegendőnek ahhoz, hogy a váll-lapok krumplivirágokban felismerjem a rendfokozatokat... Tippszagú volt valamennyi megszólításom, ha a kisszámú csellengésem során belefutottam valakibe, akinek szalutálnom illett. Belátták, az a legjobb, ha beosztanak valamilyen szolgálatba, és nem ellenőriznek, mert annak ellátása közben vagy olvasok, vagy alszom, meg amúgy sincs fogamatja a szőnyeg szélére állításomnak. Hamar világossá vált mindenki számára, hogy egyik lehetséges állapotomból se lehet kizökkenteni, fogdával pedig nem lehet megijeszteni, mert oda még a kaját is helybe hozzák, ezáltal időt nyerek, még többet olvashatok.

Békén hagytak és nagy ívben kerültek a feladattal való zaklatásomat.

Azon az ominózus napon, amikor az éj közepén „megtámadott” bennünket a kapitalista Nyugat, – hogy munícióval el legyek látva – kisméretű könyvekkel töltöttem föl a zubbonyzsebem, ezáltal úgy gömbölyödött rajtam a vegyvédelmi hacuka, mint bajtársaimon a katonadologként felszedett tíz–húszt kilónyi súlygyarapodás. Ezek után csupán annyiban maradtam felismerhető a platóra szerelt padon ücsörgő gázálarcképek között, hogy egyszer csak látszani kezdett az arcom a beszökő hajnali fényben, majd az, ahogyan a kezemet behúdom a műanyag vegyvédelmi burkolat alá, aztán az ujjasán át előtuszkolok egy könyvet, s a szántás hepehupáitól dobáltatva olvasásba fogok. Erre valaki emberesen elkáromkodta magát, ami a gázálarc szűrőjén keresztül úgy hatott, mintha maga az ördög szólna épp a pokol nevezetes bugyraiból. Ez harsány röhögésre ingerelt mindenkit, aminek a harsányságát alaposan degenerálta a vegyvédelmi filter, úgyhogy az egész gyülekezés hadrész már-már fuldoklás közelébe stimulálta magát, amikor megálltunk. A parancsnok kipattant a ZIL vezetőfülkéjéből és hátrarohant, hogy lecsillapítsa a ponyva alatti kedélyeket.

– Volt parancs vihorászni? – hangzott el a dörgedelmes kérdőre vonás. – Elvtársak, maguk szórakoznak, miközben megtámadták az országot? Le a platóról!

Már majdnem moccantam, amikor rám szólt:

– Maga nem – mondta, látva, hogy fapofával olvasok.

Másnál ilyent nem láthatott. A kötelezően viselt mögé még ő is képtelen volt benézni, pedig folyton hangoztatta, megmutatja ki itt az Űristen. Vagyis: Ő.

Mire jó a gázálarctalanság? – gondolom így utólag, de ott és akkor „gondolta a fene”. Másan aligha tűnődtem, mint amit éppen olvastam. Ez volt a bakaidőm túlélésének a titka, s ez vezetett ahhoz, hogy a három főre zsugorodott harcos haderő része lehettem. Hiába jött az atomvillanás jobbról, hasra vágódás balra, atomvillanás balról, földhöz csapódás jobbra, aztán szemből, majd hátulról... – regényvilágba olvasódtam éppen, így nem kerülhettem rá a soros veszteséglistára. Mondhatnám: kitartottam a végsőkig ekképp. A többiek egy-egy ilyen csapás után – kisebb–nagyobb hullacsoportokba szervezetten – visszamasírozhattak a laktanyába, mint akik jól végezték a dolgukat, elestek a hazáért, ám én maradtam – megrendíthetetlen olvasóként – a hátsó platón. Legalábbis az első nap döntő részében. Ugyanis a gulyáságyúhoz déltájt lemerészkedtem, mert zavarni kezdett a gyomrom korgása, meg addigra már unalomig hallgathattam a kongó csajkákat, ahogy kanalizálni próbálnak belőle, miközben a kekiszínűre mázolt alumínium beleégeti magát az őt tartani igyekvő tenyérébe. Mivel késve érkezésem folytán a repetázásra ácsingózók sorát zártam, mire sorra kerültem, csupán a kondér tartalmatlan fenekével ismerkedhettem meg, meg a konyhaszolgálatos őkegyelme kegyelmével, mert a markomba nyomott egy kedélyhűsítően ható babkonzervet,

megúszva ezzel a csajka elmosogatásának, azaz tisztára nyalásának frenetikus élményét, az alumíniumos ízorgiát.

– Gyíkhúst is adhatnál – kommentáltam a babot –, mert ettől a légvédelem nem fog hallgatni. Meg senkinek se zavarán meg a háborúsdiját innentől fogva. Elvackolódnék a platón – mutattam az „atombiztos” ZIL felé.

Habár ismert – tudta, a laktanyai étkezdébe se a többiekkel masírozok, hanem egyszer csak felütöm a fejem, begyűjtöm mindazt, amire huszonnégy órán belül szükségem lesz –, a kondér mellett ácsingózva mégiscsak megvakarta a fejét, mert hosszú háborúra kellett készülniük ezúttal, az ellátmánynak pedig végig ki kell majd tartania, különben egy egész ezred von a kondér köré ostromgyűrűt.

– Mit vacakolsz! Senki sem veszi észre a kanárihacuka alatt – győzködtem, és hatott: eltűnt egy pillanatra, majd három löncskonzervvvel tért vissza és fél vekni kenyérrel.

– Tűnj el gyorsan! – mondta, miközben segített a vegyvédelmi ruha alá juttatni a személyemre szabott ellátmányt.

Fél karom behúztam, hogy köldökmagasságnál lejjebb semmit se juttasson a gravitáció, mert a nadrágszár gumírozásával szemben élt bennem némi gyanú azt illetően, mit képes megtartani. Így viszont úgy festettem, mint akinek amputálták a karját, és zavarában megszőkött az eü-kocsiból.

Iparkodnom kellett, nehogy valamelyik szanitéc meglásson és egészségügyi gyakorlata alanyává tegyen.

Már-már úgy tűnt, láthatatlan vagyok, amikor a százados rám dörrent:

– Tud vezetni?

– Félkézzel? – kérdeztem vissza pironkodva. – Még szamarat se.

– Akkor pattanjon a platóra, mert telephelyet váltunk. De előtte szedje össze a raját! Fél perc és indulunk.

– Én? – kérdeztem riadtan, bár addigra már bepattant a ZIL sofőrülésére. Méhkaptárba se nyúlnék, hogy rajhoz jussak, nemhogy ilyen háborús viszonyok között... Meglágyult az agya a parancsnoknak?

Már hadirokkant vagyok, tessék engem szanálni! Egyébként sem tudom, kikkel sodort közös platóra a sors.

Nem sok irodalmi kifejezés villant át hirtelenjében az agyamon ettől, amiből semmiféle kreatív ötletet nem lehetett előbányászni az előállt helyzettel kapcsolatosan. Némi reménysugarat az nyújtott, hogy a közelben szédelegtek páran a jóllakottságtól vagy valamilyen szíverősítőtől, s elegendő volt azt mondanom:

– Platóra svihákok! – már hozták is magukkal a bajtársaik, s engem is fellendítettek a platóra kéretlenül. Ettől aztán nem maradtak nyugton a konzervek, jobbra-balra koppantak az ölemből, de elgurulni nem tudtak, remekül működött a vegyvédelmi ruha, még ha nem is az eredeti rendeltetése szerint szolgált és védett.

Időre indultunk, az szent, így aztán nem sikerült a fenekünkkel lefedni a platóra szerelt padokat, többen lemaradtak. Olyan is akadt, aki félig felkapaszkodott a mozgó járműre, aztán próbálták felcibálni, aminek az lett a vége, hogy a karjairól leszakították a vegyvédelmijéből azt a részt, amelynek fednie kellett volna. Mikor leült, belenyomták a kezébe, hogy majd visszavarrhatja a laktanyában, de egyre csak azt hajtogatta: a rovincsolásnál, hogy fog ezzel elszámolni.

Sehogy – gondoltam a zörgő konzervek ölelte bokám figyelve, hiszen leginkább enni kéne... Más meg menjen a...

– Hová megyünk? – faggatott egy ismeretlen alak. Másik század fia lehetett, mert még nem sodort össze vele a véletlen. Határozottságából pedig azt hámoztam ki, hogy lehet valamennyi csillagocskája a vegyvédelmi öltözet alatti váll-lapon.

– Tudja az Isten – vallottam be őszintén, miközben a műanyag borítás alatt rekedt karommal próbáltam egyesével elérni a bokátájt mocorgó konzerveket.

– Az igen messze van.

– Á, dehogy! Ő vezeti a ZIL-t.

– De mit mondott?

– Telephelyet váltunk – idéztem fel a parancsnok szavaiból azt, amit felidézhetőknek véltem. Arról mélyen hallgattam, hogy tévedésből minek nézett, mert ekkorát egy Isten nem tévedhet.

Ahogy benyúlt a vegyvédelmi csuklya alá fejet vakarni, rögvést átfutott az agyamon: terjedőben van a tetvesség. Legjobb, ha bevackolódom a sarokba, távolabbra húzódok a formálódóban lévő eshetőségtől, amelyben mégiscsak kollektíven benne vagyunk. Ebben a minutában amúgy is lehetetlen kimászni belőle.

Órák teltek el, mire megállt a ZIL. A pad és a hepehupák együttműködésével gyötört alfelünk jólesett megemelni. Még nekem, az olvasás terén edzettnek is. Lekászálódni a platóról azonban nem engedtek. Aki hadirokkant, az csak ücsöröggjön a seggén. Egy félkarú csak ronthat a helyzeten, ami csöppet sem volt rózsás, mert a katonák ekkor szembesültek azzal, hogy a parancsnok nem a parancsnokuk, a parancsnok meg azzal, hogy ismeretlen katonái vannak. A saját állományáról tudta, mire képes, de ezek az alakok mikor kerültek hozzá? Ki vezényelte őket az ő ZIL-ére?

– Bújjanak ki a vegyvédelmi ruhából! – jött a tisztánlátás segítségére hivatott parancs a századostól.

– Húsz másodperc múlva sorakozó a ZIL mellett.

Hallgattam, mint fűben a rakás. Nem léptek belém, így aztán meg se nyikantam. Mások se nagyon. Hiába sorakoztak fel, a százados olyan kérdésekkel bombázta őket, amire talán a Varsói Szerződésbe foglaltak alapján lehetett volna

válaszolni, de sorkatonaként azt még én sem olvastam, nemhogy a többiek. Ha nehezen is, de belátta, hogy a szóbeli vizsgáztatása eredménye egy nagy nullához hasonlatos, így hát jobb, ha más mederbe tereli a dolgok folyása.

– Elvtársak, sátorverés! Maguk négyen. A többiek... Látják amott azt az erdőt? Futólépésben elmennek az első fáig, összeszedik az alatta lévő gallyakat, aztán visszarohannak. Tíz percük van rá.

Stopper iiiiiin-dullllll!

Volt egy ötvenfilléres lyuk a ponyván, rátapasztottam a szemem, hogy lássam a célkeresztbe került erdőt. A fák csúcsa éppen vörösre csiklandozta a lemenőben lévő napot a horizontra kerülésével.

Hatvanig számoltam, aztán a megtett táv alapján saccoltam: tíz perc alatt az erdőt se érik el, nemhogy gallyfát szedjenek és visszafussanak. A sátorverő négyes pedig tanácstalanul, engem bámulva állt a plató végében, mert néhány tábori ágyon és málhazsákokon kívül én gubbasztottam ott.

A legbátrabb ellépett a százados felé.

– Százados elvtárs, nincs sátor – nyöszörögte pironkodva.

– Akkor a csillagokat nézik a lópokróc alól – jelentette ki a százados, miközben félszemmel rápillantott a stopperére. – Ágy van?

– Az van. De lópokróc sincs – tett töredelmes vallomást a kiskatona.

– Akkor visszaveszik a vegyvédelmi ruhát! – rendelkezett a százados. Ismét ellenőrizte a stopperét, majd elkiáltotta magát: – Írnok!

Doki feje épp csak feltűnt a vezetőfülke felől, már rendelkeztek is felé:

– Papírt és tollat... Diktálni fogok.

Míg diktált, felbontottam a lecsókolbász-karikákat tartalmazó babot és gyorsított eljárás keretében elintéztam az ügyét. Az üres konzerves dobozt pedig elhelyeztem az egyik kezem ügyébe került málhazsákban, nehogy azt higgye valaki, van mit „a tejbe aprítanom”. Momentán a babnak már befellegzett, nekem meg nem kéne.

A Hold fényeskedett fölöttünk, mire megérkezett a gallyfa. Hiába lógott a társaság nyelve, szusszanásnyi időt se kaptak, felsorakoztatták őket a ZIL mellett.

– Maguk már halottak. Elbuktak a küldetésük során – jelentette ki a százados.

A százados térképet terített a Doki kinyújtott karjaira és elővette az iránytűjét, hogy a Dokit a megfelelő helyzetbe forgathassa.

– Mi itt vagyunk – bökött az ujjával a térképre. – Az ezredparancsnokság pedig itt. Fogják a menetfelszerelésüket, és induljanak el abba az irányba! Reggel jelentkeznek a parancsnokságon ezzel a levéllel!

– Igenis – vágta haptákba magukat a fagyűjtők. Ugyan nem volt ín্যükre az éjszakai masírozás, de ezzel az ő háborújuk véget ért. Ha meg nem érnek el reggelig a főhadiszállásig? Kit érdekel? Ők már nem bevethetők. Legjobb lenne a laktanyát

helyezni a célkeresztjükbe – gondolták, de nem mondták ki. Inkább elindultak a megadott irányba.

A százados egy ideig nézte a távolodó sorállományúakat, aztán takarodót rendelt el, melynek során éberén álmodjon a maradék legénység, mert az ellenség sosem alszik, bármikor lecsaphat ránk. Így is történt. Az éjszaka során vélelmezni kellett, hogy a százados rikoltozásán túl bombázók zúgnak el

fölöttünk, s megszorják a szántást mindenféle embertelen anyaggal, amelynek a robbanását úgy lehet megúszeni, hogy a „bajtársaim” lelövöldözik az égről a csillogokat. Engem – az egykarút – hagytak a plató mélyében szunnyadozni. Azt a százados memóriájába alaposan bevésíthettem korábban, hogy az AK-t két kézzel markolva is elbénáztam mindent, tehát ezúttal nem kellene lehetőséget biztosítania arra, hogy találatot érjek el. Ezt én is így találtam rendjén valónak. Durmoltam tovább, hisz hagytak.

Csupán pirkadatkor vertek fel, amikor tábort bontottak a „bajtársak”. Új stratégiai pont elfoglalására érkezett parancs. Hogy miként érkezett? Futár hozta? Vagy három napra előre meghatározták, hol kell felvennünk a harcot a burzsoázia irányította hadtesttel? Habtesttel? Annyira nem érdekelt, hogy nem kérdeztem rá. Jártuk a végtelen rónát a végtelen térfogatú üzemanyagtartály jóvoltából. Négyen kornyadoztak, én meg olvastam. Mikor véglegesen leragadt a nyolc rám szegezett szem, az elveszett karom előbukkant a lönccsel és a kenyérrel. Hamar helyreállt a zuhanóban lévő vércukorszintem.

Alaposan benne jártunk a délutánban, amikor elértük a kitűzött célt. A rádiók éppen akkorra húzták odáig a „tyúkbelet”, úgyhogy lehetett telegrafálni. Aztán jött egy tartálykocsi, csordultig töltötte a ZIL tankját. Szagolt a gázolajszagú föld, amitől a korgó gyomrom épp csak föl nem fordult.

Ezzel nem voltam egyedül.

– Elvtársak, ha egyetlen napot nem bírnak ki étlen, akkor hogyan védik meg a szocializmus vívmányait? – kérdezte a százados a rajmaradéktól, mert az est beálltával a ponyva alól egyre több éhségpanaszt csíphetett el, miközben távcsövével kémlelte a horizontot, ezért leparancsolta a négyeket a ZIL mellé. – Ilyen nyámyila harcosokra nincs szükségén a továbbiakban. Önöket ezennel elesetteknek nyilvánítom. – Rövid hatásszünetet tartott, hátha valaki szeretné visszakönyörögni magát az elevenek közé, de ez elmaradt. – Látják amott azt a gyenge fényt? Hasonló sorsra jutott bajtársaik táboroznak ott. Ott jelentkeznek ezzel a levéllel! – Az első ember kezébe nyomott egy négyrét hajtogatott papírt. – Vonalba rendeződnek, és lépés iiiiiin-dul!

Az napokkal később, a háború szakmai kiértékelését követően, véletlen találkozás folytán derült ki, hogy az a távoli fény, amelyet el kellett érniük, egy autópálya melletti kantinból szűrődött ki.

Alaposan fel tudták srófolni a hangulatukat, mire befutott a laktanyából értük a bezsuppoló vápos csapat.

Távozásukat követően enyém lett a teljes plató, nyugodtan falatozhattam a készletem erejéig, már nem volt szükségem a rejtekadó vegyvédelmi ruha viselésére, amelybe kenyerezéstől alaposan beleizzadtam.

Másnap hajnalban felbőgött a motor, s a nagy alföldi pusztá összes berkét, zombekosát fölkerestük, hátha oda fészkelte be magát az ellenség. Végül megálltunk a parlagon hagyott határvidéken. Aztán hallottam, hogy a ZIL fülkájából kiszáll a százados és Doki. Ahogy pusmogni kezdtek, az a hozzám méltatlan gondolatom támadt: fel kellene fednem, hogy én még élek, túléltem az összes olvasást nehezítő megrázkódtatást, sőt, még a karom is feltámadt, ahogy kimerészkedhetett a vegyvédelmi hantjából... Lemásztam a platóról, jelzés értékűen elősomfordáltam és a közelükbe ültem.

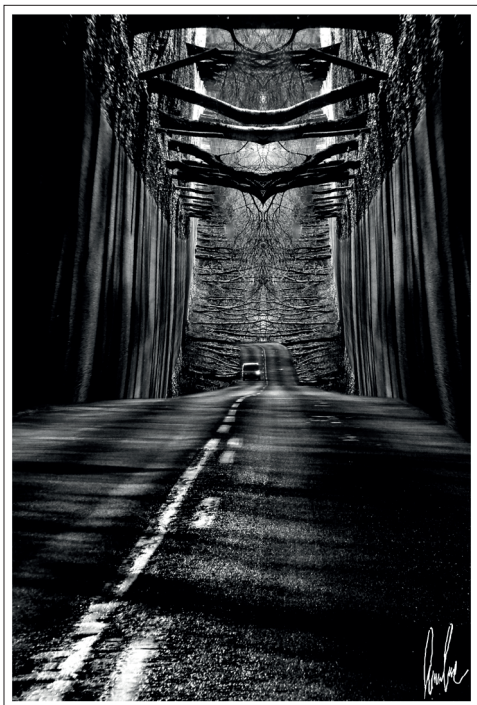
A százados rám nézett és fátyolossá vált a tekintete.

– Elvtársak, már csak hárman maradtunk. Ideje feladnunk a harcot.

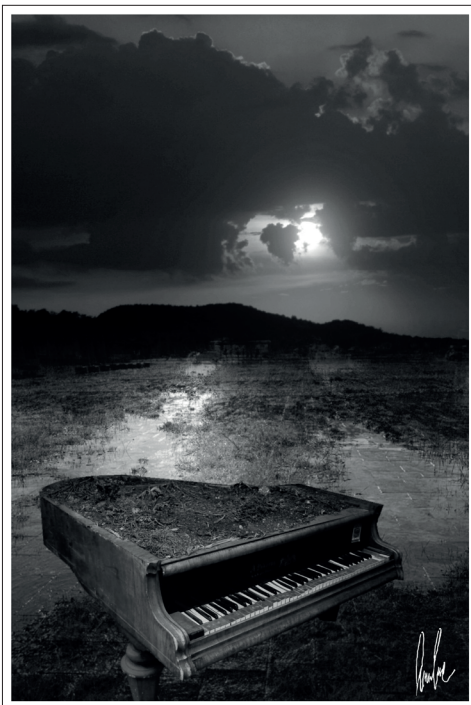
Másnap az egész ezredet felsorakoztatták az alakulótéren. Gácsér ezredes röviden méltatta a hadgyakorlatot, melynek során megrendítő csapást mértünk a rothadó Nyugat militáns haderejére, majd kitüntetés átvételére magához szólította a századosunk. Míg a százados a pulpitus felé lépdelt, lelki szemeim előtt látni véltem az ezredparancsnok rutinellenőrzési szokásának hozományát – amit ugyan a kiskatonákon gyakorolt napi szinten, de ezúttal frenetikusabb hatást érthetett volna el vele –, azt, hogy letolatja a százados nadrágját, megszemléli a gatyáját, civil-e vagy katonai, s ha civil, a kitüntetés helyett fogdába irányítja. Gácsér ezredes ezen a napon rutint szegett, így – az ünnepséget követően – üres fogda mellé osztottak be őrnekek. Ott ülhettem, olvashattam, míg le nem váltottak, hogy megkaphassam a kiharcolt obsitot.

A képanyag szerzői

- Csomor Imre Salgótarjánban élő fotós, építészmérnök.
- Deák László Tamás Salgótarjánban élő grafikus, építészmérnök.
- Losonczy Ildikó Egerben született, Salgótarjánban élő festőművész, grafikus, oktató
- Orbán György János Gyulán született, Salgótarjánban élő festőművész, grafikus, népzeneész, pedagógus.
- Perényi Anna Szurdokpüspökiben élő grafikus, tanár

Csomor Imre: A híd (fotómontázs)

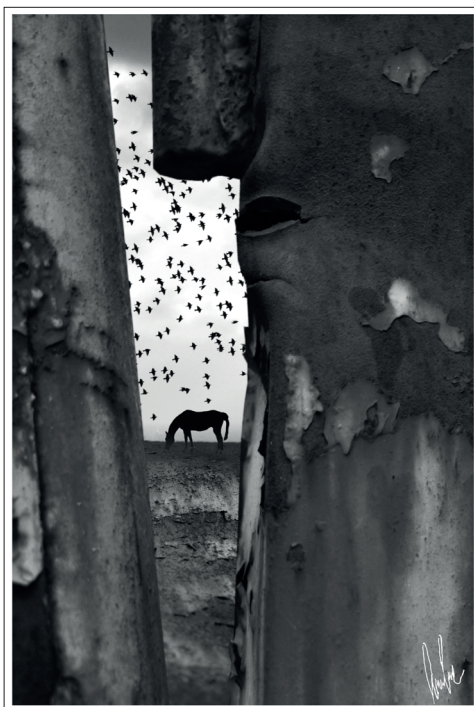
Alkonysonáta (fotómontázs)

Az üzenet (fotómontázs)

Csomor Imre: Időpróba (fotómontázs)

Korozív hagyaték (fotómontázs)

Kék Hold Szimfónia (fotómontázs)

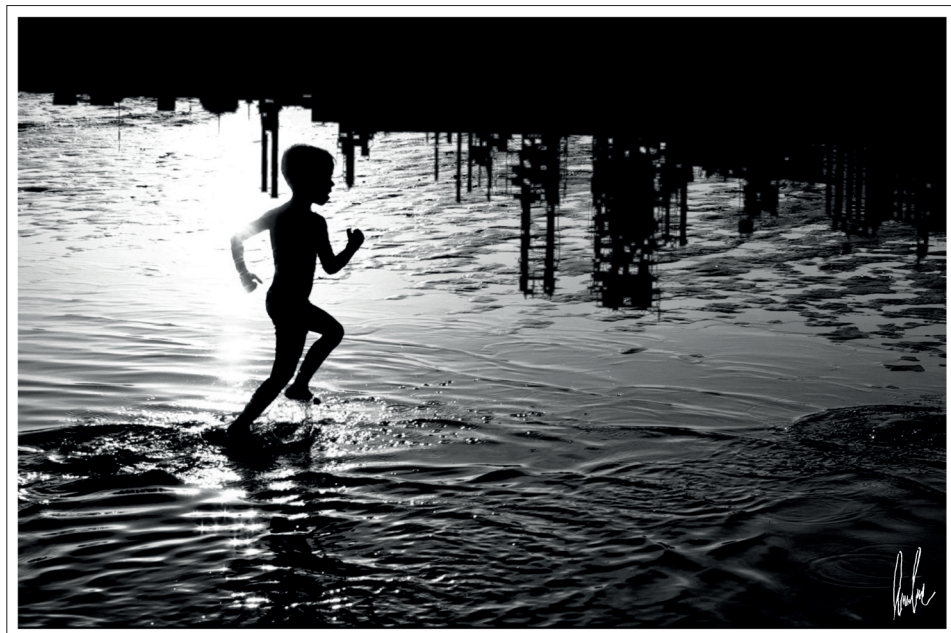
Kék Hold Szimfónia (fotómontázs)

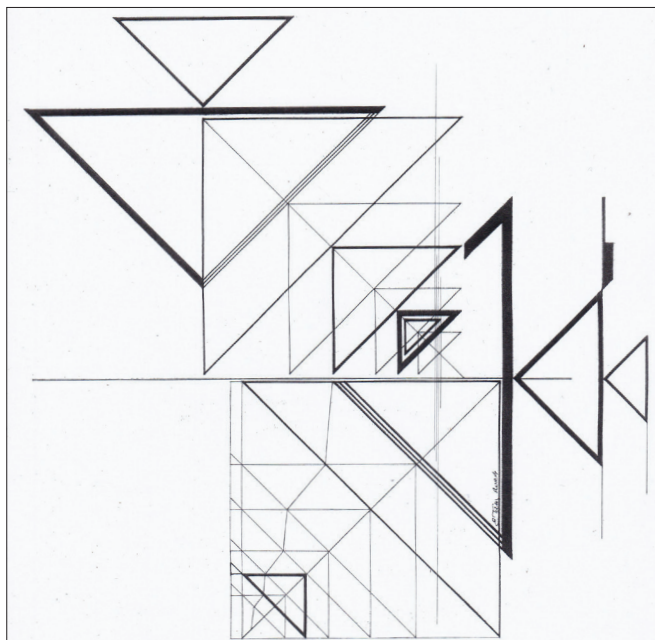
Mélységi fényetiüdők (fotómontázs)

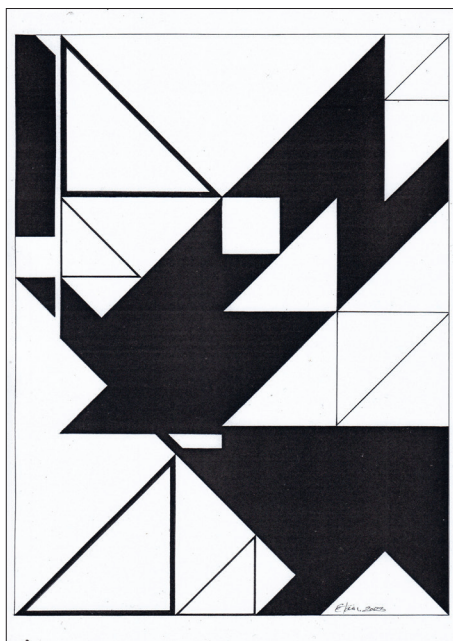
Mobil-Metro (fotómontázs)

Nap-olaj (fotómontázs)

Deák László Tamás: Épülő alakzat (papír karton, filctoll, 60×60 cm)

Felröppenni készülő madár (papír karton, filctoll, 70×56 cm)

Losonczy Ildikó: Cigiszünet (szénrajz)

Ebédosztás (szénrajz, 57×40 cm)

Öregasszony (ceruza)

Séta nagyapámmal (szénrajz, 57×40 cm)

Orbán György János: Győzelem (ecolin-tus tollrajz, 560×760 mm)

Kisvárosi piac – Bevásárlás (toll, színes ceruza, 50×70 cm)

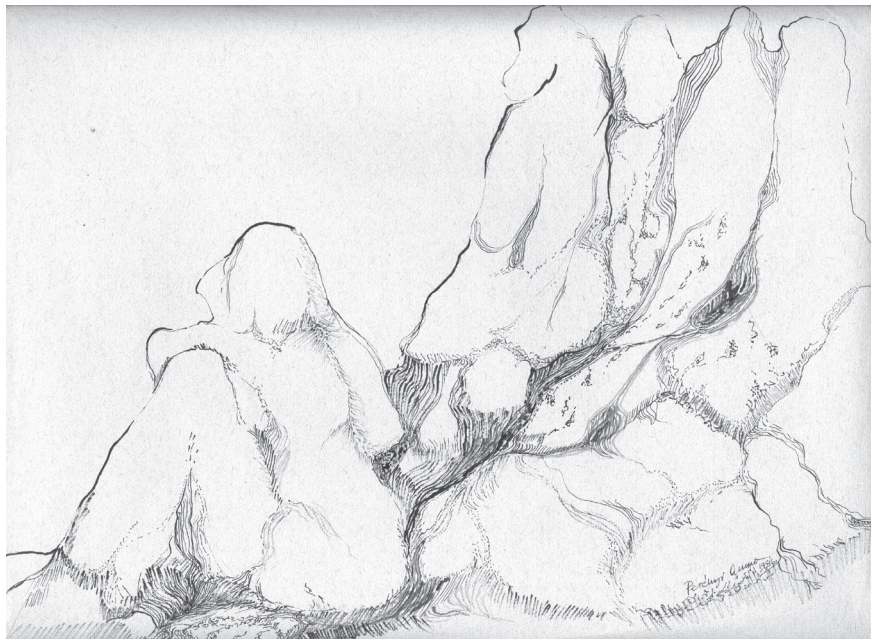
Orbán György János: Védőszent (tollrajz, 790×560 mm)

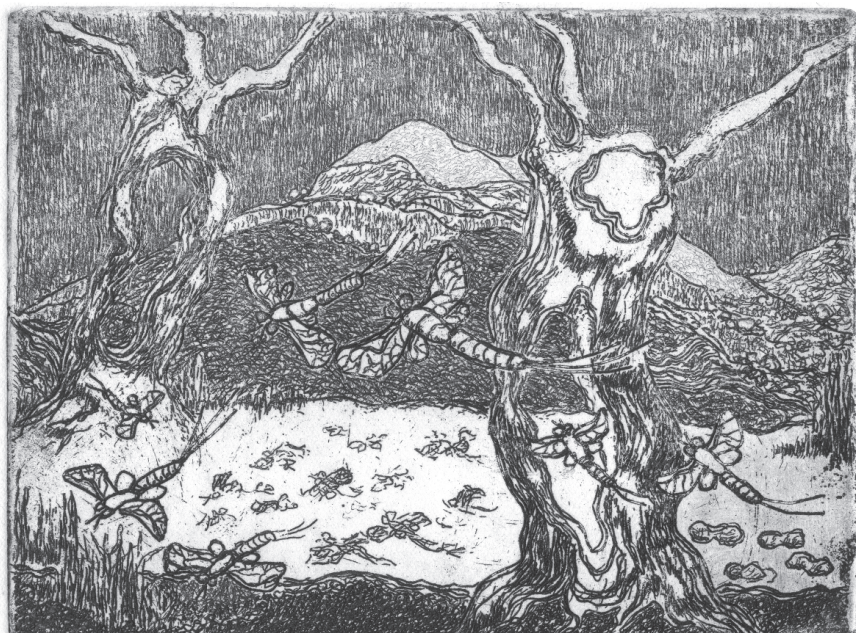
Perényi Anna: Bér (ceruzarajz, 19,5×28 cm)

Perényi Anna: Felületek (rézkarc, 10×8,5 cm)

Hegyekben (tollrajz, 23×30 cm)

Perényi Anna: Tiszavirágzás (rézkarc, 7,5×10 cm)

Tükörben (rézkarc, 15×21 cm)

Vonulatok (rézkarc, 15×20 cm)

Vonulatok, fenyőkkel (rézkarc, 15×20 cm)

H. Móra Éva

Három a gyerekeknek, egy a felnőtteknek

Miklya Luzsányi Mónika Petőfi-könyveiről

Három évig kutatott Miklya Luzsányi Mónika a Petőfi-témában, e kutatás gyümölcse négy könyv lett, mindegyik egészen más jellegű (és érdekes módon mind-egyiket más-más kiadó jegyzi). Az első kötet még a bicentenárium évében jelent meg, a címe is sugallja a célközönséget: *Petőfi, a sztár – Rajongói kézikönyv*. (Móra Kiadó, Budapest, 2023) Ezt a következő évben három másik követte, először a főleg iskolásoknak szóló *Szabadság, szerelem – képek Petőfi Sándor életéből* (Lampion Könyvek Kiadó, Budapest, 2024); majd a nagyívű, a felnőtt olvasóknak ajánlott, Szendrey Júlia életét bemutató *Ezerszer Júlia* című regény (Athenaeum Kiadó, Budapest, 2024); végül az év végén került a könyvesboltokba a *Szerelmem, Petőfi Zoltán?* – egy ifjúsági sorozat darabjaként (Pagony Kiadó, Budapest, 2024).

Nézzük sorjában e gazdag termést!

Petőfi, a sztár – Rajongói kézikönyv

Miklya Luzsányi igazán ért a gyerekek, a fiatalok nyelvén, ezt számos ifjúsági regénye, gyermekeknek szánt könyve igazolja. (Sőt – talán kevesebben tudják – férjével közösen szerkesztett munkafüzetei és társasjátékai is szép számmal születtek!) Íróként érzékenyen reagál arra az oktatási trendre is, amely igyekszik közel hozni a diákokhoz irodalmi nagyjainkat. Míg a korábbi nemzedékek számára valamiféle piedesztálra állították íróinkat-költőinket: az oktatás csupa makulátlan erkölcsű, kifogástalan jellemű szellemóriásról beszélt, akiket egytől egyig példaképként állítottak az ifjúság elé; addig manapság inkább az ellenkezője történik. Lerántják a szobrokat a talapzatról; úgy hozzák közel a hajdanvolt alkotókat, hogy megmutatják: ők is hús-vér emberek voltak kisebb-nagyobb hibákkal, rengeteget tépelődtek, alkalmanként rossz döntéseket hoztak, de amit alkottak, az kiemelkedő és értékes. Petőfiről is egyre-másra jelentek meg a hétköznapi arcát előtérbe helyező művek, adalékok, publikációk. Miklya Luzsányi is ezt az irányt követi e könyvvel – bebizonyosodott: igen nagy sikerrel!

Már a cím is gondoskodik arról, hogy felkeltse a fiatalság figyelmét. Petőfit nem igazán szokták sztárként aposztrofálni, sokkal inkább *lánglelkű* vagy *forradalmár költőként*, a *szabadságharc költőjeként*, a *nép költőjeként* és így tovább. Az alcím azonban „mindent visz” – ahogy mondani szokták, tökéletesen passzol a címhez: ha sztár,

akkor rajongói vannak, nekik pedig igencsak hasznos lehet egy rajongói kézikönyv. Remek ötlet! Így már kézbe veszi a könyvundorral és betűfrásszal küzdő diák is...

... Kézbe veszi, kinyitja, és elégedetten csettint. A vonzó cím után vonzó a belső elrendezés is: ami nyomdatechnikailag lehetséges, mindent bevetnek az alkotók. Szín- és képkavalkád, különböző betűnagyságok és betűtípusok, szalagcímek és címkék, keretes írások, hasábokba tördelések, litográfiák és emojik – ezernyi trükk, hogy beszippantson a könyv, és ne tudjuk letenni. Bulvár ez a javából! De olyan rafináltan van összeállítva, hogy böngészgetés közben, miközben a gyanútlan olvasó pletykaéhségét igyekszik kielégíteni, rengeteg új, hasznos információhoz jut.

Mi érdekli a bulvárolvasót? Mi az, ami a celebek életéből érdekel minket? Nyilván a legegyszerűbb dolgok. Hiszen a rivaldafényben csillogás mögött ők is hétköznapi emberek. Sok híres ember életrajzát olvasva kajánul vesszük tudomásul, ha hajdan rossz tanuló volt, megbukott, vagy esetleg kicsapták. Nos, itt költőnk diákkorába, képzelt ellenőrzőjébe is belekukkanthatunk. Az ellenőrző fiktív, a bejegyzések viszont hitelesek: hajdani tanáraitól és diáktársaitól valók. Tudjuk, hogy tanulmányait meg-megszakította, tudjuk, hogy álma volt a katonáskodás és a vándorszínészet; nyilván ezzel is foglalkozik a kézikönyv. Majd ifjúvá serdülve az egzisztencia megteremtése, az első költői szárnypróbálgatások... De nem ám ilyen unalmas tálalásban, nem! Egy dupla oldalnyi „*Tudtad?*” címkével ellátott apróság, érdekesség hozza tudomásunkra a részleteket. Így: „*Tudtad,... hogy Petőfi a János vitézt rapid üzemmódban írta? ... hogy az ellensége adta ki a könyvet? ...hogy mire költötte a honoráriumot?*” – és így tovább. Aztán a szerelem! Petőfi könnyen szerelemre lobbanó természete, Júliával való viharosan ellentmondásos jegyben járása is terítékre kerül. A párkapcsolat mindig hálás bulvártéma, Miklya Luzsányi se hagyja ki ezt a lehetőséget. Külön oldalakat kap Szendrey Júlia: hát persze, hogy érdeklődünk költőnk szíve választottja iránt, különösen, hogy ilyen erős, határozott, emancipált nő! Bepillantunk a konyhájába is: lám, nem tud főzni, hm... Viszont szivarozik, és rövidre vágatja a haját! Nem mellesleg ő az első Andersen-fordító.

Nézzük tovább! Utazások. Kedvenc *kaják*. Tudatos imázsteremtés, ehhez *sikerkalauz*. Divatdiktátor: legnépszerűbb ruhadarabjai. És persze *Petőfi nagy napja*, vagyis 1848. március 15-e. Lapok egy képzelt határidőnaplóból. A forradalmárok, férfiak és nők arcképcsarnoka. És kérdés az olvasóhoz: *Melyik lenne a barátod?* Nem ez az egyetlen alkalom, hogy megszólítja az olvasót. A kötet számos vonzereje közül az egyik az *interaktivitás*. Kvízek, különböző játékok, véleménynyilvánítási lehetőségek szakítják meg a kronológiai folytonosságot. Egy példa *A szerelmes Petőfi* fejezetből: „*Osztályozd egytől tízig, mennyire gáz/menő, amit Petőfi csinált, vagy ami vele történt. 1 – nagyon gáz → 10 – szuper menő.*” Nem tünetmenyes? Hasonló állásfoglalásra buzdít néhány tény felsorolva is, amelyek Petőfi katonáskodásával függenek össze: *Hősies vagy para?*

A költő rejtélyes halála és az ezzel kapcsolatos legendák említése zárja a fejezeteket.

Említettem már a rajzokat, ám említésnél sokkal többet érdemelnek *Oravec* *Gergely* friss, fiatalokat megszólító, ízig-vérig mai illusztrációi. A címlap is figyelemre méltó: napszemüveges, tetkós, laza, kigombolt ingű Petőfi... S mivel speciális fontosságú a szerepe, álljon itt a tördelő, *Sólyom Melinda* neve is.

Szabadság, szerelem – képek Petőfi Sándor életéből

Ezúttal is a kiskamaszokat szólítja meg a szerző, de másként: a nagy költő életének tizenkilenc csomópontja köré szervezett epizódok füzére a kötet; ezek nyomán végigkísérhetjük Petőfi életét kisgyermekkorától kezdve egészen eltűnéséig, illetve kicsit tovább...

A fentebb vázolt „szobordöntögetés” jegyében az első fejezetben egy, a labdajátéktól kipirult, nagy hangú, eleven kisiút ismerünk meg, később a huncut diák csibészkedéseinek is tanúi lehetünk, alaposan megismerjük a serdülő Sándor szerelmes (és csapodár) természetét, majd meglehetősen árnyaltan ír a felnőtt férfi konokságáról, hirtelen indulatairól, önfejléséről, a kritikát nem tűrő személyiségéről.

De persze nem ebből áll a kötet. Nagyon is tudatosan, biztos kézzel vezet végig a fő nyomvonalakon: a kissé vehemens természet megnyilvánulásait rendszerint valami nemes elképzelés motiválja. A játékból csatázó kisiútkban már ott van az eltökélt császárelenesség, a felnőtt Petőfi kirohanásaiban a mérhetetlen, ellentmondást nem tűrő igazságszeretet, az eltökélt hazafiság. Bevallom, először csodálkoztam a címadáson: *Szabadság, szerelem*; annyit idézték már ezt a verscímet, nem lehetett volna valami különlegesebb, figyelemfelkeltő címet választani? Ám amikor eljutottam a könyv azon részéhez, amikor Petőfinek *valóban* választania kell: kis családjával marad Debrecenben, vagy hátrahagyva őket, a frontra megy – értelmet nyert minden. „*Szabadságért fölláldozom/ Szerelmemet.*” Nem üres szövegek ezek, hanem valódi, életre (halálra) szóló döntési helyzet, s kemény, elvű döntés.

S ha már a verseknél, idézeteknél tartunk: egyik nagy erénye a könyvnek, hogy gazdag versanyagot foglal magában (kerekén negyven költeményt vagy részletet!), s ezek szervesen illeszkednek az éppen elmesélt életpizódokhoz. *Elmeséltet* mondanak, mert a szerző pillanatig sem felejt, hogy gyerekeknek mesél, mindvégig gördülékeny, olvasmányos beszédmodot alkalmaz. Rokonszenves az is, ahogy gyakran saját prózájába illeszti – illetve hősei szájába adja – a versek egy-egy sorát, szófordulatát. Az *Egy este otthon* című fejezetben a *Fekete kenyér*ből ismerős szavakkal szólítja anyját: „*lelkem, jó anyám*”; apja így gúnyolódik vele: „*azt megnéztem volna,*

*ahogy bukfenceket hánysz”. Kisfia keresztelőjét forszírozná apósa, mire Sándor így csattan fel: „Minek ide pap? [...] Örömkönnyeimmel magam fogom megkeresztelni a fiamat!” A fejezet végén olvashatjuk is a *Fiam születésére* gyönyörű sorait: „Kell-e még pap? örömkönnyeimmel/ Keresztellek én meg tégedet.” Másutt az *Egy gondolat bánt engemet...* fordulataival beszél a főhős: „Nem fogom én bakó keze által végezni, de ágyban, párnák között se! Hanem a harcmezőn! Ott az én végzetem!”*

Mint említettem, rengeteg kutatómunka előzte meg a könyv megírását: a kötet végén hosszú listát találunk a felhasznált irodalomról. Nemcsak a költőhöz kapcsolódó anekdotáknak, legendáknak, de még a korabeli labdajátékoknak is utánanézett Miklya Luzsányi – így tudott hiteles lenni például az első fejezet. Egy jellemző legenda, hogy Petőfi a Múzeumkertben szavalta el a Nemzeti dalt – erről egy jelenetet komponált szerzőnk, amelyben Júlia „tesz helyre” néhány szóval egy fellelkesült rajongót. Több másik legenda is szárnyra kelt a költő eltűnése, feltételezett halála után – ezekről Júlia és Zoltán beszélget egy jóval későbbi cselekményidőben, az asszony új házassága idején. Nagyon okosan, finoman szövi bele ebbe a fejezetbe az író mindazt a vádat, átkot, rosszállást, ami Júliát érte férjhezmenetele miatt.

Azt is tudja, hogy korunk csemetéinek nem elég a tartalmas szöveg, különböző tipográfiai megoldások tarkítják a kötetet: előugró, méretben és betűtípusban különböző szövegrészek, irkafirkák, rajzok – ezekért ismét Oravecz Gergelyt illeti az elismerés. A fülszöveg pedagógusoknak is ajánlja a könyvet, magam is ezt teszem. Sőt nem csupán egy-egy költemény háttérének megismerésére, de további játékokra is sarkall: írjanak a gyerekek egy nekik tetsző vers köré történetet, vajon milyen körülmények között íródott?

Minden korosztálynak hasznos és élvezetes könyv született, jó olvasni. Még szerethetőbbé vált ez a Petőfi Sándor.

Ezerszer Júlia

Mit tud egy átlagember ma Szendrey Júliáról? A név valószínűleg úgy hetedikes kora táján kerül komolyabban a látókörébe, amikor a *Szeptember végén* nevezetes során elgondolkozik. Magyartanára válogatja, hogy indulatoktól fűtve vagy szárazon, objektív hangon ismerteti a diákokkal Júlia korabeli megítélését, aki *eldobta az özvegyi fátyolt...* Aki tanulmányai befejeztével nem különösebben foglalkozik tovább irodalommal, meg is marad ennél a meghatározó megítélésnél. Aki további ismereteket szerez, megtudja, hogy nem szerelemből ment újból férjhez, hanem annak reményében, hogy Horvát Árpád segítségére lehet majd eltűnt férje felkutatásában. Aki még informáltabb, arról is olvashatott-hallhatott, hogy boldogtalan, sőt szenvedésekkel teli volt ez a frigy.

Nos, Miklya Luzsányi nem csupán „tisztá vizet” akart „önteni a pohárba”, hanem hiteles portrét is rajzolni arról a Júliáról, aki nemcsak *Petőfi kis feleségeként* volt érvényes, hanem tőle függetlenül is rendkívül erős, határozott és művelt nő volt. Portréja hitelességét az a rengeteg alaposan áttanulmányozott forrás biztosítja, amelyről a könyv végén található *Jegyzetek* oldalai tanúskodnak. Korabeli levelek, naplórészletek, vallomások, visszaemlékezések szerepelnek itt; de kritikus szemmel kellett ám tájékozódni közöttük! Ugyanis Horvát Árpád megbízásából született egy – finoman szólva – kevésbé hiteles életrajz is Szendrey Júliáról halála után, mintegy a férj „magamentségéül”, az ő szájíze szerint. Ha csak a jegyzeteket böngésszük át, már ezek alapján is rengeteg adalékhoz hozzájutunk. Az nagyjából közismert, hogy Júlia naplót vezetett – később Horvát mindent megtett, hogy hozzájusson, de nem sikerült neki –, de az talán kevésbé, hogy Koltón írt naplórészleteit a nyilvánosságnak, asszonytársainak szánta, s Jókai írt hozzájuk ajánlást, amikor folyóiratokban (Hölgyszalon, Életképek) megjelentek. Tudjuk, hogy Petőfi is írt naplót, de az újdonság lehet, hogy fiáról is írt életrajzot annak hét hónapos koráig. A *nemzet özvegye* kifejezés is ismert – szegény Júlia! –, de az számomra is meglepő volt, hogy először Arany János használta.

De milyen is ez a regény, és milyen is volt ez a Júlia? Szembetűnő a könyv olvasásakor, hogy az írónak nem volt nehéz érzelmileg azonosulni főhősével. Az pedig nyilatkozataiból közismert, hogy Petőfihez gyerekkora óta ambivalens érzések fűzik. Ez erősen érezhető a költő alakjának megformálásában: Júliának nem csak férje elvesztése után volt nehéz élete. Nehéz volt *mellette* is élni. Mérhetetlenül szerették egymást, de kijutott a szenvedésből már egybekelésük előtt is. Nem csak azért, mert Szendrey Ignác eltiltotta lányát a vagyontalan költőtől – ezt már diákkorunkban bebizonyítottuk –, hanem mert Petőfi nyilvánosan kigúnyolta Júlia neki írt levelét, majd hirtelen felindulásában megkérte Prielle Kornélia színésznő kezét... Később, már feleségként sem volt könnyű elviselni a költő sértődékeny, nyakas természetét, ami gyakran meggondolatlan és jóvátehetetlen cselekvésekhez vezetett. Összeveszett egykori jótévőjével, Vörösmartyval; összeveszett Jókaiával, s ezt Jókai anyjának írt indulatos levéllel is tetézte; összeveszett Klapkával, gúnyverset írt Mészáros Lázárról – egyáltalán: még katonaként sem tűrte a regulákat öntörvényűsége. Inkább leszerelt. Júlia érthető módon aggodalommal nézte-túrte mindezt, s az már elképzelhető, hogy micsoda gyötrelmek lehetett a harctéren levő férj iránti aggodás. Pedig Júlia szellemi társa is volt Petőfinek, vele együtt tudott lobogni a forradalmi hevületben is: „...hiába a fájdalom, hiába a gyötrelmek, hiába a sebek, amiket egymásnak okoztak, kívánta, óhajtott ezt az életet, nekem fölizgatás és szenvedély kell, mi elfoglaljon, mi éreztessen, hogy élek! És Sándorral lángoltak, lobogtak együtt, az életük úgy forgott, mint az ördögsekér, űzte, hajtotta a forradalom szele meg Sándor vére, indulatossága, nyakassága, hogy nem engedett, jottányit sem, sohasem az igazából.”

(A szöveg írói megformálásában Miklya Luzsányi érdekesen ötvözi a napló egyes szám első személyű kifejezéseit a narrációval.) Bölcs asszonyként sokszor higgadtan átlátta a dolgokat, mint indulattól elragadott férje, ezt nem kis humorral ábrázolja az író: „*És mi a szabadság letéteményese? – kérdezte színpadiasan Sándor, ahogy mindig is szokta, amikor fellelkesült. – A szabad sajtó! Először a cenzúrát kell eltörölnünk! Azután jöhet a többi!*

Mi többi? – kérdezte Júlia.

Hát... A többi... – vakarta a fejét Sándor, mert eszébe jutott, hogy itt, Pesten nincs kéznél egy fia király sem, akinek fejét lehetne venni.”

A szerelem a síron túl is tartott. Megindultan olvassuk Júlia összeomlását Petőfi halála/eltűnése után; tébolyult látomásokban térnek vissza a megszállott keresés emlékei, majd kendőzetlenül leírja a kétségbeesésében és reményvesztettségében borhoz és „mákonnyhoz” nyúló nő sötét időszakát, amikor nemhogy a külvilág, még gyereke sem érdekli. (Korábban kiderült már az olvasó számára, hogy Júlia anyja is depressziós volt.) Gyönyörű részlet: kezd kilábalni ebből az állapotból, a bezártságból a természetbe jut, lóra ül – szőrére üli meg a Sárgát, ahogy Sándortól tanulta – megérzi a tavasz illatát, vágat, vágat, közben emlékek sora szállja meg...

Ez az erős asszony Erdődön finom várkisasszonyként nevelkedett, s hiába volt tájékozott az irodalomban s a világ dolgaiban, a férfiak aljas közeledésén, mocskos szándékukon nem látott át. Így történt, hogy vakon bízva a tovább keresés lehetőségében és a segítő kezekben – szájára vette a város, rágalmozó pletykák terjengtek róla. Ebben az állapotban ment hozzá Horvát Árpádhoz. Az ő jellemét az olvasó hamarabb kiismeri, mint Júlia. Érdekes, hogy kezdetben kissé bamba – legalábbis a társaságban nehezen forgó – embernek láthatjuk, aki azonban elég rafinált ahhoz, hogy állását a nehéz időkben is megtartsa. Állatias, perverz vágyait előbb a nyilvánosságban elégíti ki, majd egyre brutálisabban Júlián. Megrázó szembesülni a mértéktelen, egyre fokozódó, ördögi gonosszággal, ami Horvátból árad.

Júlia körül bőven akadnak jó emberek is. Kevesebb, de karakteres vonással rajzolja meg őket is a szerző. Közelképet kapunk Vörösmartyról, a feleségéről, Csajághy Lauráról, Egressynéről. Szendrey Ignácra alkotott elképzelésünket is jócskán árnyalja az a féltő gondoskodás, amellyel leányát segíteni igyekszik szörnyű gyötrelmeiben. Egészen érdekes dolgokat tudunk meg Gyulai Párról...

Az eseményeket hű korrajz is kiegészíti. Sok egyéb mellett megismerjük a 19. századi házassági eskü gyönyörű szövegét, részletesen bekukkanthatunk a lakodalmas konyhába, ahol az ételsorok készülnek – és szomorúan konstatáljuk, hogy női szerző, legyen bár akármilyen tájékozott és okos, csak hagyományosan „női” témákról írhat a lapokban. Vagyis a kor megítélése szerint a nő maradjon csak feleség és háziasszony...

Megrendítő, hiteles, letehetetlen olvasmány.

Szerelmem, Petőfi Zoltán?

Ha Szendrey Júliáról keveset tud az átlagolvasó, hát gyermekükről, Petőfi Zoltánról még kevesebbet. Egy születési dátum, fájdalmasan korai halál – talán ennyi, ami a fejünkben van róla. Hiánypótló tehát ez a könyv, azzal együtt is, hogy – bár ezt a történetet is kutatási eredményeire alapozta a szerző – jócskán fikció.

Ismét a fiatalok a célközönség, s a Pagony Kiadó *Abszolút Töri* sorozatának darabjaként jelent meg a regény. E sorozat egyes köteteiben a Vitéz János Gimnázium udvarán álló sokszáz éves platánfa a közös, amelynek gyökerei a régmúltba nyúlnak/vezetnek vissza. Így aki lemerészkedik – csak a beavatottak! –, valódi időutazásban vehet részt. Ezúttal Bori néni, a gimnázium büfése (és nem utolsósorban az időkapu egyik kapuőre) viszi magával Sárít, akit utódjául akar kinevelni. Bori néni idős, meggyengült az egészsége, nem bírja már úgy a munkát, mint régen. Nem csoda: ne közönséges büfékínálatot képzeljünk el, hanem olyat, amelynek minden alapanyagát eredeti helyéről szerzi be, mindegyikért hajlandó visszautazni az időben. Már kislány korában rájött, hogy *„az étkezés több mint evés”*. Szenvedélyesen süt-főz, s ezt a szenvedélyt látja meg Sáriiban is, akinek még a családi körülményei is hasonlóak az ő hajdani családjáéhoz: sok testvér, dolgozó, mindig fáradt szülők, korán háztartást vezető nagylány. Beavatja tehát Sárít a titokba, s irány a 19. század, ott is Szendrey Júliáék otthona, illetve konyhája. Nem először jár itt Bori néni, megjelenik időnként a háznál, segít néhány hétig – közben beszerzi az éppen esedékes konyhai hozzávalókat. Jól ismeri tehát Júlia helyzetét: új férje, Horvát Árpád kegyetlenségét, a beteg asszony végtelen kiszolgáltatottságát. Sári mit sem tud az egészről, annyit tud Júliáról, mint a legtöbb diák: ő az, aki *„eldobta az özvegyi fátyolt”*. Kritikus szemmel nézi tehát az asszonyt, s egyrészt Bori néni megjegyzései, másrészt saját tapasztalatai alapján nyílik rá a szeme lassanként a valóságra. Júlia hamar a bizalmába fogadja a lányt; látja, milyen szeretettel bánik/játszik gyermekeivel: Árpáddal, Attilával és Ilonkával. Aztán egyszer csak megjelenik Zoltán...

És az óvatos ismerkedés után kibontakozik a szégyenlős kamaszszerelmem, ami azonban igen ellentmondásos. Zoltán magabiztos, olykor pökhendi magatartása sokszor irritálja Sárít, pedig *„...igen, adta a nagylegényt, de belül nem volt más, mint egy árván hagyott kisgyerek, aki senkinek sem kell.”* Miklya Luzsányi finom lélekábrázolással mutatja be ezeket a vívódásokat mindkettőjük részéről. A többi művében megszokott erős empátiával azonosul most is hőseivel: lelki indokokat, motivációkat keres Petőfi Zoltán bohém életére. A fiú számolatlanul költi apja örökségét, nem tagadja meg magától az italt, nagyvonalúan kezeli az iskola látogatását, ellenben bőven kiveszi részét a mulatságokból – ezek végén is a kokainos bor a záróakkord... Sári mindezt rosszallóan, de féltő aggodalommal nézi, különösen, hogy Zoltán a betegségét se veszi komolyan.

Bevallom, már a könyv elolvasása után, nagy sokára fedeztem fel a borítón a cím utáni kérdőjelet. Addig csak a találó grafika (*Felvidéki Miklós* munkája) jelezte, hogy e kapcsolatot igencsak hullámszó érzelmek jellemzik. Az említett kérdőjel pirosan kanyarog a fehér betűs cím mellett, tovább mélyíti ezt a kettősséget, elgondolkodtat. Ki tudja, hogyan alakul a fiatalok sorsa, ha Sári nem jön vissza a 21. századba? De nem, arany szabály, amit felelősséggel be kell tartani: a történeteket nem lehet utólag megváltoztatni!

További írói érdemekre szeretnék még kitérni. Tetszik, amilyen őszintén, kendőzetlenül mutatja be a meggyötört Júlia családjának mindennapjait, Horvát Árpád aljasságait; partnernek tekinti az ifjú olvasókat, nem szépit. Minek is, tudnivaló, milyen sok családban tombolnak az erőszak különböző megnyilvánulási formái... Tetszik a nyelvezet sokszínűsége. Bori néni még a szitkozódásaiba is ételeket kever: *„Ezt jól megkaptad, te buggyantott tojás! [...] Te marhahelfűjt! Te habarodott pityókaszilva! Annyit ér az eszed, mint egy tál csirizes sóska-főzelék!”* Üdítőek az idézőjelbe tett szövegrészletek: ezek Sári gondolatai, friss, mai nyelven, olykor csípős felhanggal: *„Hogy mekkora tahó ez a Gyulai – kapta fel a vizet Sári –, de ez a Móric se lehet sokkal jobb. Még akkor se, ha netán Jókainak hívják.”* Az önérzetes fruska ugyanis nehezen fogadja el, hogy a jeles irodalmár urak elutasították Szendrey Júlia közeleti verseit, arra biztatták, „maradjon csak a fakanálnál”. Még nehezebben viseli, hogy fiúgyermekei is így vélekednek – hüen a korszellemhez. Visszatérve a nyelvezethez: olykor elszólja magát Sári egy-egy modern kifejezéssel, ilyenkor furcsán néznek rá: *„Shoppingolni fogunk? – kérdezte Szendrey Júliát Sári...”* Számos eredeti részlet került a szövegbe korabeli naplókából, levelezésekből, versekből – a szerző ezek lelőhelyét gondosan megjelölte a lábjegyzetekben.

S hogy hogyan illeszkedik mindez a töri-sorozatba? Éppen azzal, ami a tankönyvekből hiányzik: a rengeteg háttérinformációval. Bepillantást nyerünk ezer apró dologba az öltözködés, a közlekedés, a vásárlási szokások, a konyhatitkok terén; megtudjuk, hogyan főztek hamuból lúgot a mosáshoz, hogyan készítettek disznócsontból órákig tartó főzés után aszpikot; megtudjuk, hogy a befagyott Duna jegén még piacot is tartottak; megtudjuk, hogy a karácsonyfa (Jézus-fa) még nem volt általános, s hogy Júliáék családjában nem tárgyakat, hanem verseket adtak névnapi ajándéknak. Az olvasóknak érdekes lehet a főváros egyes helyszíneinek azonosítása, összevetése a mai állapotokkal.

Közösségi oldalán tréfásan „esküt tett” Miklya Luzsányi Mónika, hogy több könyvet nem ír erről a témáról. Ha nem erről, hát másról, de várjuk az újabb könyvet!

Lőkös Péter

Zsiványokról, haramiákról, pártütőkről

A Pytheas Kiadó és Könyvmanufaktúra immár több mint negyed százada foglalkozik reprint és fakszimile könyvek kiadásával. Vallási, művészeti, jog-, történet- és természettudományi könyvek mellett szép számmal szerepelnek kínálatukban irodalmi művek kiadásai is, első sorban magyar, de néha külföldi szerzőktől is. A most bemutatandó könyv is az utóbbiak közé tartozik: egy német mű fordítása.

Az *Európai híres zsiványok, útonálló tolvajok, gyilkosok, haramiák, lázadók és pártütők' tüköre, melyet Siller Fridrik írásából fordított Czövek István* című könyv 1817-ben jelent meg Pesten Trattner János Tamás kiadásában. A címlap szövege alapján a korabeli olvasó azt gondolhatta, hogy Friedrich Schiller egyik művét tartja a kezében. Néha a mai szakirodalomban is az olvasható, hogy Czövek könyvének eredetije a neves lyoni jogász, François Gayot de Pitaval húszkötetes bűnügyi krónikájának válogatott német fordítása, melyet Schiller 1792–1795-ben adott ki négy kötetben, s így Czövek fordítása az első magyar nyelvű *Pitaval* lenne.

Azonban Czövek könyve valójában a *Schauplatz der ausgearteten Menschheit oder Nachrichten von den merkwürdigsten Lebensumständen berücktigter Bösewichter und Betrüger. Mit einer Vorrede vom Hofrathe Schiller in Jena*¹ (Gotha–Weimar, 1799) című mű fordítása. E német könyv népszerűségét bizonyítja, hogy 1809-ben és 1816-ban két kötetre bővített második és harmadik kiadása is megjelent.

Az *Schauplatz*-ban olvasható előszó valóban Schillertől származik, ámde a könyv nem a német költő munkája. Sőt az előszót sem ehhez a könyvhöz írta, hanem a *Der Verbrecher aus verlorener Ehre*² című elbeszéléséből vette át némileg lerövidítve az ismeretlen kompilátor, minden bizonnyal Schiller engedélye nélkül. Ennek oka egyértelmű: egy olyan könyv, amelynek címlapján Schiller neve szerepelt, jobban fogyott a piacon. A könyvben szereplő összes szöveg megjelent már korábban valahol, persze a könyv ismeretlen összeállítója nem adja meg a forrásokat, így valószínűleg ezeknek a közlése is engedély nélkül történt. A könyv kiadójáról sem tudunk semmit, tehát egy igazi kalózkiadással van dolgunk.

Mely hírhedt személyek szerepelnek a könyvben? Az első részben négyről esik szó: két német rablóbanda vezér (Matthias Klostermayr és Johannes Bückler) mellett három „pártütő”-ről és „zsivány”-ról: az 1773–1775-ös orosz parasztfelke-

¹ Az elkorcsosult emberiség színtere avagy hírhedt gazemberek és szélhámosok legkülönösebb körülményeiről szóló tudósítások. Schiller jénai udvari tanácsos előszavával

² Aki elvesztett becsülete miatt vált gonosztevévé

lés vezéréről, Pugacsovról illetve Horea-ról és Cloșca-ról, az 1784-es erdélyi parasztfelkelés vezéreiről. A második részben már bővebb a „kínálat”: olvashatunk két francia rablóvezérről, Cartouche-ról és Louis Mandrinról (utóbbi csempész is volt), az angol John „Jack” Sheppard tolvajról, Charles Price pénzhamisítóról, az olasz származású Domenico Manuel Caetano alkimistáról, aranycsinálóról, François Henri de la Motte francia kémről, Alexander Gordon angol kémről, Alessandro Cagliostro itáliai okkultistáról, kuruzslóról és végül Johann Georg Schrepfer okkultistáról, szélhámosról. A fejezetek felépítése azonos: születésüktől (rendszerint) kivégzésükig ismerjük meg e személyek történetét.

Ez a kiadvány is jól példázza a bűnügyi történetek iránti egyre növekvő olvasói igényt a 18–19. században, a könyv összeállítója igyekezett tehát kihasználni a „konjunktúrát” és pénzt csinálni belőle. Magyarországi könyvtárak polcain is ott volt egyébként ez a kötet, erről tanúskodik például a Fejérmegyei Olvasó Társaság könyvtárának 1842-es katalógusa. Ezek a moralizáló szövegek azonban nem egyszerűen csak szórakoztatni akarták az olvasót, hanem didaktikus funkciójuk is volt a „prodesse et delectare” (használni és szórakoztatni) elv szellemében, hiszen a mondanivaló az, hogy a rossz mindig elnyeri méltó büntetését.

Ezek a „hírhedett” személyek egyébként nem csak az átlagolvasót érdekelték, hanem korabeli írókat is. Goethe *A Nagy-Kofta* (Der Groß-Cophta) című vígjátékának főhőse voltaképpen a fent említett Cagliostro, Schiller *A szellemlátó* (Der Geisterseher) című regénytöredéke egyik szereplőjének a mintaképe szintén ő volt. Schiller ezenkívül *A haramiák* című drámájának főhőiséhez is számos korabeli haramia életrajzát tanulmányozta.

Magyar szempontból a Horea és Cloșca-féle lázadás leírása érdekes, ami a második és harmadik kiadásban szerepel. Ez a fejezet is Horea rövid életrajzával kezdődik, akiről azt írja a szerző, hogy nem tudatlan ember volt, hiszen német írókat is olvasott. Ezután vázolja Horea tetteinek mozgatórugóit és a felkelés okait. Az erdélyi románokat, akik igen nagy számban élnek itt, a római kolóniák maradványainak nevezi, akiket a magyarok elnyomtak, majd beszámol részletesen a felkelésről. Ahogy írja, „fenevadakhoz illő kegyetlenségeket vittek véghez, melyeknek hallására az emberi vér megirtózik és felháborodik”. Ez a felkelés is tulajdonképpen a félelem és anarchia világaként írható le, amely veszélyezteti a fennálló rendet és nagy áldozatokkal, károkkal jár.

Szóljunk néhány szót a magyar kiadás fordítójáról, Czövek Istvánról (1777–1828) is. A mára elfeledett fordító, tudós ember a sárospataki református kollégiumban tanult, káplán, prédikátor volt, majd a losonci református iskola teológia tanszékének tanára lett. 1819-ben Pestre költözött és ügyvédként tevékenykedett tovább. Ma első sorban fordítóként tartjuk számon, sokat fordított németből. Jogi írásokat is írt, illetve fordított: jelen, bűneseteket tartalmazó kötet is a jogtudós

Czövek munkájának gyümölcse. Könyveit Trattner János Tamás adta ki, aki a kor egyik legjelentősebb magyarországi könyvkiadója volt. Az egri születésű Vitkovics Mihály egyébként így jellemezte Czöveket egyik levelében: „Czövek Istvánt ismer-ni kívánod. Ő sárospataki deák. Pestre jöven, Trattnerrel ismeretségbe esett, és melléje, fizetés mellett, fordítónak állott be, amint minden munkái fordítások. Az ő munkálásai magyarok, de nem csinosak, sőt gyakran parasztosak.”

A Pytheas kiadónál megjelent reprint kiadás minden bizonnyal hozzájárul ahhoz, hogy Czövek István nevét szélesebb körben megismerjék a magyar olvasók. Úgy vélem, számukra sem csupán szórakoztató olvasmányok ezek a szövegek, hanem okulásukra is szolgálni fognak.

(Az *Európai híres zshiványok, útonálló tolvajok, gyilkosok, haramiák, lázzadók és pártütők' tűköre*, melyet Siller Fridrik írásából fordított Czövek István. Pytheas Könyvmanufaktúra, Budapest, 2023)

Madarász Imre

A pszichiáter himnuszt cserélne

Himnuszunkról bicentenáriumán sokan, sokféleképpen megemlékeztek. Dr. Csernus Imre pszichiáter-médiaszemélyiség a Jaffa Kiadónál megjelent *A magyar* című (ha jól számolom, huszadik) könyvében ekképpen: „... a nemzeti identitásunkat kifejező mű egy nagyon erősen negatív töltetű alkotás lett”. Még komparatistikai vélekedéssel is megtoldja: „Az szokott eszembe jutni, hogy ha egymás ellen játszik a magyar és az olasz fociválogatott, és elhangzik először a mi búskomor keringőnk, utána meg a lelkesítő hangulatú olasz himnusz, akkor vajon melyik csapat milyen lelkiállapotban szalad ki a pályára?”

Nos, én abban a helyzetben leledzem, hogy mind a magyar, mind az olasz nemzeti himnuszról írtam verselemzést („Zengi, hárfa.” és „Örök megújulások” című könyveimben), a kettő összehasonlításáról is tartottam előadásokat, idehaza és Olaszországban is, rámutatva, hogy Kölcsey *Hymnusa* nemzeti imádság, míg Mameli *Fratelli d'Italia*-ja (eredeti címén: *Il Canto degli Italiani*), „az olasz Marseillaise” hazafias induló, mely minket inkább Petőfi *Nemzeti dal*ára emlékeztet, ámbár vannak rokon vonásai a Kölcsey-költeménnyel is (például a történelmi visszatekintések).

„Csernusdoki” nem habozik kijelenteni: „Mert hogyha nem lesz itt egy 2.0-s program, akár a Himnusz lecserélését is beleértve, akkor minden folytatódik, és tovább csökken majd a magyarság létszáma.” Tetszik érteni? Kölcsey (és Erkel) felelős a népességfogyásért. Óriási! A „kiabálós pszichiáternek” is nevezett szerző is bevallja: „Én nem szoktam énekelni a Himnuszt, mert nem tudok elvonatkoztatni a búvalbéleltségtől.” Majd azt indítványozza: „Készüljön új himnuszunk, vagy válasszunk újat.” Javasolja is „Dömjén Szilveszter Himnusz-feldolgozását”. De mintha kétségei támadnának afelől, hogy nemzeti himnuszt nem lehet csak úgy, megrendelésre, pénzért legyártani egyik napról a másikra (sem Kölcsey, sem Mameli, sem Rouget de Lisle nem hivatalos nemzeti himnusznak írta versét, legfeljebb áhíthatta, hogy egyszer majd az lesz), valamivel odébb már felveti: „lehetne nekünk is a *Marseillaise* a himnuszunk”. No, az aztán cifra dolog lenne! Egy magyar-francia sportmérkőzés után kiváltképp érdekes. Hogyan fér össze efféle képtelen ötletelés Csernus Imre („hittel teli, tüzes szemű magyar ember”) esetenként már-már túlpörgetett, nacionalizmusba hajló nemzeti öntudatával, magyar büszkeségével? Hogy még himnuszt is mástól nyúljunk le?

Csernus Imre fura könyvében akár önvallomásként is olvasható: „valamit nagyon elcsesztünk...”

Bérczessy András

Kétségek kudarca

*Szabálytalan recenzió Fehér L. Géza
ezen a címen megjelent regényéről*

Hosszú érlelésű, vizionárius mű olvasására vállalkozik, aki kézbe veszi ezt a könyvet.

A huszonhat fejezetten átívelő belső utazás térben és időben változó síkokon, egyenetlen sebességgel vezeti a befogadót. A krónikaszerű történet kezdetén megélt tragédiák – elárulás és elárulás – után a folytonos keresés egyhamar magánmitológiává érik, majd egyfajta rejtett seregszemlével folyamatosan kristályosodik ki a szereplők karaktere.

A fragmentált szeretettörténet, a gondolati szálak metszéspontjaiban rendeződik újra és újra. Elegyül a meseszerű ábrázolás a köznapok olykor szürke, máskor tündöklő képeivel, s emiatt a könyv számos pontján megfajtásra ösztöklél, világába lépni hosszas elgondolások útján lehetséges. Az elbeszéléseket végig követi a kettősség, egyfajta küzdelemként, feszültségforrásként; a szépség a romlással, a magasztos profánnal, az üresség a pompával, a szerelem az elhagyottsággal karöltve jelenik meg, s az éles végletek vagy éppen a kongó üresség szorításából egy szavakból font tündérkert ad szükség szerint menedéket. Ezek a természeti képek a hangsúly fokozása miatt eltúlzottak, erős színekkel és némileg túlsúlyoltan jelennek meg. Az érzelmi árnyalatok képei igen kimunkáltak és plasztikusak a lidércnyomásszerű fájdalomtól a tiszta, mélységes álomig.

A Kétségek kudarcát végig kíséri a gyötrelembe oltott méltóság, történeteiben a rejtett csodavárás, s a földszagú szembesülések szaggatott ritmusa tartja éberen a figyelmet. A gondolati ívek a kertvárosi kiskocsmától Titánia idilli víziójáig feszülnek, s kötik össze a személyes vívódás végpontjait, de nem adnak teret a feloldódásnak, a megnyugvásnak. Az idővonalat a belső türelmetlenség tartja lebegésben, melynek motorja a szenvedésből rejtélyesen fakadó életigenlés és igazságkeresés.

A történetfűzér címe – Kétségek kudarca - két negatív tartalmú szó konnotációjaként voltaképpen pozitív végösszeget ad, de ez, bár fellelhetőek a népmesei történetfűzéshez hasonló jelek, korántsem sejteti azt, hogy a rendhagyó parabolán keresztül szabályos végkifejlet irányába vezet az út.

A kötet alcíme és a végső történet záró szakasza is az önregény-szerű látomásos napló folytatását ígéri. Újabb küzdelmeket, újabb álmokat.

Bíró József

PATCHWORK

csupán
 bakaköpésnyire
 v a n –
 ... – *tól* /
 ... – *től* –
 a hájas
 h ó h é r

fakanálból
 faragj ...
 gulyásagyút (!)
 – ... ha így teszel
 ... — : aranybetűkkel
 írják be nevedet
 ...
 a
h i s t o r i a — ba
 ...
 (!)

a madárfejű
 műanyag fókákat
C S A K (!)
 vasárnaponként keresd
 a ... / ...
 lámpaoszlopokon ...
 (!)

a VISSZHANG (!)
 h a l o t t – ,de
 helyén van ... / ...
a
s z í v e
 (!)

toszítsd le torkodba
 evőpálcikádat
 ... és ne
 csodálkozz (!)
 ... amennyiben
 r i z s f ö l d e k e t
 ... , vizionálsz ‘

vattacukorból ...
 k é s z ü l ...
 a ... félszív – arcú ...
 TOP SECRET — sellő

a KÖR ...
 nem piramis ... és
 ... nem MAHORKA
 — ... hanem (!)
 – : mindennemű tévhitek
 ellenére : –
 K A Z I M I R M A L E V I C S
 ... h e g e d ű j e !
 – ... / ... / ... –
 ...

gondolj a ...
 mikroorganizmusokra
 ... a vegetáció
 végtelennek tűnő
 voltára – ... –
 a ...
Bar – do thos – grol chen – mo
 könyvire – ... – ... – :

TAVIRÓZSA – SZÜLÖTT
PADMASAMBHAVA – ra !

ne fuss el
 a TÜKRÖK elől (!)
 – : 'lehet ... csupán
 ...
 meg kell(ene)
 ...
tojóznod VALAKIT
 [- esetleg ...
 VALAKIKET (!) -]
 ... é s ...
 fanyar répalével ...
 / ...
 nyakon – öntened
 a
 p o l i t i k u s o k a t
 ... / ... (!)

távcsővel
 (- avagy ...
 színházi – gukker
 segítségével -)
 vizslatnod ... a moslék
 tetején *ú s z ó*
 — — ...
 k í v á n a t o s — —
 pörkölt – maradékot
 ... / ...
 annyi ... mintha – :
 ... bálnára vadásznál
 ...
 a
 ... tibeti
 f e n n s í k o n
 ...

Demeter József

Reálity prózaversezetek

(anyaországi és erdélyi thrillerféleségek)

Égiszószerző

A csodaszínűszemű, Bibianka Mária-Margit özvegy-Asszonyt, a híres bűzbesenyői öregek házából (Maros megye) a legújabb szépkorúak – északibb – Erdélyiötthonába szállították. Havasitiszta levegőre, A Kárpát-medence-i dombokról – a nagy hegyekbe. Föl-föl, az éghez egyre közelebb. A „Nyugaton élő, Búsán kereső” édeslány – ezt a kívánságát is Teljesítette. Szerelméhez így akart egyre közelebb és Közelebb kerülni – a „motorizált tolószékes” édesanya. Érzelméről – a „drága gyermekem” eleinte még semmit Sem sejtett. Mindez bő félévszázaddal ezelőtt történt, Pontosabban fogalmazva: nem történt... Ugyanis – a Szépségesszép, csodaszínűszemű – már a szeretettédes Húgát, bátyát se ismerte meg. Szabadjára engedve titkait, Szerelmi-csalódottságát hangosan hirdette – felnőtt-Mesébe illő, filmre írható hevesvágját... fiatalkori özvegy-Álmait is a világ tudtára hozta, melyeket! Addig csak a Szűkebb környezete ismert, példának okáért azt, hogy! Lángoló érzelmeit, a családós „pap elvtárs”, Jári Árpád – (A magyardellői kultúrház ma az Ő nevét viseli) – mind-Egyre elutasította. Ő, pedig-pedig... Bevallotta biza, hogy A vonzalom kölcsönös, és! Mégis. Istenem, be jóképű volt! Nagyon okos, hithű, erkölcsös. Sok egyéb mellett, ezt a Két szót is tőle tanultam, ismételte minduntalan a hajdani Csodaszínűszemű, falusi özvegy. Opáloskékre sírva – még Így is filmvászonra kívánczó isteniremekét! Férfiak hada Áhítozott érte – hiába. Akárcsak a Tiszteletesre – ő maga... A szerelmicsalódott szépözvegyet ekkor már nem kellett Faggatni. Hímezte, szöte, fonta sajtósíve sirárait. Nem Hittek neki... Pedig, hogy rimánkodott! Kérlete... Átöleltem. Nem akarta. Magamra húztam, és! Mégse. Miért-miért?!

Mert nem vitte rá a lelkiismeret. Az önemésztő lelkiismeret, Ezt mondta. Ha megtenné, milyen érzéssel, milyen szívvel, Hithűséggel menne fel vasárnaponként a szószékre – A felesége, a falu, de! Főként a Jóisten szemeláttára. És Csak prédikált és prédikált. És én csak néztem-néztem. A Hátsó padsorból, hogy senki se lássa... Most, tudjátok, hol Prédikál? Na, hol? Ott fenn, né! Fenn-fenn. A napfényes, Csillagszószéken. Én is oda akarok menni. Oda-oda! Segítsetek, mért nincs szárnyam... Ilyen pap is volt a Földön, emberek, híresztelte könnyezve. Fakó szeme Harangszóra fényesedett. „Feljebb emeljétek, feljebb...” Imádkozta a szép zsoltárt. Egyre keservesebben. Sírjára, A gyorsan nőő örökhonban, a dédunoka mives szobrot Állíttatott. Az angyaliszárnyakat – utólag ugyan, de nem Tudni, ki faragta, vagy nem is akarták tudni? Temetőitok.

Felséglégtér

„SOLA FIDE”
(Luther)

Drága Jóatyám, könyörögve kérlek, gyönyörülj hívő-
Szívembe, lelkembe, hogy! Egyre jobban, egyre
Valóságosabban tudjalak dicsőíteni, magasztalni Téged,
Mondtad a Petőfi-szoboravatáson... A ballószögi művész
Által adott igazán finom, sajátosínyenc, többfogatú est-
Ebéd után. Is. A teológus doktor – szoboravató társad-
Barátod – által egy Istenes vers elemzése közben. A házi-
Serény, sovány, idős asszonyka mindegyre beleszólt. Én
Nem hiszek az Istenben. Miért-miért... Csak azt hiszem,
Amit látok, doktor úr. Csak azt, amit látok. Amit látok. És
Pergett- pergett – rokkanyelve... A gyönyörűnagy, modern
Ház, népies sarokrészében tényleg ott állt a matuzsálemi
Rokka. Fonal nélkül. Muzeálisan... A nehézkesen mozgó
Anyóka – kelepelője viszont egyre gyorsabban pergett, és!
A rokka is – csak nézte-nézte... Veletek együtt. Nem így a
Teológus doktor barátod. A sorozatos nemhiszem-nem-
Hiszem-nemhiszem replikára: néni kedves, mondok egyet,

Kettő lesz belőle – (Jiří Menzel sokkal szaftosabban elsütött Poénját, nyomdafestéket tűrőbb változatra enyhítve): én se Láttam a maga „micsodáját”, de tudom, hogy van. Hiszem, Hogy van... Szaggattak! Ki halt meg?... A vénasszony? Mintha fejbe kólintották volna. Szintváltott. Lázrózsák Jelentek meg arcán, rozsdás pléharcán, és! Ott, mindenki Szemeláttára, hajdaniszép lánnyá változott, mint! A falon Levő mily régi fényképén. Mi több – hófehér angyal- Szárnyai nőttek, és! Néhány alázatos-óvatos lépés után, Mint Dohnál Tibor, a „Felröppent egy lány” című repró- Grafikáján látható volt – ő is hipp-hopp! Felröppent. És a tágas-magas ebédlőben – egypár próbakör után, Huss! Mindenki megrökönyödésére, kisuvadt az ablakon. Ti pedig, egymás vállaira sandítva, szédelegve... Bámultátok, bámuljátok, mintha még ma is – a sziporka Telihold alatt... Akárha ti is – huss?! A filmképsorokként Változó valós térben. Csakhogy, nosza! Mert neki már...

Utómottó:

„Isten törvénye van a szívében,
nem ingadoznak léptei.”
(Zsolt 37,31).

Nászmenet

A felvirágzott, lakodalmas kocsisor – dudálva vonult végig A kisalföldi településen. Vidámharangszóra... Az utóbbi Időben – elég nehezen mozdulunk ki hazulról. Egyre Ritkábban hagyjuk el Ballószögöt. A szépülő falut. Vagyis: A nagyközséget. (Nemrég nyerte el ezt a megtisztelő Címet.) Mintha azt várnánk, hogy a megyeszékhely, a Kecskeméti „Hírös város” látogasson ide... Meglepetésünkre – a félévszázados házasságunk előtti Napon fogott kézen mindkettőnket. Kellemes séta volt... Később – már a központi buszmegállóban, lelkes Budapesti-és ismerős székelyföldi színészekre figyeltünk Fel, mintha! Godot-ra várva... nézték volna – immár

Velünk – a hosszan túlkölő kocsisort, ahogy vonult-
Virágzott a színház előtt. Mintha a szépséges ballószögi
Lagzis nászmenet lett volna, sőt! Mintha a költő –
Nagy László és Farkas Árpád vezette volna... Magyar,
Román, székely, és! Uniós zászlósan... A nem lovashintón,
Személyautóval utazókat. Mintha az égből ereszkedtek
Volna ide. A sokszínű zsongásba. Ősziszip díszben.
Többszólamú duda-és korbácsütemre... Feleszmélésünk
Után derült ki, hogy tévedtünk. Egy gyászos, idős asszony,
A fiatalok műszínes csokrában – azt kérdezte, jó
Hangosan, feltűnő-nyomatékkal, kétszer is, a nász-
Menetre mutatva, hogy! Amikor válnak, akkor is így
Fognak dudálni? Széles szárny-fesztávolságú mosoly
Röppent – a tisztakétség felé, és! Mi is indultunk...
Unokáink által – időre lefoglalt, kétszemélyre szóló intim-
Ünnepi hely miatt... A gyászoló asszony – nem ment ki
A fejükből. Verselni se lehetett volna szebb időt. A
Vendéglő előtt, a szeptembervégi fák márciusi –
Fényt virágoztak – ibolyáság alatt. A régóta várt házassági
Évforduló előzetes-napi tiszteletére?! A párjátritkító idő
Miatt mindez égre vetített filmnek tetszett. A természet
Színpadjáról ... Holott! Még mindig az a többszólamú, ős-
Ritmikus dudaszó visszhangzott. Korbácscsattogató alá-
Festés nélkül! Ebben az áttetsző-színes, Kodály-Hírös
Városban. Díjnyertes dalárdatisztán. A felcsendülő
Harangjáték segítségével, az elmúlás évszaka... –
Tavaszi Napszentületben – hangosbemondóval
Irányította a különös lagzisokat – Istenházába.
A szerelme(te)s, ifjú párt úgy megnéztük-bámultuk, de!
Úgy, hogy fiataalkori önmagunkat láttuk bennük... Otthon,
Magyardellőn. Az oltár előtt. És most itt(hon) – arany-
Lagzisan. Még mindig Godot-ra – reménykeltően, nosza.

Harang(ok)

Elmentek – a harangok... Nem Romába. Még nem. A fő-Tiszteletű, Kató Béla, püspök úr elébe mentek. Jóval a Faluhatáron túlra, miért-miért... Hogy idejében közhírré Tétessek, az erdélyi Magyardellőn, miszerint – A magyar Kormány által is támogatott, százharminc éves, kívül-belül, Tetőtől-talpig felújított, újjávarázsolt templom harangjai, Ezen az ünnepen, próbaképpen, katolikus, evangélikus, és Ortodox nyelven is szólnak. A változó falu nevében. A Hajdan-volt, szintiszta Maros megyei református Hitközösség, madárlátta település. Ezerháromszáz Negyvennégytől nőtt-nőtt, „Kicsi-Magyarországnak” Nevezték –, amikor még spiccen volt. Aztán fogyott-Fogyott, és! Nőtön-nőtt. A szintiszta református temető. Keletre néző sírköveivel. Az esetleges kopjafák-csónak-Fejfák helyett. Ma, az előbbiből mindössze egy van. Utóbbiból egy sincs. A termőföldek javarészét más-Nyelvűek birtokolják, és! Esténként ugatóhangokat Hordoz a szél a falu felé. Juhnyáj, csorda – rég sehol. „Bácskutyák” (pásztorkutyák) sincsenek. Azt beszélík, Hogy az eladott-prédált szántóföldek ugatnak... Vonyítanak, („urlálnak”), mint a farkasok. A földek? Jézusisten! Sopánkodnak – még a jövevények is. Tény, Hogy a mélyöblös ugatásokat egyre gyakrabban hallani. A szomszédfalu bolondja szerint időnként már-már Vicsorítanak... Váltig erősíti. Megleste őket. Ő, a Természetszerető. Mindegyre a mezőn lófrál. Az erdőben. A Hegyen. Minden madár hangját utánozza. Hívja, és Megjelennek. Körülötte csicsereg a világ... Vajon, nem ő Ugat – a földek helyett? Határpásztor sincs már, aki le-Leplezhetné. Így hát marad a kételkedés. Az állítólagos Rendszermódszer váltással, a tősgyökeres utódok – el. Veled együtt... Először Marosvásárhelyre, onnan asztán „Magyarba”. A másnyelvűek, más vallásúak, jövevények Pedig ide – még holland hollandok is... Másmilyen fordulat Ez: már a falu is nő, nemcsak a temető. Korszerűen – Fejlődik. (Gáz, villany? Már az ötvenes évektől.) Most? A gyalogátjáró mellett – híd. „Nem semmi.” A Maroson

Betongát. Víz – csatornázás, szauna... Aszfalt.
„Jártam hozzád sok esőben, nagy sárba(n)”, mintha igaz
Se lett volna... Van egy új, fiatal, tevékeny lelkésze a
Falunak, a néhai, Jári Árpád harmadik utódja: Csorbai
Loránd. Szilágyi Levente, víz-és hídügyi mérnök vezér-
Igazgató, a helyi Maros-gát kivitelezője, Déváról költözött
Haza – Magyardellőre. A visszatérő harangok pedig:

GILING-GALANG, GILING-GALANG!

GYERTEK HAZA, GYERTEK HAZA! –

Zengedezik. „A felújított templomtornya?

„Ha jól megnézzük, égig ér. (Onnan csörgedez lelkünkbe)
Egy kisreformátus ér. (Ne hagyd, ó, Szentséges Atyám,)
Hogy kiapadjon ez a hit. (Oltsa szomját zsoltárosan,)
Minnyájunknak, szív szerint.” Hirdeti a templomivészet.
Hál Istennek, nem temetés, falutalálkozó is ez. Idejében
Visszatértek a harangok, ha! Milyen szépen, fájószépen,
S mégis milyen ünnepélyesen szólalnak meg, hogy!
Hirdessék: a Főtiszteletű átröpülte-lépte a faluhatárt,
Légihatárt, és! Toronyiránt száll alá. Minő ökumenikusan.

Jámbor Ildikó

Nyelvelő

Viszonyunk a nyelvhez
felettébb megromlott
„Baromi szitukban
nyomjuk a bon mot-tot!”
Rizsázunk, nyelvünk
Úzzük a Neten is
Ott vagyunk a Skype-on
Egyszerre heten is!

Ha az eMeSeN- re
Felmenni szándékszol
Rúgi fel minden szabályt,
Mert partnered eliszkol!
Drága szókinsedet, mely
bölcsődben rád ragadt,
Selejtezd, felejtsd el!
Fordítsd ki önmagad!

Lájkollak magyar nyelv!
Bírom az aurádat!
szavaim elvesztek,
de alkottam néhányat!
Móriczot, Adyt, sőt
Ábrányit lájvolom
Márait és Wasst is
a Fészbukra lájkolom!

Szmájlival indítok,
amit csak jelölök,
legyen 1 értelmű!
Abban egyet értünk:
nyelvünkhöz legyen hű,
ki csak felismerte,
mily' sokan beszéljük
a magyart világszerte!

Rájöttem magyar nyelv
más nyelvet tanulván,
Hozzád csak hasonlót
sem ismert a búrám!
Mit az angol szászok
két szóval letudnak,
magyar földön tízszer
annyi morfémával hatnak.

Gyönyörű pataokban
fürdik a szerelmes
eped és gyötrődik
szókban szenvedelmes.
Csodálja imádja
lelke édes társát.
Szenvedi, siratja
Élte elmúlását.

Kéri a Jóistent,
Őrizze szerelmét,
Ne hagyja elveszni
szíve gerjedelmét
Arannyal szólalván
„viszi a csalitba”
Öleli, csókolja
imádja, alítja.

A Halál elrabol,
elveszejt, eltemet.
Fekete hintóján
viszi a lelkemet.
Sötét palástjával
beborít egészen.
Síromon a virág
nehogy elenyésszen!

A csecsemő felsír.
Felnyög és nyivákol.
az anyja ölében
kémszel a világból!
Az mindent, mi kedves
Szép szókkal illeti
Nevelője ajkát
szemével követi.

Ne vessz el Magyar Nyelv!
Ne hagyj el bennünket!
Őrizd meg, gyámolítsd
teremtő kedvünket!
Amíg a képernyő szórja a szemetet.
mit nyavalyás társunk
kínlódva levetett,
játékos versekben
Őrizd meg Szépséged
Emberi mivoltunk
Maradjon meg véled!

Koncsek József

Halnak a Jóskák

Elment a két Fehér Jóska.
Fiúk, ez az ember sorsa.
Egyikük lenn Szerbiában,
templomban, Bela Cerkvában
misét mondott, áldást mondott,
s neki húzták a harangot,
szegény Jóska.
Másik Jóska, ő is Fehér,
kézfogása kemény tenyér,
vannak ilyen Jóska népek,
– magam nem említeném meg –
igaz, itt-ott haragos
voltam, nem csendes Maros.
S vannak Lacik, vannak Pisták,
Jánosok, Ferik és Miskák,
aztán Gáborok és Györgyök,
s hányan még, de nem könyörgök,
azt mondom, hogy tartsunk össze,
míg két karunkat *köröszthe*
nem illesztik mellkasunkon,
s hát azt súgom,

vállunkon az idő terhe,
a két Fehér Jóska lelke.
S milyen különös...
A szerbiai Jóska hívei
többnyire lengyelek voltak.
A szerb és román alapítású
falu katolikus templomába
egy kisebb számú lengyel közösség
férfaai, asszonyai jártak.
Ők Bely Crkvnek mondták
a magyarul Fehér templom
istenházát. Jóska is így mondta.
A másik Jóska Sárospatakon élt.
Kazinczy Széphalmon lévő
emlékhelyén a Szépszó múzeum
vezetője volt egy időben.
Barátaim voltak.

Gyimesi Laci is

Én barátom,
nőtt az ujjamon egy tikszem,
s elvitt téged Charon
a styxen.
Szót értettél görögökkel, latinokkal,
törött röggel, talmi okkal,
s emlékszel-e,
 hogyan csujjogattunk,
életkedvre bujtogattunk?

Aztán,
téged Na'konxipánba
 vitt a lélek
(álmokra cseréllek)
Cserélj csak engem másra
boldog bolondozással,
s persze,
végül
 a
 megboldogulásra.

A kormányom

(öreglegényy dicsérete)

Van egy Kormányom,
a Kormány István.
 (Kétbodony.)
Tavaszkodván feltárom a kiskönyvem,
rá is ér, ráér is tán.

Hallod István,
gyere el,
megint dolgozni kellene,
hozd a kaszát,
hogy a kertem kelleme,
illata, színe-virága
beburkoljon minket újra,
aztán magunkat kifújva
leüljünk a tornácon
pohár bor mellé,
Nem igaz?
Nohát! Istvánom.
Hisz' én is megmarkoltam a kapát.
 Nem is bánom. (Tűnjön a gaz.)

Ferenczfi János

Visz a vonat

Visz a vonat, valahol várnak,
A mindenen túl látom apámat,
Szelíden int, óvón ott áll anyám,
Tányérom ott van dús asztalán.

Visz a vonat, ködökben vágat,
Semmibe vész a viadukt. Várnak.
Félelem nélkül, ablakban állva
Utazom el, nem vagyok árva.

Visz a vonat, minden mögöttem,
Járatlan úton jártak előttem.
Elmúlik sorban az éhed, a vágyad,
Ködökön túl lebeg az ágyad.

Juhász Pál

Emlékeket tépek

(Kozma Emese Kinga emlékére)

Egy éve járom Nélküled a falut.
Egy éve nem nyitsz nekem mosoly kaput.
Egy éve imába rejtem nevedet.
Egy éve sírni kezdett a szeretett.

Beszélgetni Hozzád sokszor kijárok.
Szólnak hozzám a sóhaj gyertyalángok.
Arcom simogatja az erdei szél.
Halkan, titokzatosan Rólad mesél.

Lényed csodáját elvitted magaddal.
Gondolatod betakartad harasztal.
Emléked küszöbére bátran lépek.
A múlt fájáról emlékeket tépek.

Egy éve járom Nélküled a falut.
Egy éve nem nyitsz nekem mosoly kaput.
Egy éve imába rejtem nevedet.
Egy éve sírni kezdett a szeretett.

Parádsasvár, 2024. május 27.

Meglátogattam

Este meglátogattam a patakot.
Fényes kövön a vén rákot kerestem.
Hol van, arról a langyos szél hallgatott.
A csobogó víz csillogását lestem.

Este meglátogattam a sírokat.
Pompázó virágokban gyönyörködtem.
Egy méhecskével küldtem el csókomat.
Az ébredő tücsökkel hegedültem.

Este meglátogattam az álmomat.
Békésen aludt, nem ébresztettem fel.
Egy láthatatlan kéz fogta vállamat.
Hívom Édesanyámat, de nem felel.

Hiány érzett bányájába zuhantam.
Kimásztam, de lélekben ott maradtam.

Parádsasvár, 2024. június 25.

Nem kell minden könyvbe

Nem kell minden könyvbe szerelem.
Húséges asszony, sármos lovag.
Az idő megette kenyerem.
Nyakamban elfojtás hangszalag.

Nem kell minden könyvbe sors betű.
Halak sem úsznak forró könnyben.
A dráma ókori keletű.
Már jelen volt az őseemberben.

Nem kell minden könyvbe árulás.
Váron belül legyünk szabadok.
Az életben sok az álruhás.
Hasztalan, eltitkolt kalandok.

Nem kell minden könyvbe csúf halál.
Mesék szállingóznak, mint a hó.
Gyönyörű, rokkant párra talál.
Ébredjünk már végre fel. – Hahó!

Parádsasvár, 2024. október 10.

*Albert-Lőrincz Márton***Minimál versek****(vihar)**

adakozzatok kértem a költőket
adatok téglákat gránitköveket
Kelemenné asszonyt
hogyan felépíthessem a váramat

és adakoztak
önzőn így
időbe tellett amíg fölrahhattam
térdmagasságig derékig

viharok jönnek elsodornak tudtam
hacsak
nem magam öltözöm viharnek
hacsak nem én magam vagyok a vihar*

*2024. augusztus 5.***(locsogás)***Hadnagy Jóskához*

bőbeszédűségemnek az öregség az oka
ígérem visszaveszek belőle
a szándék berámázva
hát rajta Marci
a páncéling megvan
rajtam van mint don Quijotén *La Manchában*
s ha tűnik bőnek
ismerd el barátom
harci

*2024. augusztus 21.***(mint egy pénzérmét)**

mint egy pénzérmét
feldobott a BÍRÓ
esek zongorára könyvre festett képre
esek pofára esek fejre
ne vajba-tejbe feredőbe
úgyis az a fontos hogy
túléljem magamat
ha koppan a pénzérme

*2024. július 19.***(határain)**

hű fia szeretnék lenni hazámnak
de hűvös szelek fújnak s
hóval beborítják határait
ezért
maradok hű fia az
anyámtól tanult szavaknak

a zsarnokok
tán
megbocsátanak

2024. augusztus 12.

* olasz filmvígjáték címe (Daniele Luchetti, 2018).

(kell egy kép)

minimál-maximum
ez a vers
pár esztendő kell hogy életjelét
fix ponthoz illesszék illetve
műhöz
kell egy kép nagyanyámmal a falon
háráskendőben
aki figyel
aki megint
valahányszor nem működik
a mini-max

2024. augusztus 10.

(életmű)

hamu a
villámsújtotta erdőben
a fa hamuja
jobb szerencsével
gyémánt lehetett volna

2024. július 6.

(gyaluforgács)

forgács pörög szét
száraz gyaluforgács
jó lesz gyújtósna mondják
nem való ostornyélnak
nem való korbácsnak
semminek
de úgy serceg suhog tekeredik gurul
lépteim alatt
szinte megbabonáz
kínálja magát ágynak
bele is fekszem -
lépteim alatt az életem

2024. július 18.

(pódium)

csend vers előtt
csend vers után
előtte szívdobogás
utána szív körüli nyomás
fogja a szót anyám keze
meghajolok
nagy csend előtttem

2024. augusztus 6.

(Enhéduanna)

alig tudunk az első költőről
hercegnő lehetett
írt verseket
de
vetett-e örömet s könnyet eleget
nem lelem
tű a költészet szénakazlában Enhéduanna
megesik mással is

2024. augusztus 15.

(anya szült)

egyszerű anya szült engem
nem rivaldafényben fürdőző celeb
nem költők s effélék anyja ki
ruháit íróasztalra dobja
nem nyitogatta szolga az ajtót
előttem
mosolygó arccal
én mindegy voltam
pulóverben ingben zakóban
jöttem elektromos szikrákkal
cipzár húzókéjával játszva
a kabáton

2024. augusztus 17.

(pont)

egy mondat az életem s
nem én teszem ki a pontot

2024. augusztus 6.

Kuti József

Hogy teremtsünk

meg kell maradni,
ott a magasban,
ott szól az a dallam, mely
azt módja, hajtsunk fejet,
már nem nevetünk, nem félünk,
csak a hiányt hagyjuk magára,
ahogy a szél a lerombolt falut,
egy élet helyén,
érezni kell nem vagyunk egyedül,
itt a nap, itt a hold, és az ég,
a végtelen merülés mindenben,
fürdés nélkül az ágyunkban,
szerelem nélkül testet ölelve,
hát, takarj be, takarj mindörökre,
ne menj messzire,
hátha forgolódom, mi lesz, ha leesek,
van e, ami megtartson,
ha oly magasan nyugszom,
vagy jobb lent,
szelíd nyugtalanság pörgésében,
tánc, és zene nélkül,
hatalommal a kezeden,
fent vagy, vagy a mélyben,
a lépteid, csodát hoznak,
a szavaid a fülemben maradnak,
és vérző papírra íródnak.

türelemmel harcolni szeretni
mindehhez már
hűtlenek a szavak
szörnyű szavak
eleven állatként pusztítottak
múltat és jelent
mindent elvadítottak és
a gondolat vajon

lehetek e saját halálomban
mások vigasza
az összes szó
érként táplálja a
folyót mely
átszakította a létezés és
nem létezés gátját
azt kívánom a
szívünk legyen foglalt a
kezünk azt a papírt gyűrje
életünk végén
melyre nem kerül semmi se
még a csend is halott
abban a pillanatban csak
az álmok csörömpölnek
abban a szobában szüntelen
senki nem kérdez
mert nincs kit a
túlsó part fénye világít
már nem lehet
semmit jóvátenni
követelni csak
úszni úszni úszni

egyedül egy szobában
még a tegnap lóg
a mába átlökve a
jókedvet a
másvilágra
akarom érezni
nem vagyok árva
nem húz a mélybe, hogy nem
nem vagy a részem
a félhomály szülte árnyékban
nekem Te vagy az
élet egészen
alszik az álom
de jelen van ébren van a
félelem de elhagy

szívárványos ég takarja
mozgatja fényeit
utat mutatva szétdobott
ruháinknak abban a rendben
amit senki nem határoz meg
a tegnap áldozatait és a holnap
örömeit senki nem kutatja
Te ölelsz vagy én öllelek
ha vétkezünk hát vétkezünk
a valóság páncélját áttörve
ez maradt mindenünk
ruháink rendjének
meghatározhatatlan vigyázzállása
egy ölelkezés illatával
átítatott szobában

virágok közt a létben
fetregő csendben karmolva a
jelenben eltűnő
végtelenben háborúk dacára
fegyvertelen jelenben
mindent kiírva nem
látható rendben de
tudjuk minden rendben
kimondjuk jó
szívet szaggató
boldogság jele ránk írva
kis titok nagy lényeggel
ölelve két kezünkkel
látható a láthatatlan
beborítjuk a titok és
nyilvánvaló fátylával
megőrizve önmagunk nem
bántva senkit legelgetünk a
mindenség mezején
étket hagyva másnak is

az időt morzsolva vagyok jelen
a semmit bogarászva

aprólékosan tekintek
más érdekeire
elveszítve a valóságot de
árnyékában megpihenve
hozzád bújok az égig emel
valamire rátaláltam a
halál jelenlétében
nem gondolok élőkre
csak az ölelésedre mely
gyógyír minden sebre
a múltban lebombázott város
épül az elveszettség
érzése, a bánat az örömmel
határos és önmagába fordulva
haldoklik a rossz
engedj kitárt karral szaladni
hagyd kimondani
hadd legyen jelen a
valóság gyökerezik benne és
megad mindent
engedj ráncos kézzel simogatni
most és akkor jelen lenni
dajkálni ölelni most én Téged
és Te engem és
ebben a ringatásban
benne van minden az
élet Gyöngyszemei
vidáman kacagnak
ha örömet láthatnak
most és őszülő hajad
keretében, sírni vagy nevetni
élni és a gyönyörrel mosakodni
eltenni télire mert
lesz még hideg és
ha nem vagy velem
még a pokolban sem hiszek
bár minden az enyém
nincs más dolgom
veled élni és
veled halni meg

Sándor József

Kicsinek tiszta volt

Loccsant – locsogott,
Csobbant – csobogott.
Leszek még szélesebb,
Leszek még hosszabb –
Fecsegte a kis patak.

A völgyet követem,
A tengert keresem.
Fecsegte szüntelen,
És folyóvá duzzadt.
Már mélyebb volt és hosszabb.

Követ görgetek,
Elmosom a partot.
Hol csónakot ringatok,
Hol malmokat hajtok.
De vizem már zavaros.

Mindig csak lentebb,
Egyre csak lentebb.
Minél szélesebb leszek,
Annál mélyebb a medrem.
Töltések között terelgetnek engem.

Ha átlépem az emelt gátakat,
A parton sok lesz az ember.
Félnek talán tőlem?
Csak nézem, keresem,
Messze még a tenger?

2007. 06.18.

*Balajthy Ferenc***(Jó)tanácsok**

Legyen lelked szép kolostor,
Kerüld, ha csattog az ostor!
Egyenesítsd ki a görbét,
Csinálj óriásból törpét!
Kövess elmét, szabadságot,
Csókold meg a vadvirágot!
Adj a némáknak is hangot,
Zúgasd meg a nagyharangot!
Melengess a fagyott katlant,
Mozdítsd meg a mozdulatlant!
Fényesítsd a korom eget,
Itasd meg a szomjas teret!
Adj enni az éhezőknek,
Végy virágot szeretődnek!
Mutass irányt merre menjek,
Gyűjts erőt az erőtlennek!
Légy társa, akit elhagytak,
Fordíts hátat a haragnak!
Adj annak, kitől csak vettek,
Öleld át az elesettet!
Tépjed szét a rabok láncát,
Járad az igazak táncát!
Égess el szennyet és átkot,

Búvöld el a nagyvilágot!
Tanulj holtig, mint a jó pap,
Békítsd meg a háborgókat!
Ne légy gögös, ha dicsérnek,
Nyújts kezet a szerencsének!
Mérd a mérő búzáat duplán,
Járj, ha kell a Hadak Útján!
Tiszteld mind az ős porodat,
Vidítsd fel a csillagokat!
Morzsold el a követ, sziklát,
Fejtsd meg a Mindenség titkát!
Hullámozd a tengert szívből,
Lógass lábat kék felhőkről!
Vesd meg a bűnt, aljas szégyent,
Legyél lámpás sötét éjben!
Szeressél, azt sosem bánod,
Valósítsd meg minden álmod!
Szolgálj, éltesd a hazádat,
Őrizd, és sose add másnak!
Higgy a hitben rendületlen,
Győzd le a legyőzhetetlent!
Ne vedd hiába e nevet,
Áldassék az Isten veled!

Jut is, marad is...

(Költészet napja, 2025)

„Akkor a világ kicsi lesz
s én játszani hagyom,”

(József Attila: *A bűn*)

Anyaszomorító időnk, s vaklárma,
Aszalt édeni gyümölcs fényrozsdás.
Pityerg, majd apad a szentelt forrás,
Porlasztott sziklaszirteken dalárda!

Ha, rád lelek én egyszer, valahára,
Töretlen, szép hintalóm robog már,
S számítógépre mentett robot lány-
Megváltó lehet nekem nemsokára!

Hagytál volna, örök gyerek szaladjak,
Ám, látom már, hogy felcseperedek,
Formatervezett arccal önmagamnak!

Bűnről bűnre élek, mint más ember,
Mindre juthat egy Megváltó és marad
Míg Istenvert, mégis áldott gyermek!

Kalitka nyitogató szonett

„Az oly madár nagyon ritka,
Melynek kedves a kalitka.”

(Csokonai Vitéz Mihály)

Nyitott kalit felhőmadara reppen,
Nyakigláb fák olyan irigyek rá.
Tiltott kendert tilol az Ég netán,
Szabad dal dohog, fölizzik a berek.

Madárkarom karcol bakelit lemezt,
Koldustenyerő puha kenyeret vár.
Csepegni kezd az eső, majd eláll,
Keszekusza sötét éjfátylat ereszt.

Hamis a csillogás, hiába ragyog,
Hiába etetnek, s itatnak gazok,
Kalit palotában, – pusztít a mag!

Aranykalit akár a Nap, de nem kell,
Madár, ha benne él, kinek énekel?
Ki rabot tart, maga is rab marad!

Sajtos Orsi

A vers születése

A kényszerítő erők engedelmes gyurmavolta,
képlékeny anyag. Olvatagon, szétmállón,
majd formák sokaságába kéretőzön gömbölyödik
a költő szíve alatti térből.
Dallammal lelkesített betűk változnak tengerre,
éggé, emberré a szűrt fényben.
Karsztvizek lélekiramodása ez.
A rügyek is hallgatóznak, miközben
generációk láncolatának megkönnyebbítő sóhaja,
a napköszöntét megelőző szél.
Sós pára csapódik szájam köré.
Szomjam verssel csillapítom.

Magvető

„Akinek van füle a hallásra, hallja.”

Márk 4.9

néha üres templomba érkezek
akolszagú napok ketrecét
hátrahagyva
némán hanyatlik testem
az imapadba hol
térdeplő lényem
dialógusba kezd
gomba spórák fonják körül
zsolzsmám nesztét
fluoreszkáló jelek villannak
magvetésnyi hónapok mutatják meg
az oltári szentség mágiáját
a megszűnő gravitációban
csak a felhajtóerő lesz
a megtapasztalás
leomlanak a vaskos kőfalak
tájidegen bádog ereszdarabba rúgok
mielőtt végképp felocsúdok
felfedem biográfiám
ismerem a Magvetőt
ismerjük egymást mind
akik viselősek vagyunk a
bennünk élő példázattal:
életfogytig tartó édes teher
ázott humusztakaró lesz
nekem is fekhelyem
bennünk az Örökkévaló
halálunkból új élet terem
én is csírakezdeménnyé válok –
tavasszal mindig Hazatalálok

Találkozás

Tudom nem véletlen jöttél elé
Lövészárkok bús gépolajszagú
Romjain kirajzolódttál a létből
Tudom a tested most sűrű fény
Nem csorbulhatnak rajta kések
S ha tojáshéjként roppan ránk az ég
Felemésztenek vérző tüzek
Tudom ki benned tiszta lény
Nyomában kizöldülnek füvek

Ekliptika I.

Itt, ahol fekszem
Égig ér a fű.
Párolog a rét szaga.
Ráérősen érkezem
Az enyémnek hitt pillanatba,
Melyet kisajátítottam neked
Az ittben, profán imák
Malasztján marasztalja
A susogó sás hangján
Hozzám térő lelked.
Hallom az atomi részecskék
Remegő csilingelését.
Ömölhet rám utolsó kenet
Is akár, hisz átkarolsz,
S véd a gömbalakba roskadt
Határ, s a tölgyesen túl a
Narancsként felizzó horizont.
Lengünk egy fűszálon tovább,
Pókháló gubóba rejtőzik auránk.
Így istenülünk fényvillanással,
S araszolhat a Nap is tovább.

Németh Nyiba Sándor

Az élet kérdőre von

A fa alatt egymást borító, susogó levelek.
Rögtön feltör bennem a tűz ereje.
Kacag a világ az emberi egyszerűségen,
vadul tombol a lelkünkben az élet.
A korok hatalma összenyomja elménk,
lerágja a virágokat, mint a férgek.
Nem gondolom, hogy okos vagyok,
mert az élet kérdőre von.

Kiválasztott élet

Bármilyen történt,
ezért csak te felelsz.
Megtört a kínos élet.
Küzde, de engedted.
Bűn nélkül nem élhetsz,
aki kiválasztott, nem kegyelemez.

Kiszökött a vétkes

Kiszökött a vétkes, felkorbácsolt létem.
Átvérző golycsok ázott pirosak lettek.
Elejtett kanálért nem nyúl a kezem,
csírázó virágzásra mérget öntenek.

Fészkelődik a menekülni vágyakozásom,
dereng a távolban az álmodozásom.
Gnómmá töppedt kiforrott igazságom,
rám telepedett a hű kivagyiságom.

Megütött a vesztesek bezárt vasökle.
Eredendő lecsúszásom mélybe vetett.
Kémlelem a bátor, bizonytalan eget,
az elkevert tisztességem élni nem mer.

Menettelen csavar

Bölcsnek tanultam, bután halok.
Elveim temetem kőpadon.
Rúgott kő karcos bazaltkövet.
Kínzásom sír a sziklák mellett.

Menettelen csavart becsavarok.
Ütlegelt vasat felizzítok.
Feldúlt kéjemet falhoz vágom.
Lepusztult otthonom meglátom.

Megríkat a vad látomásom.
Iszkol kilátástalanságom.
A tanultakat tűzbe dobom,
melegedem a lángcsóvákön.

Találtam egy kincset

Találtam egy kincset, az életem.
Eddig azt hittem, nem fontos senkinek.
Nem merem megköszönni a vétkeimet,
még élek, az észjárásom pengeéles.

Beletörődtem, nem ismerem a lelkem,
sejtjeimmel, tapogatózom saját létemben.
Mondjatok el mindent, ami engem épít,
a földi zűrzavarban megtaláljam ami némít.

Balla Zoltán

Tavaszköszöntő

Barka bontja bolyhait,
felpezsduł a táj.
Odújából gyík bújik,
sütkérezni jár.

Ég magasán gólyapár
tavaszt kelepel.
Szerelmesek szívei
lángoktól tüzel.

Ravasz szellő hajba kap –
fák között oson.
Fácán rebben bokron túl
szilaj szárnyakon.

Lányok blúza megfeszül:
keblük domborul –
kaján szemek pásztázzák,
nézik kancsalul.

Mosolyvirág arcokon –
dalok dala száll ...
Köszöntelek új tavasz –
jöttöd fénysugár.

*Hajdúböszörmény,
2025. február 26.*

Mily' tükör

*(Szerelmes szeretettel feleségemnek,
Rozónak)*

Szemedben új tavasz –
szerelem ragyog.
Csak nézem, nézem,
mily' tükörben vagyok.

Mily' gyönyörű arc, ajak,
mily' csókos a szád,
mely naponta nékem
száz csókot ad.

Hajdúböszörmény, 2025. március 4.

Három szerelmes haiku

1.
Szemedben vágy ég:
szerelmed tüze tombol.
Tavasz közelít.

2.
Ülj mellém kedves:
forró ajkadra vágyom.
Ez nemcsak álom.

3.
Vérem felpezsduł:
szerelmem tüze lobban.
Bújj karjaimba.

Hajdúböszörmény, 2025. március 6.

Juhos-Kiss János

Tavasza után jön a nyár

Reszkető koldusként fáztál,
büszke emberben csalódtál,
lelki aprót hiába vártál,
roppanó hóban nem háltál.
Őrdögökkel nem vitáztál,
földi pokolban birkóztál,
őrangyallal szárnyalhattál,
fehér hóvirággal háltál,
gyöngyvirággal elnyíltál,
liliommal álmodhattál.
Tavasza után jön a nyár,
piros pipacs a határ.

Budapest, 2025. április 30.

Jézus feltámadott

Az élet-rügyet nem lehet letörni:
fán, égen-földön és érző szívben.
Angyalszárnyon száll, hitben halad:
az örök élet mennyországába jut,
ahogyan Jézus ment az Atyához,
a beteljesül szeretet égi honába.
A nyári zápor fejünkre hull,
a fénysugár szívünkbe hatol,
a lelki fájdalomunk elcsitul.
Az utcán hömpölygő vízár
sokat bugyborékol s elvonul.
Elárvultak a színes tulipán-szirmok,
lepattantak a fehér barka szemek,
de mind-mind az Isten kezében
ébredtek, jöhetnek a gonosz fagy,
jövő termésünk, Vele megmarad.
Az élet-erőt lehetetlen legyőzni
fán, égen-földön és érző szívben.

Budapest, 2025. április 21.

Orgoványi Anikó

Isten temploma

Égszínkék szemekkel mereng az ég,
rebben a fák hűséges karja,
madarak lenge angyalszárnya int,
csókot küld a nap, és rám kacsint.

Hintázik a föld,
hol lent, hol fönt,
lebegnek magas és mély között,
ölébe emelve ringat
bársonyos csönd.

Érzem léted a létben,
emléked lebbenő révületében,
átkarol, simít lélekkezed,
körbevesz, áthat
„lélekzeted”.
Benned az út,
mely az Úrhoz vezet.

Ikercsillag

Két magányos csillag,
lélekkötélékben
száguldunk az multiverzum
végtelenjében,
ősi kódtól űzve,
önmagunkkért hajtunk,
jelnyelvvel üzenünk,
egymásért jajongunk,
taszító vonzásban
egymással harcolunk,
a párhuzamosok
végtelenjében
egyszer
találkozunk.
...

Krétai emlék

Elbocsátottál,
nem hittem neked,
tengerszagú széllel
béleltem ruhádat.
Gyöngyagylóhéjakkal
takartam be szemed,
nem akartam mást,
csak megmaradni veled.

Tenger hullámain
tajtékzó szerelem,
partra futó habok,
lélekgyötrelem.

Lépteiddel lépek,
álmodat álmodom,
sejtjeimben lüktetsz,
felparázsló napom.

Ikergalaxisom,
vonzásod fogva tart,
rád hunyom a szemem,
csillagport hintek rád,
nem vagy más nekem,
csak a világegyetemem!

Mediterrán emlék

Fönt és lent helyet cserélt,
tengerkék ég csábított merülésre.
Felhővitorlák ringtak testeden,
hajadon tajtékhobok úsztak,
szférák kórusa zenélt a mélyben.

Lemerültem az érzelmek
világegyetemébe,
azt mondtad, itt a vége.

Örvények lázas vonzásában
vákumot markolok,
te vagy mélyen az ég és
fönt a tenger tintakékje
én vagyok,
mindegy partra vetődök-e, vagy
belédfulladok.

Veled

Sem hegytetőn,
sem lent a völgyben,
sem erdőben,
sem síkmezőben,
sem nagyváros
rengetegében,
sem közönyben,
sem ragyogásban,
sem dicsfényben,
sem szorongásban,
sem örvényben,
sem lázadásban,
sem haragban,
sem tespedésben
nem élnék.

Csak karjaidban,
csak öledben,
gondolatodban,
kegyelmedben,
akaratodban,
lelked mélyében,
teremtésedben,
szellemedben,
csak jóságodban,
csak szívedben,
szeretetedben,
ott élnék csak
Istenem!

Velem a végtelen

Görbült téren feszül az éj,
felszögezve vonaglom karmain,
ágyam a harmattól nyirkos rét,
mellkasomon súlyos életem.

Ne félts, én most sem egyedül,
velem a csillagok magánya,
társam a gyilkos végtelen,
s a fekete anyag vonzása.

Vasi Ferenc Zoltán

A fegyőr kételye

őr, vár, vigyázz, miért, fejében –
szökni, mindig, miattuk, előle –
bilincsen! –
szökni miért akarnak előle,
ha mindig miattuk vár?

Ajka néma lakatja

Könnyeket játszott
szobádban a zenekar,
s Te dulakodtál magaddal
az ajtóig
a szabad ég rád szakadó köpenyéért.
De akitől menekültél
benn maradt:
A kulcsa – káromló ajka.
Magadnak vagy!
Lakat.

Áristom

ez a cella: kert. Pusztá,
letarolt. Sebes lovak
iramlanak. Vágtáik:
nyugodt, váró tájak.
Tél.

Kivégzés előtt

I.
Falhoz állítottam magam!

II.
(Az utolsó szó jogán):

Oldozz fel engem, Költészet! -
hogy Véled ócskálkodtam,
hogy szép lehetőség
Semmi mocskába mártottam!

Ég, föld, kenyér

Szemeik meresztik
millió csillagok,
szerteszét elhintett
arany búzamazók.

Napoknak malmában
szítal a könnyű liszt,
Szeretet! Igazság!
Ki mit lát, abban hisz.

Az éj magtárába Bimbó húsvét

Könnycsepp sója!
Nyarak, telek.
Szenvedtettelek,
én Jóanyám.

Apám könnye
az első teher.
Kegynehez súly
mikor sikert
értem el korán.
Honnan jöttél?
Templomból! S késve –
a tűzriadó végére.

Jutalomkönyvek,
miktől meghasonlok,
hitben, szeretetben.
Hát megérte?

Lett egy fiam!
Sok böjt előtte,
utána. Csaptam volna
másnak a szelet,
ez a lét cigány,
Babilon-fogság.
Bánhatom évtizeim,
lelkem: csukott zárka.

Fennakadok egy csillagon,
néha azt remélem,
Anyám képét nézegetem, s
szakadnék ki a fénybe –
Holdhiányos légörvényben –
búza(csillag)parálynak.

A szeretet harcaiban
két szál üvegrózsza.
Nem látni Istent a fűzfától

Alszom az asztalon: tej.
Rád nézek, arcod vonalára,
feltérképezik az üvegtenger
bont tejszínszép szirmokat.

Éber reggeleket köszöntök
másodköntösbe fogózva
a pillanat:
Mennybe álmodott Krisztus!
– lefedi a fagy a nyáját,
a Pásztor barlangba mutat,
ahol martalócmosoly nyeli a vádat.

Chevrolet Corvete

Akkor szerezte, mikor már mindent elvesztett,
s kérdeztem: csórtad vagy pénzért vetted.
Ez a Chevrolet, akárhogy is, csak kétszemélyes.
Én és Te férünk bele egy-egy személyben.
Az ülésen kis cetli: Fiad szeret!

Wilhelm Ottó

Dicső Hunyadi János

Hány millió magyart gyilkolt le a muszlim
s temetetlen húsronc bűzlött csak utánuk,
és hány ezer falut égetett fel fáklya,
parázsos nyílveessző?
Nyikorgó szekérsor málhájában zsákmány,
rabszíjra kötözve, vonszolva asszony, lány,
s megbecstelenítve még zokogni sem mert...
Rabszolgapiacra terelt sereg embert;
önfajtája ellen képeztek gyermekek
gyilkos armadáját...
Korom, pernye, átok özönlött az égbe,
véres szavú fohász, ürülék, szenny közül,
s a gyökeret rágó, otthontalan gyaur
halálért könyörgött, hogy legyen már vége!
Félelem jégaplana dermesztett vért s tettet,
s a csontot is átjárta bénító rettenet.

Csakhogy szitok, átok, hörgés nem segíthet;
csakhogy jajszó, ima, sírás sem segíthet;
csakhogy könny, vicsorgás, fohász
túléléshez kevés:
gyilkost, rablót, bűnöst tétlenség nem rettent meg!

S lám: a feltámadt szél esőt s reményt hozott,
és a felhők között vezérlő csillagot,
melyből áradt, csillant erő és akarat,
sugallta, hogy a tett szebb jövőt arat,
sugallta, hogy végre emeld fel a fejed,
s tekints fel az égre, ahonnan az áldás
és tiszta hit ragyog, szövetség és szépség,
igazság és remény, de csak akkor, hogyha
elszántságod kemény.
Írány kell és kapocs, követendő példa,
hogy többé ne legyünk áldozat és préda.
Döntened kell ezért: kié az életed,
elfutsz vagy szembezállsz,
s elkergetsz végzetet...

Halálbúzó hazát megmenteni készen
bósz Hunyadi János utat jelző fáklyát
gyújt a dermedt éjben;
életösztön sámán elszánt küldetéssel
késztet ellenállni s lobog halni készen:
jogos bosszú- pallos törököt kaszálja,
rettenthetetlenként tomboló ítélet
öldöklő csatában büntető, vad végzet,
dörgedelmes démon, ösztönök vulkánja,
elhivatott gyilkos, az ölés művésze
révült őserővel vívja halál táncát...
Turbó terminátor felszít erőt, hitet,
bátorságot gerjeszt, üdvözlést hirdet,
s Nándorfehérvárnál a lángoló akarat
dicső igazságot és diadalt arat!
Basarab gyökerű kun kenézek sarja
Kárpát medencének így lett az oltalma...

2024.01.01.

Bádogkrisztus

Csikorog a bádog Krisztus
szöggel átvert tenyere;
távolba néz, kerekre nyílt,
fagytól mállott vak szeme.

Átölelné a világot,
nem válogat, vár és hív;
hív ő szelídet és gyarlót
s áldozatával tanít.

Fagyban, hóban rendületlen
figyel rád és megbocsát,
türelemmel virraszt ő át
évezredes éjszakát.

Irgalom az ő hatalma,
alázat a fegyvere,
szeretet az ő jutalma,
csak azt várja, hogy gyere,

gyere hozzá kínban, bajban,
vagy, ha elönt a harag;
feloldoz és megvigasztal,
mint vándort a bús harang,

amikor a szülőföldje
őseivel üzeni,
hogy hiányzol, s hazavárva
álmaival befedi.

Ellepi az áradó hang,
hogy kegyelem töltse ki;
ettől lesz az élet kaland:
ringatja és öleli.

Hogyha hiszed, társad marad,
lelép ő a keresztről:
bádog teste átlényegül
s életet kap lelkedtől...

Csikorog a bádog Krisztus
szöggel átvert tenyere;
távolba néz kerekre nyílt
fagytól mállott vak szeme.

Átölelné a világot,
nem válogat, vár és hív,
hív ő szelídet és gyarlót,
s áldozatával tanít.

Irgalom

– Németh László regénye nyomán

Egy szál virgó hóvirág fagyos trágyadombon?
Képtelenség, nem illik oda!
Mint egy fennkölt lélek a bűdös kocsmában:
templomi csoda.
Ott, ahol az önzés csámcsogó foga
silánysággal társul:
az ártatlan nem hős, csupán mostoha.

Ott, ahol szegénység karmol, vicsorog,
torzultak a lelkek, sérültek a testek:
a jóság a gyógyír.
Nem kell mindig győzni ádáz küzdelemben,
nem kell hősi, vagy gigászi tetterő:
elég a megértés, elég a segítség...
Annak, aki jámbor, nem téveszti szemét
ótváros hiúság, kölnivízzel locsolt
gagy csábítások,
karvaly szárnyú vad vágyak keltése,
fénylő pávatollak színes zizegése....

Az irgalom csendes, tiszta, bő patak;
kortyolhat belőle nem csak áldozat.
A hűvös víz kínál, meglódul, csobog,
tükröt tart, majd gyorsul, árad, kanyarog;
partján felbukkannak vad ragadozók
és szelidek, buják, ébren álmodók –
de ő tovább folyik, és nem kárhoztat,
csak a lényét nyújtja, amerre halad....

Székesfehérvár 2025. január 06.

Hesz Tamás

Bogáncs

Vadkörte hullott az út mellett
ilyen kavicsos aszfalt –
Artézi kút jobb oldalt
a kutyatej között ötliteres marbon kanna.
Meztelen gyerekek rohantak a sóderrakáshoz,
hasra estek – biciklire ültek!
Egy kislány hangyát dobott a meszesgödörbe.
Kalács illata volt a kerítésnek,
a távolban, az út végén hatalmas hasú erdő.
Nem volt annyi szám a füzetben, mint
amennyi virág vésett karcot a szemembe.
Rá lehetett fűjni, és elszállt...
Nem voltak magasabbak, mint én,
csalánba rúgtam a lábszárammal –
jól volt, hogy csípett.
Belül picinyke zseb volt a nadrágomon,
a bogáncsokat kívülre gyűjtöttem.

Tépelődés fa, bokor

Szilaj – fejjel a tömbnek,
nekiszalad, és homloka gyöngyözik.
A mészkőszikla aljából – föntre vágy...
fa, és bokor csiklandozza az Ég alját
és megmártja egy tócsa tükrében haját
a felhő – kusza tincsekkel játszik a kráterben
és nekiszalad újra – felér. Kifulladásra áll.
Egyedül.

Délutánok

Érzékeny délután, hintaszék – prelűd
kasmírral borított könyvespolc.
Neked érzékenyek voltak a délutánok, súlytalanok.
Az estek piskótából készültek, vattacukorból,
csak a reggelek voltak körömcipőtől zajosak.

Keresztelő

Szép ruhába kellett menni – makulátlanul.
Szépen kellett beszélni – mosolyogni,
gratulálni. Hallgatni a harangot,
nézni, ahogy húzzák a kötelet a kápolnában.
Nem voltam éhes, és visszafogottan kellett enni,
nagyok voltak az emberek, és kicsik.
Makulátlan ruhába léptem ki az ajtón, és
bent azon gondolkodtam: – Hogy ez
nem is az én családom.

*Siska Péter***Révtelen**

Hideg, zavaros
folyó
a szürkület:
halottjaidat szállítod.
Egyik parton sem engeded
kiszállni
őket –

Feloldozás

Egészen közélről
mindennek iszonyú súlya lesz –

ő az ágyad szélére ül,
beszélni kezd
a tárgyak elveszett
nyelvén.

Nem érted. Hallgatod.

Odakinn
képernyőfekete
az ég.

Fényben felejtett

I.

Lekapcsolják
a villanyt. A félhomályban
összetéveszted
magad valaki
mással –

II.

Az utcafényben áll.
Akár egy gyermek a tengert,
az örvénylő
eget nézi: átsüt rajta
a csönd.

Szentgyörgyi László

Szerénység

Egész életében
görcsösen kerülte
a feltűnést,

mondhatni:
illendőségéből.

Ezért nem tűnt fel
senkinek
az ő jelenléte.

Végképp észre-
vétlen maradt.

Ideje lenne
legalább
ezt értékelni.

Ha másért nem:
illendőségéből...

Portré

Szava rengeteg van,
gondolata kevés.

Régi motoros

Régi motoros vagyok:
sok mindent tudok.

Arról viszont gőzöm sincs,
hogyan mit nem.

Pedig az lenne
a legfontosabb.

A legrégebbi motorosok
számára is.

Önfejűség

– Csak ment a maga
feje után.

– Gondolom, azért,
mert volt neki...

Székelyföld

Az egyetlen
táj,
amelyben még
otthon
lehetnék...

Műfajelmélet

A próza lehet rövid is,
a líra viszont végtelen...

Napi kocsmá

1.

Sose halunk meg –
kivált, ha
meg sem születünk...

2.

Valaha az egészet
akarta; ma már
csak akar...

3.

Nem a pálinka fogy –
csak az élet...

4.

Csak már vége lenne az egésznek,
én azzal is *happy* lennék...

Hiábavalóság

Túllépnék
a mai kocsmán:
Attilával
mérném magam.

Fölösleges
erőlködés –
hogymennyire:
nincsen rá szavam...

Bérczessy Lajos

Hazai tájakon

(Francia – háromszor)

A kalauznő

A közeli mezővárosba bejáró diákok örültünk, ha gyalogláskor fölvelt bennünket a távolsági busz. A másik fajta, a falujáró vagy világjáró olykor hézagosan tartotta be a menetrendet.

Történt egy ilyen alkalommal, hogy a „faros” Ikaruszra (talán a világ számon-tartott, szép formájú autóbuszai között jegyzik) felszállt egy házaspár-féle és óvatosan francia nyelven próbálkoztak a magyar nyelvtengerben tájékozódni. Mi utasok furcsán néztük, hallgattuk őket, míg a kalauznő – olyan negyvenéves forma, elegáns sötétbarna kosztümben, fehér blúzban, nyakkendősen, kontyba fésült barna frizurával – megszólította a két utast szép francia szóval. Hellyel kínálta őket. Sugároztak a boldogságtól, hogy anyanyelvünkön, a nagy magyar vidéken beszélnek velük. Az udvarias, elegáns tessékelés után a férfi megkérdezte (ezt a szöveget később tudtam meg):

- Hogy lehet, hogy ön ilyen ékes franciasággal beszél? Mi volt a foglalkozása?
- A hölgy kissé szomorkásan válaszolta:
- Grófnő.

A garázmester

Dunaújváros, korábban Pentele, majd Sztálinváros – a vasművéről lett híres. Nemcsak a várossá nőtt település lakóinak zöme dolgozott itt, hanem a környező településekről is a munkásokat hozták – vitték az autóbuszokkal.

Történetünk idején – reggeli időszak volt – éppen a szolgálati autójához ment a garázsban a nevezetes vezérigazgató Borovszki Ambrus. Azok közé a munkásból lett vezetővé, ismert személyiséggé avanszált emberek közé tartozott, akik nem felejtették el, hogy honnan jöttek. Népszerű volt, szerették a munkások. Élete egy szakaszában még kohó- és gépipari miniszterhelyettségig is vitte, majd visszajött a gyárba.

Összetalálkozott éppen a garázmesterrel, előre köszönt neki:

- Jó napot, Bukovics elvtárs!

Az öreg visszaköszönt. (S csak úgy magában mormogta: elvtárs neked az öreg-apád. Valahogy nem szívelte a „rendszer”. Oka volt rá, de ez egy másik történet.)

Majd a vezérigazgató (a gyárban az emberek – kedvességéből – csak Borónak titulálták) így folytatta:

– Késő délután francia delegáció jön hozzánk, és se égen, se földön nem találok senkit, aki tudna franciául. S itt elakadt a szava, a garázmester hozzátette:

– Én szívesen tolmácsolok.

„Boro” nagyon szívélyesen folytatta:

– Nahát! Ez remek. Szólok a sofőrömnek, hazaviszi magát, úgy tudom Duna-földváron lakik. Öltözzön föl csinosan, és előre is köszönöm a „megmentést”.

Lezajlott a delegáció látogatása. Nagyon elégedettek voltak az illusztris vendégek, hiteles volt a tolmácsolás. A deputáció vezetője névjegyét nyújtotta át a tolmácsnak, hozzátéve, hogy ha franciahonban járt fölkereshetné.

– És mondja, fűzte hozzá, hol tanulta meg ilyen remekül a mi nyelvünket?

– Franciaországban – hangzott a válasz.

– És mi volt ott?

– Hadifogoly.

Szólómunkás

A következő kis történetke atyai jóbarátoimtól, mentoromtól, félig földimtól Tamás Istvántól* való.

Hertelendy Gábor esete különleges. Családja itt volt (Badacsonynál) birtokos. A fordulat évének rablásai után a saját szőlőjében maradt vincellérféle, éppen a földdarabnak szomszédságában, ahol Tatay Sándor volt a szomszéd.

Valami kis rész családi használatra is jutott, azt művelte éppen – a megyeszékhely politikai rendőrsége azt is rossz szemmel nézte, veszélyes arisztokrata a közelben! –, amikor valami naiv, nyugati delegációnak mutogatták a vidéket.

A külföldiek tolmács útján tettek föl néhány kérdést a földművelő „parasztnak”. aki – ámulatukra – hibátlan német, francia vagy angol nyelven válaszolt.

Alig tértek magukhoz a vendégek: Magyarországon a mezőgazdasági munkások is világnyelveken beszélnek!

* Tamás István (1932–1998) író, publicista, kritikus. Udvardi Erzsébet festőművésznő férje. Életét a nagy vizek kettős vonzásában élte. Gyerekkorát Dunaföldváron, felnőttkorát Badacsonytomajban töltötte.

Bazsa Mári libája

Tolna vármegye kies tájai közé tartozik Kölesd. A különlegesen szép fekvésű falu a Harc helység lábánál, a Sió és a Sárvíz ölelésében fekszik. Barátságos népek lakják s arra járó rokont, ismerőst a szíves szó mellett meg is vendégelik.

Jeles hely a magyar história szempontjából is: itt zajlott le 1708. szeptember 2-án a kurucok győztes csatája Béri Balogh Ádám vezetésével.

Egy alkalommal – kedves rokonaink jóvoltából – bebarangolhattuk a környéket.

Egy őszi napon, 1974-ben-elhaladva az egyik ház mellett, dalocskára lettem figyelmes. A gangon fiatalasszony énekelte a Bazsa Máriról szóló nótát.

Imígy szólt:

*Bazsa Mári libája
Elűszott a Dunába.
Kettőt lépett utána,
Sáros lett a Bazsa Mári
Fehér alsó szoknyája.*

*Bazsa Mári pujája,
Sírdogálgat magába.
Ne sírj puja van apád,
A te apád, a te apád
A Benríder uraság.*

Ezzel a szöveggel még sohasem hallottam. Feleségem drága emlékű nagynénjével Julcsi nénivel – Stengeli Andrásné Berzicza Julianna (1928–2025) – sorra jártuk a környező települések lelkészi és plébánia hivatalát, hátha akad valami nyom a valószínűleg cselédlányról. Sajnos nem jártunk sikerrel. Azt mondták a környékeliek: talán ragadványnév lehetett.

A dalocskában említett családnak valóban volt birtoka, kastélya. Az államosításig laktak is benne a családtagok.

Maga a szó: *bazsa*, *bazsálás* (a Magyar nyelv szótára [1862]) növényteni elemzést ad. Másutt baráti összejövetelt neveznek így. Saját elemzéseim szerint: (a szlovákban, tótban) a bazsálás, kérést, óhajtást, kéregetést, kívánást jelent. Példák: ha egy kisgyerek látja, hogy eszik a másik ő is megkívánja – bazsál. A várandós asszony étvágy-kívánsága is akár szélsőséges lehet (volt aki egy üveg uborkát evett meg egyszerre, mert bazsálós volt).

Lakodalmakkor, amik őszi időben nagy sátor alatt zajlottak, látogatók mentek nézegetni a táncolókat, ez a nézegetés volt a vizerálás. Az ifiasszony (menyecske) pedig a sátoron kívül álló bazsálókat étellel, itallal kínálhatta.

Manci néni kutyái

A minap is Mikszáthot olvastam. Szeretem a nyelvezetét, ízeit, szólásait. Gyerekkoromat idézi. Szüleim különböző nemzetiséghez tartoztak, s ha hazamentek, hazamentünk, rögtön átváltották a nyelvet.

Egyszer a „nagy palóctól” megkérdezték: milyen érzés az, ha tótul megszólal?

– Olyan, mintha friss harmatos fűben mezítláb mennék – mondta kacintva hozzá.

A nagy öregek sohasem mondták, hogy szlovákok, ők bizony tótok és tótul is beszélnek.

A fél évtizede reneszánszát élte az író évfordulós ciklusa, sok-sok írás jelent meg tőle, róla. Hála Istennek! Filmre vitt történetei is megunhatatlanok.

Kezembe került a *Szontágh Pál kutyái* című sikeres írása. Tőle vette meg a horpácsi kúriát.

Eszembe jutott egy kicsit hasonló történet, immár kies honunkból és a *Manci néni kutyái* címet adtam neki.

Manci néni afféle dolgos, talpraesett parasztasszony volt. Volt, mondom, mert jó ideje elköltözött a földi világból.

A család – a faluszociológia szerint – középparasztoknak számított. Annyi jó földdel, hogy még haszonbérbe is adhattak belőle. Takaros portájukon béresek segítették a gazdaság működését.

Amikor a politika szennyes hullámverése elvette tőlük az „életet”, a földet, sanyarú lett a sorsuk. Tetézte a bajt, hogy a ház ura hamarosan jobblétre szenderült, magára hagyva az asszonyt a két növekvő fiúgyerekkel.

Manci néni semmihez sem értett, illetve mindenhez! Például csodálatosan tudott főzni. De nem ám egy-két tál ételt, hanem akár kondérszámra is ízletesebbnél ízletesebb pörkölteket, gulyásokat – mikor mit kellett.

No, meg amit kívántak a népek. Mert meghívás volt bőven. Lakodalmak, torok, névnapok és így tovább.

Fülébe jutott a település vezetésének mindez és szépen megkérték, hogy lenne-e kedve az iskoláknak, óvodáknak, napköziknek is főzni? Kellő díjazás fejében szakácsnőnek állni. Volt. Így aztán egy idő után elvégzett Manci néni egy szakács-tanfolyamot kitűnő minősítéssel. Aztán hiba nem lehetett, dokumentum is volt a főzéshez.

Teltek-múltak az évek. Fiai útra keltek, kutatómérnök lett az egyik, sikeres vállalkozó a másik. Manci néni is letette a nagy fakanalat, szeretett üldögélni, olvasgatni tévét nézni. Mi több: még a politika is érdekelte.

Háztartásában volt két növekvő kutya, egy fekete tacsókó-féle és egy kunkori farkú vörös bundás nagybabcská.

Akkortájt a politika világában látható volt a képernyőn, amint bevonulnak az ország házába a notabilitások.

Nevezetesen elől Horn Gyula, utána Kuncze Gábor.

– Nini! – mondta Manci néni – mint az én kutyáim.

El is nevezte a kicsit Hornnak, a vöröset meg Kunczénak.

Aki hallotta – jót derült rajta, hogy micsoda nevezetes házőrzői vannak Manci néninek.

Azóta már elköltözött az árnyékvilágból.

De a kutyáit máig emlegetik.

Szíki Károly

Nagyszívű barát távozik

Két hete furcsa dologba fogtam: egy pohár sört iszom Unicummal. Ezt csak nyáron szoktam megtenni, ha szőlőmunkából hazatérek, és akkor ott, a Vasúti sörözőben találkozom Lajossal. De most még tavaszodik, miért e szakralitás? Mert az ivásnak is van szakralitása, ha az Úrért könyörgünk egy imával.

Ma telefonhívást kaptam:

- Varga Lajosné vagyok. Vállalsz polgári búcsúztatást?
- Várj! Ezzel már felhagytam. Miről lenne szó?
- Talán tudod, Lajos meghalt.

Nem tudtam. Nincs olyan fontos esemény, hogy ne lökjem félre, és elbúcsúztassam barátomat, bajtársamat és mindenkor segítőmet.

Valamikor a *Hang Szóró* újságom megvalósításában segített és sokáig nem maradt el más rendezvényeimről sem.

Sosem mondott nemet. Így készült el az *Árulók* című filmem, majd a *Kórház-harc* felvételeit is ő formázta filmmé.

Ha Erdélyt lebbentettem fel a szeme előtt, hogy pénteken menjünk Makfalvára, a Székely majálisra, már indította a magas osztályú autóját. Mert minden technikában a legmagasabb fokon szeretett égni, legyen szó a legmodernebb hangosító berendezésről, amiért Münchenig ment, de a legnagyobb képernyő is az övé volt, mert!... Mert szerette az életet. Szerette a macskáját, a kutyáját. Igaz, érző szívű ember volt. És mert szerette az életet, mindent meg is tett, hogy megélje, kiélje. Egyszer Nyugatról, majd Keletről küldött fotókat, s nem ritkán Vietnámból. Ő tudott valamit: nem a kuporgatásban legyél bölcs, hanem az élvezetben teljesej ki!

Mindenki szerette, nem volt egy ember, aki ne fogadta volna el, mert nem volt nehéz elfogadni. Szeretni való ember volt, olyan, akit nem lehet minden fáról leakasztani.

Felöntöm az utolsó unikumomat barátom, Lajos, és várom a csengetést, ami arról ad hírt, hogy megérkeztél és az angyalok kórusába vagy és intesz egy feledhetetlen mosollyal küldött üzenetet.

Minden búcsú fáj, de ez most nagyon. Hagyom, hogy átjárjon és emlékeztessen: rövidül az élet-szalag, amiből minden nap levágunk egy centiméter!

Visszatértél a Teremtő házába.

Isten veled van, szeretett barátom!

E számunk szerzői

- Albert-Lőrincz Márton
Ádám Tamás (1954) Budapest
Baka Györgyi (1951) Budapest
Bakonyi István (1952) Székesfehérvár
Balajthy Ferenc (1946) Székesfehérvár
Balla Zoltán, Hajdúböszörmény
Balogh Ferenc (1974) Noszvaj
Bérczessy András (1975) Eger
Bérczessy Lajos (1949) Budapest
Bertha Zoltán (1955) Debrecen
Bíró József (1951) Budapest
Csák Gyöngyi (1950) Budapest
Csintalan András, Eger
Cs. Varga István (1946) Eger
Demeter József (1947) Ballószög
Ferenczfai János (1967) Budapest
Gergely Gábor (1981) Eger
Hesz Tamás (1968) Budapest
Homa János (1956) Eger
H. Móra Éva (1958) Eger
Illyés Gyula (1902–1983)
Jámbor Ildikó (1955) Eger
Juhász Pál (1967) Parádsasvár
Juhos-Kiss János (1959) Budapest
Karádi Zsolt, Nyíregyháza
Kaszás István Székesfehérvár
Katona Kálmán (1956) Mezőkövesd
Kóczi Rozália, Miskolc
Konczek József (1942) Pomáz
Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Kuti József (1968) Pécs
Lisztóczky László (1941) Eger
Lőkös Péter (1966) Eger
Madarász Imre (1962) Üröm
Magyar Elemér, Eger
Molnár Dávid (1990) Budapest
M. Fehérvári Judit (1962) Debrecen
Murawski Magdolna (1950) Eger
Németh Nyiba Sándor, Budapest
Németh Péter (1966) Gyula
Oláh András (1959) Mátészalka
Orgoványi Anikó (1953) Bácsalmás
Petrusák János (1970) Nyíregyháza
Sajtos Orsi (1976) Budapest
Sándor József (1942) Kompolt
Simek Valéria (1953) Bakonycsernye
Siska Péter (1984) Nyíregyháza
Szenyörgyi László (1957) Marosvásárhely
Szte B. Levente (1972) Székelykeresztúr
Szíki Károly (1954) Eger
Tornai Xénia (1968) Budapest
Török Nándor (1965) Budapest
Törő István (1949) Diósd
Vasi Ferenc Zoltán (1966) Tatabánya
Vitéz Ferenc (1965) Debrecen
Wessetzky Dániel (1997) Veszprém
Wilhelm Ottó (1946) Székesfehérvár
- Valamint a salgótarjáni Balassi Bálint
Asztaltársaság alkotói:**
Brunda Gusztáv, Salgótarján
Csomor Imre, Salgótarján
Deák László Tamás, Salgótarján
Handó Péter, Sóshartyán
Karaffa Gyula, Salgótarján
Losonczy Ildikó, Salgótarján
Orbán György János, Salgótarján
Paróczai Csaba Gergely, Karancsalja
Perényi Anna, Szurdokpuszti
Zsibói Gergely, Bátorfőnyeregy

Kötetünk illusztrációi, az egri köztereken készült fényképek Gergely Gábor felvételei.